

త్వదరాజు కీర్తనలు

మూడవ శాగము

(స్వర సాహిత్య)

స్వర సంకలనము :

‘క్రూపమీణ’ మంచాళ జగన్నాద రావు

పంపాదకుడు :

వారై వు పురుషోత్తమి

తిరుపుల తిరుపతి దేవస్థానములవారి ప్రమాణ

46674

త్యాగరాజ కిర్తనలు

మూడవ భాగము

(స్వర సహాకము)

స్వర సంకలనము :

'కళాప్రమీళ' మంచాళ ఇగ్నౌధరావు

వంపాదంబు ;
వాయైశ పుష్టి త్తం

శివముత్తు శ్రీరుపణి దేవస్తానముల వారి ప్రచురణ

శిరుమల తిరువతి దేవస్థానముల వారి

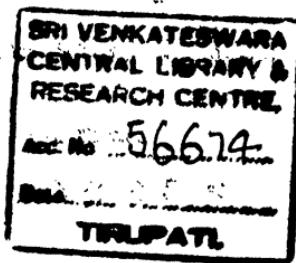
త్రిపురం

అక్టోబర్ 1981

ప్రతియం 1,000

© T. T. DEVASTHANAMS,
TIRUPATI.

వెం : రు. 85-00

ప్రతియం :

శిరుమల తిరువతి దేవస్థానములు

తిరువతి

ముద్రణ :

నాట్యకళా ప్రాచీన

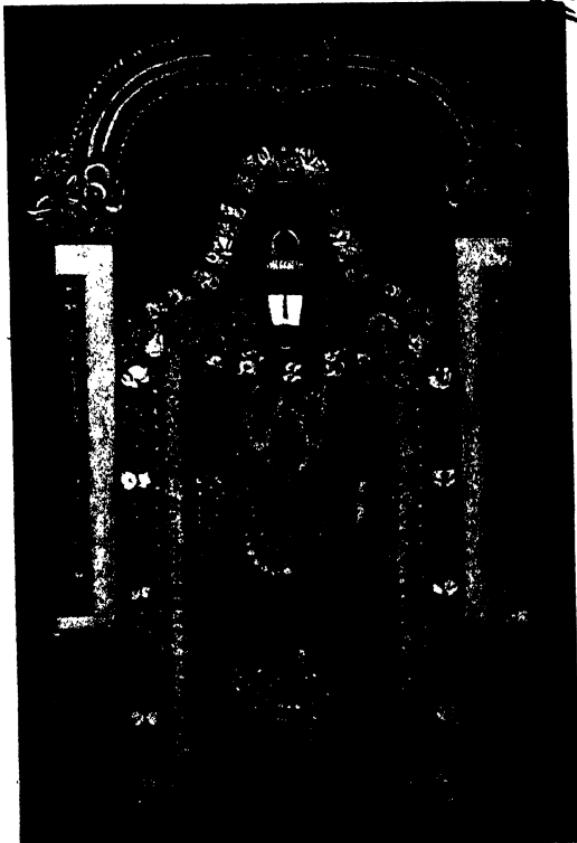
6-8-884, తెలుగు కొరాన్.

ఫోన్: 0813-2500004.

కమలా మనోహరి – అది

- ప. నీ ముద్దు మోము అావవే ! ॥५॥
- అ. వ. నా మీద నెక రుంచి నఁఁన దశ నయన ! ॥६॥
- చ. ఉరమున నిన్నుంచుకొనే గాని
ఉరగ శయన నాచుల్లము రంజీల్ల తేయ ! ॥७॥
- పులకరించ నిను లూషనేతు గాని
కులైన మఱవక చుక్కలరాయని లోలు ! ॥८॥
- మరుటు కొన్నాను మదన ఇనక
భరసుకా రమణ శ్యాగరాజనిక ! ॥९॥

SRI VENKATESWARA SWAMIVARU

Copyrights with
T. T. Devasthanams

Price : 0-25 Rs.
T.T.D. Press, Tirupati.

ముందు మాట

పామవేర కాంచంచుంచి గాంభ్ర్య వేదకునే ఉపమం సంగీతాన్ని గురించి ప్రచారంలో పుండి. ఆ కాంచంచుంచి కారణియ సంగితం ఏటిగానే తుంటూ ॥.క. పదమూడప కొణ్ణంతటుచార జారిత్రచ కాలచాషట్ల కై కేమీ, నిషిలో రాఘవామాఖ్యాలు, నోమ్యురంబిములు తెలివ మార్పులవల్లనే కేసేమి అటు ఉత్తర రారక సంగితం హందుస్తూనీ సంగిత పద్ధతిగాను, అటు దక్కిచూర్చు సంగితం కర్నాటక సంగిత పద్ధతిగాను సేర్పి మహాన్నశ కింగ్రాంచందుకొన్నాయి.

కర్నాటక సంగితంలో చెయ్యడటినుంచి ధాతు (సంగితం), మాతుతు (సంపొత్యం) ఇలు సమాన ప్రాణాష్టవ వృథామాఖాయికిన్నికచింతను, లోప, అంతిక అనుకూలు సంగితం ఏ సాధనమంగా ఏర్పడింది. పదకవితాపితామహుడైన అన్నమాచార్యులారి నుంచి ఆధునిక వాగ్దేయకారులంబము సంగీతరచనలలో రక్తి సంగితంపాటు అరికమే. మధురక్తి పూరితాలైన అన్నమాచార్యులవారి శృంగార సంక్లిష్టమైన పదములు మిసహాయి సై, ఇంచు మించు చాక్కిచూర్చు వాగ్దేయకారులంబరూ రక్తికట్టున్నే అలంపఁ దేసుణి తమ రచనలను సాగించేయి. సాంప్రదాయిక పద్ధతులలో ధాతు మాతుతులో సుసంపన్నంగా లింగిలై రక్తి సంగితానికి మదనది కాణాని, కాళ్ళుపూకపులు, నారాయణ శిర్మలు, క్రూహలరామచాసులు, మునిపల్లె ముర్మిప్పుణ్ణుకవి, క్యాగయ్య యింకా యొంరాఁ వాగ్దేయకారుల రచనలు చెయ్యు మదురుగా ప్రచారంలో పున్నాయి.

మన పంపుగైతి, వాట్కుయము, లింగశలు పీటి వున్నర్దరఙు, లహుక వ్యాపితి తిరుమల తిరుపతి దేవప్రాంపంవారు ఆసేకపథకాలను చేపట్టారు. అందులోరక్తిసంగిత ప్రచారంలో కాగంగా క్యాగరాళికి త్రవులు, నారాయణ శిర్మలు వారి తరంగాలు, అప్రవరిక వాగ్దేయకారుల రచనలు స్వేచ్ఛాపొతం సంపుటాలుగా అచ్చుచేయాలన్నది ఏ ధాగమే.

నిజానికి కర్నాటక సంగీతాన్ని అప్పున్నశ కింగ్రాంలు దేరివ మహత క్యాగరాశ స్వామికి దశ్మకుతుంది. ఒకే యించాడు దొరికిన ఏదువందలమరు వున్న క్రితమైన స్వేచ్ఛాపొతంగా సంపుటాలుగా శైలుగులో లేపంచే ఆక్రూర్యం విచారం కలుగుకాయి. ఏకో ఏ పాశం అచ్చులోలేని కారణమ్ము రామ రామ ప్రచారంలో క్యాగరాళికి త్రవుం సంఖ్య తగ్గుతూ విష్ణుండడమే కాక పాశ శేడాలు యొన్న తలయొతుపున్నాయి, ప్రముఖ సంగిత విచారంములు, సంగితసేతు అయిన కొన్మించి శ్రీమంచార అగ్నాన్మరాపుగారు తమవద్ద వేరాదిషంఖ్యలో మున వాగ్దేయకారుల రచనలు రాతుమాతుపులో అచ్చుపకు సిద్ధంగా వున్నాయంచే కొంత అంశ దొంగా కోచింది. ఈ విషయాన్ని ముందుగా పూపొందేనమకుంటా, మంచాళవారు

ప్రాతపదులను కూడా కొన్ని కెర్కీ చూపించుటకు మాచార్యులవారికి రసలు మంచాకవారి దాశుకంపనశి మూడు సంపుటాలు కిరుమల కిమపథి దేవస్తానంవారి ఆర్ధగ్రంథి నేతమృవేషుడం జరిగింది. క్యాస్టగోరాజప్రాయివేరికి రసలు 5, 6 సంపుటాలుగా కేవాలని మాసపట్టం. విటల్ మూడుక సంపుటిర మీముండు వుంది. ఈ వంత్రాలికి క్యాస్టగోరాజ కౌమది అనే క్రూక్ క్రింద పేళక ప్రాసాదుల్చేత్తి అంగ్రేష్ క్యాస్టగోరాజ కౌమదులు శ్రీ అవుం పాంచివరాణ్ణగారికి దస్యవాదాయి.

పవృదయలోకం యూ మా ప్రయక్కాన్ని యొంగగా ఆదరిస్తే అంతగా మా కృపి పరించివట్టగా కావిస్తాం నెఱవు.

ఎ. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్ ఏ. ఎ. ఎస్.

కార్యదిర్యవాకాదికారి
కిరుమల కిమపథి దేవస్తానమలు, కిరుపథి

"ಎಡ ತಮ್ಮಿಗೆ ಏಕ್ಕುಕರ್ತಾ ನಿರ್ದಾರಿ ಮೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೀ"

త్యాగరాజ కోముది

అన్నమరి క్యాగరాజమండి పెల్లివిసింది వెన్నెల వెల్లువ. పున్నమి వంద్రుడు సాగరాన్ని తరంగ విన్యాసంలో పొంగించినట్లు, క్యాగరాజ గాన, రాగ, వాగేయ మాధుర్యం రసలోకాన్ని రాగరంతిం చేసింది. ఆనంద దోషికలో ఉగించింది. వరపాంచ వేసింది. అఱునచ్చెరు క్యాగరాజ నుండి ప్రహించిన రాగసుధను కొముది అనడానికి అభ్యంతరం నిముంటుంది? ఆలా అన్నపున్రు కొముది కే గౌరవం. కా_రీక శోభ మినాట వెన్నెలవెన్నెలన్ని, క్యాగరాజ సంగిత వై భవంలో నిండితున్నాయి కనుక.

క్యాగరాజ కాలం 1787 నుండి 1847 వరకు. తలుచుకుంచే ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. 1750 నుండి ఒక శాస్త్రాన్ని పాటు వసుదై క సంగితకళకే ఒక స్వర్ణయుగం. కర్మాంగ సంగిత చరిత్రలో ఒక అధ్యాయాన్ని, బౌన్నక్యాన్ని సంకలించి పెట్టిన మూర్తితయం—క్యామూర్తి (1781 - 1817), క్యాగరాజ (1787 - 1847), ముద్దుప్పామి దీకులు (1776 - 1885) ఆ కల్పాంతోనివారు మగ్గురూ తంకాఫూరు లీల్లాలోని తిరువారూరుకు సంఘంచించివచ్చారే! అలాగే యూరపులో రాగ విభావనిని పోషించిన లీటోవ్స్, మోట్టాప్ప్, మెండల్ సోవ్, పోవైవ్, ఘూబ్ల్, విల్ర్ ఆ కాలంనాటివారే! ఇది చూవినపుడు 'అనుయంలో మానవాచ కొవ్వురుయం ఒక కృపారోగా పొంగించా' అనిపిస్తుంది. వీరందరూ తమ సంగిత రచనలో, ప్రయోగాలతో ఆహ్వానిస్తే దాతుకల్గొనా చాచుర్యాన్ని ప్రదర్శించారు. అనాటినుండి జీవాటివరటూ వారి ప్రభావం ఇటు చాక్కిచూయ్య సంగితంపైనా, ఇటు పొక్కుయ్య సంగితంపైనా చెరగని ముద్దువేసింది.

ఈ మగ్గురు ప్రముఖ వాగేయకారులూ, తమిళ దేశంలో పుట్టి వెరిగి, గిట్టినా వారి గానమరథను అంచించింది తెలుగు, సంస్కృతాలలోనే! కచ్చ్వార తమిళ తెలుగు కొమ్మాదయాలలో సాన్నిహిత్యాన్ని కలిగించడమే కాక రక్షిణ కారతంలో, కర్మాంగ సంగితంలో ఉండుతను, సారూప్యాన్ని, సామీప్యతను సృష్టించివెళ్ళారు. అంతకుమందు మధుర వాయటలు, కైత్రయ్యిత ద్వ్యారా అరంభమయిన ఈ సమేళనం, ఈ వాగేయకార్కృతయంలో వరిపుష్టిని చెందింది. చాక్కిచూయ్య సామీప్యకు క్యాగరాజ ప్రకృతులు పట్టుకొమ్ముటైనారు.

క్యాగరాజ మరణించి, మనం స్వాతంత్ర్యం పంపాదించుకున్న 1947 నాటికి నూత్సు మాత్రమే భయింది. కానీ ఒంతటి వాగేయకారుని తీవితం దాని విపరాలు మను పూర్తిగా భారియిపు. త్రైత రచన, పరిధ్వన విషయాలలో ధారాతీయులు ఎన్నుమా ఏషుచుటామ్మి!

శ్రీవేన్, మౌర్యుల్క కీవికాయ పూస గ్రుచింపట్లు వివరించబడినవ్వాయి. ఏమే ప్రభావాలు, ఏమే పరిష్కితులు, క్యాగరాజు కీవిత గమనాన్ని మలుచోంటూ వచ్చాయో, అయిన సృష్టించిన సంగీత సౌరథాన్ని గుర్తాశింపాయో వ్యవహంగా చెప్పుకేందూన్నాం. అందుకనే, వరెవడే వండితులు ఈ విషయాల్లో క్రింద చూపున్నారు. శ్రుమిసుర్వాని పరిశోధనలు ఇరుపుటున్నారు. ఇది సంతోషించ తగ్గ విషయం.

క్యాగరాజు సంగీతసృష్టి విచారమైనదని అందరికి తెలుసు. కానీ మొత్తం వారి గళం నుండి ఎన్ని కిరువలు పుట్టుకువచ్చాయో రూఫిగా నిర్దయంకాలేదు. వారి ప్రిమ్యులైన సుందర శాగవతార్, కృష్ణాగవరార్ మొకలైనవారి నుండి, ప్రిమ్యుల నుండి సేకరించిన కిరువలు మెందు. ఇప్పుటికి సుమారు 710 కిరువలు దొరికినట్లుగా వండితులు నిర్మారణచేశారు. అవి 103, 104 రాగాలు ఆక్రముచూసి ఉన్నట్లుగా కూడా అధిక్రాయం వ్యక్తమవుతూ వుంది.

ఈ రాగాల ప్రశంస వల్మికినవ్వుడు ఒక సందేహం కలుగుపుంది. రాగకథలికి చెఱియిరి కట్టుబిల్కట్టిన 'స్వరార్ఘవ' గ్రుధం క్యాగరాజుకి లక్ష్ముయిందేమో అని కొంతమంది జీవించు కుంటామ. ఎందుప్పల నంచే 'స్వరార్ఘవ'లోని రాగాలు కొన్ని అయిన అలాపచేశారు. వాయిని కిరువురాని కొన్ని కిరువలు అల్లామ. అలా ఊగిన్నిచే 'స్వరార్ఘవ' కొంత సార్థకత చెందినట్లే.

పరిశిలన తెలిపేచేచిటంచే, క్యాగరాజు, క్యామరాప్తి, ముద్దుస్వామి దీండితులు సంగీతరంగ ప్రవేశంచేసే ప్రించుచ్ఛుక్కులు సాధించి, సంగీతకళకు ప్రశ్నేకమైన, విషయమైన స్థోనాన్ని సంతరించి చెప్పారు. అప్పుటికి సంగీతం అన్యాన్యాగా వుండేది. ప్రశ్నేక ప్రశ్నితి శేరు, నాట్యాన్నిచే కాగంగా వుంటూ కల్పించి. నృత్త, నృత్యాలకు, అభివయానికి, అనుమతి రహస్యాల లహరిక ప్రచారంలో వుండేవి. కైత్రయ్యగారి వచ్చాల సీలపుకు అంటైన సహవాసిగా సంగీతం కల్పించి. అంతకుమనువే సుమారు శెందువుదల సామణ్యరాం క్రిందట కాళ్చాకవారి సంగీత ప్రవహమలు ప్రవహించాయి. సంకీర్తన ప్రభావాంగంగా కాళ్చాకవారిగాన మార్పి ప్రశ్నించినది. పీటిలో సాహిత్యభాషా మెందుగాపుంది, సంగీత భాషా దానికి తోడుగా మాక్రమే శుంటూ వల్మించి. కైత్రయ్యగారి వదిలాసానికి, అధినయ విన్యాసానికి సరితూగే సంగీతస్తోయ కూడా కావలసి వల్మించి. వారి పదాలలో సంగీత సృష్టికూ పెరిగింది.

ఆన్నమయ్యగారి తరువాత క్రత్తిసంగీతానికి పాదులుకట్టినవారు క్రదావం కామదూసు, నారాయణ శీర్షుల వార్పాను. వారి రహస్యాల సరశంగాపుంది క్రత్తకూటులలో అనేక మంది చేరి రహస్యాలు చేసుకోదానికి అనుపుగా శుండేవి. అందుచేత అని విక్రిగా ప్రశాదరణ భూమిశాయి.

వీటికి తోడుగా యక్కాన సరం గొప్ప ప్రచారాలోకి వచ్చింది. కానవదులను సైతం అఱించి ఆక్రోంచేకథ యక్కానం. అన్ని కళలకు అది కాణాలి, అభినయం, నాట్యం, సృశ్యం, సంగీతం వీటిన వదువులూ కథాగమనం పుండంచేత యక్కానం అందరినీ ఆకట్టుకొంటుంది.

ఆట్టిపెరిసీములలో శాస్త్రగరాజు ఉర్ధుమించాడు. ఆప్రథావు ఆయనమీద కనిపిస్తూనే శుంది. వారు శ్వయంగా శెందు యక్కానాలు రచించారు. అఖి(1) సాకాచరిత్ర, (2) ప్రశ్నార్థక్రతివిజయం, అలాగే రామధాను పటుకుటదికూడా వారిమీద కనిపిస్తుంది.

అయితే శాస్త్రగరాజు కళావేత్త మాత్రమేకాదు-భక్తులుకూడా. గొప్పకళను సృష్టించాలంచే, కళాకారునికి గొప్పదైన ఆవేశమండారి. శాస్త్రగరాజుకు అట్టి ఆవేశాన్ని కలిగించింది భక్తి. ఆ భక్తిలోమండి వైరాగ్యం పెరిగింది. శాస్త్రగరాజు పేరులోనే నిలయదివున్నాయి కథా శాస్త్రగబ్ది, వైరాగ్యమూడు. ఆధ్యాత్మికర పెరిగి శాస్త్రగరాజు వేదాంతి అయినాడు. శాస్త్రగరాజు కీర్తనా సాహిత్యాన్ని మధించాలంచే వేదాంతరాస్త్రాన్నిర్మి, అలంకారశాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేయ్యాలి. ఆ సాహిత్యపు లోతులు ఆగాధాలాకాశు కాని రసజ్ఞలకు, శాస్త్రికలకు నిరంత కావండాన్ని ప్రసాదించే కళాభాషాలుగా నిరిచేసున్నాయి.

శాస్త్రగరాజుకీ కీర్తనలలో ప్రశ్నేకతలు, సంగీతసారథంలోపాటు, సాహిత్యవైరపం, కవికాప్రాతమా, సంగీతశాగం అలాపుంచి, ఆకీ కీర్తనలు చదువులూపుంచే గొప్ప సాహిత్యాన్ని, మహానీయమైన కవిక్యాన్ని ఆస్త్రిష్టాపనుల్లు పుట్టుంది. తెలుగులోని తియ్యదనాన్ని శాస్త్రగరాజు నిరూపించాడు. గానానికి తెలుగు అనువైనదని వారి కీర్తనలు బుఱుచేస్తున్నాయి. దావగాంపీయ్యప్రకటనలో తెలుగు ఏ మాత్రమూ తగ్గిపోదని ఈ కృతులు సృష్టం చేస్తున్నాయి. ప్రశ్నతీ, అందులోని భావాన్ని, ఆవేశాన్ని అందించడానికి పరిగొపించే పరిష్కారంతో నిండి శుంటుంది. ఆ భావానికి. ఆపదశాలానికి పులుహూగే స్వరమాధుర్యం కుదిరిపుంటుంది. శాస్త్రగరాజు గొప్ప వాగేయకారుడు మాత్రమేకాదు- కపీ, సాహిత్యవేత్తకూడాను.

అట్టి మహానీయమైన వాణియాన్ని పదిలపరచవలసివుంది. దాగివున్న సాహిత్యాన్ని శఫీరతం తెయ్యవలసివుంది. తన ల్యహతరగాన, సృష్టిలో శాస్త్రగరాజు ఎప్పుడు ఏక్కువును రచించాడో నిట్టుయించుంసి వున్నది. అయిన అనుభూతులకు, కీర్తనలకు అభివాహనంయందంపండం శుంది. దాన్ని కూలంకమంగా అభిష్కరించవలసివుంది!

ఆప్రశ్నయక్కాన్ని గొప్పవారైన పండితులు లోగద చాలామంది చేసి వున్నారు. ఆప్మదు తిరుపుల తిరుపతి దేవస్థానంవారు ఈ సక్కార్యాన్నికి పూనుకోవడం ఆనందించవలసినే విషయం.

అందుకు అన్ని టా అర్పులైన మంచాళ ఆగన్నారాపుగారిని ఎంచుకున్నంచుకు దేవ స్వాన్వారిని మెయ్యకుంటున్నాను. ఆగన్నారాపుగారు సంగీతకళలు అంకితమైన ఆపరక్యాగరాజు సంగీతం తప్ప మరొక కీవితం ఎరుగని బుపిత్రుంగవుడు. ఆహర్మితాదులు ఇయనకు అదేయావ. అదే శశన. అప్పుమి. వారికి దృష్టిసన్నగిల్లింది. అట్టి అనుభవం ఔండరికి దురదృష్టికరం. కాని మంచాళవారు ఈ అవోదాన్ని ఒక సోపానంగా మలుచుకున్నారు. ఖారంగంగా చూడశేయ కశక, అంతర్ముఖులైనారు క్యాగరాజు అంతర్ముఖుడై శాఖ్యిక చింతనతో, ఈ క్రిపారథ్యంతో తన గాన లహరిని ఎలా ఆధించాడో, అదేమార్గాన మంచాళవారు తమ సంగీత ప్రమంచాన్ని పృష్ఠించుకున్నారు. అందులో లీనమైపోయారు. చూడితుడు, గాయకుడు, ఈ క్రతు, అన్నిటిని వించి మంచి మనిషి అయిన ఆగన్నారాపుగారికి క్యాగరాజు కీర్తనల సంకలన కార్యక్రమం అప్పగించడం గొప్పవిశేషం.

ఆ సంకలనాన్ని స్వర సహితంగా సంపుటాబగా ప్రచురిస్తున్నారు. స్వరంతో పాటు, అయికిర్తనల పుట్టుపూర్వీక్యతరాలు, లోహపాతులు, వాటిలోని సాహిత్య మాధుర్యం, సంగీతమై భవం— అన్ని టిప్పణి మంచాళవారు కమ్మని తెలుగులో విచరించారు. ఇవి చదువుతూపుంచే "క్యాగరాణే స్వయంగా తన కీర్తనలకు ప్రాసిన విపరణ్యాయిది" అనే ప్రశ్న పూర్తినికి కలగుతుంది. ఆగన్నారాపుగారికిమి, సాంధిత్యం, కొన్ని తుణ్ణం ఇందులో ఆఫర కూపం భరించాయి. సార్థకతను సంతరించుకున్నాయి.

అప్పుడి ప్రాపు

15 మే 1981

ఉపాధ్యక్షులు, అంధ్ర విశ్వవిధ్యాలయం
వా శేరు.

ప్రస్తావన

ప్రమంతమైన భరతభూమిలో కొన్ని వందల సంవత్సరాలనుంచి తెలుగు వాటు కొన్ని సరప్పుతీని తమ అమూల్యములైన కామకళతో అఱంకరిస్తూనే పున్నారు. దౌరికినంత వరకు సంస్కృతాంగ్రములలో లక్షణగ్రంథములు ఆనేకములు తెనుగువారు రచించారు. నీటిలో దాలా వరకు సంస్కృత గ్రంథములు దేశం నలుమూలల ప్రచారంలో పుండి ఇంగ్లీషీ విపిర దేశాంశంలో లీకా కార్బూర్యములలో అనైపు నిఱివిషున్నవి. సంగీతవాద్యములలో ఆనేకములగు పరిశోధనలు చేసిన వాటిని భారతదేశమంతరు వాడుకొనడాకి విలు కల్పించినదివారే. నేటికూడా రక్షణాదిని నిరివిషున్న సంగీతసంప్రదాయములు ప్రాచీన భారతదేశపు కొన్నె భక్తుల దీనికి కారణములు. వరిక్ర పరిశోధించిన వారికి స్వప్తముగనే తెలియవస్తాను. విదేశియుల అక్రమములు, వారి కూమార్య పోశనా ప్రయత్నములు. కొంతవరకు దాఖిణాదికి ప్రాకక పోశుటమే యిచ్చయి సంస్కృతియందు కలగలుపులు తక్కువగుటకు కారణమని చెప్పవచ్చును.

ఒకరికరువాత ఒకరుగా గడిసి శాస్త్రములలో మహానుభావులైన సంగీత తపస్యులు పుట్టుచు వారి రచనా ప్రశంఖలను శిష్టప్రిష్టమృత ద్వారా ప్రచారమనందుంచును నేటికి మన వరకు ప్రవహించునట్లు పోషించుచునే యున్నారు.

శాశ్వతపాకవారు, వారి తరువాత షైత్రజ్ఞులు, అటుపిమ్మట తప్రాచల రామచాసు, వారికి కొంచెంచుమించుకాయిను వారసు కొండగు నారాయణ శిథ్రులు, తరువాత మునివర్ణ సుప్రమాణ్ణకవి, మొదలగు వాగ్దీయకారులు తమ సంగీత పాహాత్మ్యచైతనముల చాయలు నేటి కిని మనచై ప్రశంఖచునే యున్నారు. ఇట్లే వాగ్దీయకారుల ప్రాచములు ప్రశంఖియే, శ్యామ రాత్రి, ముద్దుశ్యామి ఉండులు, శ్యాగరాజ శ్యామివంటి మహానుభావులు ఇవకరించి నేడు మనము కిని ఆనందించున్న సంగీత సృష్టిని చెయగలిగినారో యేమో!

నేడు మనము సంగీత త్రిమూర్తులని చెప్పుకొంచున్న ముహ్వరిలో, శ్యాగరాజశ్యామి వారి రచనలు, రచనారీయులు కొంతవరకు తక్కున యిద్దరికంటే చాలా అధికములనియే చెప్పుకొన వలెను. నిజమునకు అంగ్రేశారీ పాహిత్యములను పరిశీలించెడి కాగ్యద్యుము కలిగినవారికి, అయ్యవారు నాదవిద్యాగ్రహణ్యములను కూలింకపముగ సెరిగిన నాదోపాశకులనియు త్రిజ్ఞాన వైరాగ్యము లాటు త్రివేణింగమమును ప్రవహించేని రససిద్ధులనియు, బూతభిష్యద్యుత్తమానములను దచ్ఛించిన ద్రష్టవియు తోచక తప్పదు.

శ్యాగరాజశ్యామివారు సృష్టించిన సంగీత రస ఇగత్తు అశ్రాక్షము. అయ్యవారి చాలము నాట్యి కర్మాటక సంగీతము నాట్యమునకు ఒక అంగముగా రూపుదిద్యుకొని యున్నది. నాట్యమునందు కించి నృత్యము, నృత్యము, అధివయము అను విశాగములు అమవగు సంగీత పాహిత్యములు ఆనంతముగా వెలసి ప్రచారమనందు వెట్టుపాశుకొని నిలచియున్నవి.

సంగీతమననరి అముషిధైక, లహిక సంపాదనకు మూలమైన కేయైనము అందుగం రస ప్రేషాము లహికానందము వైపునకే ఎక్కువగా ప్రవహించుండుట ఆనాడు ఆధికముగానే యున్నదనుకొనపచ్చును. నృత్యశ్యములకు కావలసిన గీత వర్షా ప్రథమంది, రథు, శిల్మావలయి రచనలు కొంత ఎక్కువగానే విషణువుండేవి. అభినయమవకు అనువగు పదవచన కూడ నాటకి శిల్మరస్తాయి నందుకొన్నాడు. అప్పుకీటకే ఛైత్రజ్ఞులవారి పదములున్నత ప్రేణిక చెంరిన వైశిల్పింద్రోషుకొనియున్నవి. శాఖాస్తానసూలయందు విదుషింమఱులైన నర్తకురాంద్రు నాట్య ప్రదర్శనములను యిచ్చునప్పుడు ప్రక్కావాద్యములు వాయించుటయందును, ఇట్టినరకురాంద్రును విద్యగరపుట యాదును, అభినయాదులు ప్రదర్శించుటకు కావలసిన భావ సంపద పెంపాందించ తేము సాహిత్యమర్యాదను చెప్పుటకును, విద్యాంసులగు వందితులు కృషి చేయుచుండెవారు. ఇట్లు చేయుటయందు వారికి లహికములగు సుఖభోగములకు వలసినన్ని మాగ్రములు అవాడు యేర్పడి యుండెవి, ఇట్లు ఆముషిధైక ఫలప్రదమైన సంగీతము, తన ప్రధమధైయమును క్రమ ముగా పోగొట్టు కొనపసిన దళకు రాదొడగినది.

మధురథక్కియను లిక సౌంప్రదాయమును మహామశాఖలైన జయదేవాదులు కొంత రూపునిచి తీర్చిప్రిటిప్రిటిప్రారు. వైష్ణవాచార్యులు అనేకుల తమరచనా వై దుష్యమును మధుర థక్కిసౌంప్రదాయములతో నింపివై చిరి ఇందొకింత హద్దులు తప్పిన శ్రీంగారము కనిపుచున్నను తొకమగు విషయ వాసనాలంపటములకు దూరములగా వారి రచనలు గౌరవింపబడుచుండెవి. ఇట్టి రచనలు ముఖ్యముగా అభినయముకు ఎంతగానో ఉపయోగపడుచుండెవి. వినియందు నాయకానాయక భావములను, విశ్వలంతశ్రీగారాములను ప్రదర్శించుటకు ఒన్న సుల ఏర్పడి యుండుటకు, ముఖ్యముగా సౌందర్యపుచులగు యివులు ప్రదర్శించెడి యంకాళముండుటయు, ఇట్టి రచనలను మనోజ్ఞముగా పాశచిల గాయనిగాయకలానాదు కోకొర్లులగా తయారగు చుండుటయు విచి ప్రచారమునకు ప్రధానాంరణము లనుకొనపచ్చును.

మధురథక్కి సంప్రదాయసులు కొంతవరకు వీరకైవుల పరమ మాహేత్యరాశాధన పద్ధతులతో కొంత కప్పుటడి మరుగునఁ పోవుచున్న కాఁములో తిరుపతి యాదు కాళ్మాకవారి వంతము ప్రారంతమైనఁచెం. ప్రివేంకిశ్శ్వరుని నాయకానిగా నెంచి యూ పంచములు సమారు ఏలిచి వేలం వైగా శ్రీంగార, అధ్యాత్మ, వైరాగ్యకీర్తనములను కాపుపాడి యతయలచే పాండించి ముఖ్యములగు అవోచిలము, శ్రీరంగము, సింహపలము, శ్రీకూర్మము మొదలగు వైష్ణవ దేవాలయములయందు ఈ సంకీర్తనములను పాడెవిచానిని, విని అభినయించగల వారిని నిషిష్టించి యాచారము పోత్సపోచి తిరిగి యట్టిచి నెలకొలి కాళ్మాకవారి రచనలు ఆయా దేవకము అటు రాగిపట్టములపై శ్రీవాయించి విద్యాంసులను పంపి ప్రచారమునకు చెప్పుటకు కావలసిన విష్ణుయ సమకూర్చుచుండెవారు.

ఇయదేవుని లీకె-గోవిందము నాటిమండియు కాళ్మాక అన్నమాచార్యులవారి చాలమువరకు దోకణి రచనలను కొంత పరిశీలించి చూచినచో సంగీతమననరి సాహిత్యమునందు

గల కావములను ప్రకటిం చెడి అభినయమునకు తోదుగా నున్న కేగాని వేరుగా శేతచి తోచున్నారి. అప్పటిరహనలు అంతర్గతిపైతమగు ఈ త్రీగం శృగారమనే ఎక్కువగా కలిగియుండెడివి. సంగిత సాహిత్యములొక దానితోనొకటి పోటీలుపడక సాహిత్యముపై రాజునకు సంగితమనునపి మంత్రిగా మండి రాజకూళు కు బద్ధుడగు మంత్రివలె ఒచిగి ఒచిగి యుండెడి, కనుక నే మాత్రాచందనమ్ముల యుండు గల లిఖి రచనలు బలమగు శాశపు కట్టుబాట్లలో నుండి యొరాగమనండైన నమ సాహిత్యశాపమును తెలిసి పాడగలిగినారా పాడినచో ర క్రికటగలిగినవిగా నుండెడివి. ఇందుగఱ సంగితము గమక వచ్చికాదుల లిపువులు, కాల, ప్రై కాలపు సంగీత సందర్భముల లిపువులు శే

సాహిత్యము నమనరించెడి స్వరసందర్భములు కలిగి యుండెడివి.

ఇట్లీ సాహిత్యపు బయలులను కొంతవరకు దించి, సంగితపు సాందర్భములను కొంతవరకు పెంచి నాటికాలమాన పసింతాలను గమనించి షైత్రజ్ఞులు బిట్టి జతగా అభినయమును కూడ తోచించి కార్యాటక సంగిత : రస్సుతీని తీగ్గిప్పినారు. షైత్రజ్ఞులవారి పదములు చరిచి యూనందించెడి వారు. ఇది యొక అలోకిక ఆనంద సాగరమని యుండురు. పదములు పూర్తి అనందించెడివారు, టక్కొక్క రాగమునందు గల పదము ఆ రాగదేవతా స్వరూపమువకు సంపూర్ణ వివరామందురు అభినయము తెలిసినారా యివి రొమిక రసంగతువకు సోపానముల వుటివని యుండురు, ఎకిపాటలు ప్రాణి వస్తే కెక్కిన మహాకవి కి. కే. నఁదూరి పెంచట మంగ్సారావుగారు “పద పదము చిత్తరువు” అని ఉంచా చిత్తములను కూడ చూడగలమని ఆనందించినారు.

ఇట్లీ పదరచనా లిల్పమునకు తోటలో ల అన్న మాత్రాచ్యులవారు కొంతవరకు పునాదు లను వేసినారని ఇటీలనే బయలుండిన శాశ్వతాక వారి సంకీర్తన రండారము వంన మనకు తెలియ వమ్ముచున్నది. ఏలననగా ఇన్ను మాత్రాచ్యులవారికి పూర్వము ఎట్టి సంగిత యోగ్యము ఉగు రచనలుండెడినో తెలికోసుటకు ఆధారములు అంతగా కొరకుట చేమ. ఇచ్చట సోక విషయము కొంత స్వప్షముగా చెప్పుకొనక తప్పురు. పదమూడావ, పదునాగ్గవ శక్తాల్ములకు పూర్వము రచింపబడిన సంగితాగంధమందంతటను శ్రుతుల నిర్ణయములు, శాశదక్షాణ ముఖు మొదటగు శాస్త్రమియములలై “వోట్లు చెప్పిరి, అది తప్పు, పీరిట్లు చెప్పిరి, అదికప్పు. ఇట్లుండుట సరియైన నిర్ణయము” అనుచు వారోపవారములు తప్ప ఆయు గ్రంథక క్రతులకాము నాట్కి వాడుకయిందున్న సికి కి క్రత్నాముల లక్షణములుగాని, ఆయు కాలములనాటి వాగేయారుల కచనఱగాని, తరిత్రటుగాని, అప్పటివారు పాండుకోనెడి రచనల స్వరములు మొదలైన ఉచ్చయు కములగు విషయముతు విషముగా ఎవ్వురును చెప్పియుండలేదు. శారణము ఉపశాఖ యుది క్రష్ణవిర్య గమక దీనిని ప్రాయమట ఆశ్వాధ్యమనియో శేక ప్రాసినమూ ఉపయోగముంక దని యొంచి వియో అప్పటివారు శావించి యుండవచ్చును కనక నే అన్న మాత్రాచ్యులవారు సంకీర్తన ఉపాయములను ఏర్పరచి అందు విధములగు గేయప జకులను, వాలీపేర్లమ అంతు గమనించవలసిన యితరచిషయములను సోదావారణగా చెప్పియున్నారు.

ఉప్పుప్పుషమున కాక్కపాక వారి రచనలు కామ్పు లకములైనే మనకు నేడు ఉభ్యములను మందుటచే ఏల, తోల, కృంగార సంకి ర్తములు, ఆధ్యాత్మిక సంకి ర్తములు, శైలాగ్రహములు, ఆధ్యాత్మిక సంకి ర్తములు, తుమ్మెదశరదములు, చందులూ పరములు, ఒకటియననేల, అనేకరకములగు గేయరచన కొంచెనలకు ఆరామములు కవశుచున్నావి. దురదుప్పుషమున వినికి సమకూర్పులడిన సంగీతము మాత్రము అంతరించి పోయినది, ‘ఇట్లుండి యుండవచ్చును’ అని యూహాంమటతప్ప వేరు మార్కము శేడు.

ఈ కాక్కప్ప తోలిరోజులలో స్వరములను చదువుకొని పాటుకొనడి విధమును కొంత వరకై నను తెలియ తేయుట అనుగు పద్ధతిని ఆచరణలోనికి తెచ్చి మహామాత్రులుగా గ్రాంయై కారుల రచనలను గ్రంథ రూపములు ముద్రించి నిలిపెడి ప్రయత్నములు ఓగిని అప్పటికే ఎండరో మహామాత్రుల రచనలకు సంగీతరూపములు నశించి పోయినవి. సాహిత్యములను మాత్రము టీచా కాకుర్గుములతో ప్రాసియంచుకొనడి వాకై నను యుండుటవలన కొండరి గిత క్రింపాదుల స్వరూపములు కొంతవరకై నను మనకు ఉభ్యములగుచున్నావి. మనముందు తరచుల వారికి కొంతచక్కను సేటికి గల, మహామాత్రుల రచనలను స్వరసహితములగా అందించెడి ప్రయత్నము చేయుట న్యాయమని తోచున్నది. ఇట్లు జరిగిన ప్రయత్నములలోనివే 1) 1840-50 ప్రాంతములలో ప్రారంభించటది 1804 నాటికి బెలువడిన ‘సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శని’, దీనియందు ముద్రుస్తామి దీక్షితుల తండ్రి కాళల వరండరలో గల వారి సంగీతరచన నిన్నియ దీక్షితులవారి మనుధగు సుబ్బారామ దీక్షితులవారు వారి స్వ్యంతరచనలతో చేరి కూలంకషముగా ముద్రించుకొన్నారు. 2) 1880-90 ప్రాంతములలో కమ్మారు సిగొచార్య సోదరుల వారికింత హూర్చులవియు, వారి సమకాలీనులవియు, వారివియు రచనలను నాటికి గల సంప్రదాయములు, పద్ధతులు మొదలగునవియును పుస్తకమాపమున ముద్రించినారు. ఈ కాక్కప్ప తోలిరోజులో విద్యాములు లనేకులు తమ పాంచాలకములను గ్రంథ రూపమున తెలువరించి సంగీత విద్యాపిహాసుపులకు మహాపకారమును చేసినారు. ఇప్పుడు యిట్లీ స్వరచనా విద్యాము కొంత స్థాయిభావమును వచ్చి ముద్రించి సోకర్యములు అతోధికముగా పెరిగి గ్రంథములను ఉపయోగించెడి వారి సంఖ్యానుపెరిగి పోశాపూసు ఎక్కువగా కనబలు చున్నది.

సంగీతమునందు గల ఆకర్షణ ప్రభావమునకు చచుట కాని వాయందరు. కనుక కాము ఉపదేశింపదలవిన విషయములను పాటులగా చెప్పి, కాము పాడి, తమ ఇష్ట ప్రశిష్టులచే పొడించి, నదుపను క్రాయము నేర్చుని వారికి నను కొన్ని మంచి విషయములను మనమునందు కాటునట్టు చేయుటకు మహామాత్రులైన వాగ్గేయరాయులు తమ రచనల మూలమున | తయి త్రించికములలో పండేకము శేడు. ఒక విషయమును తదినివ్వుడు కలిగెడి యానందముక్కన్న గేయరూపమున దానిని క్రావ్యమైన కంతస్వరముగలవారు పాడినప్పుడు వినెడి వారికి కలిగెడి అప్పఁడము అధికము. అనుక్కె కవేర్యము ! దీనిని గుర్తించిన ప్రాచీనులు సంగీతమును ఆపాక మధుక మనియు, సాహిత్యమును అతోచనామృతమనియు చెప్పియున్నారు. మత ప్రభారము

నకును, మానవికాన్నత్యమును పెంచాందించుటకును, మానవుని యందు గం ద్వారా ప్రవృత్తులను కొండ అదుపులో నుంచుటకును, కడికమగు మానవ శీవితమును అశాశ్వమగు సంతోషసంపచలతో నింపుటకును సంగీతమును టక విధిష్ట సాదనముగా గుర్తించిన మన పెద్దలు అయి సందర్భములకు తగిన రీతిని గిత కిరునారి రచనలను సృష్టించుకొని యున్నారు.

భాష అఫరముల కలయిక. ఇట్లి భాషను శీర్పిరిద్ది, సంస్కారించి, చందులను నిర్మించి గద్దు పద్మాత్మకములైన కావ్యములు, కాప్రుములు సృష్టించుకొని ఆచంద్రార్జుమగు కీర్తిని పొందిన వారు మన పూర్వులు. భాషయందు వేరు వేరు భావములు వ్యక్తికరించుటకేట్లు అనంతములగు వన వాక్యము లేక్కడినవో అట్లే సంగిత కాప్రుమునందు ఓంకార దూషమగు వాదమును సత్పురములకో కూడిన స్తోయలు, గమకములు మొదలగు కట్టుకాటలు సృష్టించు కొని ఆనందించిన వారు మన పూర్వులు. ఏలపి రెండురములకో అనంతమగు వాఱ్ముము ఎట్లు సృష్టించబడుచున్నదో. అట్లే సత్పురములు, సూలములగు వస్తేందు ధ్యమలగట్టాయి, నీటికో సంగితమునందు రాగములను సృష్టించుకొని వాణియందు గిత కిరునాదులను పార్చుకొని అనందించిన వారు మన ప్రాచీనలు. వారు శీర్పిరిద్దిన యిట్లే మన తురమగు సంశరదు. తణ కడ పరిషత్తుకమగు కాల ప్రాహ్లాదమున కరిగి నశింపకుండునట్లు కొంతవరకైనము ప్రయిష్టించి నిలుపుటకు మాగ్రముల నశ్శేషించుట మన కిరువ్వుము.

శాగయ్య వారు "కొలాహల సత్పురముల గృహముల గురుతే మోకమురా" అని తమ శంకరాథ రాగమునందరి "స్వర రాగ మురారస" అను రచనయందు చెప్పుకున్నారు. అట్లే యికసు కొన్ని రచనలయిందు కామ ముక్కి మాగ్రమని సమైన యా విద్యుయందుగల రహస్యములను వారు చెప్పుటయు గమనార్థము.

సంగిత విద్యుయందుగల అముపిడ్క మాగ్రమును అస్వేషించెదిపారు అప్పుడును, యిప్పుడును, ఎప్పుడును మన మర్దు ప్రతివించుచే యున్నారు. ఇట్లి వారిలో కొండరు ఆశ్వాస్త్రము తమ ఉపాసనను వినియోగచేసి కొరురు. కొండరు యిట్లి మనాశండరకరమగు ముక్కి మాగ్రములు ఇతరులకు పంచి రామాలుటాయి పెంచించాలి. మరి కొండరు యా విద్యుయ రహితములగు యితర విధయములకు ను క్షేత్రాపాచిలో వినియోగించురు. అట్లి వారిలో లయ్య వారు ఏ కొపు చెందురులో వారి నుఫారి రాగమునందుగల సంగితకాప్రుణ్ణానము పారూప్య శోఖ్యదమే మనసా" అను రచనను చెప్పుచున్నది. అను పల్లవియందు "కృంగార రసార్ధ ఇల పార పూరిత రామకథానంచాదియుక సంగిత కాప్రుణ్ణానము" అనుకొన్నారు.

ఇట్లునటులో నొక పరమ సత్పుము అలవీకగా ఉటంకించుకొన్నారు. సృష్టి ప్రథి అంయములు మూడు క్రూలును అవినాశావ సంశద్రములగుటచే రామకథ యొదుగల కృంగారము, కథక్కి, ముక్కి మొదలగువచ్చియు మనసనందు నింపుకొని గామమునందు పాడి విశెడు వారించి కమతోపాటు కరించెయుటయే సంగిత కాప్రుణ్ణాన ఫలముగా ఉంచెది పారూప్య

శ్రోగ్నమని అయ్యవారి శాక్వర్గ్యమై యుండవచును. ఇట్టి జ్ఞానమును పొందిన వారికి కలగ తోయేకి కుభములను గూర్చి వరణమునందు ఇట్లు వివరించియాన్నారు. ‘ప్రేమ’ అనగా సర్వ కీపుల మందు సమాన దృష్టిగథించేము, ‘భక్తి’ తమకన్న అశితమగు దివ్యశక్తి గల పరమాత్మని గుర్తించి వానికి విచ్ఛములగుటమే భక్తి. “మజన వాత్సల్యము” – మానవాణి మేలు చేకొర్చే నడవపేగల వారును, ఆర్ధుప్రాయములను అగువారు సుఖమలు. ఇట్టి వారి యొడకలిగి వినము ప్రేమ దృష్టిమే సుఖన వాత్సల్యము. ఇవి కలిసి పిమ్ముట ఇట్టి వారికి శ్రీమద్రమావరకట్టాకుము కలుగును. ఇట్టి గుణములను పొందినవారు నియమభద్రుతై సద్గుర్ది సశ్శార్మముల నుండును నిష్ఠ గలిగి యందురు. అట్టి వారిగి యిశ్శున్న, ధనము కొరవలినిన యుషసరము లేకుండగనే లభ్యము కాగలవు. మానవుడు యశ్శిధనములకై ఆదినండి పాటుపడినచో వానికి జ్ఞానము నథించునని కాబోలు ముందుగా ‘ప్రేమ, భక్తి, సుఖన వాత్సల్యము, శ్రీమద్రమావరకట్టాకుము, నేను, నిష్ఠ’ అలునవి ముందు సంపాదించకొని యశ్శిధనములయందు గల తళిట్టు లను తప్పించుకొనడని కాబోలు ఆయ్యవారి పోచ్చుకి. కాము ఇట్టి సంగీతముచు ఆరాధించి నారు. ఇట్లా రాధించుటయందు నేన్నును అయ్యవారు కనబరచినారు. కనకనే “నేర్చుగలు క్యాగరాజు సేర్చినట్టి సంగీత శాస్త్ర జ్ఞానము సారూప్య సౌభ్యదమే” అని యాన్నారు. ఆము షైక్ సాధనకు సంగీతమును వినియోగించిన నాదయోగి గనుక ఆ మహానుభావు దట్టనగలిగి నాడు.

అయ్యవారి కాలము నాట్కి రాజ సభలయందు గాన విద్యకు కొంత గౌరము లభించునన్న ను ఆది పాడి తరించెడి వారికి అంతగా అందుచూటులో నుండక కొంత కిష్ఫములు మగ్నములంకో నిండి గురువుల కృప కలిగినే వచ్చెడినై, ఆ గురువుల కృపము సంపాదించుటకు ఎట్టి పచులకైన నను సిద్ధపడిన వారికి తప్ప అన్యలకు వశము గానిడై యున్నది. అప్పటికి గాన విద్య, శ్శ్రీంగార రస పూర్వితములగు నాయికా నాయిక శాపములను వివరించెడి రచనలో నుండిచి. సాధారణముగా గోపికా కృష్ణుల ప్రణయ గాధలను వర్ణించెడివిగా రచన లసంఖ్యా కములగా నాటి వాజ్గుయమున మనకు కనిధుచున్నవి వైష్ణవ సంప్రదాయమున యిట్టి రచన లకు గల ఆకర్షణు గమనించి కొండరు కైపులు తమ శివ దేవునికి కూడ యిట్టి లిలను స్పష్టించుకొని రచనలను చేసుకొన్నారు. ఇట్టి వాని యందలివే పచచరణ్ణ కవి విచిత్రమగు “గిత శంకరము” మొదలగునవి. ఆకాను శివ శాండవమును వర్ణించెడి రచన శెన్నియో నాడు పెంసినని కొంత సంస్కారమును గల పండితులకు గాన విద్యను భక్తి మార్గమునకు శరలించి దినిని, అభిరుండి వారికి ఉన విద్యగా మాత్రము నిఱిచి పోటుండ శాపాదవలను ఉచ్చేశము కలిగి అట్టి ప్రయుక్తువులు నాడు కొంత సాగినట్లు తోచుచున్నది.

అగ్ని యచునది పూజించినచో పుణ్య పురాణ పాపమగును. తెలియని వారి దేశులయందు పడినవో వారిని, వారి పరిశరములను భీస్తిసటులపు చేయును. అట్టే శ్శ్రీంగారమునది సృష్టి మూలము. దానిని అలోకములగు తెరల మధ్య దాచి యుంచిననే లహిక నుఖ్యదమైనపు, ఆముషైక చింతనమునకు దాచి జూపెడియై మానవుల కపయోగ పచును. అట్లు కానీనో

మానవుని యంది నీచ ప్రవృత్తులు బ్రకోపించడిని చాని యథః పతనమనకు దారి తీయును. అధ్యాత్మిక శ్రీగార మనవు యూహాచిన మహాసుభావుల దృష్టి లభి వివితము. స్తు, ప్రు మని యుదు వాంచించెడి సుఖము తణికమైనదే యైనను అది పరోవ్వతము. రినిసి రాజ్యముగా పొందుటకు తీవ్రుడు శామ స్త్రీమై పరమామృణి పురుషునిగా రాచించి ఆ పరపు పురుషునికి చాపిగా, పరిగ్రిగా, తనను సమర్పించుకొని రాజ్యముగు ఆ సుఖ మును పొందుటయే అధ్యాత్మిక శ్రీగారత త్వము. తీవ్రులు యట్టి ప్రయత్నము అను సాధనను చేయుటయేమధర కళ్కి సంప్రదాయము. ఇది పరిణితి పొందని వారిని కొంత తప్పు తోపలను తొక్కుంచునిగానే కనిపుడుచున్నది. ఓను, జ్ఞానులు, తపస్యులు, ద్రవ్యలు అయిన వాగేయకాయలనేఇలు తమ అలోక శ్రీగార సాహిత్యములలో పరమ పురుషునారాధించు కొని తరించినారు. అట్టి వారిలో ఇయిచేపుదు, శాశ్వతాక అనుమయ్య, పెద తిరుమలా చార్యులు, చిన తిరుమలచార్యులు, కేత్రజ్ఞులు, శిలాశుకుల యచారమని చెప్పుకొనరిగిన నారాయణ తీవ్రులు మొదలగువారు. వారి రచనా వై తప్పములలో ఇంకను మనకు సన్నిహితులు గా నే యున్నారు. తీవ్రమై పరమాత్ముల ఏక త్వమును సాధించుటకు ఇదియొక విచ్ఛిన్ మాగ్రము.

వైష్ణవ సంపదాయమునందిరిగు అధ్యాత్మ శ్రీగారము వై వథ తీ శూన్యులును సమ్మాన హీమలును నగు హరికి సాధారణమగు కామక క్రీడలవలనే తోచును. అట్టి వారి సంఖ్యి ఆనాదు అధికముగా సుందుట వలనను సంపన్మూలు. వలనంతులు, రాజులు మొదలగు వారు కళా పోషణ మను చేర కొంత యట్టి వారిని ప్రోత్సహించుట వలనను, అయ్యవారించి మహామహాత్ములైన వాగేయకాముల యూవిర్యమునకును. అట్టి వారు చేసిన అమపిక్క పం పెదమగు సంగీత సృష్టికి కారణములలో నోకటి కావచ్చును.

అప్పటికే భక్త కూటుములు, భక్త మారిపములు, దేవాలయ ప్రాంగణములయందు భక్తజన గోపులు, కొంత కొంత ప్రచారాలను వచ్చుచుండుటయు, ఇరియి యుండపలెను! నాదు తప్రాపల రామదాసు, నారాయణిర్మి యతీమ్రులు మున్నగు వారి రచనలసేగాక, కొంత కొంత శాశ్వతాక వారి రచనలు కూడ ఇంకా భక్త బ్యంగములలో పాడుకొనుండి వారు. వారికి ఏక ధారుకములు, బ్యంగములునగు భక్తిరు పూరితములగు రచనలు పాడు కొనుటకు సుంభ సాధ్యములుగా నుండిచి. ఏలగా, ఒకరు ఒక వంత్తిని పాడి పిడువా తక్కినవారు స్వర అయిపద్మముగా రానిని తిరిగి యనివలసి యుందుట వలన సంగీతపు బయలు ఉంతగా ఇంటు ఉదుగుటు వలను పడదు గదా! ఏమెను సెటికించి తీవ్రుల వారి తరంగములు రామదాసుల వారి రచనలు, మనకు కొన్ని యైనను లభ్యములగుచున్నవనగా అది యట్టి భక్త ఎందముల కారణమునానే యుచొసుటకు సంచేహము శేడు.

అయ్యవారి చిన్నతప్పమునందు వారి మాక్ట రామదాసులు, పురంరవదాసులు మొదలగు వారి రచనలు క్రాచ్యముగా గానము చేయుచుండి వారట. కమకనే అయ్యవారికి అప్పటికే మహా పుస్తకమై రామ సాంకౌర్యమును పొందిన భక్తులలో నోకటి కీర్తిగఱిన ప్రావం రామదాసులు, ప్రశ్నాక వాశక నాకర శు, డరిషులలోపాటు ఆరాధనియులైనారు.

వారు తమ కిర్తనములు కొన్నిటియందు “రామచాసని రక్షించిన విధమగా నస్నేం రక్షించన”ని రామశ్రద్ధని ప్రశ్నించుకొన్నారు. రామచాసులవారి ఏకధారుక, ద్విధారుక ఈ చ నఱును అయ్యవారి దివ్యనామ పంకీ కిర్తనములుండలి యట్టి రచనలను గమనించినవో చాలవరకు భాష, కైరి, సుగిరము రామచాసులవారి లుషగుకొడలలో నడుచుకొన్నట్లు తోచుండును.

అయ్యవారి కిర్తనములలో సంగిరపు లిరువులను కొంత పెంచినవియు అనేకములు గలవు. సుమారు వాడ సంపర్చించులకులోపును, పెలిసి పశువి ద్వాగంసులు కొండరు అయ్యవారి రచనలకు ఈ సంగిరపు లిరువులు యింకను అధికముగా పెంచిరని చెచ్చలు చెప్పాడు. ఏది యొట్టు నుండు కృతి కిర్తనాదులు సంగములను చేర్పుకొసాడి పద్ధతి అయ్యవారి కాలమునుండియే ప్రారంభమైనదని అనుకొనవచ్చును.

అప్పటికి వారుకియందు ఎక్కువగానున్న అభినయ విద్యుతు అనుభంగమగా నుండి సంగిరమునందును విధిం విధములగు శాఖములను అభినయందు ప్రదర్శించుకు అనుపూగా సంగములను వేయబడుయనపరి ఇరుగుచునే యుండి యుండపచ్చును. అది తక్కిసంగిరమునందును చోటు చేసుకొసట అయ్యవారి కాలమునుండి ప్రారంభమైనదేమో!

సేటికిని వడము, కోళికము మొదలగువానిని అభినయంచువుచ్చు వేరు వేరు శాఖములను ప్రకటించుకు ఒకే వాక్యమును పలుమార్గుల పాదుమండుట మనము గమనించుచునేయున్నాము. సేదు నాట్యము సంగిరి సంపర్చుమును పూర్తిగా పోగొట్టుకొనట్లు కనటడుచున్నది. కనుక సేకట కలోరములగు గొంతులలో ఒక వాక్యమును ఒకే స్వరములయందు శాచ హీసములగా ఉప విధ్యా నిర్వాహకులు పాదుమండగా బుగ్గారు బోమ్ముల పంటి శాందర్భము గలిగి మణ్ణజ్ఞ మగు అభినయ విక్ర్య నథ్యసించిన వారై న నరకులు నరకురాంధు నాట్యమును ప్రదర్శించు చూర్చారు. ఇది చూచుటకు ఎంత శాగున్నాను వినుటకు అంతి వేంపుగా సందునుటలో సందేహము శేడు.

నిజమునకు ముక్కి సాధనములగు యో విద్యుతను వాటివాటికి కావసిన హంగులను సమకూర్చుకొనిగాని ప్రదర్శించుట వాగ్యాలుచూరు. ఇట్టె కంఠస్వరమునందు మార్గము ఆక్రమించి విద్యుతులు అధికారము లేనివారగు గాయకులు మహిమశాస్త్రాల రచనలను అప్పించుకు ఉచ్చారములలో అర్థహితమగు రణ కొండధ్వనియా యచునట్లుండ ప్రదర్శించున్నారు. ఇట్టెవిని, చూచి ఆనందించెడి రసికలోకమునకును లుప్పుడు కొదువకనలడదు.

అయ్యవారి రచనలయందు మాటలు, వానికి తగిన స్వర సందర్శములు కలిగి కాల ప్రమాణములను తెలిసినవారు పాడి వినిపించదగిన రచనలన్నీ మోగలవు. తిరిగి ఈ కాలమాణ మగు సరిహద్దులు. తప్పిటోపుటము జగి కొంత కాలమగుచున్నది. సుమారు ఏంటె యొండ్ల ప్రింటు వినిన కొన్ని రచనలు సేదును వినుచున్నాము. ఆవి నానాటికి విమానవేగమువలే తమ గమ

నమునందరి వేగమును చెంచకొనుచు వెనుకటి కాలమున విన్నవారికి 'యిదియేనా ఆ రచన' అభించడి విధమగా రూపువారివినశడుచున్నది. 'వెనకటివారిల పాడినచో నే డవబువిందురు' అని కొండరు బ్లైమంతులు ప్రశ్నించుంచుందురు. వెనుకటివారి రచనల్లోయుంచి తమకు తోవిని కామే రచించుని పాడుకొనవచ్చునుగారా. ఇట్లు చేయక వెనుకటివారి రచనల్ని సొండర్య కొండమును తెచిపి పాడుచేయటకు మనకేమి అథకారముగలదని వీరికి తోకుండుట కోరసి యము ఉదాహరణకు పూర్వానిర్మిత మహా మందిరములవంటిని నేడు మనము నిర్మించుకొనుటశేయ అయ్యవారు చెప్పినట్లు 'వాసగుడిసెలయందే' మనము నిషించుచున్నాము. వీనిని మన యవసర ములఱు, మన యంతస్ఫులుకు తగిన కీర్తిని ఏర్పరచుకొనుచున్నాము. శాక్తమవూలు ఛ మద్య తరగతి కుటుంబపూటూవాస యోగ్యమగాను, మధురమినాడేవాాలయమును సామూహిక విషణి స్థాలముగాను మార్పుకొనుచున్నామా? ఇకముందు అట్లు చేసెని ప్రయద్దులను అవకాంతుకోవాయి! కృతిన దృష్టిలేనివారికి కాండాసు కవిత్వమనండును, శంకర తరగత్కాదుల వంటివారి దేఖిస్తోత్ర ములయందును అమ్మువారి వర్ణ నలలో అవక్రంతములగు అవయముల స్వరూపములేక నటడవచ్చును. అట్టే వస్తు గౌరవము తెలియనివారికి రాశును, రక్తములు, ఒకే విధమగా నుండవచ్చును. ప్రాచీన మైవరంతయ మూధాచారమగనే తోచెడివారిని దేయమనుకొనవలసినది? ప్రాచీనుల సంప్రదాయములను గౌరవించి పాటింవదలచినవారు పాటింవచ్చును, లేనివారు వానిని వరలి యూర్కుండవచ్చును. కాని వంకరట్టింకరలుగా చేయటమాత్రము న్యాయముకాదు. ఆ సేక విషయముల యందు ప్రాచీనులు నేటివారమగు మనక్కన్న శెలిసినవారు, గొప్పవారు అనుకొనుటలో దోషము లేదు.

ఛావ్యదు గావశత్తలయందు నుమారు మూడు నాయగు గంటల వ్యవధిలో అయ్యవారి రచనలు వచి రస్సెండయినను వినందుచుండిచి. ఇందుకొన్న మద్యమకాలమున, కొన్ని లింంఱ కాలమున నుండిని. కొన్ని టియందుగల రఘవ తరమగు వాక్యములను కై కొని సెరపులేపి విష్టరించట ఉటుగుచుండిచి. గంభీరములను క్రోతులయందికిలకు అర్థమగునవియిను పును, నయ, దేశియ రాగములను కొన్ని బీని అలపించుండిచారు. ఇట్లు సరలలో క్యామాస్త్రీల వారివియు, దీక్షితులవారివియు, పట్టుం సుట్రహృద్యాయ్యగారివియు రచనలు అవుటచుట ఛటి శెందు విషపచ్చుచుండిచి. సభాతమున చిన్న రచనలగు జాపాల, కిల్లాన మొదలగునవి పాఠి ముకించుండిచారు. నేరు గాన సభల యందు ఛ విద్యలో కృష్ణి చేసిన వారికి శేషపుటకు వియ కానంత క్రోతులయి, క్రోతులకు అయ్యకాక్షర్యములను మాత్రము కిరిగించడిచియు నగు రాగముల వినవచ్చు చున్నవి. మహావైవేర్యమునకు ఛ కల కండముక్కను పెట్టుకొనుట్లు అయ్యవారి కీర్తనలు ఛటి శెందు మద్యమకాల రచనలు దురికమగా పాడి మగించి తక్కున వాగ్గెయికారుల రచనలు ఇష్టమెనకో పాడి మిగిలిన మమయమంతయ నేటి విద్యాంసులు స్నేయ రచనలకు చినియోగించుచున్నారు.

శాపయందు గాని, శాపములయందుగాని, రాగపంచారములయందు గాని తరివ్యక్త శాపశతని యిట్లీరవచనను పాడి క్రోతులయందు, కర్మాంశ పంగితమునై బిముతులను కొంతవరసు

పెంచుచున్నా మేమో నమథావము వీరియందు కలుగకుండుట కోచెస్తియము. అట్లని సేదు మనము నినుచున్న కొ తరచనలన్నియు యట్టివేయని అనుకొనరాదు. నూతనచనలను, రాగ సృష్టిని చేయగలవారు, చేసినవారు ఎందరో వాగ్దేయకాగాలు గడచిన వందయేండ్లలోను మన మర్యా మసరినవారు, యికము మసలుచున్న వారు వున్నారు. ఎవరి ప్రతిథ యెట్టిరని నిర్ణయించెడి యథికారము వారు ఆత్మమిముర్మనో సంపరించుకొని సిర్పియించు కొందుగుగాక, శేకున్న వో తరశరములగా మనకు సంక్రమించిన మహాస్నాత విద్యయగు వాస్త్రియసంగితమే తన నామ రూపములను మార్పుకొనవలసివచ్చును.

కీర్తన లేక కృతి యనినవి చెప్పువచ్చుదు ఆని చెప్పేడి యథికారము మనకు కలచా యనుసరి విమర్శించుకొనిచో హస్యాస్పదము కాదా! 'నిధిచాలా సుఖమా రాముని సన్నిధి సేపు సుఖమా నిజముగ తెల్పువే మనసో' అనువాక్యములను చెప్పిన అయ్యవారు ఉంఘవృత్తితో కీవిచాంతము రాముని సన్నిధియందే గడపివారు. తంబాపూరు ప్రభువులు పంచిన ధనకనక వస్తు వాహానాదులను శృంగముగానొనేచిన ఆ మహామథావులు నాదు చెప్పిన యట్టి సూక్తులు సేటిని నిలచియున్నవనగా వారి ప్రికరణలక్ష్మి కెలియుచునే యున్నది కచా! అట్ల ప్రికరణ శుద్ధి యున్న వో చెప్పేడివారు చెప్పునూ వచ్చును. వినెడివారు వినునూవచ్చును. అట్లే ఇరువిధియొనిమిది చదములు కాంధోకిరాగమునందు చెప్పిన కైత్రజ్ఞులపు, ముహృది రెండు కీర్తనములు తోడి రాగమున చెప్పిన అయ్యవారిని ఆనందశైరి రాగమండు సుమారు పది రచనలను చెప్పిన రామదాసులను, బ్రంగ్కుక్కరాగమునందు కొన్నివందల రచనలను చెప్పిన కాళ్ళపాకవారిని, కాచే సుమారు సూరు మాట మేఖలిరాగములను సృష్టించుకొన్న అయ్యవారిని దృష్టియందుంచు కోని సంగీతచనలను చేయగల సామర్థ్యమున్న వో ఎవరు కారసగలరు. ఇవ్వత్త కళ్ళపాక విన వచ్చు, మహామథావులగు శ్యామ శాస్త్రీలవారి వాక్యమనొకచానిని ఉదహరించున్నాను.

'కాంధోకిరాగమున తమరు కీర్తనేల చెప్పుకేరిని ఎవరోవారిని అడిగినారట చావిి వారు 'కైత్రజ్ఞులు కాంధోకియందు ఎవరికిమాత్రము చెప్పుటకేమి మిగిల్చినారు' అని నాటట. అట్ల మహామథావుకే యట్లనగా యితరుల సంగతి చెప్పవలెనా!

సంప్రదాయసిద్ధముగా వివచ్చుచున్న రాగములను వినిపించుటయందు ఛ విధమైన విన్నచూపు కశలుచున్నది. ఇది యెంతపరకు సరియైనది అనువది వారు వారు తెలికొన వలసిన విషయము.

సంగీతము నవరస భరితమై యుండక అమృతరసమును మాత్రము అందించెడిగా మన్న వో రసమంన్నిటికిని పరమాపథియగు ఆనందము కలుగదుకా! ప్రారంభించినతోడనే గాయకుదు కాంధోకి పాఠుచున్నాడని క్రోతలు గుర్తించినవో 'అహో! ఈ సంగతి తరువాత యాసంగతి వచ్చును. ఇవ్వట గమకములిట్టు పటి మనకు ఆనందము నిమ్మను.' అని వారు గాయకునివెంటి ఆతడు కొనిపోవు ఆనందసీమాకు చేరఫకెనేగాని 'యథియేమి రాగము!' భూమి

వలెపన్నది. దీనివలెపన్నది. స్వరముల పోకడ తెలియకున్నదే !' అను శాపము ల కలుగుటవలన గాయకుడు మాహమలచిన అనందసీమలను చూడక నేయ పోన్నదు. అట్టి సంభర్యములలో గాయకుని ప్రతిర ల్రోతంహృదయములయిదు నిలువ సేరక వృద్ధాయిగను. ఉప్పుటిచిని వయసు మళ్ళిన వెర్రశు కాము రమ అనుభవములను వెప్పుకొనువుడు కొందరుగా యాయాలు పాడిన రాగములు వెప్పుకొనుచు 'కొంభోక వినిసామ్మణ'. తంకరాథరణము వాని సామ్మణ. తోడి వినపలెన్న వారే పాడవలు' అని చెప్పుకొనుట మనము వినుచుందుము. నేటి సభలకు పోలువర్చినవారిని 'ఏమిపాచిరి, ఎట్లుపాచిరి' యనియడినివకో వారు విన్న రాగముల పేరైనసు వెప్పురేక పోన్న చున్నాగు. కాకఱాను, వారింతవరకడి వినశేషుగనుక. ఇట్లు మాశరమనుకొను మార్గమున నడచుటకు ప్రయత్నించినచో కర్మాంతక సంగీతపు పంచావధుల గథి ఏమగునో తలముకొనుటకు కొంత విచారముతో కూడిన భయము కలుగుచున్నది.

పాతల్రోతం కలయిక వలన కొంతవరకు సంప్రదాయములు రక్షించుకొనుచు మాతన స్పృష్టి చేసికొనవచ్చునేమో ! సమాధైనవారు స్పృష్టించిన వానిచుంది మాచి తప్పక నిలించు. ప్రతిరావాకమైన ప్రాచీన కళాయు మాసిపోయుండ కాపాడుకొనవచ్చునని తోచు చున్నది.

అయ్యవారి ! కొన్ని దివ్యవామ సంక్లిష్టనములు || సభదుచున్నవి. ఇందు అనేక వరణములండి వానియందు మనోజ్ఞములగు భాషములను వ్యంతికరించుచు వారు చెప్పి యున్నారు. నేటియలవాటు ప్రకారము పల్లువి. అను పల్లువి, ముద్రావరణము మాత్రము పాఠుకొని మనము ముగించుయున్నాము. ఇట్లు చేయుటవలన ప్రద్వషులు, మహానుభావులను నగు వాగేయకార్యాలు మనకు ప్రసాదించిన రావసంపదను మనము పోగొట్టుకొనుచున్నాము. నింము నకు భగవర్ణాన్ని మంచయిదు పెంపోందించి మానవత్యమును, అర్థాతను, ఉనితాసుచిత జ్ఞానమును మంచి పద్మల వివకుతయు మనయందు సుఖోభకములగు నట్లు చేయుటకే వాగేయకార్యలు కృతి రక్షుములను వెలయించినారను విషయము క్రమమగా మనము మరలిపోస్తుచున్నా మేమో! కొన్ని ! క్రతనములయందు పల్లువి, అనుపల్లువి. ఒకే వరణము కంచియు కనబడుచున్నవి. వీటికొన్ని సంగులు కలిగి ఒక్కాక్కాపుచు సాహిత్యపు వివరములే తెలియనగటటి సంగీతముతో నిని నిండియందును. భావుకులు గాయకులు ఈ సంగులను కల్పించి ప్రచారమునకు తెలియందుకని తోచుచున్నది. ఏమైనను మహావిచ్ఛాంసులనే కల్పింపణదిన యాసంగతులు కొన్ని రచనలయందు అథ మనోజ్ఞములుగా మన్నవి.

అయ్యవారికిపూర్వులుగు వాగేయకార్యలు ఇట్లింములగుసాహిత్యములలోతగుమాతపు సంగీతముతో రచనలు వెప్పుకొన్నట్లు పరిశీలించినవారికి తెలియియుండును. ఇట్టి రచనలను కూడ అయ్యవారైన్నిటినో చెప్పియున్నారు. నీసియందు పల్లువి, అనుపల్లువియునండి వరణముల ముత్రము ప్రతియందు నిఖలస్తులైయందును. వేసు వేరు మాతుపులకు, వేరు వేరు ధారు

పులు కరిగియందుటయు కద్దు. అట్టివే అయ్యవారి పంచరత్నకి క్రూనలు. ఒక చరణమునకే దాకు పును కర్మించి అట్టే కట్టిన చరణములు పాడుకొనుక్కెర్చరచినియు కొన్నియున్నవి 'శాంకనకమయచేం' వంటివి యో కోచు చెంచిని కి ర్తనలు.

సాధారణముగా వాగేయకారులు తమ రచనలయందు నమిస్తు దేవిదేవతలను వర్ణించుట, వారి ప్రభావములను చెప్పుట, వారు తర్వాతలను ఎవరచిని ఎప్పుడెప్పుడు ఎట్లు కాపా దికో కి క్రించుట మొదలగుని చేయుండురు. అయ్యవారి కి ర్తనములయందును యిట్టివి కలను. శుర్మాణ ప్రసీదములను అతి ప్రాచీసములును అగు ఇతిహాసములను ర్జ్యపియందుంచుకొని విషిం చిన సన్నిహితములను ఆనేకములగలను. విందాస్తుతియును నోక ప్రతియి ఇతమలరచనలయందు కలానే అయ్యవారి రచనలయందును కనవరుచున్నది. ఇది యొక్కవగా భ్రాచం రామ చాసులవారి రచనలయందు మనకు కనబడును. ఖనోళః వారి పరవడి దేయ అయ్యవారు అందిప్పిచ్చు కొన్నా రేపోనమకొనవచ్చును. మహాభక్తులగు అయ్యవారు మధురభక్తితోరికి కొంత తక్కువ గానే పోయినారుకొనవచ్చును. కాని అసరే లేదనుకు వలనుపడు. కొన్ని రచనలయందు కొంత కొంత మధురభక్తి ఛాచగర్భితములగు మాటలు సొంపుపీర కనబడుచున్నవి. 'శాంకన రామ' అనుపూర్ణ పద్మమ రాగమనంది కి ర్తన, 'ఎందుకాగింతు' అను శుద్ధదేయిందికి ర్తన వంటివి గమనించినచో యో విషయము స్వప్మమగును.

అయ్యవారికి శూర్యులైన కైత్రజ్ఞులు, వారికి శూర్యులైన అన్నమాచార్యులవారు మధురభక్తినిఅలంపునముగా కై కొని చెప్పిన వేలాదిరచనల ప్రసీదసులైకిదా! అందుప్రశ్నేకముగా కైత్రజ్ఞులు వేరొకరసము తోలికి పోలేదను కొనవచ్చును. అన్నమయ్యవారు కొన్ని కై రాగ్య సంకీర్తనములను చెప్పియున్నారు. కాని అన్నమయ్యవారి మువ్వుడి రెండువేం రచనలయందును కై రాగ్య సంకీర్తనలు మూడు నాలుగు వేలు మాత్రమే. అనగా శృంగారసంకీర్తనల సంఖ్యను అట్టి చూచినచో వారును తమ పదకవికా పికామహాతిరుచును శృంగారసంకీర్తనతయందే నిఱవు కొన్నా రేపోనని తోచుచున్నది.

ఇట్లు శృంగార రచనమును ఆలంపునముగా చేసికాని చెప్పిన వారేస్తేనను కాళ్యాపాక వారికి శ్రీచేష్ట్యరుడు ఇష్టుడై వచు. వారు చెప్పిన వన్నియు ఆచేతుని కీలా విలాసమరే. అట్టే కైత్రజ్ఞులు మనవ్యగోపాలుడు ఇష్టుడై వచు. ఏ దేవాలయమునందు ఏ దేవుని వారు దక్కించినపు ఆ స్వామియందు వారు తమ మువ్వుగోపాలునే మాచుకొన్నారు. ఇదియొక వివిక మగు శాపప్రకటనము.

శన్మసిరాగమనంది ఒక పదమునందు 'కక్కని దయగతా? యిది సి శాగా! చెప్పిందింగా! ఇక్కడికి వల్పినరి పొచ్చుకంచిరదా!' అని చెప్పి చింపి చరణమునందు మష్టులో యో పటకించించో నష్టేది చెప్పిందింగా! మువ్వుగోపాలుధుగాక మర్మారు కంచిరదా" అని తస్స

ఆరాధ్యమై పమగు మువ్వోహాలని చెవ్వంది కింగడగు నటరాణస్వామి యందును కంచివరకరాణ స్వామియందును మువ్వోహాలని మూర్తినే తూచ్చినాన్నారు. అట్లే అన్నమయ్యావారు తమ పంకితములలో శ్రీవేంకచేళ్ళునియందు ఆహాలిల నారసింహుని, శ్రీరామవంద్రుని, గోహాలకాలుడగు శ్రీకృష్ణ పరమాత్మని దర్శించుకొనుట సువిరికమే. అయ్యావారు ఎందు దేశతలు దర్శించి వారిపై కృతిరక్తములను పాడుకొన్నాను వారిని, తమ ఆరాధ్య దైపమగు శ్రీరామవంద్రునిః గల పురాణ ప్రసిద్ధములగు కాంధవ్యములను చెచ్చుకొనక విదువశేరు.

అయ్యావారి కాలమునాటికి తండ్రాపూరు ప్రశ్నలు, మధుర ప్రశ్నలు, యక్కానము అను ప్రోత్సహించుచు కాము కూడ కొన్ని యక్కానములను రచించు, ఇతరుల రచనలను తమ ఆస్తినములయందు ప్రదర్శింపజేయుచు నాట్య విద్యయందు కొంత దిన్ను త్వయుగల నాటక రూపమును కెల్పి వినోదించు చుండివారు. యక్కానములయందు తక్కువహాత్రులండి, కరాగమనమును చెప్పే సందర్భమును తిని సంగీత సృష్టాధినయములు కలిగి, వచన రూపమున పరస్పర సంఖాపణలు తక్కువ కనళదుచుండివి. ఇట్టి యక్కానములయందు సొంగర్య వచ్చలును, అభినయమునందును, సంగీతమునందును ఉన్నత శ్రేణికి తెందిన స్త్రీ పురుషులు, మంచి విద్యాగంభము, అనగా, సంస్కృత కావ్యాలంకార నాట్యాదులను కాగుగ సెంగిన వారును యుండివారు. రాజుల యస్తానములయందు యిట్టి ప్రదర్శింథడు చుండివి గనుక ఇందు కొంత కృంగారపు పాలు ఎక్కువగానే యుండిది. ఈ ప్రక్రియ జనాదరణమును పొందు చుందుటచే నాటి విద్యాంసులు ఉకటి చెందు యక్కానములనైనపు రచించి చేరు ప్రశ్నలు గడించబడెనను కాప్రతయపడుచుండివారు.

అనాటి యక్కానములను కొన్ని టిని పరిశీలించినచో వాసియుండు మత ప్రధారము కట్టనై ప్రశ్నేకముగ ల్రాసినవియు, ఆర్ధాత్మిక విద్యను పామాన్యాలకు సులభసాధ్యములుగా తోంధించుకు ల్రాసినవియు, పోస్టరపమును మాత్రము టెంపింటివియు ఎన్నియో విధమాలగు కరావప్పులతో మశకు సేటిని కనళదుచున్నవి. ఇట్టి యక్కాన ప్రక్రియయొక్క అకర్ష ఇంధ్యావారిపైనను కొంత ప్రపరించినట్లు తోచుచున్నది. అదిగాక క్యాగయ్యగారి కారాక్రైన గిరిచాణకిలి యక్కానక్కర అయ్యావారు ప్రశ్నారథక్కతిఱియము, నొకావరిత్రము అను రెండు యక్కానములను చెప్పియున్నారు. ఇందు ప్రశ్నారథక్కతిఱియమునది సంపూర్ణముగా క్షత్రి రథప్రభావమై మంచి కృతిరక్తములతో నలచారుచున్నది. రెండవదియగు నొకా చరితము గోపికాక్షముల శీలా వినోదములను చెప్పునిట్టు మధురక్కి రాఘ శారితములను కృంగార రుషుక్కలయిను నగు క్రతమతో నొప్పుచున్నది.

సీకాళ్లాడమను మరియుక యతగానము పీరు రచించినట్లు తెలియచున్నది. కానీ అధ్యమగుబేడు. ఇంది గీతకీర్తనాదులు వారి ఇతర రచనలయందు కలిపిపోయి వేయ చేయుటకు పలనపదుటిచేరోయేమో! ఆటీ యతగానమే ఆయ్యవారు రచించియున్నచో కాంటోకి రాగమనందు 'మాజానకి చెట్లట్టగా' మధ్యమాపతియంది 'అలకల్లులొడగగని' శంకరణ మనందరి 'సీకాళ్లాడమే' వాటి కొన్నిరచనలయంది సందర్భములు ఆ యతగానమనందరిచే యైనను కావచ్చునని తోషున్నది. పరిశించినచో ఇంకను యిట్టిని యైన్నియో కీర్తనలు కనిపించి వరుస్కమమగా అమర్పినచో సీకాళ్లాడమను యతగానమగా దూషాందవచ్చు ననుటలో ఆచ్చర్యమం లేదు.

సంగీత సాహిత్యములయందు అసామాన్యమగు ప్రజ్జగం వారగుటచే ఆయ్యవారు ఆయా సందర్భములకు తగిన రాగములను సృశ్యాతిపయమాలకు తగినయునగు రచనలు యా యతగానములందు యామ ద్వార్కాన్నారు. సామాన్యలకు పీధిభాగవతములు, యతగానములు, హరికథ య పురాణకాలాణిపములు వంటిని మాత్రమే ఆనాడు అందుకాటు నందుగల వినోద కాలాణిపములు.

ఇట్టిని సారారణమగా దేవాయ మంటపములయందును, గ్రామములయంది రవ్వ బండల పద్ధనా, ధనవంతులగు వారి యిండ్లతో ఇరిగెడి కుట కార్యములయందును, దేవిన రాత్రులు, త్రీరామనపమి, విష్ణువ్వర చతుర్మి మన్నగు పండుగల సందర్భముల యందును విద్యార్థులు ప్రదర్శించుచుండిచేవారు. ఆటీని చూచుటకు నేడు మనము చెల్లించున్నట్లు ప్రవేశ రుసుము చెల్లించపటిన యవుసరము లేకుండుపటిన సామాన్య ప్రశాసీకము పోయి చూచి విని యానందించుటకు యవకాశము కలుగుచుండిచేంది. కనుక నే వాడు మంచి, చెడు, న్యాయము, అన్యాయము, ధర్మము, ఆధర్మము, చెర్చ, చిన్నవంటి గుణములు, విషయములు, విషషణులు. సామాన్యప్రజలకు కూడ తెలియచుండిచేంది. సక్కారులగా వారు ఎట్లు మసులు కొనవలె ననుసది ప్రశ్నగముగా వారికి ఒకరు చెప్పవలసిన యవుసరముండిచేంది కాదు.

ఆర్యాత్మిక విద్యా రహస్యములను చెల్లడి పచెడి కృతిరక్తములు కోక్కల్లులగా ఆయ్యవారు చెప్పియున్నారు. విజమవకు ఆయ్యవారు చెప్పినన్ని చికిత్సములగు ఒపయ ములను ఇతర వాగేయకారులెవ్వురును చెప్ప లేదనియే శాచించవచును. ఆయ్యవారు కిం కేవ భేదమును పాటించని వారు గముక కన కీలను తెలియచెప్పేడి రచనలను ఎన్నిటనో చెప్పి యున్నారు. రామాయణము, రామాయణమనందరి రామకథలు చెప్పుచున్నవ్వుడు కథా సన్నిఖేమమనందరి పాత్రులో కాముక కొక్కరై వారు మనకు రఘుభయంధు కనిధుచుంటురు.

ఇతర దేవీ దేవతలను వర్ణించుచు వారు చెప్పిన రచనల యందును శ్రీరామచంద్రునిచిని
ఈ దేవీ దేవతలకునుగల కాంధవ్యములను చెప్పుకుని “మీ రాముని నమ్మిన వాడను నేను సుమా”
అని విష్ణువించుకొందురు. ఉదాహరణకు “రామ సహాదరి” అని ఆమృతవారిని పలకరించురు.
కుమారస్వామిని పొగడుచు, “నీవు మా రామునికి భాగిసేయుదపు సుమా” అని యందురు.
శంకరుని కి క్రించుచు “సతత రామవామ స్వరూపానందుడవగు నిటు తప్ప కారక మంత్ర మహిమ
ఎవరికి తెలియవయ్యా!” అని అందురు. సీకా, లక్ష్మణ భరత శత్రువులను, అంజనేయుని,
విషిష్టాదులను “మీరు మీతో కాటు రామునికి నేన చేయుటకు నాటను అన్నా నీయరాచా!
ఏమయ్యా రామచంద్రా, వారితో కాటు నన్నును నీ వాసిగ చేసికొనరాచా!” అని రాముని
కడ కమ సన్నిహితశ్వయును ఉపించుకొని చెప్పుకొందురు.

వైష్ణవ మత సంప్రదాయములను అన్నమయ్యవారు కావ్యాటముగా కొనియాడినారు.
రామచాసలు వైష్ణవ మతము పేకెత్తక పోయినను రామకృష్ణులు మాత్రము కొనియాడి
నారు. అయ్యవారు రాముని త్రిమార్త్రులకును ఆతీతుడగు పరబ్రహ్మ స్వరూపముగా భావించి
నారు. తోంబిదియారు కోట్ల కారక మంత్ర పునశ్చరణ ఇరిగిన తరువాత వారికి రామ సాక్షాత్
క్షారము కలిగినదని కనా వినుచున్నాను. రాముని వారు దర్శించిన విద్యము వారి రచనల
యందు పరిశీలించినచో రూపలావణ్ణములు, దైర్ఘ్య పరాక్రమములు, దుష్ట శిక్షణ శిష్ట తక్కు
విషిష్టములు, భక్త వాచ్మణములు చెప్పేడి రచనల కొన్ని మనకు కనళదుచున్నవి. కొన్నిటి
యందు రాముని రూపమున కనళదుచున్న “యది” పరబ్రహ్మస్వరూపమని వర్ణించిన క్రతులు
మూడ కలవు.

సామవేదము సుండి పుట్టినదియును ఉంకార రూపమును నగు సంగితమును, అందు
సత్పన్యర, మూర్గన గమక కాళ, యతి విన్యాసాంగులను గూర్చియు, అయ్యవారు ఎన్నియో
కి క్రతులయందు ప్రశ్నేకముగా చెప్పియున్నారు. మహాత్రమగు సంగిత విద్యయందు క్రత్తిని
మేళవించి అర్ధయము చేసినవారే సాంబోపాశకులని, ఆట్టి యుపావమలన బీపస్త్రుక్తులగుట
మలక మార్గమనియు, ఇట్టి ఉంకారనాద ముర్ఖుంచెకి విధమిచి యనియు చెప్పిన రచనలు
ఎన్నియో కలవు.

ఆర్యాటములతో భావ శూన్యమై గారడి విద్యవలె సంగితము పాఠదివారిని గురించి
అయ్యవారు ఎన్నియో కి క్రతుములయందు పరిశించుటయు మనము గమనించవచ్చును. క్రత్తుల
వలె వేషము వేసుకొని ఇతరుల ధనములు, కాంతలు సెందలగు వాటికి ఆశపదుచు మోసగాంచై
ఉఠగడి వారిని భూసి అయ్యవారు చింథించుటయు కొన్ని క్రతుములలో మనకు కనళదుచున్నారి.

కవమ్ము ఓంగడి వారు తన్న శేషవేయట, కొంచెపచుట, దుర్గాపలాధుట తన పూర్తా విదాసమను గ్రహించుట మెదలగునవియు అయ్యవారు శ్రీరామ చంద్రవింశతోన్ని విన్నివించుకొన్ని సందర్భములును ఆసేకరచనలయందు కనఱిచున్నావి. నీని వఱన నాటి నాగరిక శివము శెట్లుం ఆడివో అనుసరి తెలిస్కానుటకు మనకు అవకాశము కలుగు చున్నది.

ఓస్సి ఓస్సి శ్రీరాములయందు అయ్యవారిచీపిన యుషమాసములు పోస్ట్రాసహారిక ములుగా కనఱిచున్నావు హృదయాంతరాళమ లయందు తగులవలసినచోట గాయమ ను తగి ఉంచెవిగా సేయన్నావి. 'తన తలుహీకరింటికి తీసిపెట్టి కాకుక్కుల గాయురికి'. 'మను చిచయ నట ఏటుల ఓసికే', 'సోమిదమ్ము సాగసుగాండ్ర గోరికే సోమయాకి స్వగ్రామిదగునా', 'వేగ శేఖిట మనిగి బాది పూసి ప్రేళు సెంచి వెలిం వేవధార్యలై' వంటివి ఓకొల్లుగా కనబడి మనము నిశ్శేషించికమున చేసెడి రసులను చూచి పెక్కురించి అయ్యవారు సమ్మానాన్నారా యను సట్లుండును. కాంతాకణకములకును, భోగశాంగ్రములకును ఆశపడి భనికులను, ప్రథములను అజ్ర యించి యూర్కవేణి తిరిగి పొట్టకై కావత్రయ పడెడి వారిని చూచి మోసపోకుమని మను నుచ్చేంచి అయ్యవారు చెప్పుకొన్న ఎన్నియో రచనలను మనము గమనించవచ్చును. ఒట్టి యనిసేల, తీవికాసుభముల సెన్నిటికో అయ్యవారు తమ ఆరాగ్యాలై తమగు శ్రీరామచంద్రుని రాద విన్నివించు కున్నారని వారి రచనలను అమూలాగ్రము పరిశీలించినవారికి తోచకమానదు.

అయ్యవారి కాలము నాటికి గల రచనలయందు ప్రభాసముగా శిక్ర ప్రిపుట కాళము రాసఱిచున్నది. ఇదియు ఉన్నర్తనమునకు ఏడురముల కాలముగా పదునాయిగు, అప్పటప్పట ఇరుపరి ఎచిమిది అడరముల కాలప్రమాణము క రిసివిగా వాడుచుండెదివారు. ఇట్లు విలంం కాల మున ప్రిపుట కాళము వాటటయందు అధినయమునకు వసికి వచ్చు పరమలు, సాగసుగల రాగ రాపములతో సండురుటకు అనుపుగా నుండెడిడని కావించి యుండవచ్చును. ఈ శిక్రణారి ప్రిపుటయందు లఘునునందరి శెందుక్రియలను తోసి ఎత్తగడముండి శెండవయాక ర్తవమునకు సమమునుండి ఎత్తగడ రిగి లఘునునందరి మూడు క్రియలకు అరు అడరముల కాలము, కస్సెండడరములకాలము సుకుపుగా పలుకగలిగినంతటి వించిమగు కాలప్రమాణమును పాటించు చుండెదివారు. విలంబకాలమున క్రియకు వాలుగడరముల వంతున శెక్కించు పచ్చదు ఇరుపరి ఎచిమిది అడరములు అన్నర్తనమునకు వచ్చునున్నావి. ఇట్లు వచ్చునచ్చదు లదుకారుల నడకటును యిందు యముడుచున్నావి. ఎట్లనగా మూడు, నాలుగు ఏదు, లదు, తొమ్మిది సంఖ్యలుగల లదు కాశులను కూడినచో యిరువచి యెనిచించి యగుచున్నది. ఇందు శిర్మానములు, ముక్కాయిలు, అండముగా పెప్పించుకొనుటకు వీలుకలుగునన్నది. ప్రిపుట కాళమున అన్నర్తనము పెద్దదిగాక మచియెనంత చిన్నదిగాక పదమునందరి వాక్య రామును ప్రమర్చించుటకు నొంట్టును మ రాలుగున్నది.

మర్దుముకాలము, దురితకాలములయందు వడవరములు లేక క్రియలు గల యిదియే చాపు కాళముగుచున్నది. సంకీర్తనములను పాదుకొనుచుపుదు, అదియును ఒకరుగాక చెక్కుమంది కలిసిపాఠు కొనుచుపు చాపు కాళపురడక సులభముగా నుండి మాటలు దూరదూరముగా బుగక యందుకు వీటున్నది గసక అయ్యవారు చాపుకాళమునందు కొన్ని రచనలు చెప్పియన్నారు.

విషమునకు అయ్యవారి రచనలు దొండినవరం పరిశీలించి చూచినచో ఆదికాళము, దూపక కాళము, చాపుకాళము, రఘుపెకాళములను నాయగు కాళములయందును క్రమముగా సంఖ్యలు తగ్గుచు కసలదుచున్నవి. అదికాళవ.నందరి రచనలు విలంబకాలమున క్రియలు వాటగడురముల వంతున నదిచెడివి కొంత తప్ప, వగనే యున్నవని అవకొనచుపును. మర్దుము కాళమునందు నటుచునచి సంఖ్యయందు పొయగనే యున్నవి. ఇట్టిరచనలలో క్రియలు రెండుకరముల వంతున సాగెడి కాళమునందు మూడుకరములు క్రోస్ యొత్తుగడులు కలిగి కిరువల సంఖ్య ఎక్కువ, విలంబకాలమునందరివి కొన్నియు, మర్దుముకాళమునందరివి కొన్నియు రచనలు చుముచునండి లేక రెండుకరములు క్రోస్ ప్రారంభించునచియు కొంత యిధికముగనే యున్నవి. చతుర్శ్రూపకమునంచు గల రచనలు పరిశీలినచో అవరుసునకు సరిగా విశిష్ట వాక్యములు కలిగి పదవిభాగములను చేయుటయందు పాడెడికారికి క్రమకలిగించని సాగ్నేన రచన లెన్నియో కలపు. అట్టే చాపు కాళమునందును రచనలు కసలదుచున్నవి. ఇట్టి వాని యందు కొన్నటికి కాలప్రమాణము దించి తెప్పుటకాళమునందు పదములనలే పాడెడి పద్ధతియు కొంత ప్రశారమునకు వచ్చినపి. అట్టిరచనలలో ఖరహరప్రియ యాదుగల 'ప్రకృతిలలది' మౌనాన యందుగల 'ఎవరా నిమిని' కల్యాణముందుగల 'నిధిచాల సుఖము' ఆహారియందరి 'చల్ల రే' వక్కాళమునందరి 'ఏరాముని వమ్మిక్కిని' తోడి రాగమునందరి 'ఎందుగానికి' వంటని ఎన్ని యోకంటు. వీటికి యో మాయుసు యొవకైన తెచ్చిరో లేక విలంబకాలప్రమాణము యొక్క ప్రశారము కొంత అయ్యవారిపైనను ప్రసరించినది తెప్పుట కష్టము.

రుంచె లేక కఱ రుంచె అను కాళము నందుగల రచనలు ఉదుకరములు గల మాటలతో అందముగా సాగిపోయెడిని అయ్యవారు కొన్నిటని చెప్పియన్నారు. మర్దుమాశి యందరి 'నాదుపై పాశేయ' యదుకుల కాంటోకి యందరి 'పొర్చికగా రారా', 'పురామ ఇయరామ', మిహారి యందరి 'శోఖన్మున చేయుదుకు' వాటిటికురు రుంచె యందు కన ఇడెము మట్టిపూశల వంటి రచనలు. ఉదాహరణ లిచ్చుచు పోయునచో యివట మరియుక మాచీ వట్టిక తయారసు, గమక స్థాపి పురాక న్యాయముగా కొన్నిటని మాత్రమే చెప్పుట జరుగుచుపుచి.

కురు రూపానే ప్రిపుట, చాపు కాళములలో ఆనాది నుండిను ఒక వక్కని వీరాగ్రము కొనఁదుచున్నది. శెండా వర్తములు కపిలి వాక్యములను లిగించు కొని అందుగల సెండచెండ ఆవర్తము రుంచె కాళము ఉనవో ఒక అషురము. ప్రిపుట, చాపు కాళములలోనైనవో శెండ కురుముల కాలమును త్రోసి యొత్తుగడ యుండి శెండపయావర్తము సమము నుండి యొత్తుచు రచన సాగును. ఇట్లు నడచు మండుట వలన గలిచుందు ఒక చిన్న విన్యాసము గలిగి వాక్యముల పొందిక అందముగా నడచు చుండును. అట్లే అదికాళము, రూపక కాళము వచ్చునప్పుడు అ వర్తముత సంఖ్య మూడు, నాలుగు, ఎనిమిది చౌచ్చుక నుండపై ననునదియు ఒక పద్ధతియే, కాని మహాను భావులైన ప్రాచీన వాగేయ కారుల రచనలు లక్ష్మై నంత వరకు పరిశిళించినవో సరి సంఖ్య సూత్రమును అంతగా పాటించినట్లు తోచుటేదు. అయ్యావారి సమ కాలినులగు దీక్షితుల వారి రచనలు కొన్నిటిటి మూడావర్తముల తల్లిచియు, మూడావర్తముల మిత్రమును పెరసి అరు అ వర్తములకు వచ్చేడి రచనలు ఆసేకములు కనబడు చున్నవి.

అట్లే అయ్యావారి కి ర్తనముల యందు మూడా వర్తములకు వచ్చేడి మధ్యమ కాలపు || ర్తనములను, కొన్ని తిని నమ సంఖ్యకు మాన్యపు ఒక యావర్తనమును ఆకార ఇకారములతో పెంచి స్వర సుదర్శనులను కూర్చుకుని పాచుచున్నారు. ఇట్లు పాశాంతరముగా షిర ఒడి పోయిన కి ర్తనములను కొన్ని కనబడు చున్నవి. అట్లే వానిలో 'రాగసుధారస' అను అందోఽక రాగ కి ర్తనముకటి.

ఇట్లు చేయుట 'కప్పా', 'ఒప్పా' అనునది చెప్పుకాలము కాని, సంప్రదాయములను పరిరక్షించి నిలుపుఽంద మనకొను వారికి యట్టిని సమ్ముఖములు కావచుటలో సందేహముకేదు.

కొన్ని కి ర్తనలకు రాగములను సృష్టించుట యందును, వానికి నామకరణములు చేయుట యందును అయ్యావారు కొంత చమక్కారమును శేసియున్నారు. అట్లిని అయ్యా కి ర్తనములకు వ్రాసిన యహారికల యందు ఉఠవారించియే యున్నాను. ఇచ్చట ఒకటి శెండటి వానిని చూపుచున్నాను. చంద్రవంశము నందు పుట్టిన వాడగు ప్రికప్పశరమాత్ముడు అర్థమనకు గీతాసారము సుపటించిన సందర్భమును చిన్న చిన్న మాటలతో చెప్పుచూ 'కాగా ద్యుసయ్యా సీ మాయశంతో' అను కి ర్తనమును చంద్రతోఽి రాగమున చెప్పియున్నారు. 'ఎవ్వైనశేరా' అను కి ర్తనమును సిద్ధసేన రాగము నందు చెప్పుటు గమనించగా తపస్సిద్ధులు, దొంగ సిద్ధులు, మంత్ర సిద్ధులు మొదలగు వారందరు దీముల కాఢలను ప్రిరామునితో చిన్న వించెండివారు ఒకైన శేరా అను శాపము గోరించున్నది అట్లే చిత్రమును రంటిం కేసెడిదగు నాడ విద్యకు మూలాధారుడగు వరమళ్ళుని 'నాదపనుమనిశం' అని కి త్రింపుచు

చెప్పిన రచన చిత్రరంజని రాగమునందు కనణదుచున్నవి. ఇట్లే కొన్ని రాగములింశను కనణదు చున్నవి. అట్టి రాగములందు అయ్యవారి రచనలు ఒకటి రెండు మాత్రముండుట వలనను, అచి ప్రాచీనములుగాకుండుట వలనను యట్లూ హించుటకు కావు కనణదుచున్నది.

కొన్ని రాగములయందుగల రచనలయందలి సంగములు సందర్భములు అయ్యవారు తచ్చెడి విషయమును మన మనోవీధిని స్ఫురికరించగలవిగా తోచుటయు గమనాప్తము. అట్టి రచనలయందు దేవ గాంధారి రాగమునందలి 'శీరసాగర', అథేరి రాగమునందలి 'సగుమోము ఉరహారప్రియి రాగమునందలి 'ప్రక్కల నిలిలడ' కాంధోజిరాగము నందలి 'ఎవరిమాట' మొరలగునవి ఎన్నియో కలవు. ఇట్లు అయ్యవారికి ర్తసముల యందలి రాగ కాళములను, రచనా స్తాందర్శములను పరిశీలించి పరిశోధించి చిత్రవిచిత్రములగు విషయములను తెలిసికొని రచ పించాసపులగు వారికి తెలియజెప్పి అనందించ జేయగల సద్గ్రిమర్మకులు చేయుదురుగాక.

అవ్యాప్తిని దక్కణ దేశమునందు క్యాగ్రాజస్పామిని క్యాగ్ | లహ్నమని అత్యంత గౌరవముతో వారి రచనలను పాడి, ఏని అనందించెడి వారు తలను కొను చుండురు. ఇట్లే మహాను శాపులైన ప్రాచీన వాగేయ కారులను గూర్చి దండ్రాపథమునందు చెప్పుకొనుట తెనుగు వారికి అనుదమును కలిగించెడి విషయము. శాపరాని వారైనను, నేటికిని అనేకాలగు వాగేయకారుల రచనల సెన్నిటిసో కుల ధనముగా తద్రవ్యమకొని పాడి, పాంచిచి తరించు చున్న మన పొరుగు రాష్ట్రము వారికి తెనుగు వారెతయో ఖుణపడి యున్నారు. సంస్కృతి మనది, దానిని వరికణించినది వారు. ఇది గుర్తింపక టత్తులు లేపు. తప్పులు పాచుమన్నారు అని వారిని దూషించెడి వారునూ మనలో యొందరిసో కలదు. శాపనెరిగి ఉచ్చారణ తెలిసి, అర్థ దావములను గుర్తించి బోషించి పాడి విషించి అనందించ జేసినఽా కాదసెడి వారెకైనా గలరా ? అంగ్రేషమునందు తెలిసిన మహా విద్యాంసుల రచనలు వామ మాత్రముగానైనను మిగుల్చుకొనలేక పోతిమి గదా ! ఇప్పుడు వినిఱుచున్న యోకొర్చి రచనలనైన మను శంపాదించుకొనుట అరిగినరవగా నిది యితరులకు ఆరవల యందును, రచయితల యందును గం తక్కిప్రపత్తులే కారణమని యనుకొనుటలో అతిథోక్తి లేదనుకొందురు.

అయ్యవారిముద్రను గూర్చి కొన్ని తర్వాతములు వినిఱుచుండుట కద్దు. వారికి ర్తసములను దొరికినంతవరకు పరిశీలించగా అందు కొన్ని చిత్రములు కనణదుచున్నవి. 'క్యాగ్రాజమత' అనుక్షయు కొన్నిటియందు క్యాగ్రాజస్పామి యగు 'పరమితునిచే కిర్తింపలడెకివాడా ! అను అర్థము సత్తోరకముగానున్నది. పరమితుని కిర్తించెడి రచనల యందు 'క్యాగ్రాజమత' అని యున్నను అని అస్యమునందు తన సుదేశించి చెప్పుకొన్నదిగా

కనచెదుచున్నది, ఇట్లే ఆయా సందర్భముల యంతు సాహిత్యమును పరిశీలించి తెలుసుకోన టు వ్యాయము, కొన్ని బియండు 'క్రైగ్రగ్రాషముక' అనియు గనటదుచున్నది. ఇట్లిచి చాల వరకు సాంండిపుడగు క్రైగ్రగ్రాషప్యామిని అవ్యాయింపజేయునవియే యగును. జగదంటవై అయ్య వారెన్ని దొరచనలను చెప్పుకొన్నారు. ఇట్లే రచనలయందుము 'క్రైగ్రగ్రాషముక' యను ముద్ర కనటదుచున్నది. వానికిని అర్థము నన్నయించుకొనగా 'ప-ఖంబ', అంశాసహితుడగు సాంంటే మనకు అవ్యాయమునకు వచ్చుచున్నారు. ఆదియునగాక సుమారు ఒక క్రైగ్రగ్రాషము పాటు తెనుగువారు అయ్యవారి కృపుల తోలికి పోయినవారు కారు. ఇని మహాక్రిక్రష్ణతో అయ్యవారి యందరి ప్రేమాధిమానములతో భాష తెలియినవారు పాదుకొనుచు ఉంటుట వలన అపురశ్చినెను శేషచున్న అందులోనున్నమా శేషచున్న క్రైగ్రగ్రాషప్యామివారి నామచేయ మునకు ముందు ప్రసిద్ధి చేయుకొని వారు పాదుకొన్న కేమానని అనుకొనుటలో అనుచితము కసందరు.

అర్థమునెరిగి అవ్యాయము తెలిసి ఆకురముల పొందికలో రిద్ధికాట్లుచేసుకొని క్రైగ్రగ్రాషప్యామివారి క్రతుల పాదుకొనెవారు శేరా? శేనిని చేర్చి పున్నావి విడిచియు అర్థమువర్ణము చేసి పాదుకొనుచున్న వారును శేరా? కనుక నే క్రైగ్రగ్రాషప్యామివారి సంగీత సాహిత్యములకు యిన్న పాశాంతరములు ప్రట్టినవి.

అయ్యవారు అంంచు క్రించుచు ఎన్ని దొరి క్రతుల చెప్పుకొన్నాను ఇంటు ఉపు కొర్చి రచనలు మాత్రమే మనకు వినటదుచున్నవి. క్రైగ్రగ్రాషప్యామిలవారు, దీక్షితులవారు దేహిషుతులనేకములు చెర్చుచున్నారు. పంగిక తిమూర్తులు కొండించుమించుగ ఉకే కాలమున ప్రశ్నించి తమ కృతికశుములు దెచ్చియుండుటచే అయ్యవారి రచనలయందరి అంశపరమగా చెప్పిన రచనలు కొంత తక్కువ ప్రచారమానకు అగిపోయిన వేమోనని తోచున్నది. ఇట్లే దీక్షితులవారు రామకృష్ణాది దైవములై చెప్పిన క్రతుల కొంత తక్కువగానే ప్రచారమానకు వచ్చినవి. క్రైగ్రగ్రాషప్యామిలవారి వారి క్రతులన్నియు అంశపరమగా చెప్పినవే యిచ్చుదు కనటదుచున్నవి. వారును ఇతరమైములై రచనలు చెప్పియున్నారో శేడో తెలుసుకొనుట కొంత కష్టసాధ్యము. ఏది దొఱ్చునే అత్యంత మధురమైన అంశపరమగు అయ్యవారి క్రతుల ప్రచారమానందు తక్కువగా సున్నచుటలో సంచేహములేదు.

అయ్యవారి క్రతుల సుమారు ఏదు వంశాలవైగా లక్ష్ముగుచున్నవి. ఇంటువారు తుయోగించుకొనిన చాగముల వివరములు కొంత పరిశీలనము. అయ్యవారు వాడిన చాగములు సుమారు చెందు వందలు. వీనియందు మేళక క్రతులగా వారి కాలమువాళీకి స్తోపచియున్న

శేషప్రి రెండు మేళములలో నలువదిరెండు మేళములయందు చారి రచనలు కనణదుచున్నాచి, అకుతపి రెండవ మేళముగు శ్రీ రాగములకు లభులుగా ఖరచార్జుప్రియును, యిగుశకి దెనినిదవదగు వారికేచారగౌళకు అధులుగా పారికాంభోకిని అయ్యవారు శృష్టించి ఆ మేళములకు జగ్యము లుగా ఇనేక రాగములను చెప్పియున్నారు. అయ్యవారి కాలమునాటిసి సర్యాంగ సుందరము లుగా దూరీందిన ప్రాచీన రాగముల యందు సుమారు అరుపరికి పైగా రాగములలో పారి రచనలు కనణదుచున్నాచి. కొన్ని కీరసల యందు ఈ రాగరత్నమార్కిచే శ్రీరాముని క్రించిని అయ్యవారు చెప్పుకొన్నారు. అట్టివాటిని గుర్తించుటకు ప్రయత్నించగా సుమారు సూరు రాగములకు పైగా కనణదుచున్నాచి. నీనిలో కొన్ని ప్రాచీన వాగేయకారులగు కాళ్ళ పాళ పారి రచనలు గల రాగిచేకుల యందు యిప్పుడు దొరకుట వలన మనకు యా రాగములు కాళ్ళపాక వారి కాలమున వారుకళో నున్నట్లు తెలియుచున్నది. కాని అయ్యవారి కాలము నాటికి కాళ్ళపాక వారి రచనలు మరుగున వడి సుమారు రెండు మూడు శతాబ్దములై యుండును కచా! అయ్యవారి కాలము నాటిసి ప్రాచీన వాగేయకారులు అని మనము గుర్తించుచున్నవాగు మహానుఖావులు కైత్రఙ్జులు, శత్రావం రామదాసులు, నారాయణ శిర్మలు. ఏలనగా నీరి రచనల టక్కుక్కరిని నూరు నూటమేళరిమైననూ దొరకుటండుటచే నీరి గచనల యందు గల రాగములలోను, అయ్యవారి రచనల యందు గల రాగములలోను, దొరకంత వరకు కాళ్ళపాక వారి కామఫలకముల యందరు రచనలలోని రాగములలోను గల సాప్రాప్తమ్యములను పరిశించి చూచి, కాళ్ళపాక వారి కాలమున యిన్ని రాగములు వాడుకంపుండి కైత్రఙ్జుల కాలము నాటిసి యిన్ని మాత్రమే మిగిలి తల్లిని అంతరించిన వనియు కైత్రఙ్జులవారి కాలమున నుండిన రాగములలో రామదాసులవాఁ, నారాయణ శిర్మలవారు రచనలు చెప్పేడి కాలమునాటిసి మిగిలిన వెన్ని, పోయిన వెన్ని అనియు చూడవలెను. ఇట్లు చూఁగా మిగిలిన రాగములను అయ్యవారు ఉపయోగించిన రాగములలో పట్టికలను టర్పురచు కొనినిలో అయ్యవారి కాలము నాటిసి మిగిలిన ప్రాచీన రాగములన్ని, ఆప్యులకే ఏగ్గుదుచున్న మేళక ర్తలలో ఇవరంకముగా వాడుకయందున్న వెన్ని అను సంఘ్యలు నిర్దారణకాగలవు. మిగిలిని అయ్యవారు శృష్టించిన రాగములని అమలోవక శపుదు. ఇందుకొన్ని రాగ నామ ముల కాళ్ళపాక వారి రచనల యందున్ననూ అచి యంతరించి అయ్యవారిచే తిరిగి రూపు నిర్వాచింపబడి యుండుట వలన వాటిని కూడ అయ్యవారే పునఃశృష్టిచేసిరని యిన్నిసిక కవ్వదు.

ఒరుగుచున్నది అర్థము చేసుకొని ఒరుగ లోతువది కొండ తుపోంచుటకు శ్రుత్యమ్మించుట మావ వ్యుతాము కచా! అయ్యవారి కాలము నాటికి అంతరించిన రాగము

లో కొంత రుచి, మాధుర్యము మొదలగు లోపములు పుండి యుండుచుపును. అట్లు కావిటి రుచి మాధుర్యము గల రక్తి రాగములగు కాంభోషి, శంకరాశరణము, ఆశాణా, సిలాంబరి, ఆహారి, అంద శైరవి, మొరలగునవియు అంతరించిన రాగములలోనికి చేరపుండుటకు కారణము వేశేమియు నుండి కూడదు కాదా! ఇప్పటికిని అయ్యవారిచే సృష్టిపుడినవి. ఉద్దరించ ఉదివవి, అనుకొన దినిన అనేక రాగములలో అయ్యవారి రచనలు కటీ రెండు తప్ప యిటివి వాగ్గేయ కారుల రచనలైనను మనకు కనబడుచుండుట లేదు. కారణమేమై యుండునని పరిశింఘగా యూ రాగములు సంచార పరిధులు తక్కువ, సౌందర్య పూర్వ ములగు సందగ్నములు మరియు మతక్కువ, పున్నవాతిని అయ్యవారు వాడుకొననే వాడుకున్నారు. కనుక అట్టి రాగముల యందు రచనలు చెప్పటకు నిమమనకు ఎవరికిని ఏమియు ఏగిరియుండక పోవచున్నని తోచు చున్నది.

ఈ ముల్యమగు చిపయసు యివ్వట చెప్పుకొనక తప్పదు. ఏకైక ఈ రాగమును నాలుగైదు స్వరములు గల సంగతిగా అరంభించిన పెంటనే యిది యూ రాగము అని క్రోతలకు తెలియవలెను. అట్లు తెలియని రాగములు కూడ కంపు. వాని యందరి రచనల ద్వారా అని గుర్తింపలదును. అట్టి సందర్భములలో ఆ రాగమునకు స్వతంత్ర ప్రతి చ్ఛత్రిలేదు. అది రచనా ప్రయము అనుకొనక తప్పదు, సిలాంబరి, కాంభోషి, శైరవి మొదలగు ప్రాచీన రాగములను ఏ స్వరముల నుండి ఎట్లారంభించి ప్రస్తరించినను క్రోతలకు యిది యూ రాగము అని అరంభించుట తోడనే స్వప్మమగా తెలియును. ఇట్టివి రచనారాశములు కాపు గమకనే యిన్ని వాడల యొండ్ల నుండియు మహాత్రములు, సౌందర్యపూర్వ ములు నగు వాని రూపులను నిలపుకొని నిత్య సూశనమగు రచనలలో కలంకరింపబడి మనకు, బీనుల విందొనరించు చున్నది.

అయ్యవారి సృష్టి యందుగల కొన్ని అందమైన రాగముల యందు వారికి తయారి చూచై వటిం సుఖిప్రాణియ్యగారు కొన్నిరచనలను చెప్పియున్నారు. గమక వేటని కొన్ని దైనను నిచివియన్నవి. సర్వపరి రద్రపరమకొనక పోయినవో నేటికి నిలచివియూ కేపత్తికి లువ్వమై పోవచును. ఎవరికి దొరికనన్ని రచనలు వారు సంపూర్ణమగాని కుఱడనము వలె చాచు కొనెడి యందాటు సంగీత విచ్ఛాంసులకు అనాది సుండియు గల గుఱమే. ఇట్లువారు చాచు కొనిన వాటిలో కొన్ని లిని మహా ప్రసాదమగా కొండరు కిమ్ములకు చెప్పటము, ఏగిరివి ‘అయ్యె ఎవరికిని చెప్పక పోతిమే’ అని చికించుచు తమతో పాశే అంతరించ తేయటయు యిట్టి విచ్ఛాంసులుండేకి సుగుణములలో నొకటియే కాదా! ఇట్లు యివ్వమై పోయినవి పోగా ఏగిరిన కొన్ని లినై నను నిలపు కొనటకు ప్రయత్నించుటయే బుద్ధిమంతుల లండాచువి తోచు

మన్నది, పరిశోధనయను చానికి అవధులు లేను మన దేశమునందు ఆనేక విషయములను పరిశోధించి ఎన్ని యొ సమస్యలకు సమాధానములు చెప్పి కాంగర్జునున మరుగుపడి యంతరించు చున్న మహాత్రరచితుయములను చిగిరించవరకు క్రద్రవులు లోకమునకు పెల్లడి చేసి మన కరు వారిత రచముల వారికి అందించవలైనసెడి తపన జిహ్వాస మనము నేయుకొని' చేయుట కారంభించి యువకునూ ఒకటి రెండు కళార్థిములు కాలేదు. ఇత్తోకటైను చెప్పినచో యా నిజము కొండ కట్టుపుగనే యుండును. పొణ్ణువ్యులు మన దేశమునకు వచ్చి పంగితాది కళలను అర్ఘస్థించుటకు కష్టపడి అవునరమగు కావులను సహితము అద్భుతయనము చేసి మనము గమనించుటకు ప్రయుచ్చించని విషయము ఉనేశములు చెప్పగలుగుచున్నారు. ఇట్టిపనులు మన సంగితాధిమానులగు యువకాకారులు చేయు ప్రోత్సాహనము కలుగుగా.

ఒకప్పుడు సంస్కారవంతులు కాని కారి చేతులలో సంగీత విద్య కొన్ని ఆటు పోటు ఉను గురించునది ఇప్పుడు విద్యావంతులు, వివేక జ్ఞానము గలవారు ఈ విద్యను శీవనోపాఠిగా కై కాని గౌరవముగా కృతి పంపాదించుకొనుటకు అవరాళములు మెందుగా వేర్పడి యున్నవి. కనుక ప్రత్యేకముగా చిత్తమాని అవకాశమైన ఫ్లోలులకు పోయి అయి వ్యక్తిల నుండి విషయము లను నేకరించినచో ఇతర విద్యల మాట యొట్టున్నాను సంగీతవిద్యకు మాత్రము మహాపాఠము కలుగును. కాని వాద్యములను వాయించవారు గానమునందు కృషిచేసిన వారును వారి వారి సంసారములను పోషించుకొనడి కావుత్తయముల యందే శిరికలేని వాకై యున్నారు. ప్రథుత్యంసంభవులు, వీళ్ళ విద్యాలయములు, మొదలగునవి పూనుకొని ఇట్టి కృషిచేసేడి వారికి కావలనిన శాస్త్రర్థముల నిచ్చి పని చేయించినచో సుమారు వెయ్యి రచనలకుపైగా చెప్పిన శియ్యార్యు వెకటరాముక్కాప్రి, అసాహ్యకములగు రచనలను చెప్పిన ఇనుపగుర్తికు వెంకట రాముక్కాప్రి, యింకను పట్లచి గోపాలయ్య కూవసస్యామి, దొరస్యామి, ఆకుమక్క వెంకట సుఖ్యార్యు, వీళ కవ్యార్యు, ముశ్యాలపేట శ్యాగ్యార్యు, సుల్యరాయుక్కాప్రి, షకరనుసేల ఇట్టు శాస్త్రికులైన వాగేయకారుల రచనలతో శాటు అయ్యావారి, షైక్షణిం వారిని, రాముచాసులని, నారాయణ షిర్పుల వారిచి ఎన్ని సంపాదించగలనే ఈహింపకాలము. సుమారు సలుపడి సంవత్సరముల పాటు ఇదిమొక మానసికానందకరమగు విషయముగా మాత్రము కావించి, ఆనేకములగు యితర యిబ్బందులను, అటుంకములను ప్రక్కకు ఇరుపు కొనుచు నా వంటి ఒక సామాన్యర్థుపైన వేరొక్కన్న వాగేయ కారుల రచనలు సుమారు పదిశేసు పండలకు పై ఒడి సంపాదించి క్రద్రవచ గలిగితనే. ఇదియే పనిగ వెట్టుకొని ప్రయుక్తించెడి అవకాశములు గల వారికి యింకను దొనిన్న ఏశ్వరసాలై నుండిఎడివో కదా యనిపించును.

అయ్యవారు ఘనరాగ పూర్ణపంచకమునందును, ఘనరాగ కు త్తర వంచకమునందును గల పదిటిలో సాశంగవాట తప్ప తక్కిన కొమ్మెడి రాగములయందుచు రచనలను చెప్పి

యున్నారు. ఇందు గోళ, శాఖలు రాగములయందు మాత్రము ఒక్కక్క రచనాయై కవళు చున్నవి. నాట, శ్రీ నారాయణ గోళ, శిల్పగోళ, కేదార యసురాగములందు మాధు నాబుగు రచనలు వొప్పున కనబలుచున్నవి. ఆరథి, వరాధి రాగములయందు కొంచె మథికముగనే రచనలు కనబలుచున్నవి. శంక రాథరణము, తోడి మెదలగు ప్రసిద్ధ రాగములయందునూ రచనలెక్కువ గనే యున్నవి. ఏరాగమునండినిరండనలు చెప్పియున్నారను విషయమును మాచించుపోతే యాగ్రంథములయందు పొందుపరచడమైనది. అట్లే అయ్యవారు శృంగైంచినవి, శేశ పునర్దృష్టించినవి, అముకొనవలసిన రాగములను అనుంధమునగల రాగముల పట్టికలోగాని. అయి కి ర్భనల రాగాలకుములలోగాని పేరొక్క నళదినది. అదియే విధముగ వారు వాడిన మేళ రాత్రయి. ప్రాచీరించి రాగములకూడ గుర్తింపబడినవి,

అయ్యవారు వాడిన శాళములలో ఆదిశాళమునందుగల రచనలు నాబుగువండలకు పైగా కనబలుచున్నవి. వారి కాలమునాటికి లహరి ప్రచారమునందుని ప్రిపుట శాళప్రహాము అయ్యవారికి కొంత పొచ్చుగనే ప్రసరించియండవనెను. గనుకనే ప్రిపుట, శేశ చాపు అను శాళమునందు సుమారు సూటయిలువరి రచనలు, రూపక శాళమునందు సుమారు సూటప్పది రచనలు, రూపంపె శాళమునందు సుమారు ముప్పున్ని రచనలు, తిక్రిక, చచుర్కి ఏక, ఏకవంబి శాళములలో లహరికున్న రచనలు కనబలుచున్నవి.

మహామహావులైన అయ్యవారి రచనలయందలి యొక్కిరచనలకో తన్న భాటు స్వేచ్ఛములు నిర్ద్యముగా పరిష్కారకములై లిపిబద్ధముగా నుంచండకుగాదుట కొంత విచారమునే కలిగించున్నది. మద్దుస్వామి దీక్షితులవారి మసుమలగు సుఖ్యగారు దీక్షితులవారు వారి పాశమునందలి వాగేయశారుల రచనలన్నియు కొంచెమించుమా ఎట్టుయస్తుపంపుసానాధిష్ఠతుల సహాయములలో సాగిక సంప్రదాయ ప్రదర్శించిను గ్రంథాశమున వెఱవరించి యుంటులవలన వారి రచనలయందలి రామమాతుపులు కొంతపరకైన నను పరికి ప్రముఖగా కుండ నిరీచియున్నవి. కానీ మహామాహులగు అయ్యవారికి ఎందరో కిష్యప్రేషించుటండియు వారి రచనలను ఇట్లు స్వర బద్ధము చేసి పరిక్షాచుటకు పూసుకొనిన వారు లేనట్లు తోచున్నది.

ఇందు సేను పొందుపరచిన పాశములను వేయ వేయు రూపములను యితరులగు మహావిచార్యాంసులకడ నుండిననూ యుండవచ్చును. ఎడైనను తక జూపమున పమ్మగముగా అయ్యవారి సంగీత సాహిత్యములను గ్రంథరూపమున ముట్రించి యుంచినతో మూడుశకములలో లుట్టిషుంపులగువారు పరిశోధించి వానియందలి కొదువలను పూర్తిచేయగలరని శాచించి జేసినదియే యా ప్రయత్నము.

సంగీత సాహిత్యములలో సంగీతమును వ్రవ్య విద్యాయిని చెద్దలు చెప్పాడురు. వేదము లేక్కు పొతము చెప్పుకొండురో అట్లే సంగీతమును గురువులక అభ్యసింపదెనవ టలో సందేహము కేదు. నేటికాలమున వ్యోరపిలోనికి యిం సంగీతమును ఓంధించుటకు వక్కటి ప్రయుత్సుములు మరుగుచున్నవి. ఇది ముచావహము. కొండి వినిచియున్న చెద్దవారు ముఖారిరాగమునండు గం ప్యోరములను చూపి వాని యండలి గమకరికాధులను అవ్యయింప లేసుకొని కాళపద్మముగా రచన చూపు చెడక్కండ రాతువును తెలిసుకొని కాముపాడి కిమ్ములకు పొతము చెప్పేడి యలవాటు యిటివి వందసంతక్షరములలో కాగుగనే ప్రహారములోనికి వచ్చినపి. ఇది దొ త నిర్మింపముగా మన్నను ఆహారి, ఆరాధ, తోడి, దేవగాంధారి, శారాష్ట్రీలవంటి కొన్ని రాగములుంప్రదాయ ముల సెతిగిన గురువులవలననే, తెలిసుకొన తప్పదు, ముఖ్యముగా రాపోగాంగములు రాల వరకు యిం కోపకు చెందినచియై యనునపి నిర్మివాచాంగము ఇట్లు ప్యోరపద్మముచేయబడిన రచనల ధాతు చూపములు స్తీరముగా నుండి వానికి అచ్చటవృటు క్రీగిలవారు కొన్ని సంగతులను, సందర్భములను, పచుకూర్చుకొని పాడినను, రచన స్వోరూపమును కొన్నివిక వినిచియై, దుటకు విలిగుచున్నది. కట్టాకట్టి పొతాంతరములు ఎక్కువై అయ్యారి రచనలలో అనేకములగు మార్పులు చేయగలు యిప్పటికే ఏర్పడిపోయినవి రానున్న తరములవారికి నను స్తీరమగు ఒక పొతమును కట్టించి మన మేర్పురుపనినో అయ్యారారి రచనలకు ధాతు స్వోరూపములు మాని పోయి, యింతవరకు సంగీత చూపములను పోగొట్టుకొని ప్రతిశద్ధ్ర బీకా కాత్పర్యములలో సాహిత్యములు మాత్రము మనము నిఱుపున్న యొందలో వాగేయకారుల రచనల పరిసే ప్రాణములేని లొమ్ములవలే నిఱిపోగలవను భావముతో కొంత సాహసమేఘునను. యిం పసి శూమకొంటిని,

నాటుగుపెతు రెండువందల రచనలను చెప్పిన కైత్రజ్ఞాలవారి పదములలో సుమారు మూడువందల సాహిత్యములు మాత్రము ఆక్కడక్కడ బొరుకుచున్నవి. సుమారు మాట విండి పదములకు అచ్చటవృటు ధాతు స్వోరూపములు విగిరియున్నవి. క్రొండ రామరాసులు అంప్రదేశపు పొరిమేరుల దాటినట్లు కనిపడు. కాని రక్కిం దేశపు మూరాంమాలలో యిం మహామహాపుని రచనల ధాతువులు, వివిధ కైత్రములలో అయి దేవతలకై కైత్రజ్ఞల చెప్పిన పదములు, గోండ కానిషా పుంచిన రందిఖానాలో రామరాసులవారు పాటిన కిరువులు. మూరాం మాలల మనకందు కాటులో లేకుండ రక్కించిన మరుగునున్న ఎన్నియో అయ్యారి కిరువుల, విటిన్ని తిని మచుము యిప్పటికే పోగొట్టుకొని యున్నా మోమేమోని తోలివప్పుడు తయ్యముల క్రుషుంపూరితములై ప్రారయము ద్రవించిపోవును.

స్వర లిపిని వాయటయందు జరిగిన కొన్ని పరిశోధనలు మనము గమనించలని యన్నారి, సుఖ్యరామ దిక్కితులవారి సంగతికి సంప్రదాయం ప్రదర్శించియందు దశవిధి గమకములు, శంచాదశవిధి గమకములు వీటికి గుర్తులనేర్చరిచి ప్రమరించియున్నారు. ఇది చాలపరకు వైడెకు లకు మాత్రము నులక్కగావ్యాము గాని యితరులకు అతిరష్ట పార్శ్వమై యండి పొయినది. వారి తరువాత తచ్చాగి వారు ప్రమరించిన సంగతిగ్రంథములలో వేరొక పద్ధతి నవలంలించినారు. గుర్తులు వేయక యే ధామమాణులను వచనగ్రంథములవలే ముద్రించినారు. ఇందుగాల రచనలకు చాలము, వైకాలము, నిలుపులు, మొదలగునవి తెలుసుకొనుటకే ప్రశ్లేషమగు పరిశ్రమాకాలని యందును. కృష్ణస్వామయ్యవారు పట్టుం సులివ్యాణియ్యగారి ఇష్టులు. 'శక్తిరస్సురావఁ' యని ఆయ్యవారి రచనలు నూరింటిని గ్రంథరూపమును | పకటించియున్నారు. నిఱమానకు యిన్ని రచనలు అయ్యవారివి సమగ్రముగా గ్రంథరూపమును స్వరసహితముగా తెచుగులో ముద్రించలడినది యిగ్రంథమైకటియే నేమో. ఇందు కాలప్రమాణములను చూపుటయందును మాతువునందరి యతరములయందుగం అకార ఆకారములను సూచించుటకును, వీరు ఉపయోగించిన పద్ధతి మరియు విచిత్రముగా నున్నది. ఇందు కొన్ని పుటులయందు +, X గుర్తులు మాత్రముండి ఎచటనే 'గమ' అనియు, లేక 'రిగ' అనియు మార్పు సూచింపబడియున్నవి. ఇదియు అత్యంత రచనలున వారికి గాని సాధించలనికానిగినే యున్నది. ఇచ్చే యింకను కొన్ని గ్రంథముల యందు స్వరమంతయు ఒక వంక్కి క్రింద యింకొక పంక్కిగా ప్రాసి హాస్యదీర్ఘాకరములు మాత్రము చూసి, కాలము వైకాలములు, మాత్ర, కాలపు నిలుపులు చూపక, సాహిత్యమును విడిగా రచనమువలే చూపబడినది. వీటిని అప్పబివారు ఎట్లుపచ్చాగించుకొనిపారి తెలియదు గాని వేదిని నిరుపయోగములు, ఇరువదవ శక్తాభ్యస మొదటి ఇరువరిమైదు సంపత్తము లలో మహామాతులగు కె. వి. శ్రీనివాస అయ్యంగారు మహాచాతలగు అది అంద్ కో వారి సహాయమున కొంతవరకు అయ్యవారి కిరును మేళక ర్త్రక్రమమున జన్మినకముల పద్ధతిలో ముద్రించుటకు ప్రయత్నించిరి. కాని కారణాంతరముల వలన యిప్రయత్నము వారి కాంధోజి జన్మముగు సరటిరాగము వరకు మాత్రము అచ్చయి నిచిపోయినది. వీరి గ్రంథములయందు చూపిన పద్ధతి కొంతవరకు ప్రాథముగా నుండి విచ్ఛాంసులగు వారికి విశదము కాగఁ రీఖిని యున్నది. వారు ప్రతి పదార్థము, టీకా శాస్త్రర్థము, అవకాశిక వంటించు పొందు వరచి మహోళ్లముగా వారికి దొరించనికంపిన రచనలు అన్నాత్తించియున్నారు.

ప్రముఖ గ్రంథముల యందు కాల ప్రమాణములను లెక్కించు కొనుటకు నులువుగా నుండివలెనని చుక్కలను మాత్రమువయోగించుట జరిగినది. అచ్చే క్రియకు నాలఁగుకరముల కాలమున పాఠకొన నిలసిన రచనల క్రియలను రెండుశశమూల వంటన శాస్త్రము కొమట్టుకు

వియగా ప్రాయముట జరిగినది. గమకములను సూచించు ప్రయత్నము ఉందు ఇరుగలేదు. ఒక రాగమున కీర్తన, కృతి, అశ్వసీంచిన వాళికి అందచి గమకములను ఎల్లిచాప్పటి అనుసరమని శాచించ ట జరిగినది. ఆయ్యవారి కీర్తనములలో ఆనేకములు మర్గము కాఁ పరిధి యందే నడచు నవి యున్నావి. వింటంకాఁ మున కాళమును లెక్కించు కొనును పాడుకొన వలసిన రచనలకును మర్గము కాఁ పు కాళ గదికమననే సూచించిన పారమైన వెనక వారికష్టమగు కాఁ ప్రమాణ మున కాళమును లెక్కించు కొనవచ్చును గదా! ముఖ్యముగా యా పద్ధతి విచ్ఛిన్యులకు సులభముగా సుందరునని శాచించి యిట్లు ప్రాయముట జరిగినది.

సుమారు నాలుగైదు దశాబ్దముల వెనక ఊహించిన నా పథకములకు ప్రీరమగు రూపమున సేటికి అవకరించ శేయటకు నాకు తోడ్పుడిన తిరుపతి దేవ స్తోమముల వారికి తి-కి-దే.ఱ నిర్వాహాధికారి శ్రీ వి. ఆర్. కె. ప్రసార్ | A. S. గారికిని యింకను యిట్లి మహాక్షర్యములను కొనసాగించునపుడు సందర్శ్మితములగు సూచనలనిచ్చి తోడ్పుడిన మిత్రులనేటలకును, నాకు పాకములేని కీర్తనలను చెప్పి వాటిని సేకరించు కొనుటకపూర్వముల నిచ్చిన అనేకులగు విచ్ఛాంసులకును, నా విచ్ఛా గురువులై, తమిళ తెనగు భేదములేక, కన్న తల్లి వరె సన్నాధరించి పేమతో తన వద్దనున్న రచనలనన్నిటిని నాకు చెప్పి, ఎప్పటికైనను శిల్పిని తద్రముగా నుంచి పిరమందికి వచిపెట్టేడి విధముగా చేయగఁపని ఘేరైన చేయుమని అశ్రూదించి నన్న తీర్పిదిద్దిన | కె. కె. సికామహాంశ్ము అమ్మాన్ గారికి, వారి శర్త శ పద్మసామా అయ్యరు గారికి, నా ప్రశ్నమ గురువులను | కె. కె. ల్రహ్మాశ్రీ అదిరాజు సరసింహా మూర్తిగారికి, యింకను అనేకులగు చెద్దలకును కృతజ్ఞతలు చెప్పుకొను చున్నాను.

కొన్నికొన్ని వసుల చేయువచ్చుడు ఆ వసుతలు తచ్చిచ్చు నందు కులగళోపు విలువలను, అనుసరములను మనమూహించ కాలము. నేను రచనలను సేకరించు చుండు వసుతు నాలుగైదు దశాబ్దముల తరువాత వీనిని గ్రంథ రూపమున వెబువరించ గఠించి కాగ్యమును కొండుడునని ఊహించిన వాడను, కాను గనక, ఎవరి వద్దనుండి ఏమే రచనలు సంపాదించినిచ్చి, వారి గురువు తెవరెపరు, వారి సంప్రదాయములేవి యను విషయములను సేకరించుట గుండ్రు శ్రేద చూపించ కుండ నుంటిని.

నితమునకు నేను స్వయాప్తముతో ప్రాయముట, నాకు గఁ పాటి ర్పైటో చదువుట ఇరుగువున్న కాఁ ములలో దీనిని ముద్రించుటకు నేడు వల్పిన యివ్వాశములు రాలేదు. శూర్తిగా నాకు గఁ ప్రాయముట, చదువుటతను యా క్రూలు పోయిన వెనక యిట్లి పనులు చేయ పెట్టిన ఘుసురము తెగ్గినపి. నాళఁ గఁ గ్రంథమును ఎటులైన వను వరిచ్చుకమగు ప్రాత

ప్రమలగా నిలపురమను స్తోత్రమతో మా తమ్మిని కమా_రైలు లి.సో టోగులాంట లి.సో రచణి, నా కమా_రైలె లి.సో సెయిలక్కి, నాకడ విర్మిత్యశించుటకు వచ్చిన లి.సో కాంత, కమారి లి.సో. కొకి ఇందేఖి మొరట నమ్మ పెగ్గించి |నాసెడి, చదిషెడి కనులు వారుచేయుచు, షైతిజ్ఞులవారి పదములు, రామదాసుంపారి ||రనములు, క్యాగురాణస్వామివారి ||రనయ నారాయణ శిర్ధులవారి తరంగములు కొంతవరకు అన్యమాచార్యులవారి ||రనలు మీమలగునచి |వారుపతులు సిద్ధపరచిరి, షైతిజ్ఞులవారి పదములు, రామదాసు ||రనలు ఆధ్యాత్మిక సంగిత నాటక ఆకాడమీవారు || కె, అర్. పరమహంస ప్రశ్నేకాథికారిగా వున్న కాళమున ముద్రించిరి.

బిగి తిరుపతి దేవస్తానముల వారితో పరిచయము ప్రారంభమై వారికి తెలిసి, నాకడ గఱ అన్యమాచార్యులవారి రచనలను సంపుటములగా ప్రమరించుటకు అన్జ్ఞ దొరిషది. వెందటి గెందు సంపుటములు వెలువదిన తదుపరి మన సంగృహితి ప్రతిశత్రై, భక్తిరన పూరితము లగు క్యాగురాణస్వామివారి ||రనలు, నారాయణ శిర్ధులవారి తరంగములు, మయ్యగుపచిన ఇతర వాగీయ కారుల రచనలు కూడ అమృవేయుటటు || కి. దే. ఎళ్ళి కూడ్యాటివ్ అఫిసర్, || పి. వి. అర్. కె. బ్రహ్మార్. I. A. S. గారు దయతో అనుమతించిరి. అంతవరకు అరణొరగా పడియున్న సంగిత సరస్వతిని బిగి యలంకరించి వెలిసి కెమ్పుటకు నా శిష్యురాంద్రు కొండయ పూనుకొన్నారు. లి.సో. కి. కె మలైళ్ళరి అయ్యవారి || రనములకు అవకారికను శిరిందిర్చుట యుచు నాకు తోద్వాదినది అట్టే స్వరపరచున్నాడు, అయ్యవారి || రనలకు స్వరాలిపి ప్రాయ టటో వోర్పు, సేయులతో సహారించినది లి.సో. పైమవతి.

చెప్పినవి చెప్పినట్లు ప్రాయుచు తమకు తోచిన సందేహములను శిర్పుకొనుచు గ్రంథ ములను సిద్ధముగా ప్రాయుట యొక యొత్తు. ఇట్లు |వాసిన ప్రతులతో తుదుపులు, మార్పులు, చేయులు గమనించుచు కిరిగి ముద్రణకు పరియగు ప్రతిని సిద్ధము, చేయుట మరియొక యొత్తు. వందలు వెలు పుటులు గఱ నా గ్రంథములను పర్మాంగ సుంచరముగా శిరింబిస్తి వెలిసి కెమ్పుట యుచు చిన్న తనము నుండియు నాకు తోదునించిగా నుండి నా కన్నులను చేతులును శాసేయై నిస్సార్ఘములగు క్షత్రిక్రద్దలతో నిడవలె నన్నంటి చేయుచున్న నా నోరచు చితంతీవి వాడేను పురుషోత్తమునకు తగపంతుడగు || వెంకచేయురుడు సమాన్ శారాగ్యముంచు ప్రసారించుగాక యని ప్రాక్కించుచున్నాను

నా గ్రంథముల యందఱి సాహిత్య శాగములను పరిచాచి వున్న ఈన యొత్తు మిత్రునిగా శాచించుచు పోయిచుటున్న కాళపర్మాణ కాథిక గ్రంథక త్ర. విశాఖ రచనలు

యగు చించిని రాహూరి తరచ్చామన శ్రీ వేంకటేశ్వరుడే యగు రామక్రము ఆశ్రయించి ఇతోదికములగు భాగ్యి, గౌరవ సంపదం నిమ్మగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

ఈ గ్రంథములగుందు తమ సరిఖిలనాక్షములగు కావములను వాగున రూపమున అందించిన అంద్ర విశ్వవిధాయలయ ఉపర్యుములు శ్రీ ఆవుల సాంఘికవరావు గారికి, కోరింగుని ప్రథమ సంపుటమును ఆమూలాగ్రము పరిఖించి తమ ఆమూలగ్రములైన ఆశ్రమాయములను అందించిన కళాప్రశ్నార్థులు ఈమని కంకరాణ్ణి గారికి, కి. కి. ఆస్తాన విధాయంసులు శ్రీ సాగు ప్రంగం గోపాలరత్నాంగార్థకు పండిత పశుశాము, సద్గువ సంపద, న్యాయమిచుర్చునా దృష్టి మొవలగు సద్గుమములను ఇతోదికముగా శ్రీ వేంకటేశ్వరుడగు రామక్రము ప్రసారించి మన సంస్కృతిని చిరస్తోయుగా నుంచుటకై వారు చేసేడి నుంచి పముళును నిర్మిస్తునుగా సాగుసట్లు చేయగాక అని ప్రార్థించుచున్నాను.

కీర్తనములను సేకరించుటయిందు వారు శోద్జుడిన ఆశేషమంది విధాయంసులలో విరంగిన అశేషు మల్లి కార్పున శర్మ (వాయిలీన విధాయంసులు,) విరంగిన చల్లా కృష్ణము ఆర్థి శాస్త్రి (గార్త, వాయిలీన విధాయంసులు) శ్రీ పి. కుప్పస్వామి అయ్యెర్ ప్రాయిలీన విధాయంసులు) ముఖ్యులు, వీరియందు అయ్యెవారి కృపా కట్టాము. రామక్రముని రయు ఇతోదికముగా ప్రసరించి యింకను వారు కానేవ చేయుటు ఆమురారోగ్యాగ్నే శ్వర్యములను ప్రసారించురుగాక. గ్రంథములను అత్యంత సుందరముగాను ఆశిష్టముగళిని ముద్రించి అందించిన నాట్యకళ ముద్రించాలయము పాటకి, కి. కి. దేవస్తానముల సంపాదులు శ్రీ క. సుబ్రామణి గారికి, పి. ఆర్. కి. శ్రీ రావుల సూర్యునారాయణ మూర్తిగారికి. తదితర అదింగులకు, ఇటు పంటి మహాకృత్యములను శాఖాదికముగా ఆశించగల శక్తిని పరావృత్తి సమేకుడగు శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు ప్రసాదించుగాక.

కొన్ని కొన్ని మహాత్రములైన పములు చేయునచ్చుడు ఎంక్కుద్దా కట్టులతో పర్య చేండించు కొన్నను అక్కడక్కడ చిస్తు చిన్న లోపములు, తచ్చులు, పొరపాట్లు బొరలుట అది వార్యము ఇట్టివి ఒక చేతితై జరుగుట మరియు కష్టము. సుమారు గది పన్నెందు సంపుటము ఉట వైగా టోక్కుక్కటి సుమారు ఉటువారం పుటలు గ్రంథములను ముద్రించవలెనన్న, ప్రాత ప్రశులు ఎన్ని పుటలు ప్రాయవలసి యుండునో సారాచులకు కిపించుటయే కష్టము. కటు ప్రాణినది మరియొకరు చదివి, ఇవి క్రొత్తవారు చదివినను పరిగా ఆవాహన యగుటకు వీలుగా సున్నవాయువనది చూచునచెంచెను. ఆప్సుడు ఆ ప్రతికొక శుద్ధప్రతి ముద్రించాలకు అందించు ఉటు వీలుగా మరియొక ప్రతిని సిద్ధపరువచలసి యున్నది. ఇట్లు ముద్రించాలకు వెన్ని ప్రతిపండి పదశోరు చేతిలు కల పారములు టోక్కుక్కచే సరిమాచుటు పంపగా వాటిని సపరించి పరి చూచుచుండును ఇవి తింగి పరిచూచి తప్పాప్పం పట్టికు తయారు చేయవసి యుండును.

ఈ గ్రంథమును వెరిం తెచ్చుటభుందు, యింతటే సాంకేతిక తకంగముండును. ఇంకను ఇట్టి రార్యములు కొన్ని సంవత్సరముల నుండి సంపాదించిన విషయములను క్రోధికరించి పెబుశరించ వలసినవిగా నున్నచో అందు మనకు సహాయము దేసిన వృత్తులను పేరు పేరు వరువలతో ఇట్టి యందుంచుకొని కృతజ్ఞులలు చెప్పుకొనుట కొంత కష్టపూర్వమే. అందునను తెచ్చుట, చరిచి విధిపించుకొని వినుట తర్వ పేరు విధముగా తెయ్యుళాలని నావంటి వారికి ఇట్టి తప్పులు దొర లుట మరియును సహజము, సహజరయులు గ్రంథముల యందరి ఉపయోగములను గమనించి అనందించుకుగా. కృతి కీర్తనములను పాడుకొనెడి యంతస్తుకు పెరిగిన విద్యార్థులకు స్థాయి గు ర్చులు, కొలపు గు ర్చులు, ప్రాస్య దీచ్చాకరములు అచ్చుపడుటయుందు పొరపాటు దొరలిను వానిని దిద్దుకొని పరిచేచుకొను సామర్యము గలిగియందురు కచాలుని తప్పొప్పుల పట్టికను ప్రత్యేకముగా తయారుచేసి ఇందు చేర్చుకేదు.

చదురు మదురుగా పడిపున్న కీర్తనల పారాంతరములు సరిచూచుకొనుటకు, సాహిత్య ముల యందలి స్థాత్మికములను, అష్టవ్యాసములను పరిష్కరించుకొనుటకును నాకు తోడ్యాడిన గ్రంథముల చట్టికను ఈ గ్రంథము చివర చేర్చియున్నాను. మహానుఖావులగు ఆయా గ్రంథ కీర్తణకు నా కృతజ్ఞు శా పూర్వక వందనములు.

విద్యార్థులు, విద్యాంసులు, సహాదయులు, రసికజనులు యా గ్రంథములను పయోగించుకొని అయ్యావారి కృపకు పాత్రులగురుగా. క.

—మంచాక కగన్నారరావు
కర్నాటక సంగీత ప్రయోక్త
అచాలవాణి, ప్రారంబాద్

గ మ ని క

1. స్తాయి గుర్తు :

మంద్ర శారస్తాయిలను సూర్యించుటకు స్వీరములకు పైన, క్రింద చుక్కలను పెట్టట అరిగినది.

ఉదా॥ న ని ధ వ - - - మంద్రస్తాయి

స ర గ మ - - - శారస్తాయి

ఇట్లు చుక్కలతో మాపని స్వీరములు మర్యాదాయి యందరివాసి గుర్తించవలెను.

2. కాల ప్రమాణము :

బిధ్యాకురమునకు ప్రకక్కగా ఎన్ని చుక్కలున్న అన్ని అక్కరముల కాలము ఆధీష్టాకురము నిఱువ వలెనని గుర్తించవలెను.

ఉదా॥ సా | - ఇది మూడుకురముల దీర్ఘ ము.

ఇట్లు ఆవ్రంతమునకు ముందు చూపిన చుక్కల సంఖ్యను గుర్తించుకొని అన్ని అక్కరములను వరం ఎత్తుగడ యనునది గమనించ వలెను.

ఉదా॥ - - - గ వ గా ॥ | సా - -

ఆనగా మూడుకురములు వరం ఎత్తునదియు, వర గర్భమునందు దీఘ్యాకురము శాశ రెండుకురములు నిలుపుమనియు యర్థము,

3. ఆది శాశము

ప్రియకు రెండుకురముల వంతున నదికెడి మర్యాద కాం ప్రమాణముగా శాశమునండే యిందరి రచనలన్నియు ప్రాయిలడి యున్నన్ని. ఇట్లు చేయుటవలన విలంబకాం క్రితములకు సహాకురము శాశ ప్రమాణమును మనసునందు నిలుపుకొని రెండు చుక్కల శాశము కొంత కగ్గి సులభముగా పారము చేసుకొనటకు వీలందునని యెంచి ఇట్లు చేసిని. ఆయా రచనలు గమనించినటో యాది తెలియవచ్చును.

పాశారణముగా యివ్వుదు వచ్చుచున్న పంగిత గ్రంథములలో కశలదుచున్నట్లు స్వీరములకు ప్రిందుగా గాక పైన ఒక గిత యుఁ చినటో పాడెడి వేగమువలు రెట్టించినియు రెండు గ్రథయించినటో ఆ రెట్టించిన శాశమును రెట్టించినియు గుర్తించవలెను,

ఉదా ॥ గ మ గ మ వ ర ని స ని ద పా - ।

యట్లు చూచినచో ఎనిమిదకురములు గఱ ఆది శాశ్వతమండలి లఘువునందచి నాలుగు ప్రియంగుచున్నావి.

4. రూపక శాశ్వత :

ఇందుగఱ ఆరు క్రియలను అరఫలముల కాలముగనే పరిగణించుట జరిగినది.

ఉదా ॥ స స రి గా - || మ వ ర వ ప మ గ గ రి ||

5. చాపు లేక క్రిప్తుట శాశ్వత :

ఏదు క్రియలను ఏడకురములుగా చూపుట జరిగినది.

ఉదా ॥ - - గ మ | పా మా || గ రి | స ని ని ధ స్తి - | సా - - ||

ఇట్లువమృనచ్చుడు రెట్లిపు కాలము రావలసి వచ్చినచో క్రియకు రెండకురముల వంతున వై కాలపు గితలతో చూపుట జరిగినది

6. రుంపె శాశ్వత :

ఇందుగఱ క్రియలై దింటికిని ఐదకురముల వంతుననే ప్రాయుట జరిగినది. చాపు, క్రిప్తుట, రూపకములకు వలెనే కాల ప్రమాణమును రెట్లించవలసిన సందర్భములను వై కాలపు గితలతో సూచించుట జరిగినది,

కీర్తనములు ప్రాయునపుడు పల్లిపులకు, అను పల్లిపులకు, గఱ సంగతులను కొంత విత్తుకముగనే ప్రాయుట జరిగినది. అయ్యవారి కీర్తనముల యందు చాలవరకు చరణము సందర్భి రెండవ అంశము అను పల్లిని వలెనుంచుట అందరికిని తెలిసిన విషయమే, శాసి సాహిత్య కురములను ఆవర్తపు క్రియలయందెట్లు సర్దుకాటు చేయవలెనో సూచించుటకు గాను అను పల్లి వియందు గఱ వీకైనన్ని పంగతులకు స్వరములు ప్రాసి సాహిత్యము నమరించి చూపుట జరిగినది. తక్కిన సంగతులయందు సాహిత్యము యట్టే పంపకము చేసుకొని పాడుకొనవచ్చును,

పల్లిని, అనుపల్లిని, చరణముల యంత్రములందు నిలుపు సూచించ లభినది. ఇది సూచన వూకమే. వారి వారి మనోభాములకు తోచిన విభముగా నిలుపులు చేసుకొన పచ్చును, కొన్ని రచనలయందు, ముఖ్యముగా దివ్యానామ సంకీర్తనల యందు చరణము తెక్కువగా నున్నావి. కొక్కక్క చరణమునకునూ సాహిత్యకురములను క్రియల యందు వంచు కొనుచు స్వరములు ప్రాయుటకు ప్రయత్నించినచో గ్రంథమంలయందు పుటల సంభాగి వందల సుండి చేల సంబ్యకు పెరుగ వచ్చునను భయమతో క్క చరణమునకే స్వరమును చూపుట జరిగినది. తక్కిన చరణముల కావమెరిగి మొదటి చరణము వలెనే పాడుకొనవచ్చును.

త్యగరాజ స్వామి

‘గిరిజరాజసుక తనయ’, ‘సికమై మాయమై శ్రీరామదు మాకు తండ్రి’, ‘హిరకు నా యటువంటి సేవ’ అనుకొను మూడవ చరణములో “రామ ప్రశ్నాతనయుచో క్యాగరాజ”, అని. ‘సాకా చరిత్ర’లో “కాకర్లాంబది తంద్రు, శ్రీకురుదగు క్యాగరాజ చిత్తనివే (పరయం)” యూ విధంగా తన తంశం గురించి, కాతగారిని గురించి, తల్లిదండ్రులను గురించి, క్యాగరాజ స్వామివారే చెప్పుకున్నారు. ప్రి. 4. 1800 ప్రాంతగలో క్యాగరాజ ముశ్రూతగారైన కాళ ర పంచనది ప్రశ్నాంగారు కంథం కాలుకాలోని కాకర్ల అనే గ్రామం నుండి తంజాపూరి దగ్గర నున్న తిరువాలూరు అను పుణ్యమైతమునకు వెళ్లి యుండిరి. ములకనాటి వారు, భారద్వాజన గోప్రులు, వేరొక్క పురాణాయలయందు నిష్పత్తిలు ఉన పంచనది ప్రశ్నముగారి లదుగురు పుత్రులలో కినిష్ఠుదగు గిరిజాం ప్రశ్నముగారు కవివాగేయకారుడు. తంజాపూరును పొరించిన సాహాకీ మహారాజ (ప్రి. 4. 1884-1711) ఆష్టానము నలంకించిన వాడే గిరిజాం కాలి. గిరిజాంకవి పెక్కు యతగానములను రచించెను. వీరికి కూడ ఉదుగురు కుమారులు. వారిలో రామప్రశ్నము గొప్ప విద్యాంసుడు. సుప్రసిద్ధుడు. తంజాపూరు సంస్కార ఆష్టాన వైశ్వేశులు వీటి కాళహస్తయ్య కుమారై సికమై, రామప్రశ్నము గారి వచ్చి. సికమై తక్కుని గాయిని, పురందరచాసు కిర్తనలు, రామచాసు కిర్తనలు ఎన్నో అమెకు కంశస్తములు. రామప్రశ్నము గారు గొప్ప బోధిషులు కూడ. వారి రామాయణ ప్రవర్తనమును విని అనందించి తంజాపూరు ప్రశ్నతులు ఆయనకు పశుపతి కోలిల గ్రామమున కొంత కూ పచిని, తిరువాలూరు గ్రామము నందోక గృహమును ఒపుమానిచ్చి సత్కరించెను.

రామప్రశ్నముగారికి ముగ్గురు కుమారులు మొరటి యిర్దురు పుత్రులు చిన్నతనము నుండి చెడు స్వాసములకు లోనై అల్లరి చిల్లరి పనులు చేయుచు తల్లిదండ్రులకు మనస్తాప కారకులై యుండిరి. ఆట్టి సమయములో తిరువాలూరిలో వేసియున్న క్యాగరాజ స్వామి దంపతులకు శ్శప్తమున కనపడి తమకు కలుగలోనై మూడవ కుమారుడు తమ తంశును పాపము చేయు మహితక్కడు, గొప్ప వాగేయ కారుడు నారద వార్షికి. సరస్వతుల అంశమాన జన్మించునని, ఆకణికి తన పేరు పెట్టే పశసిదని చెప్పి అంతర్ధానమయ్యాసట. తల్లే తమకు జనించిన మూడవ కుమారునికి క్యాగరాజస్వామి అని పేరు పెట్టిరి. ప్రి. 4. 1787 మే ఈ తేదీ సర్వోత్తమ పంచవర తైత్రి లహూర దశమినాయ క్యాగయ్య జన్మించివట్టుగా పండితులు నిర్ణయించారు.

చిన్నతనం నుంచి క్యాగరాజ క్రి, రయాపరత్యం, వినయ విధయతలు, విద్య క్యాసము వంచావస్తీ కంపారై తల్లిదండ్రులకు అభిభావందము కుర్చించెను. కాని పెద్ద

శుభరూప ఆగడాలకు తిరువాలూమలో పుండరేక, రగ్గరతోనే శున్న వంచనద కైత్రమయిన తిరువయ్యారు దేరినారు. ఇచ్చట కూడ తంజావూరు నేలుచున్నతసింగ మహారాజగారు రామ ప్రహృం గారిని ఆదరించి తిరుమండన విధియందొక గృహమునిచ్చిరి. కాల్యము నుండి శలీ, శ్యాగయ్యకు పూజా సమయమలో జయదేవుని అష్టపదులు, పురందరదాసు, రామదాసు కీర్తనలు, కాల్కాపాక ఆన్నమాచార్యుల వారి సంకీర్తనలు సేరి. పాదిస్తూ వుండేవారట. సంస్కృతాంగ్రములను తండ్రి గారి వద్ద సేర్కులోని పాండిత్యము సంపాదించి కొండకాలాన్ని అయినే స్వయంగా కీర్తనలు ప్రాయిడం ప్రారంశించాడట. ప్రతిరోజూ పూజా సమయంలో యింటిలోని గోదలమీద దివ్యసామ సంకీర్తనలు ప్రాముఖ పాదు కూండడం రామ ప్రహృంగారు చూచి, నాటిని కాగ్రతగా ప్రాసికొని విద్యాంసులకు చూపగా, వారు శ్యాగయ్య కళీ, ఏవికాళీకి మెచ్చుకొని ఆ కీర్తనలు గ్రంథాగా ప్రాసి వుంచుని సలహి యిచ్చారట. శ్యాగయ్య పాచేరియ, కండము మహావారంగా పుండటం చూచి తులణాకి మహారాజ ఆస్తాన విద్యాంసులు కొంత వెకట రషాయ్యగారి వద్ద శిఖ్యునిగా ప్రవేశ పెట్టిరట. ఏకసంత గ్రాహి మైన శ్యాగయ్య గురువుగారి దగ్గర భక్తి సంవత్సరంలో సేర్కులని వలసినదంతా సేర్కు కున్నాడట. వీటి కాక పూస్తయ్య శ్యాగయ్యకు శాశవగారు. వీరివద్ద చాలా సంగిత గ్రంథాయించేచి. శ్యాగయ్య ఆ గ్రంథాలన్నీ చదిని మనసం చేపుకొన్నాడు. ఇలా వుండగా రామకృష్ణాన్ని సందస్యామి అనే మరుద సల్లారు మర సాయిసిపచి శ్యాగయ్యకు సారదోపాస్తి మంత్రం ఉప శీసించారట. తిరువయ్యారు లోని పంచనదీక్షరాలయం వద్ద ఆ మంత్రాన్ని శ్యాగయ్య పునశ్చరణ చేయగా ఒకనాడు నారదుడే యంతి చేషంలో శ్యాగయ్యకు తర్వానమిచ్చి 'స్వరాళవ' మనిసం సంగిత గ్రంథాన్ని, 'సారదియమ'ని మరో సంగిత గ్రంథాన్ని యిచ్చి అంతర్భావ మయ్యారట.

శ్యాగయ్యకు 18వ దేహట పార్వతమణై అనుక్షణ్యతో వివాహము ఇరిగింది. ఆ తశ్యాత శెండ్ల్స్కే శ్యాగయ్య తండ్రి గారైన రామప్రహృంగారు పరమపదించారు. అటు పిమడ్చు టచెండ్ల్స్కు రార్య పార్వతి మరదేవగా ఆమె చెల్లెలు కమలాంశు శ్యాగయ్య లిపి ర్యాషియ వివాహం ఇరిపించారు.

శ్యాగయ్య శెండవ ఆన్నగారైన గామనాధము చిన్న తనముననే మరణించెను. షెండవుగారైన పంచావ కేసికి ఒపేశుదని నామాతరము. తండ్రి మరణానంతరం జపేశుదు, శ్యాగయ్య వేరుపడి, పిక్రాళీతమైన యింటిలోనే చెరింగం శాగమలోనూ వుంటూండే వారు. పూజా మందిరమునన్న శ్రీరామ వంచాయికన విగ్రహమును శ్యాగరాజ అక్షయంత కళీతో సిద్ధము పూజచేయుచు వచ్చిరి.

పరమ శక్తిరోషియైన శ్వాగయ్య శివనోహాది నరుల కొలువున చేం పనిచేయుట కిచ్చగించక తంబుల పట్టి, ఒకరిద్దరు కిచ్చులు కాళం వేస్తూ వెంటరాగా, రామునామ సంకీర్తనం చేస్తూ గ్రామంలోని గృహాస్తులు వృగ్రయ వృగ్రయకగా యిచ్చిన లియ్యం, పశులు మొదలైన వమ్ముతును ఉంచ వ్యక్తి చేసి సంపాదించుకొని దేవకార్యునా సంకీర్తనాదుల తరువాత కిచ్చులో కారిని ఖుట్టిచేపారట. అన్నగారైన జాపేశుకు యిరి నవ్వుదు రాజుస్తానములో అందిసి మెప్పించేలా పాడి ధనము సంపాదించక యా తిరిపెపు త్రిపుకు వరించడం చూసి జాపేశుదు మండి పదుకూ ఫుండేవాడు. శ్వాగయ్యును నానా అగచాట్ల పాలూ చేస్తూ ఫుండేవాడు. అయితే శ్వాగయ్య గారికి క్రిప్తాకిన తరువాత వారు చేయు ఉంచన్నిటి సమయములు గొప్ప దేవీకును ముంచ వరె తిరువారూరి వీధులు అంరాముకూ, కేరిలోని గృహాస్తులందరూ భక్తి గౌరవాలతో వారి క్షోభుసారము సమర్పణలు చేయు చు.డిరి. వారింట జరుగు రామారాధ మహాకృప మును చూచుటకు పొరుగుాల్లనుండి వచ్చుమండికి కట్క జనులకు కూడ భోజనమల నిధు చుండిరి. ఈ విధంగా ఉంచవ్యక్తికి నిశ్చిరామ సంకీర్తనలతో నలశైల్యంద్దు గడిచాయి.

శ్వాగరాజు సంగీత సాహిత్య, వేద పురాణేతిషోస, తోర్మిష, గడిక శాస్త్రము ఉండు మంచి పాండిత్యము సంపాదించిరి. సంగీతంలో వీఱ, కిస్మేర సుదలగు వార్యములలో బూలోక నారదులనెడి క్రిప్తాని పాండిరి. సికమ నందే కాక వీరియి తోర్మిష గడిక శాస్త్ర దులలో కూడా అసేకమంది కిచ్చులుండిచెడివారు.

శ్వాగయ్యగారి క్రిప్తం నలమూలలా వ్యాపించింది. ఆనాడు విచ్చాంసులు, గాయకులూ శ్వాగయ్యగాను విని తరించాలని తపాతపాలాడేవారు. రాజుస్తానములవారు వీరిని అపోనీనిచి, ఆత్మయమివి అశ్వార్య సన్మానాలు చెయ్యాలని అభిలాష చూచేవారు. శాతగారి శాలంమండి మిత్రులైన ప్రథుతులు తంజావూరు మహారాజు రెండవ, శరభోకీమహారాజు అమూల్యములైన కానుకలు వంతుకూ కష్మోలున్న పావనం చేయవలసిందిగా కషురుపంపివారు. ఈ మంచిలక్షానైనైనా కమ్ముదు శారవిదువకుండా స్వీకరిస్తాడని ఆజపద్మాదు, అన్నజాపేశు. కాని నిరాదంబరికి, మహాయోగి, ఖ్వాని అయిన శ్వాగయ్యగారు యా ప్రశ్నాశాలకు లోను గాక రాజుహోన్నాన్ని తిరస్కరించారు.

తనమహోన్నాన్ని మన్నించనందుకు కోపి. చి శరభోకీమహారాజు ఇద్దరు దండనాదుతను తిరువయ్యారు వంపించారు, వాసి పెళ్ళగా నే రాజుగాయి వింగితమైన కడుపునొప్పి కలిగి చిత్రపు లొంగాలేదు. తిరిగి ఆదండనాధులను పెనుకు తిరిగి రావలసినదని ఆజ్ఞ లువ్యగానే కడుపునొప్పి మటు మాయమయిదట. అప్పుడు శరభోకీమహారాజు తరువ్యును గ్రహించి త్రిభూమహామాసు అవమానించదలచిన కనకు మంచి గుణపారపు జరిగినదని యొంచి, కానే స్వయముగా

తిరువయ్యారుకు పోయి శ్యాగయ్యగారి గానమాధుర్యాన్ని విని తరించేకట. ఇటువంటివే ఎన్ను మహిమాన్విత సంఘటనల్ల శ్యాగరాజు మహాపురుషుడైన శక్తుడని ఆయనకీ త్రిలోకమంతటా వ్యాపించింది.

ఖాటిక, గుడ్లకు అక్కరకురాని తమ్ముని రామపూజాపై విసుగుచెంది ఆన్నిజావేటు శ్యాగయ్యపూజించుకొనే రామవంచాయతన విగ్రహాలను రహస్యంగా తీసుకబోయి కావేలో పారవేసెనట. శ్యాగయ్య తెల్ల వారిలేచి తెలికికానెను. అనంఘటన శ్యాగయ్యగారి రామశక్తిని మరింత అభించేసిదిగాని తగ్గించలేదట. నిశ్శర్థక్రితో దీపుడై రాముని అనేకరీతుల ప్రార్థించి, బంధువి పేదుకున్నారట. కొన్నాళ్ళకు రాముడై కలలో కనబి విగ్రహాలు కావేరినదిలో పటానా ఘట్టంలో దొరుకుచాయని చెప్పినట్లు శ్యాగయ్య ఘట్టానికి పోయి వెదుకగా ఆ విగ్రహాలక్కడంచినట్లు చెబుకారు. అన్నగారు తను యొట్టియిఱ్చిందులకు గురిచేసినా, వారిపై శ్యాగయ్యకు మాత్రం థక్కిగౌరవాలు పుంటూనే వచ్చాయి. ఒకసారి అన్న అప్పస్తుడై అపటలో పుంచే శ్యాగయ్య తన ఆరాధ్యాదైవమైన శ్రీరామవంద్రుని అనేకవిధముల ప్రార్థించినాడనియు, అవెంటునే జపేశునికి స్వాస్థకేకూరి, మనసు మారి క్రమముగా రామశక్తుడైనా దనియు చెప్పమరు.

శ్యాగయ్యగారికి రెండవభార్యాయైన కమలాంబవలన సికాలంక్కు యనుకమార్చె కలిగినది. తరువాత శ్యాగయ్య శిష్యులను వెంట పెట్టుకొని ఛైత్రదళునానికి లయలదేరి కాంచి పురము, తిరువొత్తియూరు, కోహూరు, నాగులాపురం, తిరుపతి, పుత్రుపు, కంవి, వాలాకీపేట, ప్రింగం, నాగపట్టణం, తప్పేర్పు, మట్టికారలం ముదలైన అనేక ఛైత్రాలు దర్శించి అక్కడి వేల్పులను సేవియుకొని, కొన్ని చోట్ల కొన్ని నాట్యాల ఆగుతూ అనేక ఆచ్చర్యకరమైన అనుకూలకు లోనై నారు.

చరమకాలంలో శ్యాగయ్యగారి కీ త్రి మహాగౌగేయకారునిగా, వరమశక్తాగ్రేసపునిగా ఉన్న తథిలాంబు చేరింది, ప్రి. క. 1847 సంవత్సరం పుష్యశుద్ధ దశమినాటిరాక్రి ఆయనకు ఏ స్వప్నంవచ్చింది. ఇంక వరిరోజులలో భార్తికదేవం చాలించి, చరమాత్మసాయుజ్యం కలుగుతుం డని ఆయనకు అకలలో ప్రశ్నార్థం కలిగింది. ఆమరునాడు పుష్యశుద్ధ ఏకాదశి శ్యాగయ్యగారు సంకీర్తనవేళ పమావేళమైన కిష్కింధుంధాన్ని, పురషులను 'పుష్యశుద్ధ' చమళినాడు ఈ అర్థపుతం తిరుగగలదు. మీరందరును తప్పకరండని' అహానించారట. పుష్యశుద్ధ చమళినాడు. చరమహంస్త్రమోగ్నందెంద్రప్సామి ఆద్యర్థమున సన్మాప్తమం స్వికరించారు. వారి పమావ్యాప్తమణామం నాద్రుషోవ్సంరస్యామి. అక్కడ పమావేళమయిన వారందరిలో దేవటి ఉరయం 11

గంటలకు శ్రీరామచంద్రమూర్తి నన్ను తనకడకు తిసుకొనిపోతుదని చెప్పి 'ఈ తణంనుంచీ భజనగోప్తి ప్రారంభించేమని ఆజ్ఞాపించారు. తిరువయ్యారు అంశటా లూహార్త వాగ్దించింది. మర్మాదు ఉరయం 11 గంటలకు యోగసమాదిలో కూర్చున్న నాదప్రమాణస్వరమి కపాలము నుండి దివ్యశేషమైన శైకిపోయి పరమాత్మలో లీసమయంది.

శ్రీకృష్ణగోప్తిస్వామివారిని వారి శిష్యులు, తిరువాయారు పౌరులు ఆశిషక్రింద్రంతో కావేరి త్రైన సమూధిచేసి వార్షికోక నమసరించి బృందావనము సేర్చురచి.

శ్రీకృష్ణగోప్తిస్వామివారి శిష్యులు :

సంగికవిద్యలో అయ్య భాగవతులు, వాలాతీపేట వెంకటరమణ భాగవతులు, మానాంబు చావడి వెంకటమణయ్యుర్నో, కిలసాగం రామయ్యంగార్, కంకాపూరిరామారావు, రాల్ గుడి రామయ్య, నైకారపటీ సుబ్రహ్మయ్య, ఉమయాల్పురం కృష్ణభాగవతులు, సుందర భాగవతార్, సోళిసికారామయ్య, శాగవరం సిలకంరయ్య, తిరువత్తియుర్ నిండుచుయ్య గడేశయ్య, వెంకటావలపతి భాగవతార్, సుబ్రహ్మయాస్త్రి మొదలగువారు శిష్యులు.

విరిలో వాగేయకార్యలైనవారు. నిండుచుయ్య కృతులను వర్ణాలను రచించారు. శ్రీగుస్తాప్తిగారి కుమారుడు సుబ్రహ్మయాస్త్రి కృతులను వర్ణాలను రచించారు. మానాంబు చావడి వెంకటసుబ్రహ్మయ్య కృతులను రామమాలికలను రచించారు. వాలాతీపేట వెంకటరమణ భాగవతులు, వాలాతీపేట కృష్ణస్వామిభాగవతులు యిద్దరూ కృతులను, వర్ణాలను, స్వర్ణకులను రచించారు.

శ్రీగుయ్యగారి శిష్యులలో ప్రసిద్ధ సహగామయులైనవారు ఉమయాల్పురం కృష్ణ భాగవతులు, సుందరభాగవతులు, గోవిందరిహన్, సథాపతిహన్, కంకాపూరు రామారావు కిలి సాంబం రామయ్యంగార్, కన్నయ్యభాగవతులు, అయ్యురాగవతులు. నెనుకరపూటి సుబ్రహ్మయ్య, నేమంసుఖమణ్ణయ్య, గడేశయ్య. వంగవరం సిలకంరయ్య, సుబ్రహ్మయ్య భాగవతులు, గడేశయ్య, సోళిసికారామయ్య, లాగులిచిరామయ్య, మొదలైనవారు.

శ్రీగుయ్యగారి శిష్యులలో మానాంబుచావడి వెంకటమణశ్రీగుయ్యగారి శిష్యులు సుసర్ల రక్షితామూర్తిశాస్త్రియువారు. విరిక కృష్ణమండలా, విరికిషిష్టులలో ప్రముఖులు శ్రీపామపల్లి రామ్యుష్టయ్యచుంతువుగారు. విరిక ప్రసిద్ధులగు శిష్యులనేకులు గలరు.

శ్రీగుయ్యగారికి మాత్రం, తోషిషమండలో శిష్యును వాలాతీపేట పొట్టిషోస్కర్, కంకాపూర్ణు అరామయ్యంగార్.

కొన్ని కిరువరచనా సందర్భములు :

చిన్నపుడే పూర్తామంగిరంలో తల్లిగారు పాదేకి క్రునలు వింటూ, శాగవతాన్ని శ్రద్ధగా చెయ్యుకుంటూ, రామవంచాయితన పూజచేస్తూ ఉండడంవల్ల స్వయంగానే కిరునలు క్రానే అదృష్టంకఠింది, ఒకనాదు దేఖితోడిలో 'నమామి రాఘవాయ' అనే పిప్పనామ కిరువాళారు. ప్రతిరోధ అవిరంగా దివ్యనామసం కిరులను క్రాస్తూ పాడుతూపుండెనారు.

నారదమహార్షి యతివేషంలో వచ్చి స్వారాద్ధవము, నారదీయము అనే గ్రంథాలను యిచ్చి అంతర్థానమై న వెనుక గురువస్తుని గురించి భైరవిరాగంలో 'రాత్మల్లింఘకలు గురురాయ,' అనీ, కానడరాగంలో 'ప్రివారద నారదసిరుహ భృగు' అనీ విజయ ప్రి రాగంలో 'పరవారద నారాయణ' అనీ ముతిస్తూ కొన్ని కిరునలను రచించారు. ఈ విషయమునే కంకరాతరణ లోని 'శ్వరరాగసుధాకస' అన్న కిరున నాగ్లవరణంలో వివరంగా చెప్పారు.

రామకారకముక్రాన్ని తిరువయ్యారులోని పంచనకిక్ష్యరాలయంలో నిష్పగా జపిస్తూ 88 రండ్ల య్యేశసిరి 96 టోట్లు పునర్వరణ పూర్తి చేశారు. అప్పుడు శ్రీరామవంద్రుదు ఉప్పుడు నమే తంగా విశ్వామిత్రయాగ సంరక్షణచేస్తున్నానటి రూపంలో ప్రకృతుమై ఒక్కడడకాలం దర్శన మిచ్చి అంతర్థానమయ్యారు. అప్పుడు అనందపారవశ్యండై ఆశారాగంలో 'మలసిదయరాదు', అన్న కిరున వారు చూచిన రూపమును చిత్రికరించిని వర్ణించారు, మధ్యమావశి రాగంలో అంకల్లు లాడగు 'గని' అనే కిరున, యదుకుల కాంథోజిరాగంలో 'శ్రీరామజయరామ' అనే కిరునలలో యదే దివ్యమంగళ విగ్రహాన్ని ప్రప్రదరు దర్శనంలో జాగని ముద్రవేసిన ఆ రూపాన్ని పడె పడె వర్ణించారని అనిపిస్తుంది. తదారిగా వార్షికి 24,000 టోకాలుగా రామాయణాన్ని రచించిన విరంగా క్యాగరాజ స్వాముకూడా 24వేల కిరునలను చెప్పారని వాడుక కలదు.

అన్నగారైన ఇచ్చేశుడు పిత్రార్థికమైన యింటిని రెండుశాగములుగా విశించి కిరుపువాటా కాను తీసుకొని రక్షించువాటా తమ్మునికిప్పించాడని అప్పుడే మధ్యమావశి రాగంలో 'నాదుపై బలికేరు నరులు' అనే కిరునలో తన మనసేదన నంకా ఆ ప్రిరామ చంద్రసిద్ధి విన్నిచించుకొన్నారు. ఇట్లే తమ మనస్తామును శారాష్ట్రరాగంలోని 'రామరామ గోవింద రక్షించు ముకుండ' అనేదివ్యాసములోకాడా కెప్పుకొని రక్షింపుని వేసుకున్నారు.

'కానెవ్యుదూ రాముడు, రాముడు అనే కఱనచేస్తూంటారుగాని తిరువయ్యారులో వెలసిన దర్శనంవర్ణని దేవిని కలవనేకలవడు' అని కొండరు క్యాగయ్యాపైన చాడిలు చెప్పుమంటూ

నిందలువేస్తూంచే అని శ్యాగయ్యకెవిషడి 'కరుణాదశమాన్' అనే తోడీ రసతోయా అప్పాడు కాను కగనని ఆమెకు విస్మయించుంటూ వేదుకున్నారు.

తపణశ్శారు ప్రథము అమూల్యవస్తూరథణాది కామకలను పంపి తమ కొలువుకు అహోని స్తోత్రమై వాటన్నిటిని ఇరస్కుంచి 'నిధిచాలా సుఖమా—రాసుని సన్నిధిసేవ సుఖమా' అనే కల్యాణిరాగకి ర్తపాడి రాజశ్యామాన్ని కామకలను నిరాకరించారు ఆ నిరాంపరశీలి, మహాయోగి.

అలార్కె శ్యాగయ్యగా రి లిఘ్నులైన కన్నయ్య శాగపతులు మొదలైన వారిచ్ఛారా శ్యాగయ్యగారి కృతులను విని ఎగ్గులై తమ ఆస్తిసగాయకులైన వడివేలుద్వ్యారా తిరువాంచూర్ మహారాజు, అహోనాన్ని వంపివచ్చుదు సాంగ కైరిచాగంలో 'పదవీ సిసర్కుల్లియు గల్లచే' అనేకృతి చెప్పినారట.

శ్యాగయ్యగారి లీపితంతో 'తొరిరోజుల్లో' డినారు యంట్లో తినుఱండ్రాలన్నీ నిందు కున్నాయి. ఇంటినీడా లిఘ్నులు, భక్తులు యొంతోమంది వున్నారు. రాత్రి 11 గంటల వేళ డక ముసలిదంపతులు సేవని సెత్తిమిద చెద్దమూటతో సహాగిగాను. వారికి తలుపుతెరచి శ్యాగయ్య విచారపూర్తిక వదనంతో ఆలిధులకు చెప్పుడానీకి యంట్లో అన్ని నిందుకున్నాయని చెప్పారట, అందుకప్పు విచారం వలదినీ, అన్నివున్నాయని చెప్పి సౌకరును వంటచేయమని అభ్యాసించి, దశక రిద్ధమా శ్యాగయ్యగారితో మాట్లాడుకూ కూర్చున్నారట. వంటకాగా సేకైవనై వేర్యం చేసి అంతా అరగించారు. వృద్ధునికార్యే అందరికి వడ్డించింది. భోజనాలయ్యక కూడా రాత్రి చాలాసేపు ముచ్చటి..మణిని శ్యాగయ్యగారిని గొప్పవాడవోకాపని సీమించి ఆదంపతులు, సేవడు కూడా కనబడమండా అర్పుక్కులైనారట. అప్పుడు వారు సీకారామాంజసేయులైనని గ్రహించి శ్యాగయ్య మోహనరాగంలో 'భవమత' అనే క్రివ రచించి స్తుతించినారట.

గంగాకీరమునందున్న రామదాసులను డికట్లనికి శ్రీరామవంద్రుదు దర్శనమిచ్చి కాశ్యగరాజు దర్శనార్థము వారిని తిరుపై యారుకు బామ్మని యానథిసేవనట. రామదాసులు భగవాతుని యానతిప్రకారము తిరుపై యారుకు వల్పి అయ్యాచారిని దర్శించి. రామసన్నిధిలో నొకముహుర్తకాలము గానముచేసి తమస్వప్నవృక్షాంకమును, అయ్యగారిని, సర్పమంలును దెఱిపి వెడలిపోయెనట. ఇట్లు తమ గృహమునట రామక్కులు, శ్రీరామునిచేతనే ప్రేక్షింపులై మఱమాఱులుగాగా శాచి సంతోషమతో 'ఎందరో మహాసుశాపులు' అనే శ్రీగాక్కుర్తన 'విదులకు ప్రేమకైద' అనే మాయమాఫవగోళ క్రుసములనే రామక్కులు కొనియాడి తరువాత శ్రీరామక్కురుని ద్వారానించితోడిరాగంలో 'చాయశాంతి సిబుడము దీర్ఘవాశరమా' అను క్రుసమును

ప్రాణమకంచే
 అన్నగారై న జశేఖదు పూర్వాచిగ్రహములను పారచేసినప్పుడు తమ ప్రాణమకంచే
 ప్రియమగు విగ్రహములు గానరాకయిందుటఱాచి పరిశచించి కిర్తన పరంపరలుగా తమ
 ఆపేదనను, ఆ త్రిని, మనస్తాపాన్ని వ్యక్తం చేస్తూ వేదుకున్నారు. అతాయిరాగంలో 'ఏపాపము
 చేసిరింగా రామా.' దేవగాంధారి రాగంలో 'నామెత్తాలింపు', కాపి రాగంలో 'అన్యాయము
 సేందుకురా', నథోమింగంలో 'నాయెదవంవను', శంకరాథరణరాగంలో 'మలీచూరగాదూరా',
 శ్రేరవి రాగంలో 'మిరియారగాదూరా', మండిరంగు రాగంలో 'రానిదిరాదు', కోడి రాగంలో
 ఎందుచాగినాదో', హరికాంభోజిరాగంలో 'ఎంతరాని', రిఠ గౌళరాగంలో 'చెరావదేమిరా',
 మాగ్గ హిందోళ రాగంలో 'చలమేలా', కాంభోజిరాగంలో 'మరి మరినిస్నే', కోకిలద్వాని
 రాగంలో 'కొనియాదే', ప్రిరంబని రాగంలో 'మారుబల్ముకున్నావేమిరా', సారంగ రాగంలో
 'పిమిచోవ', అందాళ రాగంలో 'అభిమానము' హరికాంభోజిరాగంలో 'రామానున్న',
 దేవమహారి రాగంలో 'కుంబిరుదును', శంకరాథరణ రాగంలో 'పిమిసేరము', అథోగిరాగంలో
 'సన్నుబ్రోవ', హరికాంభోజి రాగంలో 'ఎందుకున్నిర్మయ' యదుకులాంభోజిరాగంలో 'పాపా
 రామచంద్ర'. సురటిరాగంలో 'వేర్వెయేరేగి' 'రామవండ్రసీరయ' రాగవంజంలో
 'సార్వదామ', సరస్వతి మనోహరి రాగంలో 'ఎంత వేదుకొందు', భేగదరాగంలో 'తనవారి
 తనము', సిలాంబరి రాగంలో 'మాటూడవేమినాతో', ఉమార్క రాగంలో 'సీకాపథి', లంగాళ
 రాగంలో 'సాంకీర్ణేశవును', శుద్ధ సాంఖేరి రాగంలో 'కాలహారణ మేలరా' కోలాహాలం రాగంలో
 'మిలింయోనాన', అపారి రాగంలో 'అరయిప్రి', సాంఖేరాగంలో 'దరిద్రాపులేక', సుపోషిణి
 రాగంలో 'రమించువాచెప్పుకే', రాఘవరాగంలో 'రామారిచామ' ఇనరంబని రాగంలో
 'సాధాదినమాట' మఱ్ముళప్రియ రాగంలో 'వద్దనేవారు', సవసితం రాగంలో 'శేమిదెంచు',
 చంద్రక్షోమి రాగంలో 'శాగాయెనయ్య', భూషావి రాగంలో 'తనమిదనే', భవప్రియరాగంలో
 'ప్రికాంతని', ధన్యాసి రాగంలో 'సీవిత్తము', దేవక్రియ రాగంలో 'సాటిమాట' అనేకిర్తనలు
 పాశుతూ మనోవేదన తెందుహూండగా ఒకనాటిరాళు స్వాపుప్రత్యక్షమై కాపేరి
 నదిలో ఒక సుట్టంలో దొరుకుతాయి అని చెప్పి అంతర్మానం అయ్యారు. శ్యాగురాశస్వామి
 అక్కడిపోయి యొచ్చట వెదుకటయో కెరియక కర్మాటక పోగ్రిచాగమన వేసెందు
 వెదకురా' అనేకిర్తన పాడగా విగ్రహములు కసలదినవని, అనందపరవశ్మై విశిష్టాలో
 'కసుగొంటిని' యను కిర్తన, అసాంఖేరి రాగంలో 'రార మా యింటిరాళ', ఉరహా ప్రియ
 రాగంలో 'రఘువీర', సుమ్మకాంతం రాగంలో 'ముద్దుమోము', మర్మమావం రాగంలో
 'అలకలల్లిలాడగ', యదుకుల కాంభోజి రాగంలో 'ప్రిరామ ఇయరామ' కిరవాణి రాగంలో
 'కలిగియించే గదా', అసాంఖేరి రాగంలో విషికో అనిష్టంచి మొదలైన కిర్తనలు పాడి,
 యా విగ్రహములను తిరు మంజనముగావించి కొలువుకూటమున వేపు యింకరించి వచ్చం

రాగంలో 'ఎట్లు కొరికివో', పారంగ రాగంలో 'ఎంత శాగ్యము', నట తైరవి రాగంలో 'కొలువైయున్నాడే' కోడి రాగంలో 'కొలువ మరిగా' లిలహరి రాగంలో 'దొకునా యటు వంటి' మొదలగునశే కి ద్రునములను పాడి శ్రీరామ చంద్రుని ఆరాధించెను,

ఈ తమ కుమా త్రైవిషాంగ సంబర్యమున శ్యాగయ్య గారి శిష్యులైన వాలాజా పేటు వెంకట రమణ శాగవశార్ గారి శిష్యులును, చిత్రకారుదునైన రాయవేలారు పట్లని యల్లి య్యగారు కాను ప్రాసిన సీకాలక్కుడి వాసుమశ్వమేత కోదండ రామస్వామి వారి శైల్పి చిత్రమును, శాలవ, వశ్రుములు శ్యాగయ్య గారికి కానుకగా పమరించెను. శ్యాగయ్యగారు అందరి కోదండరామ చిత్రమును ఆత్రమతో పూర్ణ గృహమునకు శిష్యుకొనివేఱి పూకించి మోహన రాగంలో 'నసుపారింప నడతి వచ్చికివో' నా 'ప్రాణినాద' అని ఆ చిత్రమును వర్ణించుచు అలి మనోవారముగ తన్కునులై పాదగా అందరు అనంద పరవళ్లై ఆశ్చర్యపడిరి. ఇప్పుడు కూడ ఈ పటము పంచద ప్రిహస్తముగారి ప్రహాత్రుదైన రామదు శాగవశార్ వద్ద ఇరువాదిలో పూజలోనున్నది.

క్రిత యూకి :

తండ్రిగారైన రామప్రిహస్తం గారి స్నేహితులు కాంచిపుర మశాధివతులు అయిన ఉపనిషత్ ప్రిహస్తములవారు శ్యాగయ్యగారి సంగీత సాహిత్య, శైల్పిచ, మగప్రి శాస్త్రము లందరి అపార పాండిత్యమును గురించి, అఖండ రామక్రిష్ణ పాపచ్ఛమును గురించి విని కాను విక్రించి వృద్ధులై యుండుట చేత రాశాలమని, శ్యాగయ్య గారిని కాంచి పుగము రమ్మని కోరినారు. ఆ కారణము చేత శాగయ్య వారు కైత్రియాత్ర సంకలించుకొని అనేక మంది శిష్యులతో ఉయలు దేరినారు.

ఈ ముప్పియ శిష్యులు వీఁ కప్పుయ్యగారి ప్రార్థనచే చెన్న వట్టించునకు సమీపమున సున్న తియవ్త్తియూరు చేరి ఆవట వారము రోజులుండి నిత్యము సాయంత్రము భగవదారాదన చేయసప్పదు అద్భుతముగా ట్లూక్కు కొత్త కి ద్రున కలిపిని పాదుకూ తుండేవారు. ఆ ఆరాదన పశులకు విచేసిన కోపూరి సుందర మొదలయారు వారింటికి శ్యాగరాజ స్వామిని భక్తి పూర్వకముగా శిష్యుకొని వెఁినారట. కిరువ్తీయూరు (ఆదిశురం) లోని క్రిపతుసందరి మిద ఓదు కృతులు చెప్పారు. సావేరిరాగంలో 'కన్నకల్లి', అరథ రాగంలో 'సుందరినిను' శేగడ రాగంలో 'సుందరి నన్నందిలో', కల్యాణి రాగంలో 'సుందరి ని లివ్య దూషము', కుదసావేరి రాగంలో 'ధరిని తెలుసుకొంటిని' అనునవి యి ఓదు కి ద్రువలు. చెన్నపట్టుంలో ఉన్న రోజు లంలో తియవఁక్కుడే పార్ప సారథి స్వామివారి దర్శనము చేసినప్పుడు ఆసావేరి రాగంలో 'సారిపెట్టిన' అనే కి ద్రున పాడి ఆ స్వామిని సేవించారు.

సుందర మొదలియారు కోరిక తై కోపూరి వెళ్వచ్చుడు అన్నట సుందరేశ్వరుని
దర్శించినపుడ్లూ కృతులను పాడినారు. శాహసరాగంలో 'ఈ వసుదాని వంటి తైవము' లభపా
ప్రియ రాగంలో 'కోరి సేచించరాలే', పంచవరాళి రాగంలో 'శంఠి' మహాదేవ' కల్యాణి
రాగంలో 'సమైపచ్చి నన్ను శయముగ'; శంకరాథరణ రాగంలో సుందరేశ్వరుని', విచిని
సామాన్యముగ కోపూరి పంచరక్షములు అందురు.

శ్రాగయ్య గారి ధనవిచ్చిన నిరాకరింపురని తెలిసి సుంశేఖ మొదలియారు
శ్రీరామక్రూపక్రమునకు తన ధనము వెచ్చించ వలెనని ఆయనకు తెలియకండ కిమ్ములలో
చెప్పి శ్రాగయ్య గారి పల్లికిలో ఒక మూల వెయ్యి ణంగారు నాచెముల సుంచి శ్రాగయ్య
గారిని ఉరి చివు వరకు పగొరవముగా సాగనపిరి.

అదవులు దట్టముగానున్న మార్గము నందు పోతుమందగా బొంగలు బొందరు ఆ
పల్లిని చుట్టుకొని విండ్లయందు చిన్న చిన్న రాలను తెట్టి వారిని గురిచూసి కొట్టపొగిరి. కిమ్ము
తకు తయమువేసి 'స్వామీ! బొంగలు వల్పి యున్నారు తయముగా నున్నది. యొమి
చేయుదము' అనిరి. అందులకు శ్రాగరాజస్వామి 'మనకే లే తయము? మనవర్ధనేమున్నది?'
అనిరి. అందులకు కిమ్ములు 'స్వామీ! కోపూరు సుంశేఖ మొదలియారు వేయు ణంగారు
నాచెముల సంచి నొకచానిని పల్లికిలో సుంచినారు' అనిరి. ఆ సామ్య బొంగం కిచ్చి
వెచ్చించని అయ్యవాళనగా, వారి కిమ్ములలో ఉంటాపూరు శామారావు 'ఇరిరామక్రూపక్రము
నకై యిచ్చిన సొమ్ము'. రాముల వారిరి, మన సొంతము కాదు' అనగా 'అయితే రాముడే
తన సొమ్ము, కాను కాపాడు కుంటాడు మీరు నిశ్చింతగా సుందు'దని చెప్పి అయ్యారు
దర్శారు రాగంలో 'ముందువెనక', ఖరహరప్రియ రాగంలో 'రఘుపీర' అనే కీర్తనలు పాడి
ప్రార్థించగా, అప్పుడు శ్రీరామ లక్ష్మణులు మంచి యోవహముతో గూడిన యుద్ధ వీరుల వరై
వేషము వేసుకొని పల్లికి ఉరు ప్రక్కల నిఱిలి, శాఖముల వేయ బొడగిరి. ఆ కాణములు
బొంగలను గాయపకు చుండినను ప్రాణాపాయకరములు కాలేదు. బొంగలను పల్లికిలు
ప్రక్కల నిలుచుండిన లింటుల రొముక్క స్థారర్యాతిథయమును, వరాక్రమమును చూసి నిశ్చేప
స్ఫూలై గమనించు చుండిరి ఇంతలో కెల్ల వార వచ్చెను. రాములక్ష్మణులు అంతర్మాసమైరి.
ఇదంతము శ్రాగరాజస్వామికి గాని, వారి కిమ్ములు గాని తెలియదు పిమ్ముట బొంగలు
స్వామివారి వర్ధకు చేరి కాను బొంగలమనిము, మార్గమంకటు తమ వల్లకి కిమ్ ప్రక్కల
నిలుచుండి తమను కాపాడిన ఆ భటుల దక్కురమునకై వల్పి యున్నామనియు తెల్పగా. తన్న
రక్కించి యంతరానమైనది, శ్రీరాములక్ష్మణురైనని నిశ్చయించి, అనంద కాపుము లొలుక
మర్యాదావాతి రాగంలో 'ఎవరిచ్చిరా' అనే కీర్తన, కైకవి రాగంలో 'వాచామ గోచరమే'

అనే క్రనపాది శ్రీరామవంద్రుని కొనియాదిరి. నాటనుండి కొంగలును శ్రీరామక్తలై శ్యాగరాజస్వామివారి పాల్లి మౌసికొని పోవుటుందిరి,

మార్గమధ్యమున నాగులాపురం సమీచము నంచు యాక్రాష్టము తిరువళి షోభున్న భక్తి శ్రావ్మణింపులు వారి లిథ్లు, ఆగ్రామము చేరినియు, ప్రమాదవాత్తు ఆశ్రావ్మణిదు మరణించగా ఆతనిభార్య లిఖించుచున్న దనియు లిప్యులు చెప్పగా ఆదిని ఆమ్యావారు కాలి నొంది ఆ శ్రావ్మణిని మృత దేహము దగ్గరకుపోయి వాని మెడలో తుంసి మంచిల హారము చూచి హారిదాసునిగా గుర్తించి లింపారి రాగంలో 'నాకీవాఢార' అనే క్రనపాది శ్రీరామ చంద్రునిప్రార్థించగా నిదర మేలాక్కంచిన బానివశే ఆకుడు లేచి కూర్చుండెకట. అంతవారు శ్యాగరాజస్వామికి నమస్కరించుకొని వారి యుత్తరవు హాంది తిరువళి చేంచి.

అటు తర్వాత శ్యాగయ్యవారు తిరువళికి చేం రొండమీద తిరుమలకు పోయి ఏదు రొండలవాని దర్శనము కొఱకై అంయమలోనికిపోగా స్వామి ముంచు ఒక శెర ఆద్భుతముగా నుండి అక్కడ కొంతనేపు వేచియుడినాని దర్శనముకారాని విని చింతించి, ఆచి తన దుర దృష్టమని నిశ్చయించుకొని గౌపంచు రాగంలో 'తెరతియగరాఢా, రోని, తిరువళి వేంకట రమణ మధ్యమను' అని దినంగా వేయుటన్నారు. అంతట యొవరో మహాభక్తులు వచ్చిరని తెలిసి కొనియో, ప్రతోభింపిడియో అర్పణలు వచ్చి శెర తొలగించి. అంత పరమాంద శరికులై శ్యాగయ్య మర్యాదావారి రాగంలో 'వెంకటేశ నిను సేవింపను వరిపోల కన్నుల కాపశయ్య' అని పాడి పరశులై నారు.

కరువాత లిప్యు క్యండమతో కెంచి చేరుకొని శ్రీ ఉపనిషద్ స్వాములవారిని దర్శించి వారి యాకీర్యవసనమును కొందిరి. అచ్చుట ఏకాంప్రణాదస్వామి, పరదరాజ స్వాములను దర్శించిరి. పర్వతాశుషణి రాగంలో 'పరదరాజ నినుకోరి తవ్వితి.' రాగపంచర రాగంలో 'కరదా నవీకాళపాణి' మధ్యమావారి రాగంలో కాపూకి మిద 'వినాయసనికశెను' అత్యు క్రనపలు పాడారు.

కంచి మండి వారాణావేట చేరి ఆవ్యాపు కమ ప్రియ లిప్యులు వారాణావేట వెంకట రమణ రాగవమల ఇంట కొన్ని దినములందిరి. అచ్చట నుండి తిరువయ్యారు తిరిగి వెళ్లి. కొన్నిటుండి కేత్రయూత తిరిగి ప్రారంభించిరి.

'రాజవెదలే శాకామురారె కమ్మారింగ రాజవెదలే' అను దేశ తోడి క్రనపాది శ్రీరంగపురమవకు శియలచేసి వచ్చి శ్రీరంగధామిని సేవించి కాంధోకి రాగంలో

'కెరంగొయా', అరథి రాగంలో 'ఖాకాములారే' సారంగలో 'కరుణ ఖాదుమయ్య' దేవగాంధారి రాగంలో 'వినరాద నామనవి' కి క్రసలు పాడిరి.

ప్రిరంగపురము నుండి నాగపురము చేరి ఆచ్చటి కాయకారోహణస్వామి కాయ యగు సీలాయిచాణిని సేవించి సాపేరి రాగంలో 'కర్మమే బలవంతమాయై తల్లి కాయకారోహణకాయ' అని పాడిరి. లాలీ గుడి (తపస్తీము)లో దేవి ప్రిమితి మీద తోడి రాగంలో 'గతిసీవని', తైరపి రాగంలో 'ఎంతెట్టి', మధ్యమారణి రాగంలో 'సేవిప్రితపస్తీర్థ' కాంటోజి రాగంలో "మహితప్రవృద్ధ" అనే కి క్రసలను గానం చేశారు.

పోలంగపురంలో యోగంషైన్సరసింగస్వామి మీద చిలపారి రాగంలో "నరసింహ నను త్రైవవే", యోగాంధి సేయస్వామి మీద వసంత వరాళిలో "పాపించామదూక" పూర్ణ ఎంతలో "కలుగునా వదనిరిజసేవ" అను కి క్రసలు పాడియున్నారు.

"మనసు నిల్చుక్కి శేషపోకే" అను అభోగి రాగములోని కి క్రసలో "మధుర" అనునచి మధుర క్షేత్రమున కన్యయించి అయ్యావారు మధుర కూడ వేంజేసిని కొండరు చెప్పు చున్నారు. ఇల్లే "కోటి నదులు ధనుషోష్టిలో నుండగా" అను తోడిరాగ కి క్రసలోని ధను షోష్టి నాధారముగా చేసుకొని ధనుషోష్టి యూక్ర చేసినారనియు ప్రాయమస్తున్నారు.

చివరి రోజులలో వృద్ధాహ్నము కాగా ప్రవేణిన తరువాత క్యాగయ్యగారి ద్వితీయ శతాబ్దముగు కమలాంతగారు సుమంగిలిగా మోకషదనిని పొందిరి. ఆమె శాగా ఇబుపడి సప్పడు విచారపదులై క్యాగయ్యవారు అశాంతి రాగంలో "ఏ పాపము చేసికిరా" అని వేషటున్నారని, ఆమె చనిపోయిన తరువాత చిలపారిలో "తొలి జన్మమున డేయు దుడుకు శెలిసెను రామ" అను కి క్రస పాడి మనస్సుకు సమాధానము శెహుకొనిరి. 1846లో యిది అరిగిన నాటి నుండి విరాగియై కేవలము సహాయి వలెనే ఉండిన, ఒక దినము అయ్యవారి ఎరట ప్రిమచంద్రుడు ప్రత్యక్షమై "తండ్రి! క్యాగరాణ! సేటికి వరి నెలలు గడచిన వెంటనే నిఱ్పు ప్రాణవిష్ణోగమును చెందుట్టు. ఇంకను సీకొక జన్మ గల" దని పరిః యంత్రమాండాయై నట. ఈ వారా విన్న అయ్యవారు చింతాక్రాంతులై ముహారి రాగంలో 'షిష్టమై తిరుగ జిల్లించు', సారమతి రాగంలో 'మోకము గలదా', తోడిలో 'సిదయ రావలిగాక', పున్నాగ వరాళిలో 'ప్రభీవిదువరాదు', అరథిలో 'సాధించెనె' మొదలగు కి క్రసలను పాడి రామపాదార విందముత్వమై ప్రార్థి సదా వేదుకొనుచుండెయి. కాలము రామశుష్ఠా గదుపుచు పకెను. తరువాత రెండెండ్కు పరాశక సంఘత్వర పుష్టిశుద్ధ ఏకాదశి రాక్రి రణ పమయమంధు శఫాన

రాగంలో “గిరై నెలకొన్న రాముని గురి తప్పగ గంటి” అను కృతినిపాడి తనకు తున్నదన్నశేషి భగవత్ సాయుఖ్యము ప్రాప్తి కావున్నదని తెలుగునిరి. ఒహుళంవచినాదు ఉపనమయమున అనేకటు క్రూరులు, కిమ్ములు వచ్చియుండగా తీర్మానంద్రమూర్తి ఆరాధనచేసి అందరూ భజన చేయుచుండగా, రామనామహావ జరుగుచుండగా నాగధీక్షార్థి రాగంలో ‘పరమాకృతుడు’ మనోహారి రాగంలో ‘పరికాపముగాని యాదిన బలుకులు పరచితిలో’ అని ప్రార్థించిరి. తరువాత దీనముగా దన్యాసిరాగంలో ‘క్యామసుందరాంగ’ అని ప్రార్థించిరి.

ఉపనిషత్తుల విష్ణునాన్ని, సూక్తాలు వ్యాఖ్య వివరించుటలో మానవుని ఆధ్యాత్మిక కొన్నక్షాణాన్ని వేయి వివిధముల చాటిన ప్రవక్తలెందరో తున్నారు. అందు జ్ఞాన, కర్మ, ఉపాసన, కత్తి, అర్పన అనే విభాగాలలో ప్రశ్నేక సిద్ధాంతములు గోతుంచున. పీఠ వేయ కత్తాంతము తెలుసుకొని వాటి పరస్పర సామరస్యాన్ని గుర్తించి ఏక లక్ష్మీనుష్ట్రానికి వేత్తలైన వారు చేరగలుగుకారు. ఈని సామాన్యులకు ఇవి పరస్పర శేర వారాలుగా మాత్రమే ఆర్థములు దేని యందూ నింక దరశే కొట్టుమిట్టాడుకారు. క్యాగురాజస్యామి యూ సమస్యలనర్దం చేసు కొని వై వివరించిన ప్రశ్నేక సిద్ధాంతాలను అన్నిటినీ ఆక్షాముహాతిలో కత్తి అనే సూక్తం ద్వాగా ముడిచెట్టి మానవుని జన్మ మొదలు ముక్కి పరకూ కొలువుటిప్పి తుదకు భగవద్రూపునిగా నొనిపి అంతా రామమయమే అన్న ఏక లక్ష్మీనుష్ట్రు సమస్యయ పరచారు.

ఈ కత్తియొగము తనకు అనాచి మంచి సద్గురువుల ఉపదేశమేనని, సంప్రదాయ సిద్ధమేననియు వివరిస్తా.

ఎంతా మండిరాగంలో ‘పారింతువయ్య పారించవో’ అన్న కిరునలో పేరొకున్నారు. కత్తిమార్గ దొన్నక్షాణాన్ని చాటుకూ ఎన్నో కిరునలు చెప్పారు. ఆయ మనోహారి రాగంలో “నిశ్శత్తురాగ్య సురానిథి”, పరస్పరి రాగంలో “అమరాగమలేని”, సాతగళై రవి రాగంలో “పదమి సఫ్యక్తియు గల్చుచే” కుద్ద బాగాళరాగంలో “రామకత్తిసామ్రాజ్య”. మర్యమావళి రాగంలో “రామ కథాసుధారసం”, శంక రాథరణ రాగంలో ‘స్వర రాగసుధారసయతక్తి’. అందోళక రాగంలో “రాగసుధారస” అని వర్ణిస్తా విజేషించి తన దేవతామూర్తియగు క్రిముని వాదహూపునిగా వర్ణించి దేవతాంతరములను ఆ రామ దూషముగా ఆరురాగకిరున “సాద సుధారసయతక్తిలను”గో భావించారు.

కానుపాపించువదంతయు తన ఆత్మగా అను సంధానించుటమే కత్తియొక్క పూర్ణ ఉత్సము. దీనినే జ్ఞానమండురు ఇట్టి పరిశూలించేన ఆత్మ పరామర్థిలో గూడిన జ్ఞాన యొగమే

శ్రీయుగరాజని రక్తియోగము యొక్క స్వయూహమని అనేక క్రితమంతాల్ని ప్రశ్నపుతుండి పూర్తిగ్రహించి రాగంలో 'భూన మొపగరాదా', యోగసంప్రదాయము ననుసరించి తోడి రాగంలో 'కోటినదులు ధనుషోక్షబీలో' అనే క్రితమంతాల్ని యోగదర్శన పద్ధతిని సూచించారు. ఈమృతరక్తము, ఆవరణ శూన్య వేదాందము అయినకు నశ్చేపించాలు కావు. అందుకే కొల్పుతారాగంలో 'భఱనసేయవే మనసా' అనే క్రితమంతాల్ని 'వాదశర్కమేల' అంటారు శ్రీయుగరాజస్వామి.

ఈ విధకగా రామక్రిత్తి సామ్రాజ్య పట్టార్థిష్టిక్రిత్తాన శ్రీయుగరాజస్వామి యొక్క విశ్వద్రోహయ దర్శనమునందు ప్రతిమించాలైన రాచవిశాలు అనంతములు. వారి సంగీత సాహిత్యరక్షాకర మంది సూక్తి రక్తములు రాగరంజితములై ఆ చంద్రార్కము నిక్యనూతన కాంతులతో వెలుగొందుచూ సహ్యదయతో కానికి అనంద పారవశ్వాలనిచిపు శ్రీరామానుగ్రహం ప్రాతుంచు చేయగలవిష్టమై యున్నవి శ్రీయుగరాజక్రితలు అంధశాపకు, తెలుగుశాస్త్రిగర్భకారణాలు మాత్రమే గాక దాంపాత్మణపు ప్రాంకాలన్నిటికి చెంయికట్టగా అంరాయచూ కర్మాంతక సంగీత సాంప్రదాయమనకు మనకు మూల శురుమంతాల్ ఒక క్రితించారు నాదయోగి శ్రీయుగరాజస్వామి.

—వాదైవ పురప్రాతం
సంపాదకురు

సంగీత ప్రశ్న

మానవాది సంస్కృతికి తోడ్యమే అమూల్యమైన సేవకేన దేశం ధన్యమైనది. ఈ పరిష్కారి ప్రభావాలకు అనుగుణంగా ప్రతి దేశమూ మానవాది ప్రగతికి దోహదం చేయడానికి కమమంతు సేవకేస్తూ నేనచ్చాయి. ఈ సాంస్కృతిక రంగంలో భారతదేశం, వహించిన పూర్తి విష్టతమైనది. కై విధ్యంతో నిండినది, అమూల్యమైనది.

మనదేశంలో ద్వార్యాశిక వింతన, సంగీతకళ ద్వారా అద్యాశిక కళాన్ని కేలును కొవడం ప్రాచీనకాలంసందే వస్తూన్న మార్గాలలో ప్రవానమైనది. ఆట్లి మార్గాన్ని అలంబనగా సంగీతయొగిస్తే తరించిన త్రిక్ష్యాగ్రాంశుమి సిద్ధిపొంది మాటలుమైని సంతస్థలు కై లభ్యాయి. ఖ్యాగ్రాంశుమి సిక్ష్యంత్యము, విశ్వాసము, ప్రికరణక్రమి కలిగిన గాథరక్తి పీరిని మహాభూరుషునిగాను, సాటిలేని మేటి వాగేయ కారునిగాను మనకు ఆ చదువులకట్టి సరప్పుటి కట్టాడుము ఇవ్విన కానుక.

ఉత్కుషమైన సాహిత్యాన్ని దివ్యమైన సంగీతంలో చేర్చి నిరుచమానమైన వంచ రక్కాలు ఆనే గొప్ప సంగీత బిల్పానతోపాటు, ప్రాచీన ఉత్సవ సంప్రదాయ క్రితములు, సెలయేటి ప్రభావాం రాగ పద యమకములు కలిగి భక్తి పూరికాలై మర్యాద కాలంలో భజన పద్ధతికి తగిన దివ్యానామ సంకీర్తనలు సంస్కృతాంధ్రములలో మనకు అందించారు. క్షాగ్రాంశు ప్రాంశుమి. ఇవి సాహిత్యప్రభావాలు, సాహిత్యమవే వంశంలో చిక్కుకొని పున్న సంగీత మనే రామ చిలుకును సాహిత్య బంధాలమండి విముక్తిచేసి, సాహిత్య ప్రారాఘ్యము కగ్గించి, సంగీతంలో స్వేచ్ఛాపిషోరం చేయడానికి బీలైన క్రితనలమూ రచించి, సంగీత ప్రమంతంలో మూతనము, సుందరము అయిన రివ్యు భవనాలను నిర్మించి, సంగీత కళను సర్వాంగ సుందర మున్రారు క్షాగ్రాంశుప్రాంశుమి.

ఈ మాత్ర కిల్పంలో ముఖ్యాంశం మనం వింటున్న ‘పంగకులు’ అనేది. ఏకేనా ఒక రావాన్ని ఎన్ని విశాం వహించంగా వ్యక్తించేయవచ్చునో రానికి మనగుణంగా రాగ ద్విష్టాపాంతో పాదచం యా సంగకులలో ఒక రాగం. క్రితవార్ణిని రావాన్ని, రఘువును పరిపోవనట్లు రాగాన్ని వృద్ధిచేసి సంచారాలను చూపుతూ పాదచం ఔండవ రాగం. ఈ క్రితవార్ణి సంగకులే లేదం. వంగకులో నాట్యమాడే సంగీతాన్ని మనకు లిడ చెప్పిన మహామాపులు క్షాగ్రాంశుప్రాంశుమి.

అరహార్పియ, హరికాంభోజి, చక్రవారిం, మాయమాటవగోశ మొదలైన మేళకర్త రాగాలను ప్రచారంలోనికి తెచ్చిన ఘనత క్యాగరాజస్వామిదే. ఈ రాగాలలోను, వాటి ఇంగ్లోరాగాంలోను ఎన్నో రఘనలను చేచారు అయ్యారామ. శక్తిపూరితుడై, అంతరాక్షుచే ఉద్ధోధితుడై ఆఖంతో నిండి పొంగే హృదయంతో అనేక ధావాలు వెల్లదింపడంతో క్రొత్తరాగాలను క్యాగరాజస్వామి స్థిరించారు.

సంగీత శాస్త్రంలోని రఘస్వాలను, సంగీతాన్ని చరిత్రానుచితంగా మేళవించి చేసిన విప్రికల్పనలను క్యాగరాజస్వామి తమ రఘనలలో నిగూఢగా ఇమిడారు. 'స్వరణాచి మూర్ఖునాశేరం' సంగీత విద్యాంపులు తెలుసు కొనపలయునని 'వీణావాదన తత్త్వాలై' యుండాలని క్యాగరాజస్వామి చెప్పారు.

పురాణపురుషుడగు నారదముని వలెనే ఆయన ఇష్టుడు క్యాగరాజస్వామి సర్వకాల సర్వావస్థలయందూ సంగీతంలో పరతప్పాన్ని క్రీరాముని రూపాన్ని కీర్తించి సాధించారు.

ఆటువంటి మహావాగేయ కారుడు 24వేల కీర్తనలు 8చించారని వినడం తప్ప యిష్టుడు లక్ష్మీనవి. ఈ వెయ్యికి లోపునే వుంటాయి. వీటికైనా ఈ కాళ్యత రూపం కల్పించే విధంగా ధాతు మాతువులను కలిపి అమ్మజేసే ప్రయత్నం యిష్టుపరణ తెలుగులో, అంచే సముగ్గైన గ్రంథాలుగా రూపొందించే ప్రయత్నం జుగులేదనే చెప్పారి. ఇది అంద్రులు నింఙా విచారించపటనిని విషయమే. ఇష్టుకైనా తిరుపుల తిరుపతి దేవస్థానం వారు యా మహాక్షుర్ణాయాన్ని చెప్పటి సాధిస్తున్నారూ అంచే ఒవిటుకొండల వేంకచేక్కురస్వామి కృపా కట్టాడాలు యా నాట్కి ఆ మహా వాగేయకారుని సంగీతాన్ని అఫర బద్ధం చేసి మనకు సంపుటాలుగా పసాదిస్తున్నాయి.

సంగీత విద్యాంపులలో విద్యానైపుప్పాన్ని ప్రదర్శిస్తూ పేటిన్నిక గన్న కొ కారులు ఈ కోపకు చెందిన వారైకే, సంగీత శాస్త్రార్థ్యాధ్యయనాన్న సాధించి ప్రచారంలో తెఱ్పున్న విద్యాంపులు మరొక కోపకు చెందుకారు, అయికే విద్యా ప్రదర్శనా పాటవాన్ని, శాస్త్రార్థ్యాధ్యయన ప్రచారాన్ని సమన్వయ వచ్చి కావితరాల వారికి మన సంగీత-కొ రఘస్వామి అందించే తపన తున్న విద్యాంపులు ఇప్పు కొర్కెమంది. అందులో కొచ్చిం క్రీమందాక ఇగ్నార్థరాతు ముల్చులు. తమ నల్కాలై యెక్కు క్షుపి, సాధన రథిర్భగా యిలాయి ఉద్గొంధాలను మనకు అంద్రించే ఆమథవు, శక్తి, అధికారం, ఏషిక పంపాందించి, సాధించారు, అష్టమాచార్యుల్ల రాశి అధ్యాత్మ శ్శంగార సంకి త్రనలు, ప్రైత్రజ్ఞం వారి పదాలు, శక్రగిరి రాముదాసుల వారి

కి క్రనలు, అధ్యాత్మ రామాయణ కి క్రనలు, యిశాంతి ఆసేక ఉద్గొంధాలను లోగడ వీరు వెఱవరించారు. ఇవ్వదు క్యాగరాజ స్వామి వారి కి క్రనలు సంపుటాలగా వెఱవరిస్తున్నారు. ఇది ముదావహం.

ప్రతి కి క్రనలు అవకారిక ద్వారా ఆ కి క్రనలోని ప్రధానాంశాన్ని అంతరాచాన్ని తక్కుగా విపరించడం, పాఠుకూనే వారికి యొంతో సహకరించే విధంగా వుంది. రాగంతూరాలను విష్ణులుగా, నిష్టర్షగా చర్చించి సంగీత విద్యార్థులకు యొంతో మేలు చేకూర్చి యొ గ్రంథాలను ఒక విభిన్న స్థానాన్ని ఆపాదించారు. మంచాళవారు.

ఇదే విధంగా సంగీత ప్రచారం చేయడానికి, ఇటుషంటి గ్రంథాలను సంగీత ప్రపంచానికి అందించడానికి, శ్రీ మంచాళ వారికి అవకాశమును, ఆనురాగించ్యులను ప్రసాదించమని ఆ వేంకచ్చెక్కుర స్వామిని ప్రాణిస్తున్నాను.

మృగిల్లి
8-8-81

‘కొత్తపూర్వ’ ఈమని శంకరరామ్
ఆంప్రప్రదేశ్ ఆస్తాన వైదిక విద్యాంసులు
ఆం. ప్ర సగీత అశాశ్వమీ సంచారాలు.

Sangeeta Vidyasagara, Sangeeta Sudhakara
 Nadasudharnava,
 Asthana Vidwan, Tirumala Tirupati Devasthanams
NOOKALA CHINNA SATYANARAYANA, B. A.
 Principal.
 Govt. College of Music & Dance, Hyderabad.

నికింద్రాజాడ్
 11-8-81

ఈ ప్రపాత శ్రీ మంచార ఆగన్నాధరావుగారిచే స్వరసంకలనము చేయబడిన
**శ్రీ శ్యాగురాజస్వామివారి కీర్తనల పుస్తకము ప్రథమ సంపుటము నేను చాలా
 పరిశీలించినాను.**

చాలా విషయమఃలలో చాలా విరుద్ధమఃలగా ఈ పుస్తకము చాలా చాగుంది. చాలా
 ఉపయోగకరంగా ఉంటుందని నాకు తోచింది.

ఇందు సులభమైన కైలిలో స్వరచరన ఉండి విద్యార్థులటు నైతం సులభంగా స్వరం
 చూసి పాఠుకోవడానికి వీలుగాపుంది.

విద్యాంసులకు కొత్త కీర్తనలు సేర్పుకోవడానికి కూడా చాలా వీలుగాపుంది.
 ఈ పుస్తకంలో రాగ ఉట్టాలు కూడా సంఘితాలు అయి కీర్తనలకు ముందుకు ఉండటు
 చాలా ఉపయోగకరం.

కీర్తనల యొక్క సాహిత్య భావార్థంకూడా ఈ పుస్తకంలో ప్రాయిడం చాలా
 వీళేచు.

శ్యాగురాజస్వామివారి కీర్తనలు అన్నీ ఈ మొత్తం సంపుటాలలో పూర్తిగా ప్రాయి
 టానికి పూనుకొనిన శ్రీ ఆగన్నాధరావు రు దస్త్యలు, అభినందనియలు నిజశీవితంలోనూ,
 అదుగులుగూ ఈ గ్రంథంలోనూ అన్నగా కైన రావుగారికి తోడు, సిద అయి
 గొముత్రిని మరపించే శ్రీ పురథోత్తం కదుంగదు క్లామసియలు.

సూచన:- అదికార వింభకాల కీర్తనలను తరువాత చంపుటాలలో గుర్తిస్తే
 స్వరాన్ని చూసి పాఠుకొనువారికి సులభతరం అపుతుందని నా మనవి. భాషాంగ రాగికీర్తనల
 స్వరాలకు అన్యస్వరాలు కూడా గుర్తిస్తే చాగుంటుంది.

తెలుగునాటు శ్రీ శ్యాగురాజస్వామివారి రచనలను స్వర, సాహిత్య, రాగ వివరణలలో
 విపులంగా సులభంగా కూలంకషాగా సంకలనం చేయడం ఓక మహాకృష్ణం, ఓక మహా
 యజ్ఞం.

ఈ సంపుటాలన్నీ టినీ సంగీత పణంచం, విద్యాంసులు, రసికులు, విద్యార్థులు, కొ
 సంప్లటులు, వర్మానంలోనూ, భిష్మాత్ములోనూ కూడా అదరిస్తూ, అభిమానిస్తూ | పోత్సమాస్తూ
 ఉపయోగాన్ని సత్కరించాలను పొందుతుందని భావిస్తున్నాను.

'మందర కృప'

రె-1-848/1, పద్మరావునగర్

నికింద్రాజాడ్-500 026

సూక్త చిన్న నక్కపారాయణ

ఆ భి ప్రో యం

సంగీతం సామవేరకాలంమంచి పుట్టి అన్ని విధాలా ఆభివృద్ధి ఉండుకున్నవుటికి, నిజా నిటి కర్ణాటక సంగీతానికి అప్పున్నశస్తోయి లభింపజేసన కి త్రిప్తి శ్రీ చ్యాగరాజస్వామిని ఒక వర్షపూర్ణించా సంగీతాన్ని యొ లోకంలో ఉండ్డంపటయ్యమని పుట్టించాడనడానికి ఎట్టి ని దేవమూలేదు కముకనే ఎన్ని శతాబ్దాలు గడిచినా శ్రీ అయ్యావారి రచనలు ఎందరో మహాపండితుల పరీకుట నిరిచి అటు సంగీతంలోను, ఇటు సాహిత్యంలోను కూడా ఒక స్తోనాన్ని సంపాదించుకొన్నాయి. నీరి రచన లంపు గాని వాటిలో ఇమిడిపున్న సంగీతానికి గాని భాస్యమ్మతులో కూడా ఎట్టి తలనమూ కలుగ బోదని నిర్మారణ గావింపజింది.

శ్రీచ్యాగరాజస్వామి కొన్ని వేవరకుం రచనలు రచించినా వాటిల్లో ఏ కొడ్ది మాత్రమో మనకు అందుకాటులో వుండి వాటిల్లో కొన్ని మాత్రమే ప్రచారణలో ఐన్నాయిన్న విషయం తలుచుంచే యొతో శాధక కలుగుతుంది. ప్రపారణలోఫున్న ఆ కొద్దిరచనలైనా సరి లేసేన పుస్తకరూపంలో అందంకి అందుకాటులో లేకపోవడు, కోచసియుచ్చేన విషయమేమరి. పూర్వకాలంమంచి కొంతమంది పెద్దలు చాలా కి క్రనలను పుస్తకరూపంలో ప్రచురించి కొంత మహాపకారం చేసినమాట వాస్తవమే. కాని అలి కూడ ప్రచురణపుసలు కొరకడంలేదు. అక్కడక్కడ యొనో చిన్న చిన్న పుస్తకాలలో యొ కొద్దికి క్రనలో అందించిన మహామ భాషులూ పున్నారు, కాని సంగీతలోకం ఏదో పెద్ద కొరకగానే ఈ సమస్యలు మనస్సులోనే ఖంచుని శాధపడుతున్న ఈ తరుణంలో అందకారణలో ఆశాకిరణా మెరిసినట్లు శ్రీమంచాళ జగన్నాథరాపుగారు ఈ మహాశాఖ ర్యాన్ని చేపట్టి దేశానికి, సంగీతప్రమంచానికి మహాపకారం చేశారని చెప్పక తప్పదు.

సంగీతాభివృద్ధికి మొకటి లోహిల్లోగ కాక యినాడు దేశియో, ఆలిఇన్, బేపు రికార్డరు, సినిమాలు, ఇంకా ప్రభుత్వంవారు స్టారించిన కాచాలు, ఇతర సాంస్కృతిక పంచులు ఇంకా యొన్నో మాగ్గాలద్వారా ఆభివృద్ధికి అవకాశాలున్నాయి ఈలాంటి తరుణంలో మనకు పరిమైన, అందికి అందుకాటులోఫున్న తక్కుని చెట్ట (పురించి లేదా notation) ఏ గిన క్రనలు మనకు కొరకడం లేదంచే అది చాలా విచారించరటిన విషయమే మరి. అను కూరామైన చిట్టతో కూడిన క్రనలకోసం నా విద్యార్థిదశపు, దేశియిష్టమూ వచ్చాన, దేశియి శ్రీకారు లేతే ఈంటికి సేను అనుకున్న, కోఱుస్తు ఏదగా శ్రీ జగన్నాథరాపుగారు తక్కటి స్వరపితో కూడిన శ్రీ చ్యాగరాజస్వామివారి క్రనలను ఏడువంరలకు తైగా సంపాదించి పంపుటాలుగా తీర్పిద్దుతూ సంగీతరోకానికి మహాపకారం చేస్తున్నారు. నిజంగా వారు అభినందనియులు.

ఇక పుస్తక సంకలన విషయం పరిశీలిస్తే - సులభంగా అందరికి ఆర్థమయ్యే కింది స్వరాంచి వందువారిచి చేంది చెప్పినట్లుగా వుంది. దానికి తోష స్ఫూర్తిపితో వినియోగించిన గుర్తులు అందికి అర్థమయ్యే విఠంగా అందించారు శ్రీఇగన్నాథరాపుగారు. శేరీగా అందమూ ఖుసి చదువుకొసి పాండుకోగ్గిన కింది పుండి విద్యార్థులు, విద్యాంసులకు కూడా

ఉపయోగపడే విధంగా పున్నాయి. ఈ మొదటి సంపులి ప్రిశ్వగ్రామస్వామివారి 142 కి ర్తవ
అంతో శోభాయమానంగా విరాళిబుతోంది.

ఈ గ్రంథంలో యింకో విజేషమేమిటంచే ప్రి రాపుగారు మేళక ర్తల వరుసలో
మొదటి మేళక ర్తలో ప్రారంభించి, ఆ మేళక ర్త శాఖాకు అన్యరాగాలలోని కి ర్తనలను వరుస
క్రమంలో అచ్చువేయడంచ్చురా ఒకే రాగంలోనీఐన్ని కి ర్తనలూ ఒకేచోట పొందుపరచడం
అభిగించి. అది నిఃంగా విద్యాగ్రహితంకుగాని, విద్యాంశులంకుగాని చాలా ఉపయోగంగా వుంటుంది.
తదాపూరణకు తోడిరాగమే శిసుకుంచే యి రాగంలోపున్న 88 కి ర్తనలూ మనకు ఒకే
పుస్తకంలో భక్తాని తరువాత వక్తి దొరకడు అందించాలా విజేషం. అందించాలా మిగిలిన
రాగాలలో కి ర్తనలు కూడా మనకు వరుసగా పొందుపరచి అందించారు ప్రి రాపుగారు.
ఈ పద్ధతి అపంచించడంవల్ల అసలు దొరకని కి ర్తన అంటూ వుండదు. అది నిఃంగా సంగిత
పిపాసువులకు మహాపారంగా భావించవచ్చు.

రాగాలకుండం క్ల్రప్తంగా యిస్తూ బిష్ణుభిప్రాయాలు, వివాదాంశాలు పున్నచోటు
అవి నిష్కర్షగా వేర్కుంటూ, సూక్ష్మంగా అందరికి అర్థం అమ్యేటట్లు అయి కి ర్తనల యొక్క
అర్థరాహాన్ని వివిష్టూ, దానిక్రింద కి ద్రుసయొక్క పూర్తి సాహిత్యాన్ని యిచ్చి అటు తరువాత
కి ర్తనయొక్క స్వరలిపి అనుష్టేన గుర్తులో ప్రాయాలు. ఇది చాలా సంప్రదాయ సిద్ధంగా
ఉండి వదువరులకు, నేర్యారులకు ఎంతో సహాయికారిగా వున్నది.

ఇన్ని విజేషాలతో కూడానే పుస్తకాలు ఇదివరకైన్నదూ వెలువడలేదు. ఈ పుస్తకాలు
ముఖ్యంగా విద్యాగ్రహిత అన్నివిధాలా ఉపయోగంగా వుంటాయి. ప్రతి విద్యార్థి ఈ పుస్తకాలన్నిటినీ
సుపాదించుకొని సంగీతాశ్చాసం చేసినచో వారికి యొంతైనా తోడ్పరగలను.
ముఖ్యంగా స్వరలిపి (notation) అంచే యొమిటి? అది శేఖగా ఎలా ప్రాయాలి? ఎలా
చదవాలి అని తమశమాలాదుకూన్న విద్యార్థిలోకానికి ఈ పుస్తకాలు ఎంతో మహాప
చారులుగా నిఱిచి చినిచేస్తాయని చెప్పడానికి ఎలాంటి సందేహమూ లేదు.

ప్రి అగ్నారూపాపుగారు తలపెట్టిన ఈ మహాక్షురాయాన్నికి తిరుపుల తిరుపతిదేవ
సంసానవారు, కూచ్చాపోరయలు, కూచ్చాపోకులు తిరుపుల తిరుపతి దేవస్తానముల కార్య
నిర్వహణాధికారి ప్రి పి.వి.ఆర్.కె. ప్రసాద్, I.A.S.గారు చేయుటనిచ్చి ఈ సక్కార్యాన్ని
నిర్వహింగా ఇరిపిష్టూన్నందుకు వార్మాలైనా అందించియులు.

ప్రి ప్రినివాసుదు, ఆ సరస్వతిమశల్లివారి హృదయాన్ని అందించాడే ఈ మహా
క్షురాయాన్ని పూర్తి చేయిస్తారని అంచున్నాను.

ఈ పుస్తకాలు సంగీతాలోకం యొక్క ఆరణయాంది, తమశ ప్రచాణాలోనికి
రాగాలవసదానికి ఎట్టి సందేహమూ లేదు.

ఎవ్. గోపిందరచ్చుం

ప్రినిపాల్

ప్రి శక్తరామదాసు, గమ్మ మెంటు సంగీత కాశాం
తిరుపుల తిరుపతి దేవస్తాన ఆశ్చేస విద్యాంశురాలు.

విషయ సూచిక

సంఖ్య	కీర్తన	శాగం	శాఖం	పుట
1.	ఎందరో మహాను ఛాపులు	శ	ఆది	1
2.	నామకునుములచే పూజించే	శ	ఆది	18
3.	యత్కముగాదును రక్షించ	శ	శ్రిపుట	17
4.	ఆదిగి సుఖములెప్పురను భవించిరా	మద్యమావళి	చాపు	21
5.	ఆఱకల్లు లాడగగని	మద్యమావళి	రూపాం	25
6.	ఎపరి చ్చిరిరా శర చాపములు	మద్యమావళి	ఆది	28
7.	సఁసలోచన సిఫుగాక	శుద్ధమావళి	శ్రిపుట	38
8.	సగుపొము గంవాని (ఉ)	మద్యమావళి	ఆది	87
9.	నాదుపై వరికేరు నరులు	మద్యమావళి	రూపాపై	89
10.	రామనామ భజరే	మద్యమావళి	ఆది	42
11.	రామకథా సుధారస పానమే	మద్యమావళి	ఆది	44
12.	విచాయకుని వలెను త్రోవవే	మద్యమావళి	ఆది	49
13.	వెంకటేశవిను సేవింపను	మద్యమావళి	ఆది	52
14.	శ్రీరామ ఇయరామ	మద్యమావళి	ఆది	56
15.	దేహాతవ పద తక్కిం	మద్యమావళి	ఆది	68
16.	దేహాత్రి తప్పిర్త నివాస	మద్యమావళి	శ్రిపుట	60
17.	ముచ్చట బ్రహ్మమృదులకు దొరకునా	మద్యమావళి	ఆది	68
18.	శరణ శరణనుచు మెఱలిడిన	మద్యమావళి	ఆది	65
19.	రామ సమయము త్రోవ	మద్యమావళి	ఆది	70
20.	ఏల తెలియ లేరో రామ	దర్శారు	చాపు	74
21.	నారద గురుస్వామీ	దర్శారు	ఆది	78
22.	ఎందుండి వెదలింపో	దర్శారు	శ్రిపుట	88
23.	పరిపాలయ దాశరథి రామమాం	దర్శారు	చాపు	87
24.	పరిపాలయ మాంతోదండ పాడే	దర్శారు	చాపు	89
25.	ముందుపెనక ఇరుప్రక్కల తోకై	దర్శారు	ఆది	92
26.	యోవన కమలోవన	దర్శారు	ఆది	90
27.	చామార్థిరామ రమణీయపామ (రి)	దర్శారు	చాపు	102

సంఖ్య	కీరత	రాగం	శాశం	పుట
28.	శామలోభమేలనమ రక్కించుపెట్ల	దర్శారు	ఆది	104
29.	అవరాధముల మాన్మి ఆదుకోవయ్యా	దర్శారు	రుంపె	108
30.	చలనేలరా సాఁచేకరామ	మారహిందోళ	ఆది	108
31.	కృష్ణగనేవచ్చునా తనునున	శుద్ధింగాళ	రూపకం	112
32.	తొలినే తేసిన పూజాశాఖము	శుద్ధింగాళ	ఆది	116
33.	శామకక్కి సాప్రమాణ్యం	శుద్ధింగాళ	ఆది	119
34.	సితిలనగానర సికుల	నాయకి	ఆది	122
35.	కమగొన సొఖ్యము	నాయకి	రూపకం	126
36.	దయశేఖిలు కేమి దాశరథీరామ	నాయకి	రుంపె	128
37.	నగుపోయా గనశేని	అశోరి	ఆది	132
38.	నన్నల్చోవ సీకింత శామనమా	అభోగి	ఆది	140
39.	మనసునిల్చి క్రైక పోతే	అభోగి	ఆది	145
40.	సీఎకం నిరంజన నిగ్రహనుగ్రహ	అభోగి	రూపకం	148
41.	కమలా ప్రకుల కలశాఖ్యివంద్ర	ఉంధావనసారంగ	ఆది	151
42.	నాటిమాట మరుపితివో శామ	దేవక్కియ	ఆది	165
43.	వాదతనుమసింశంకరం	వితరంజని	ఆది	169
44.	సీక్కిశాగ్యసుధానిధి	ఇయమనోహరి	రూపకం	182
45.	యష్టాదులు సుఖమను వారికి	ఇయమనోహరి	ఆది	185
46.	ప్రముండ్రాలంకార స్వరూప	ఇయమనోహరి	ఆది	188
47.	కృపాలవాల కలాధర జీఖర	నాదవరాంగించి	ఆది	172
48.	పదవిని సద్గుక్కి కలుటే	సాతగళైతని	ఆది	175
49.	పరిశాచమగని యాడిన పలుకులు	మనోహరి	రూపకం	179
50.	శాగసుగామృంగ శాశము	ప్రిరంజని	రూపకం	182
51.	ప్రోచేసాపెకే రఘువకే	ప్రిరంజని	ఆది	188
52.	టువిని శామదనే పేరాసచే	ప్రిరంజని	ఆది	189
53.	మాఱులంకున్నా వేమిరా	ప్రిరంజని	ఆది	192
54.	శరియెవ్వుకే ప్రి శాసకిని	ప్రిరంజని	ఆది	197
55.	మనవిని వినుమా మలన సమయమా	ఇయనారాయణి	ఆది	203
56.	శాసిది శామమగా సురులకై న	మణిరంగు	ఆది	208
57.	సికు శరియెవరురా సివేగాని వేచెరు మణిరంగు	రుంపె		210

పంచ్య	కీర్తన	రాగం	తాళం	పుట
55.	సనాతన పరమ పాపన	పలమంజరి	ఆది	215
56.	శ్రీనారసింహ మాంపాపిం	పలమంజరి	ఆది	218
60.	రాఘవామ కన్నలార ఆడవే	పూర్వపద్మము	రూపకం	220
61.	శ్రీ మానిని మనోహర	పూర్వపద్మము	ఆది	228
62.	ఎదు కాగలింకు	శుద్ధదేఖి	ఆది	227
68.	రఘునందన రాజమోహన	శుద్ధదేఖి	ఆది	281
64.	వినాశుత వాహన	షయంతసేన	ఆది	284
65.	శ్రీరారథనాద సరసీరుహార్ధంగ	కానడ	రూపకం	287
66.	ముఖయొవ్వలో రామనామ	కానడ	ఆది	241
67.	సాగసు ఆడ తరమా సి	కన్నడగౌత	రూపకం	245
68.	ఉఱమాపు చూచేది న్యాయమా	కన్నడగౌత	ఆది	249
69.	వరదరాజ నినుకోరిషవి ప్రొమ్మేక్కరా	స్వరథూపది	రూపకం	258
70.	గురులేక యెటువంటి గుళి	గౌతిమనోహరి	రుంచె	257
71.	పంచనరిం పాపిమాం హర	గౌతిమనోహరి	ఆది	280
72.	ఏమని పొగడుదురా శ్రీరామని	పీరచసంతం	ఆది	284
78.	మనసా శ్రీమరామచంద్రుని	మారంజని	ఆది	288
74.	అడమోది గలకే రామయ్య	చారుకేం	ఆది	271
76.	మేను ఆసి మోసటోటమీ మనసా	సరసాంగి	ఆది	275
78.	సీముర్దు చోము ఆపవే	కమలామనోహరి	ఆది	280
77.	శెనరంచరా నామైని చాల	సింహాపాణి	ఆది	284
78.	మనవి నాశాంచించరారచే	సభినకాంథి	ఆది	288
79.	ఉండేవి రామ దొక్కలు	హరికాంథాత్	రూపకం	291
80.	ఎంతరాని తనకెంత పోని	..	ఆది	295
81.	ఎందుకు నిర్మియ	..	ఆది	299
88.	ఒక మాస ఒక కాణము	..	రూపకం	804
88.	చరితోక తేవే	..	ఆది	807
84.	రిసమణి వంశ	..	ఆది	818
85.	రామ వన్న శ్రోవరా	..	రూపకం	817
86.	రాశీరా యని యూచేరా (8)	..	ఆది	821
87.	వినాశుత వాహనమై	..	ఆది	828
88.	శేసెందు వెదక దురా	..	ఆది	828
90.	రారా పుడిమంతి శయన (8)	..	రూపకం	882
90.	అవకాశమెందుకు	..	రుంచె	885

పంచ్య	క్రన	రాగం	తాళం	పుట్
81.	ఏ శాము సేర్పిల్లో రామ	యదుకులకాంధోజీ	ఆది	889
82.	చెరిమిని జలశామునిగంచే (ప్ర.శ)	,,	ఆది	848
83.	నీదయచే రామ నిక్కానందుడైనై	,,	ఆది	845
84.	ఎంతనుచు సై రింతు	,,	ఆది	848
85.	పాహిరామ చంద్రరామవ (ది)	,,	రూపకం	852
86.	అదికాదు భజన మనన	,,	ఆది	854
87.	శ్రీరామ ఇయరామ కృంగారరామ (ది)	,,	రుంపె	857
88.	అదవార మెల్లగూడి (సో)	,,	శాపు	860
89.	పొవ్వరికగౌరామ	,,	రుంపె	862
100.	దయసేయవయ్యా సదయా (ది)	,,	ఆది	865
101.	రంగసుధారస	అందోళ	ఆది	868
102.	అధిమానసు లేదేమి	అంధారి	ప్రిపుట	872
103.	దరిశనము సేయ నా తరమా	నాచాయణగోళ	రుంపె	875
104.	కదలేవాడు గాఢే రాముదు	,,	ఆది	878
105.	ఇంక దయరాకుంచే (ది)	,,	రూపకం	881
106.	ఇన్నాట్లు దయరాలన్న	,,	ప్రిపుట	888
107.	ఇతర టై వములవల్ల	ఛాయాతరంగిణి	రూపకం	888
108.	కృష్ణామటు వేళరా	ఛాయాతరంగిణి	ఆది	890
109.	ఇక కావలసినదేమి మనసా	బలవంప	ఆది	893
110.	కలిదంధ్రులుగల పేరుగాని	,,	ఆది	896
111.	నినుతాసి యొట్లా యుందురో	,,	ఆది	899
112.	రామ నీకారామ రామ (ది)	,,	ఆది	402
113.	రామయైవ టైకం(ది)	,,	రూపకం	404
114.	పరులను వేడను	,,	ఆది	406
115.	విరామ తురగ రాజ రాజేశ్వర	,,	ఆది	409
116.	దండము బెట్టేమరా	,,	ఆది	412
117.	రామ రామ రామ రారా సీకా కింర్ఘోటి	కిశ్రేష్ఠ	416	
118.	నవనిత తోర దేవకి వసుదేవ	కింర్ఘోటి	రూపకం	418
119.	ఎంత వేదుకొంచు రామవ	సరస్వతి మనోహరి	ఆది	412
120.	అనుంధం 1			425
121.	అనుంధం 2			428
122.	అనుంధం 3			439

అవకాశిక :

త్రిశ్యాగరాజస్వామివారు రచించిన వంచరత్న కిర్తనములలో నిది యొకటి. ఇందు మహామథావులగు భక్తులను పేరువేరు వరుసలతో చెప్పగాని, వారికి వందనములు సమర్పించు కొన్నారు. తల్లినివాడగు చంద్రునివటి సత్కాగుడు ప్రధానుడైన పరమామృతిని హృదయాంక రమున దర్శించి యోగస్థిని పొందిన తపస్సులకు వందనములు. సామగ్రావణీలుకై మనసిక కోటి లాఖాయోమూర్తి యగు ఆ పరమామృతిని హృదయామలును చూచెది రఘ్యులు వందనములు. మనసను పరచరమను చంచలముగా తిరుగినికి స్థిరముగా నిపించి పరశత్యమును తెలిసి ఆనందించెడి వారందరికి వందనములు. ఆ పరమాశ్రుత తత్త్వమును తెలిసి తచ్ఛాదములయందు తమ హృదయ కమలములను సమర్పించుకొని తరించెడివాడికి వందనములు. స్వరము, రాగము, ఉయ తెలిసి పథిత పాపసుడగు ఆ పరాత్మయని గురించి పరమార్థముగా గానముచేసి తరించు వారికి వందనములు. హారినామ సంకీర్తనములను అనర్పు రత్నపోరములను కంఠమునందు ధరించి జ్ఞానుకై పర్వతురాముల యాధును ప్రేమగలగాకై కరుణగలిగి లోకమునంతయు తమ అమృతమయి విషణువులతో నింపుచుండడి తక్కుటోటులకు వందనములు. సర్వరఘులు శృంగి కిర్తయగు పరమామృతిని లీలము, హాయలును కనులూరూచి పులకళారీయుకై ఆనందసాగరము నందు నిమగ్నుకై తరించువారికి వందనములు. పరమ శాగవతులగు మునులు, చంద్రులు, సూర్యుడు, సనకసనందనాదులు, దిక్షాలురు, దేవతలు, కింపురుములు, కనకకిశ్చ సుతుడగు ప్రశ్నాదుడు, నారద తుంబురాధులు, పచన సుతుడగు ఆంజనేయుడు, శాలవంద్రుని ధరించిన శంకరుడు, ఈకుడు, సరోజశతురుడగు బ్రహ్మాచార్యులు మొదలగు పరమ పాపములు, ఘనులు, రాశ్వకులు, కమల తపసులము, అనగా బ్రహ్మానంద మథురును ఆనుకచించెవారు ఎందరో—వారికి వందనములు. పరమామృతప్రశ్నగు సీకారకానామ మహామును, సీరొందర్యుహంతమగు మూర్తిని, సీచాక్రమమును దైర్యమును, చానుగుణమును, సత్యవాక్య పరిపాలనమునందు నిపుంచి కనళరచిన ప్రశ్నాయి, తెలిసొని ఆనేకములగు దుర్గుతములను ఆయా సమయముల యందావిచించి కల్పించెయి నిమది నెఱింగి సంపించి నిసుణతజనానం కిర్తనము చేయువారు ఎందరోగలరు, వారికి వందనములు. శాగవతము, రామాయణము, భగవాన్, ప్రశ్నతులు, శాస్త్రములు, పురాణములు మొదలగు వానియందరి మర్గుములను తెలిసి, కై వైష్ణవ శాకేయ సూర్యకాపారింది మతముల యందు గల నిగూఢ తత్త్వములను తెలిసి, ముహృది మూర్ఖుడు కోట్ల దేవతల అంతరంగ శాముల నెఱిగి శావరాగ లయాదుల నెఱిగి చిరాయువుకై అనపరశమ నిసుణగానమును చేయుచు, నిరవధికమగు మథురును పొందుతూ శాస్త్రగారాజునట ఆప్రత్యేయండేచి వారికి వందనములు. వీరు ప్రేమ మహింద్రి గొమవేశ శిగుత్వమును బింబించుచు శాస్త్రగారాజు ప్రతిడగు ప్రిరామవంద్రునికి నిఃచామటై యుండురు.

ఇట్టి మహానుభావులందరికి వందనములు; అని ఆయ్యవారు చతుర్భాగ భువనముల యందరికి కోట్లను స్వప్తించి పరిపారించెడి పరమాత్మ తత్త్వమును కీర్తించుచు ఇట్టి అవాక్షానస గోపర శత్రీకి దానులై భక్తులై ఆరాధించెడి మహానుభావులను స్వీరించుకొని నమస్కరించుకొనుచున్నారు.

ప్రసిద్ధమగు ఈ కీర్తనమునందు ఎట్లో వోట్లు చేసికొని అన్యయముకు రాని సందర్భ మొకటి నిలిచిపోయినది. ఆయ్యవారి యందు మనకెంత శత్రీ ప్రశ్రద్ధలన్నునూ పొశాంతరముల యందు వారి క్రూరత్వము శేర్యే వోట్లు చేసికొనిన వనుకొనదగు స్థాలిక్యములకు పరియగు దిద్దుఖాట్లను సూచించట న్యాయము. ఇట్టి సూరణలను అంగికరించినివారు యథాతథముగ వారికి అందుకాటు సందుగల పాతమునే పాదుకొనపచుపును. శెలిసిని, న్యాయము లని తోచినిని సందర్భములను సూచించకుండుట తప్పని కావించి యిచ్చట ఒక విషయమును మని చేయుచున్నాను. ఈ కీర్తనయందుగల అనుష్టలని 'చందురు వర్షుని' అని ప్రారంభమగు చున్నది. ఇది 'ఎందరో' అను పల్లవికి ప్రాసాదాన్నమూ పరమాత్ముడగు వారిని, వారియవారములను వేర పురాణాది వాళ్ళక్రైయములయందు చెప్పుచుదుచున్న రామకృష్ణుడుల స్వరూప వర్షనమును దృష్టి యందుంచుకొని పరిశించినికి శ్రీరాముదుగాని, శ్రీకృష్ణుడుగాని, ఉపేంకటగిరిసాధుదుగాని, శ్రిపారినిగాని చంద్రవర్షులని యొచటను కానరాదు. సీలమేఘుణము నిగా వారియవారములను వర్షించి చెప్పిన ఆయ్యవారు 'చందురు వర్షుని' అని ఎట్లు చెప్పి యుండురుననది పెద్దులకడ విచారించగా ఆచ్చట 'యుండవసినది 'చందురు వరునని' అయి యుందునని వారు విపరించుట ఇరిగినది. ఇది యొంతయో సమంజసముగా కనందుటచే దాని నిచట ఉటంకించిని. కనుక ఈ కృతిరత్నమును పాదుకొనెడి వారు యా పాపిత్య పాతమును గమనించ ప్రార్థన.

ఓందరు శెలియనివారు 'మానప వనపర పర సంచారము నిలిపి' అనుటకు ళదులుగా 'మానస వప వరపర సంచారము నిలిపి' అని పాదుచున్నారు. అట్లు పాదినికి ఒ చరణము అర్థమే యవర్షమగుచున్నది. ఆయ్యవారి రచనలు కొంత యవర్షములను శెలిసికొని పాదుకొనినికి కొన్ని యటువంటిని దొరియి అర్థ రాముల యందరి దౌచిత్వములు పోగొట్టగలవు.

'సీ మేసు నా వై భవము' అను చరణము నందు ఆఖరి పంక్తులలో 'దుర్గుశములు ర్తుఛేషట్టి సీ మది నెఱింగి' అని పాదుచున్నారు. అట్లు పాదుటవన పరమాత్ముడగు శ్రీరామ తంద్రుదే దుర్గుశములు కలుగ తేసి మానవులను వేర దారి పట్టించుచున్నట్లు రాము స్వీరించు చుప్పుది. అట్లుగాక 'దుర్గుశములు కల్గి సేపట్టి సీ మదినెఱింగి' అని పాదుకొనినికి, శ్రిచామ

ఈదుని ఈ త్వమును మనోజీవుగా సృష్టిపరచు ఆర్థిము తానే పెల్లది యగుచున్నటి పరమాత్మకు అనేక యవకారముల నెత్తి మూడాదార భూయిష్ణములను, సద్గురు మారుగా మానవులకు దుర్గానిని మాపునవియునగు మశములను ఖండించి కీర్తులకు తఱణోహాయమును మాఫిన సందర్భములు ఎన్ని యొ పూరాణేణిషముల యందు మనకు కనబడుచున్నవి కదా ! అందుచే “దుర్గాతములను కల్గ తేసినట్టి నీ మది” అని పాఠుట యందే యోచిత్వము కనబడుచున్నది.

రాగ అష్టమము :

ప్రాగము పూర్వీ ప్రసిద్ధములైన మన రాగములో నాళటి. రినిని పెంకటమా సంప్రదాయమున 22వ మేళముగా తెప్పుకొనుచున్నారు. ఇవ్వటి 22వ మేళమగు ఖరహార ప్రియ ఇన్నముగా దీనిని తెప్పుకొనవలని యిన్ననిరి. ‘పదనీ’ అను ప్రయోగము అక్కణికాడ వచ్చునని పూర్వాచార్యుల మశము. మేళక త్రయి పుట్టుకు పూర్వమే ఈ రాగము |పసిద్ధిషేయ యుండిటల్లు తోపుచున్నారి. సంపూర్ణ సంపూర్ణములుగా నుండని రాగములు మేళక త్రయగా ఎట్లు ఏర్పరుశండినవో తెలియని కొన్ని రాగము రిట్టివి యింకను కంతు. గంభీరమగు ప్రకృతి గం యా రాగమును ఉరికముల, మృదుమధురములనగు భావములను వ్యక్తపరుచుటకు అన్నమయ్య వాడి యున్నారు. వీరి తఱవాత హైత్రజ్జులు కూడ వదములు చెప్పియున్నారు.

అరోహణ : స రి మ వ ని స్

అవరోహణ : స ని వ మ రి గ రి స

ప్రి రాగము - అది

ప. ఎగరణి మహానుభావు లందరికి వందనము !	మం
ఆ.వ. చందురు వదనని యంద చందమును వృగ్దయార విందమున జూచి బ్రహ్మవ్యాపంద మనుభవించు వా !	మం
చ. పామగానలోల మనసింహావణ్ణ ధన్యమూర్ఖమ్య !	మం
ఔ. మానవ వనచర శర సంచారము నిరిపి మూర్తి చాగుగ పొడ గసేవా !	మం

8. సరగున కాదములు స్వాంతమను
పరోజుమను సమర్పణమను సేయువా ! || రెండి

4. వతిత పొవుడనే వరాత్మయిని గురించి
పరమార్థమగు నిషమార్గముతోను కాదుచును,
పట్టాముతో స్వీరలయాది రాగమాల తెలియువా ! || రెండి

5. హరిగుణమణిలగు సరములు గళమున
ఏరిలు భక్తకోటు రింలో తెలివితో
గరుణగల్లి ఇగమెల్లను సుధారప్పిచే త్రోచువా ! || రెండి

6. హూయలు మీఱ నడలుగల్ల పరసుని సదా
గమల జూచును, పులక శరీరులయి యూనంద
పయోనిధి నిమగ్నులయి మ దంబునను యశముగల వా ! || రెండి

7. పరమ ధాగవత హౌనివర కి విథాకర సనకసనందన దిగీశ
సుర కింపురుష కనెకకిష్పునుత నారదతుంబురు పవనమాన
కాలచంద్రధర ఈక సరోజిథథ భూసురవరులు పరమపాపములు
ఘనులు శాశ్వతులు కమల భవసుఖము సదానుభవముగల వా ! || రెండి

8. నీమేను నామువై కమ్ముడైనను నీ పరాక్రమ దై ర్యముల శాంతమా
నసము నీపులను వచన సక్యమును రఘువర నీయొడ సదృక్తియు
అనిచకను దుర్గుతములను కల్గ సేసట్టి నీ మది
సెలింగి సంతతంయనను గుణభజనానంద కి ర్తనము సేయు వా ! || రెండి

9. రాగవత రామాయణ గీతారి శృంగి కాప్తు పురాణపు మర్కుములన్
శివాది పణ్ణుతముల గూఢముల ముప్పది ముక్కోటి సుచాంత
రంగముల ధాముల సెలిగి శావరాగలయాది సౌభ్యముచే
శిరాయవుత్ గలిగి నిరవధి సుఖాత్ములై క్యాగరాణా ప్రత్యుత్తమ వా ! || రెండి

10. ప్రేమ ముప్పెరిగొనువేళ నామమును దలచేవారు
చామర క్రుడైన క్యాగరాణ నుతునికి నిషచాసు ! || రెండి

ప. - - - సా రీ రి గ రి సా - - | - - న ని న ని ఫ ము | ఫా న ని సా - - ||
- - - ఎం దర్శి - - మ - - | - - చో - - - ను - | రా - - వు - - ||

ని సా ని సా సా రి మ రి మ పా | - - మ ప మా రి | గా - - గ రి ||
య - - అం ద రి - - క - - | - - వు - - ర ; న - - ము - - ||

2. గ రి న ని సా రి రి గ రి సా - - | ని స రి గ రి న ని ఫ ము | ఫా స ని సా - - ||
య - - - ఎం దర్శి - - మ - - | చో - - - ను - - - | రా - - వు - - ||

3. ని సా ని సా సా రి ప మ రి గ రి సా | ని స రి గ రి న ని ఫ ము |
య - - ఎం దర్శి - - మ - - | చో - - - ను - - - |

ఫా న ని స గ రి స ||
టా - - వు - - - ||

ని సా ని సా సా రి మ రి మ పా |
య - - అం ద రి - - క - - |

ప మ ప ని ప ని ప మ | మ ప మ రి రి గ రి స ||
పం - - - ద - - - | న - - - ము - - - ||

4. ని సా ని సా రి ప మ రి గ రి సా |
య - - ఎం దర్శి - - మ - - |

ని ప రి గ రి స ని ఫ ము | ఫా స ని స గ రి స ||
చో - - - ను - - - | రా - - వు - - - ||

ని సా ని సా సా రి మ రి మ పా |
య - - ఆ ద రి - - క - - |

ప మ ప ని ప ని ప ని | సా - ని ప మ రి గ ||
పు - - - ద - - - | న - - ము - - - ||

९. రి సా ని సా రీ చ మరిగ రి సా |

య - - ఎం దర్శి - - మ - - |

ని సరిగె సని వచు | శో సని సగరి స ||

పో - - - ను - - | భో - - వు - - - ||

ని సా ని సా సా రీ మరి రి చ చు |

య - - అం దరి - - కి - - - |

చని చని సని సరి | గరి సని చ మరిగ ||

- - చం - - ద - - | న - - - ము - - - ||

१०. రి సా ని సా సా రీ మరి రి చ చు | చని చని సని సరి |

య - - అం దరి - - కి - - - | - - చం - - ద - - |

సా రి క ని సని పా ని చ మా చు | రి గరి సని

న - - - - ము - - - - - | య - - - - - || ఎం ||

అ.ప : - - - పా మా పా - - రి మా | రి చ పా మా - - | పా - - - - - ||

- - - - చం దు రు - - చ ద | ను - - ని - - | - - - - - - - ||

२. - - - పా మా పా - - రి మా | రి చ పా మా - - | మా సి పా - ని ||

- - - - చం దు రు - - చ ద | ను - - ని - - | - - - - - - - ||

३. మ పా మ పా మా పా - - రి మా | రి చ పా మా - - |

- - - చం దు రు - - చ ద | ను - - ని - - |

చ మ మా ని చ పా ||

- - - - - - - ||

४. - - - పా మా పా - - రి మా | రి చ పా మా - - | మా సి పా సా ||

- - - - చం దు రు - - చ ద | ను - - ని - - | - - - - - - - ||

క. సనిచమశామశా - - రిమా | రిమశామా - - |
 - - - - చందురు - - వద | ను - - ని - - |

రిమరిగరిసా ||
 అం - - ద - - ||

నిసరిమపమపమ రిగరిసననిసా |
 - - - - చం - ద - ము - - - ను - - |

రిమారిమశామ | శా - - శా - - ||
 శ్యా - - ర - - | యా - - - - ||

- - పపరీ రిగరిసా నిసరీగరీ |
 - - ఆరవిందము - - న - - - - |

సాసనిసనిపమ | పాసనిసా - - ||
 జా - - - - ఏ - | బ్రి - - శ్యా - - ||

సా - - రిసా సారిసనిసినిపా |
 - - - నందము - - - ను - - - |

పానిచమమచమరీ | నిపామరిగరిస || నిసాని
థ - - - విం - - - | చే - - వా - - - || - - - ||పొ||

చ. సా - - - సా - - - సనినిస |
 సా - - - మ - - - గా - - - |

నినిసనిపా - - | - - పామపసన ||
 - - - నర్తి - - | - - లమనసః ||

రి - - - రి - - - గరిగిగ |
 శా - - - - - వ - - - |

రిగరిగరిగ | సా - - - గ గ || రిసాని
 - య్యిథ - - - న్య్య | మ్యా - - - గ్య - || - - న్య్య ||పొ||

2. శి గర్జగర్జిసన్ని పా పా రిస | సరిస స న్ని న్నిగా |

మా నసవనచరవరసం చారము | నిర్మిషిమూ - శి పా |

- గర్జిస రిగర్జి || - రి సని

- గుగహొడ గనే || - వా - -

||పో||

3. వపమరి రిపపమరి పా - పమరి | నిపా నిపమమచ |

సరగునపాదములకు స్వాయం - తమను | సరోజమను సమ |

- పమరి గా - గ || రి రి సని

- ర్పుణమునే - యు || వా - - -

||పో||

4. శనన్ని ఫౌరిసన్ని ఫుంగరిసన్నిఫు | ఫు ఫౌ ఫున్నిసరి |

పతితపావనుడనే పరాత్మయని | గురించి చరమా |

- గర్జిస రిమపా ||

- ర్పుమగుని జమూ ||

పని పా నిపా మరిమనని పాసని | పారిసననిపాగ |

గ్రముతోను పా దుచునుస - ల్లాపము | తోస్వీరంయాది |

రిసనిపమరిగ || రి రి సని

రాగములు తెరియు || వా - - -

||పో||

5. పమమపరి రిగ రిన్నిసరిగ రిరిసన్ని | ఫున్నిసరిరి |

పారిగుణమణుయసరములుగ ఇమున | శో - - థిల్లుత |

రిగర్జిస రిమపా ||

క్రో - టురి ఉతో ||

ఫున్నిసరి రిమపనీమపనిపారి | గరిగిగ రిరిస |

తెరివితోచెరిమితోకరుణకరి | ఈగమెల్లనుసరా |

- సనిపమరిగ || రి రి సని

- ర్పు - ష్టీచే - క్రో - || మవా - -

||పో||

8. చ సి సహానిమచనిరీమచనిపమ | రి గరిన నీ |
వోయల మీర నదయక ల్లసరమ ని | నదాకను అఱూ |

- గరిన నీ ఫనిస ||

- చుచునుపు లకణ ||

రి - మరిమహా - నిమచనిసా రి | గరీస ని చని |
రి - రుతై - ఆ - నం - దశయోధి | నిమగ్నతై - ముదం |

- వమరి వమవరి || గరిన నీ

- బుననుయ తమగ || లవా - -

||శో||

7. రిమచనిమచనిరీ - మచనిపమ | రి గరిన నీఫ |
వరమభాగవతమా - నివరణి | విషాకరసనక |

మఫనిఫిసా - - ||

ననం - దన - - ||

నిఫానిసరిరి - గరినిమచని | వనిమచరిగరిన |
రిగితసురకిం - పురుషక వకశ | కిపుసుతనా - రద |

రిమచమహా - - ||

తుం - - బురు - - ||

నిచనిచూశరిమహానిమచనిస | రిరిగరిసనిచ |
వవనసూమశాలచంద్రదరశక | సరోజశవధూ - |

మచనినిసా - - ||

సురవరులు - - ||

రిగరిగరిసనిసరిసాసనిచ | మచరిమరివమని |
వరమహావసులఘనులూక్యములు | కమంథవనుఅము |

వసానివమరిగ || రిరినిస

నదానుతవమగ || లవా - -

||శో||

8. పా - - - రి మహరీ మరి మహా | మహారిగరి |
నీ - - - మే - నునా మధై - - | తి వంబులమనీ |

- గరి సన్నిష్ట ఫన్ ||
- పరా - క్రమధై - ||

ఫన్నిసఫ్ఱాఫరిగరిన పాపమరి | మచనిరిమపని |
ర్యములశాంతమానసమునీ వులను | వచనసత్యమును |

పరి మపనీపని ||
రఘువరనీయెద ||

సనిస్మాని సరీరిగరిరీరిగ | రిగరిరిసరి |
స - దఖ్తియుజనించకనుదుర్గైత | ములనుకలైషై - |

ససానివన్నిసరి ||
సినట్టిసీ - మరి ||

గరిరిసాసనీ నిపమరిమపని | పా - ని పా - మ |
సెరింగిసం తతంబునసగుణభః | నా - - సం - ద |

రి - గరి సన్నిస || రి సాన్ని
కీ - క్రనమనే - || యు నా -

॥శా॥

9. రి - - - ఫన్నిసరి నిసరిగరి | రిసా - సస్ఫన్ . |
థా - - - గవతరామా - - యం | గితా - దిక్కి |

మఫన్నిసరిఫన్ని ||
థా - త్రుపురాణపు ||

ఫారిసరిగరినిసరిమపని | పాపమరిపవ |
మర్గముల్నివారిషట్టమతముల | గూఢములము - |

మరి రి ని చపా ||
పృథిముక్కో - - ||

సని పారికి సనిపశాపాగి | ఓగింతింకి |
టిమురాంతరం గముల శావం బులు | సెటిగి శావరా |

గ ర ర గ ర ర ర ||
గ ల యా - ది స్తాఖ్య ||

సపాపశారికి గింజనిపనిసు | రిపా ససాపా |
ముచేచి రాయువుల్ గరిగినిరవది | సుధారుత్తులై శాఖ్య |

పశారిరికి || గరిపశి
గ రాజు త్తులై || నవా - -

||శో||

10. - - - పా మా పా రి మా రి | రి కు పా మా - - | రి కు రి గ రి పా ||
- - - వ్రేమ ము - ప్పీ - | రి - - గో - - | మ - - వే - - ||

ని సరిమచు చమరిగ రి సరిపునిపా | సరిమరిరిమచము |
ఇ - - - నా - మ - ము - - - ను - - | ద - 0 చే - - - |

పా - - పా - - ||
వా - - రు - - ||

- - - రి రి రి గిం శానిసరిగి |
- - - రామ రి - - - క్తు - - - |

సా - - సనికనిపము | పా సనిపా - - ||
- - - దై - - - న - | శాఖ్య - - గ - - ||

- - - రి పా పా రి సని సని పా | పా నిపము మా చమరి |
- - - రా శ ను - - - కు - - - | ని - - - గ - - - |

ని పా మరిగరిన || ని పా ని
ని - - - - - || చా - ను

||శెందరి||

అవకాశిక :

చ్ఛి కి ర్తనమునందు 'భగవంతుని నామములనే కుసుమములుగా తలచుకొని హృదయ మను పీరమునందు ప్రతిష్టించుకొంటి సత్తస్వరమయమైన నాదమును వేదికగా నమరిపు, శిలా విషారుదును పరమాత్ముడుననగు ప్రిరాముని పాదములను పూశించుకొనుటమే నరజన్మము నకు పరమార్థము' అని శ్యాగురాజస్యామి చెప్పుకొనుచున్నారు.

శ్రీ – అది

ప. నామ కుసుమములచే బూశించే నరజన్మమై ఇన్నము మనసా ! ||నా||

అ. ప. శ్రీమన్మానస కనక పీరమున
చెంగ చేసికొని పర శివరామ ! ||నా||

చ. సాదస్వరమనే పర నవరక్షుపు
వేదిక కై సభ శిలా ఏ
సోదుని పరమాత్మ ప్రిరాముని
పాదములను శ్యాగురాజ హృదయమణి ! ||నా||

5. - - స స్తి స రి | రి సా - రి | గ రి సా ||
 - - నా - మకు | సు మ - - | - ము ల ||
2. - - స స్తి స రి | రి సా - రి | గ రి సా రి స ||
 - - నా - మకు | సు మ - - | - ము ల - - ||
- 8 నీ సా రి స స్తి స రి | రి సా - రి | గ రి సా రి స ||
 - నా - - - మకు | సు మ - - | - ము ల - - ||
4. నీ సా రి స స్తి స రి - మ | పా - మరిగ | గ రి రి సా ||
 - నా - - - మకు - - | సు - - మ - | - ము - ల ||
- - నీ స రి గ రి సా | స ని రి స | ని వ స్తి ||
 - - చే - ఘూ - - - | తిం - - - | - - చే ||
- సా ని స రి మా | పా పా | - - మా వని ||
 - - న ర జ | న క్కు మే | - - జ - - ||
- పా ని ని ప మ మా | ప మ రి | రి గ గ రి ||
 - న క్కు - ము - ట | - - - | మ న సా - - ||
5. పా రి స స్తి స రి మ వని | ని పా మ రిగ | గ రి రి సా ||
 - నా - - మకు - - - | సు - - - మ | - - ము ల ||
6. పా రి స స్తి స రి మ వని | స ని ప మ రిగ | గ రి రి సా ||
 - నా - - మకు - - - | సు - - - మ | - - ము - ఱ ||
- - నీ స రి గ రి సా | స ని రి స | ని వ స్తి ||
 - - చే - ఘూ - - - | తిం - - - | చే - - ||

పా నీ సరీ మా | పా ని ని | పా నీ ||
- న ర జ - | న శ్లై మే - | - జ ||

పా నీ పా ను చ మ మా | చ మ రి | ॥ గ గ గ రి || పా
- శ్లై - - - ము ట | - - - | మ న సా - - || -

7. -- సా రి స నీ సరి మ వ ని | స రి గ రి స ని వ మ | ॥ గ గ గ రి ||
-- నా - - - మ కు - - - | సు - - - మ - - - | ము ఉ - - - ||

పా నీ స రి గ రి పా | ప నీ రి స | నీ ఫ నీ ||
- చే - పూ - - - | జిం - - - | - - చే ||

పా నీ సరీ మా | పా నీ | పా స రి ||
- న ర జ - | న శ్లై మే | - జ - ||

గ గ రి స ని స రి రి | స ని వ మ | ॥ గ గ గ రి ||
- శ్లై - - ము - - ట | - - - - | మ న సా - - ||

పా రి స నీ స రి | రి సా - 8 | గ రి పా ||
- నా - - మ కు | సు - - - | మ ము ఉ ||

4. వ. - - ని ని వ ని ని మ | పా - - | - వ పా ||
-- అ - - మ న్ - - | మా - - | - న స ||

2. - - ని ని వ ని ని మ | పా - - | - వ చ చ మ ||
-- అ - - మ న్ - - | మా - - | - న స - - ||

మా రి రి మ పా | వ స స ని నీ | వ ని పా ||
- క న క పీ | క - - - - | - ము న ||

8. వి స రి గ రి స ని పా ని ని మ | పా - - | - న వ మ మ ||
- - - - అ - - మ న్ - - | మా - - | - న స - - ||

మూర్తి మహా | వససనికీ | వనిశా ||
- కనక పీ | ర - - - | - మున ||

1. -- రీగీ సనిస | రీశా | నిచనీ ||
-- చెలగఁఁ | - సి | కొ-ని ||

2. -- రీగీ సనిస | రీశా | నిచనీ ||
-- చెలగఁఁ | - సి | కొ-ని ||

1. శా శా-నీ-వమా | శా-దనివ | మరిగరి ||
- వ-ర-ణ వ | రా- - - - | - - మ- ||

2. శా శా-నీ-వమా | వనిసరిగరిసని | వమరిగరి || రిస
- వ-ర-ణ వ | రా- - - - - | - - - మ- - || -

3. శా శా-నీ-వమా | వనిసరిగరిసని | వదనివమరిగరి || రిస
- వ-ర-ణ వ | రా- - - - - | - - - మ- - - || -

శారిసనీసరి | రిశారి | గరిశా ||
- నా- - మతు | సుమ- - | - ముం ||

చ -- శా-శామ | రిమరిమ వ | - మశా ||
-- నా-ర- | స్వర- - | - మనే ||

-- మరివమా | నినిశా | వమరిగ ||
-- వరన వ | ర- - | త్వపు- ||

శినివనివమా | శా- - | మావమమా ||
- వే- - రిక- | తై- - | - - - - ||

-- ఓ సా రీ - మ ప మ | పా - - | పా - - ||
-- న - క - ఎ రీ - | రా - - | వ - - ||

-- ని ని ప ని ప మ | పా పా | మా ప మ మా ||
-- సో - - దుని - | ప ర | మా - - - ||

-- మ రి ప మా | ని ని పా | - ని పా ||
-- త్వు ని - | రా - - | - ము ని ||

-- రి పా ని స | రి గ రి పా | ని ప నీ ||
-- పా ద ము - | ఱ - - ను | శ్వా - - ||

పా పా - నీ - ప మా | పా - ద ని ప | మ ర గ ర ||
గ రా - - - ఆ హృ | మూర్ఖ - - - మ | లు - ని - ||

పా రి ప నీ ప రి | రి పా - రి | గ రి పా ||
- నా - - మ కు | మ మ - - | - ము ల ||

భవతారిక :

శ్రీ కీర్తనమనదు “నన్న కాపాడకుండుట సీకు న్యాయమా ? ఎవరైన నాయందు దయలూ వలదని అధ్యాపకుమన్నారా ? సికల లియదులు నా పాపములను మాచి భయపడినవా? సీకు సగ్గిపొపులై యుండెది అక్కడ, ఇరక రక్కమ్మ సీచాంజనేయాదులు నాకై ర్ఘప ఖాపలదనినారా ? సిమూ త్రిని హృదయమునందు నిబుణ్ణాని సదా పీయందు భ త్రిగంగి యున్న నన్న కాపాడకుండుట యు క్రమా ?” అని అయ్యివారు శ్రీరామచంద్రుని పరిషైంచి యుండెది వారంచరిని తలచుని తనకు ఆట్టి రాగ్యపాసు ఆ శ్రీరామచంద్రుకే ప్రశారించక యుండెనా లేక ఈ సగ్గిపొపు లెవరైన పలదని అధ్యాపకుమన్నారా యని రామచంద్రుని ప్రశ్నించుచున్నారు.

నిషమగు ప్రేమ, ఆశిషానము, భక్తి యొవట నుండునో ఉచటనే అనుమానము, శోభము, ఈప్రాణ మొదలగునవియు నుండుట సహజము. తనది యునుకొనుచున్న వస్తువును ఇతరులు తనకు కాకుండ చేయుదు కేమో యిచు భయుచే బీనికి కారణము కావచ్చును. ఇట్టి శాపములను అయ్యివారు తమ కీర్తనములయందు అచ్చుటవ్వుట వెళ్లడిచియున్నారు. నిషమగు ఒక భక్తుడు మరియుక భక్తుని కాపాడుమని తగవచునికి చెప్పుకున్నమా, కాపాడవరచి మాత్రము చెప్పుడుగా! ఇది అయ్యివారికి ఔరియాడా? కానీ ఆర్థకైన భక్తుని మనసునందు ఇట్టి శాపములు కలుగుట లోకపశాఙము.

ప్రి - ప్రితుణ

- ప. యు క్రమాగాదు నను రక్షింపక యుండెది గామ ! ॥యు॥
- అ. ప. క క్రపత్స్ఫ పతిక పావన ప్రిష ప్రియ గఱిన దేవుమ నీవై ! ॥యు॥
- ప. తొఱ యచ్చుకముల నడచే నీ శిరుదిలను దడుసుకొనెనో
పథి శొంకడను సీ కీ ప్రియు నే కాగులేదు అనెనో
శెలియని ని దాసుల ప్రోప దేవ దయ రా ననెనో మును
పెలసిన భక్తులకే నీ క ప్రియు సెలవై పోయెనో కెల్పుము ! ॥యు॥
2. పద్మయందు జనకాత్మిక పల్చు-పద్మానెనో లేక
నిద్రుకటికు డః కోపముతోడను నీ కేమి వించెనో
ముద్దుగ భరతు దానంద కాప్పుమాల గనుల నింపెనో
పద్మన పవన సుకుదు పద్మసి పదము పట్టుకొనెనో రెబ్బుము ! ॥యు॥

8. చల్లని సిక్కి లేదని విధి కల్లాడుకొనెనో నా
వల్లగాదని పలుకు చెం మిక్కులి వార్త లాడుకొనెనో
ఉల్లమును త్రిశ్యాగరాజు నిస్సుంచుకొన మఱదెనో
చెట్టులైన భర్షసంపర్చని చేరబోకు మనెనో దెల్పుము !

ఎము॥

9. -- 8 | మా పా || పా - | పా ని చ చ మ ||
-- యు | క్ర ము || గా - | - - - రు - ||

చు చ చ మ | 8 | గ | 8 | సి పా ||
న ము - - | ర - - || కు - - - | వ క ||

పా - | ని స రి స ని ఫో || ఫో - | సీ పా ||
యుం - | - - - - - || దే - | - ది ||

న | గ | 8 | 8 | సి పి ని || పా - | - - - - ||
రా - - - | - - - - || మా - | - - - - ||

2. -- 8 | మా పా || 8 | మ చ ని పా | ని పా చ మ ||
-- యు | క్ర ము || గా - - - - | - - - రు - ||

చు చ ని చ మ | 8 | గ | 8 | సి పా ||
న ము - - - | ర - - || కు - - - | వ క ||

ని స రి గ | 8 | స | ని రి స ని ని ఫో || ఫో - | సీ పా ||
యుం - - - - - | - - - - - || దే - | - ది ||

ఫో ని స రి గ | 8 | స | ని స ని || పా - | - - - - ||
రా - - - - | - - - - || మా - | - - - - ||

-- 8 | మా పా ||
-- యు | క్ర ము ||

అ. పా - | పా పమ రి || స రగరగా | రి పా ||

త - | త - - వ || త్వ - - - | ఠ వ ||

రి రి మ | పా - - || ని నీ | పా - - ||

రి త - | పా - - || వ న | రి - - ||

రి - | గ రి పా || స ని సి న | పా పమ పా ||

శ - | త్త - యు || గ - ఱ - | ఱ - - న ||

వని సం సని | పా మా || రి మ చని పమ | రి గ రి || పా రి | మా పా ||

శే - - - - | వు దు || ని - - - - - | వై - - - - - || - యు | త్త ము ||

చ. పా - | పని పా || మ ప పమ | రి గ రి స ||

చ - | త్త - ని || ని - - - | శ - త్త - ||

రి గ రి పా | ని స రి గ రి స || స ని పా | నీ పా ||

శే - - - | ర - - - - - ని || ని - - - - - | - - రి ||

వని పా | రి గ రి స || రి మ రి | మా మా ||

క - - | త్త లా - - - || దు - - | కొ నె ||

మ వని ప | వని సి పా పమ || పా - | - - - - - ||

నో - - - | - - - - - - - - - || నా - | - - - - - ||

వని పా | కి కి || స రి పు రి గా | గ రి కి పా ||

వ - - | త్త గా || ర - ని - - | చ - ల శు ||

వి క కి గ రి స | స ని వి ప || ని ని ప మ చ ని | పా - - - ||

శే - ర - - - | మ - - - - || కి - - - - - - - | ఠ - - - ||

నిస్తిగంసు | సనిపావము || రిము | పానినివము ||
వా - - - - | ర - - లా - || దు - - | శ్రీ - - - - ||

రి - | సరిగారిసు || సనిష్టా | నినిగంసు ||
నె - | - - - - || నో - - | రా - - - ము ||

పా - | వనిపా || మహపము | రిగంసు ||
త - | ల్లి - ము || నము - - | ఉ - - - ||

రిగంసు | నినిగంసు || సనిష్టా | నీసు ||
శ్రీ - - - | గం - - - - || రా - - | అని ||

శనిసు | రిగంసు || రిమురి | మాము ||
స్వం - - | చు - - - - || కొన - - | మఱ ||

మవనివ | వనినిపావము || పా - | - - - - ||
చె - - - | - - - - - - - || నో - | - - - - ||

వనిసు | రికె || సరిమరిగా | గంకిసు ||
చె - - | లైలై || న - - - - | ర - - ర్లై ||

నిస్తిగంసు | సనినివ || నినివమవని | పో - - - ||
సం - - - - - | వ - - - - || ర్లై - - - - - | న - - - ||

నిస్తిగంసు | సనిపావము || రిము | పానినివము ||
చె - - - - ర | నో - - కు - - | ము - - | నె - - - - ||

రి - | సరిగారిన || శనిష్టా | నినిగంసు || - - రి | మాపా ||
ము - | దె - - ల్లిము || రా - - | ము - - - - || - - యు | క్రిము ||

అవకాశిక :

ఈ క్రితనమునందు శ్రీరామచందుని అవకాశికేములను తలపుకొనుచు మన్మహింసియందు అసగొని నిన్నడిగిన వారికి కష్టములు తప్ప మఱివులేవియు, చేశురుదేశిని రాష్ట్రావాకారమున శూర్పుణిల వృక్షాంతము, ఉత్తరరామచరిత్రము నండటి సీచి వనవాక వృక్షాంతము, సారద దూరాయసారుల కరలు, దేవకియోదల యొక్కయు, గోపికలయొక్కయు వృక్షాంతములు మొదలగునవి చెప్పుచూ స్వామిని ఎక్కి పొడుచుచున్నారు.

రాగ లక్షణము :

మధ్యమావళి రాగము ప్రాచీనము. ఇది 22 వ మేళమగు ఖరహారప్రియంన్నము.

ఆరోహణ : స 8 మ వ ని స

అపరోహణ : స ని వ మ 8 స

ఇందుగల స్వరములకు 'స మ - 8 చ - మ ని - వ స' అనుపచ్చయు కలుగుచుండి పద్ధతి మధ్యమావళి కలయికలు అథిమనోజ్ఞములై యుచుట వలన దీనిని మంగళప్రదమగురాగ మని చెప్పియున్నారు. ఒకప్పుము దీనిని మధ్యమాది అనుటయు కలదు. ఇందు ప్రాచీన వాగైయ కారుల రచనలనేకములు కలవు. అన్నమాచార్యులు, కైత్రియ్య, రామచాసులు, నారాయణ శిర్షులు మొదలగు మహామహాపుతులు ఎన్నియో మదురాతి మధురములగు రచనలను ఈ రాగము నందు చెప్పియున్నారు. తలన గోప్యులు, సంగితవిద్యాప్రదర్శురులు ఇరుపున్నాడు మంగళప్రద మగు ఈ రాగమును కొంచెము పొడి ముగించుట ఇరుగుచుండిదని పెట్టి వాక్కు.

మధ్యమావళి – చాపు

ప. అదిగి ములు బెయ్య రమభవించిరా అదిమూలమా రామ !

141

అ. ప. సదలని పాపతిమిర కోటిసూర్య
సార్పుశామ సారపాక సద్గుణ ని !

ప్పు

చ. ఆత్రేయించి పరమకీగిన సీత యడవి తోనాయు
ఆశరహారణ రక్కని యిష్ట మదుగ
అస్తుడె ముక్క పోయె కొమ ని

ప్పు

2. వాసిగ నారద మోని వరమరుగ వనిత రూపుడాయె
ఆశించి దుర్మ్యాసు డప్పుమరుగ
అప్పడె మందమాయా ట రామ ని !

॥న్న॥

3. సుతుని వేదుక జాడ దేవకియదుగ యశోద సూర్యనాయ
సమల్లు రత్నిథు మరుగ వారి వారి
పతుల వీడనాయె ట రామ ని

॥న్న॥

4. సికే దయ బుట్టి త్రోతువో త్రోవవో సిగుట్టు బయలాయె
సాకేత రామ ర్ చాగ్రగరాజ సుక
స్వామి ఏటి మాయా టరామ ని !

॥న్న॥

5. - రి మ రి మా || ప ప మ పా పా ||
- అ ది గి సు || ఖ ము - లె వ్యై ||

ప పని స సని ప పా || మ ప మ రి పా ||
ర ను - - భ - - విం || చి రి - - రా ||

6. - రి మ రి మా || ప ప మ పా పా ||
- అ ది గి సు || ఖ ము - లె వ్యై ||

ప పని పని సని పా || మ పని ప ప మ రి పా ||
ర ను - భ - - విం || చి - - - - రి రా ||

7. - రి మ రి మా || ప పా ని ని ప మ పా ||
- అ ది గి సు || ఖ ము లె - - - వ్యై ||

ప పని పని సా ని సి రి | సని ప మ ని ని ప మ రి పా ||
ర ను - భ - - విం - - | చి - - - - రి - - రా ||

8. - రి మ రి మ రి మ పని || మ పని ప సి ప ని పా ని సి రి ||
- * అ ది గి - - సు - - || ఖ - ము - - లె - - వ్యై - - ||

సరీ సని సా వని చమ పా ॥ రి మ చని సని చమ రి మ రి న ॥
ర - ను - - త - - - విం ॥ చి - - - - ర - - - రా - ॥

5. - రి మ రి మ పా మ వని ॥ మ చని చని చని సా ని సరీ ॥
- అ ది గ - - మ - - ॥ అ - ము - - లె - - వ్య - - ॥

రి మ రి మ రి స సరీ సరీ పా ॥ వని చని చమ రి మ రి మ రి న ॥
ర - ను - - - త - - - విం - - ॥ చి - - - - ర - - - రా - ॥

సా రి మ రి న ని పా ॥ ని సా రి స రి మ పా మ వని ॥
- అ - ది - మూ - - ॥ అ - మూ - రా - - - - ॥

వ మ రి సా - - ॥
మూ - - - - ॥

అ. చ. - - చని పా చమ చమ ॥ పా - పా పా ॥
- - సదం ని - - - ॥ పా - చ కి ॥

చచని ని చని ॥ సా - సా - - ॥
మిర - కో - టి ॥ మూ - ర్య - - ॥

2. - - చని చమ చమ రి న రి మ ॥ ని ని చమ చమ పా పా ॥
- - సదం - - - ని - - - ॥ పా - - - - - చ కి ॥

చని చని సా ॥ రి సని సరీ సరీ - - ॥
మర - కో టి ॥ మూ - - - - - ర్య - - ॥

- - రి మ రి పా ॥ చని పా రి పా ॥
- - పా - ర్య పా ॥ మూ - - పా ర ॥

సని చి రి సని సా సని చమ ॥ మూ - చని చమ రి న ॥
పా - - - త - న - - - - ॥ ద్యు - ఱ - - - ని - ॥

చ. -- పశా వ వ || నిని పమ పా - - ||
 -- సీ కే రయ || పు - - - ట్రీ - - ||

 -- పమ మా మా || పని పమ రి పా ||
 -- ల్రో తు వో || ల్రో - - - ప వో ||

 -- ని సరి పరి స || పా సి సి ఫా ని సరి స ||
 -- సీ - గు - - ట్రీ - || బ - య - ల - - - ||

 పమ రి పరి పమ పా పమ || పా - పా - - ||
 ము - - - రా - - - || మా - - - - ||

 -- పని పమ పమ రి పరి ప || నిని పమ పమ పా పా ||
 -- పా - కే - - - త - - - || రా - - - - మ ○ ||

 ప సి ప సి పా || రి స సి స రి స ||
 శ్వా - గ రా జ || మ - - - - త - - ||

 -- రి ప రి పా || స సి పా సి పా ||
 -- ప్ర్యా - మి యై || టి - - మా య ||

 స సి ని రి పా పా స సి పమ || మా - ప సి పమ రి స ||
 క - - - - రా - - - || మ - - - - ని - ||

 - రి ప రి మా || ప ప మ పా పా ||
 - స్నా దిగి ము || అ ము - లె స్నా ||

 ప పని క స సి పశా || మా ప ప రి పా ||
 ర మ - - త - - వి || చి రి - - రా ||

అవకాశిక :

శ్రీరామవందుడు లక్ష్మణసోహుడై విశ్వామిత్రుని యాగసంరక్షణార్థమై చని
వవ్యతి ర్ఘృతమును వర్షించుచూ, శ్రీరామవందుని పోమువై నాట్యమాదు ముంగురులను
చూచి రాణ బుఫియగు ఆ విశ్వామిత్రుడెట్లానందించినాడో ఇవదుర్ఘంగమును చేసెడివేళ
ముంగురులాడుటగని ఆశడెట్లు మురిసినాడో శాయిగ్రామస్వామి తలచుకొని ఆనందించు
చున్నారు.

మర్యాదావంతి – భూపకం

వ. అంక లల్ల రాదగ గరి ఆరాఱ్చుని ఎటు పొంగనో !	131
ఆ. వ. చెలువ్వుమీఱగను మారీచుని మరమణచే వేళ !	132
చ. మునికమునై గ దెఱిఁ ఇవ దనుపును విఁచే సమయ మున శాయిగ్రామ విమతుని పోమున కంటిల్ల !	133

1. వము | రిరిసన్ రి || సన్నిష్టా | నిసరిసరి ||
అల | కం - ల్ల - || లా - - | ద - గగని ||
2. వము | రివము రిసరి || సన్నిష్టా | నిసరిసరి ||
అల | కం - - ల్ల - || లా - - | ద - గగని ||
1. సన్రి | మరిరి మహా || నినిపము | హా రమరిసరిము ||
అ - - | రా - ల్లై - ని || ఎ - టు - | పొం - - గె - నొ - ||
2. సాసరి | మరిరి మహా || చనిసంతి | మరిసనిపమరిము ||
అ - - | రా - ల్లై - ని || ఎ - టు - | పొం - - గె - నొ - ||
- పాపము | రివము రిస || రి నిష్టా | నిసరిము రిరి || సా | - - - - ||
అల - | కం - - ల్ల || లా - - - | ద - గ - గని || - | - - - - ||
- అ.ప. - చని | - సరి రి || సరిము | సరిసా || నిని | నిరిసాసనిపా ||
- చెలు | - తుమీఱ || గను - | మా - రి || చుని | మ - రమ - ణ ||
- చనిసా | - రిసనిపమరిము ||
చె - - | - వే - - - శ - ||
2. సచని | - సరి రి || రిసరి | రిమూరి రిస ||
- చెలు | - తుమీఱ || గ - ను | మా - - రి - ||
- సరిసని | నిసనిపచనిపము || చనిసా | - రిసనిపమరిము ||
చు - ని - | మ - ద - ను - ణ - || చె - - | - వే - - - శ - ||
- పాపము | రివము రిస || రినిష్టా | నిసరిము రిరి ||
అల - | కం - - ల్ల || లా - - - | ద - గ - గని ||
- సా | - - - - ||
- | - - - - ||

త. - వము | - వరి మరి || వము | వరి మరి ||
- ముని | - కను సై - || గదె | థిసి దివ ||

నినిపా | నినిమావమరి || రిమశా | చనిసా సనివము ||
ధ - ము | వు - ముని - రి || చే - - | స - మయ - ము - ||

1. వ చని | - సరి రి || సరిము | సరిసా ||
న (ఉ) - | -- శ్యాగ || రా - ఇ | ముని ||

నిని | నిరిసా సనిపా || చనిసా | - రిసనివమరిము ||
మో - | ము - నరం - - || తే - - | - - ల్లు - - - - - ||

2. వ చని | - సరి రి || రిసరి | రిమరి రిస ||
- (ఉ) - | -- శ్యాగ || రా - - | ఇ - ముని ||

సరిసని | నిసనివచనివము || చనిఫొ | - రిసనివమరిము ||
మో - - | ము - న - రం - - - || తే - - | - - ల్లు - - - - - ||

పావము | రివమరిస || రిసనిఫు | నిసరిమరిరి || సా | - - - - ||
అం - | కం - - ల్లు || రా - - - | ధ - గ - గని || - | - - - - ||

అవకాశిక :

**శ్రీ శ్రవణమనందు శాస్త్రగ్రాషస్వామి శ్రీరామచంద్రుని శరచాపమలమ పొగడుచు
శాస్త్రముని వృక్షాశము, ద్రుమకుల్య సంహరము, రణరంగమునందు శ్రీరామ శాఖములు
ఇరిపిన శిథశ్రము మొదలగునవి పర్చింపుచూ “ఇట్లీ వివిత ఖలసంశ్శోభములగు శరచాపములు
నీకెట్లు వచ్చినవి శ్రీరామచంద్రా!” అని అదుగుచున్నారు. ఆచు శరముల పరుగులు కనబడు
చున్నట్లు సంగతులను సృష్టించుట శరపాటువమును చెప్పుటకు ‘చంపక’ యిను వరమును వాద్యటయు
గమనించినచో శ్రీరామచంద్రుని ఇగదేక ధనుర్దరునిగా అయ్యివారు దర్శించినాచేపోశని
తోచుచున్నది.**

మధ్యమాపథి – ఆది

ప. ఎపరివ్యాపి శరచాపములు నీ!

శివకులాట్లి చంద్ర

। १।

అ. ప అవకాశించు వేళ నుండెనో లేక

అవనికేగి యాక్కించిపో శ్రీరామ నీ!

। २।

చ. ఒక చేసిన లది నూరై వెట్టుయ్య

చక్కపక్కలాడి శత్రుల నడచే నటా

వికలని శాసని శ్రోవ శిమూర్చులు

పెనుక తీసినారటా

సకల నదిచత్తిక్క ద్రుమకుల్యుల

సంహారించే నటా

ప్రశంక కీర్తి గంగిన కోదండ

పాటి శాస్త్రగ్రాష విముత నీ!

। ३।

1. వమహా - - హా | వమమారీ | సారిము ||

ఎవరి - - చ్చి | రి - - రా | - రాము ||

2. వమహారిమహారిమవని | వమమవరీ | సారిము ||

ఎవరి - - - చ్చి - - | రి - - - రా | - రాము ||

3. వమహారిమహారిమవని | సనివమరీ | సారివము ||

ఎవరి - - - చ్చి - - | రి - - - రా | - రాము - ||

రిసన్నిసరిసరిమారిసన్నిష | స్తిసరిమవ | స్తివమరిము ||

శరచా - - - - ష - - | ములు - - - | - స్తి - - - ||

2. రిసన్నిసరిసరిమారిమహా | మవనిచనిసా | సనివమరిసరిము ||

శరచా - - - - ష - - | ము - - లు - - | - - - స్తి - - - ||

3. రిసమమరిచవమమనినివవ | రిరిసకనినివవ |

శరచా - - - - - ష - - - | ము - - - - - - - - |

మమరిసన్నిసరిము ||

లు - - - ని - - - ||

4. రిసన్నిసరిసరిమరిమవమవని | చనిసనిసరిమేరీ |

శరచా - - - - ష - - - - - | ము - - - - - లు - - |

సనివమరిసరిము ||

- - ని - - - - - ||

5. రిసన్నిసరిసరిమారిసన్నిష | స్తిసరిమవ | నివనిసా ||

శరచా - - - - - ష - - - | ములు - - - | స్తి - - లు ||

సకని సాని రి సని పా | మహాని వమరీ | సరి వమరీ ||
ఇన - కులా - - - | త్రి - - - - | చం - - - - ||

సాని సరి మవని వమవమరీ | రి సని భనీ | సా - - ||
[ప్రా] - - - - - - - - | - - - - | - - - - ||

అ. చ. నిని పానిని మావమరీ రి మవమ | రి సరి మారి | మపామపా ||
అ - వత - - రిం - - చు - - | - - వే - - | - - - క ||

నిని వమరీ మవనీ | ని వనీ | సాసస ||
మం - - - - దె - - | నో - - | - శేక ||

ఓ రి సరీ మారి సని చరీ | సని పాని | సరీ సనిని ||
అవని - - కే - - - | గి - - యూ - - | త్రిం - - - చి ||

సరీ మరీ సని సరీ సని వని పా | రి మపారి మ |
థ - - - - - - - - - - - - - | వో | త్రి - - రా - |

పని వమరి సరి మ ||
- - - - మ - - - ||

చమపా - - పా | చమపా మా | పా - - ||
ఎవరి - - చి | రి - - - | రా - - ||

చ. మమమావమరి మ | రి మపావమరీ | రి సని వ ||
- ఏ క చేసి - న - | - - - చ - - | రి - - - ||

ఓ మరి మపా మవని వమరి మ | వని వమరి మ | రి పా ||
మా - టై - - - - - చె - - - | - - - - మైంద్రి - - - | - - - ||

రి పవము రి రి స్తి స్తి సం ము | రి స్తి శ్వా | స్తి సా ||
చక వ - - క - లా - - - | ది - - - | క త్రు ||

రి ము మ శా రి ము చని | చమ రి ము రి | సా - - ||
అ న - ఇ చే - - - | న - - - టు | - - - ||

మ రి చమ శా రి ము శా | మ వ స్తి చని | స్తి చని సా ||
వి కలు - ని కా - - | - - - కి - | ని - - - ||

చ సి సి శా మా మ వని ప | చ మ రి ము రి | సా - - ||
త్రో - - - చ త్రి మూ - - - | - - - ర్యు | లు - - ||

ని ఫ స్తి సా రి ము | రి ము చని చమ రి ము | రి సా ||
వె షు క దీ సి - | నా - - - ర - - - | టు - - ||

చని శా మ వని చచమ రి ము | శా మా | శా - - ||
సక ల త్రు - - - ము - - - | కు ల్యు | అ - - ||

స్తి చమ రి ము శా | మ వ స్తి | స సి సా ||
న - - - కి - | చ - కి | కై - - ||

రి కి సం మూ రి సి | వి చని | సా సా ||
సం హ రిం - - - | చే - - | న టు ||

రి కి కి రి రి సి | సా సి | కి రి మూ రి సి ||
ప్రకట కి - - | రి గ | గ - - | న - ||

వి సి కి సి ని శా | స సి ని చ | స్తి సా ||
కో - - - - - | రిం - - - - | - ర్యు ||

ని స రీ మ రీ రీ సా క ని రీ న | ని చ సి | ని మ పా ||
పా - - - - - డె ట్రీ - - - | - - శా గ్య | - - గ ||

ని స రీ న ని సా ని పా మా | ఓ మ రీ మ పా | వ మ రి స ని స రీ మ ||
రా - - - - - - - - - | వి - ను - - | త - - - ని - - - ||

వ మ పా - - పా | వ మ పా మా | పా - - ||
క వ రీ - - చి | ఓ - - - | రా - - ||

అశక్తిక :

శ్రీ ! రునమునందు 'సత్యస్వరూపుడతు, విర్యికారుడతు, వరాకృషుడతు, నగు నిమ్న నమ్మిక ఇతరులను నమ్మిసవో నరణన్న మీదేరునా ?' అని చెప్పుమా ఇతరులను నమ్మిటయను నది ఎంత బద్ధి హీనమగు వనియో ఉదహరణ పూర్వుకముగా చెప్పుమన్నారు. "పంద్యు పాటు చెరుగులిచ్చినచో ఇటుపాటు కలుగునా ? గంగరావియను వృక్షమునకు ప్రొమ్మిక్కినచో గంగా స్నాన ఫలమయ్యానా ? దొంగమగని భ త్రిమీర సేవించి మంచికోపచాపసేర్పునా ? నంగనాయులను శరణనినచో యనంగుడగు మన్మథుడు ఖ్యాసము నుపచేసించునా ? రాగలోకముతో శచు చేసికి పరగతి కలగ సేర్పునా?" అని లిన్న లిన్న ఉదాహరణంతో ఖ్యాసిపడేశమను చేయుచున్నారు శ్రీగురాజస్యామి.

మహామరావులైన భద్రగిరి రామచాసులు పాదిన 'నరహరి నమ్మిక నరులను నమ్మితే నరణన్న మీదేయునా?' అను కిర్తనయు, ఇదే విధముగా నున్నది. లోకపృత్తమును, అందరి తెలికుపు తనములను చెప్పునప్పుడు మహాస్మృతికిని ఇట్టి శాశ్వతములు వ్యక్త నహాణమేపో !

మధ్యమావళి – ప్రిపుట

- ప. నరిలోకన సీతుగాక అన్యంల నమ్మి
నరణన్న మీదేరునా ! పి.
- అ. ప. ఇలకొ ప్ర కులభూషణ సుశాషణ స
జ్ఞన పోషణ ఇనక నుకారమణ ! పి.
- ప. కొంగపంటి ఛ్యానము చేసికి తన
కోరిక కొనసాగునా
కొంగమగని భ త్రిమీఱ నమ్మితే మంచి
కోవ ఆపసేర్పునా
గంగలోని ఉదను నమ్మితవ సా
గరము దాటవచ్చునా
వంగ నాయుల శరణటు చేక న
సుంగుడు ఖ్యాసిపడేశము కేయునా ! పి.

3. పరమ వంద్యకు కాలుపేరుగు లోసికే చంటి
పాలు కలుగ నేర్చునా
సెఱయ భనములు దాయాదుల కించే
పెట్టు మాట కల్పణ
ఎదువుచేసే యూడుర శూమిని త్రికే
విషై న ఫలించునా
పరమైన పేరుగలుగు గంగరావికి
వందన మొనరించికే ల్రోవ నేర్చునా !

॥న॥

సాగైన బూరుగులను కెంచికే
సుకశ ఫలము కిమ్మునా
శాగ్యముగఱ కిరుమంజన విశవము
పతిచారకుల కబ్బునా
రాగలోభమాళో దము ఛేసికే ప
రగళి కలుగ నేర్చునా
శ్యాగ్యగ్రాం సున్నక సధ్యం స
శ్యాగ్యమాచము నిర్వికార చరాత్మక !

॥న॥

5. - ర ర | మా పా || ని ని చ | చ ని పా || ని స ని | పా మా ||
- న ఱ | న లో || చ న - | ని - న్ను || గా - - | క అ ||

మచమ | రమ రి || న ధి పా | సీ పా || రమ ర | మచమ ర || స
మ్య ఱ - | న - మ్యై || న - ర | ః న్నై || మీ - - | చే - రునా || -

2. - ర ర | మా పా || ని ని చ మ పా | ని స కీ పా ||
- న ఱ | న లో || చ - న - - | ని - - న్ను ||

ని స ని | చ మ రి || మచ ని చ మ | ర మ రి ||
గా - - | క - అ || మ్య ఱ - - - | న - మ్యై ||

న ధి పా | సీ పా || రమ ర | రమ చ ని చ మ రి ||
శ - ర | ః న్నై || మీ - - | చే - - ; రు - ర ||

శరీ | మా పా || - వము | పా - - ||
- నథి | న లో || - చ - | చ - - ||

అ. చ. - వని | సి పా || వమా | రి మా || వపా | సి వి చ ||
- ఇం | జా వ్య || కు ఱ | క్షు - || చ ఱ | సు కా - ||

ససని | పా - - || స మ రీ | రి పా || ని వి చ | వని స రీ ||
చ ఱ - | స - - || జె న - | పో - || చ ఱ - | ఇ - న - ||

ససని | స ని వము || మ వము | రి మ రీ ||
క - - | సు - త - || ర మ - | ఇ - - ||

శరీ | మా పా || - వము | పా - - ||
- నథి | న లో || - చ - | న - - ||

చ. - వ ప | పా పా || మ పా | సి స ని వి || వ వము | పా మా ||
- కొంగ | వం టి || రాణ్య - | న - ము - || శై - - | సి న ||

రి మ పా వ ము | రి రి వ || మా వ ము | రి రి వ స || సి పా | రి వ రీ ||
త - - - - | న - - || కో రి - | క - కొ వ || పా - | గు - నా ||

రి మా | పా నీ || సి వ | ని స రీ స || స ని చ | వ మ మ చ ||
దొ - | గ మ || గ ని | థ - త్తి - || మీ - - | ర - న - ||

మ కి | మా రీ || న నీ స | రి రి || రి వ ము | రి పా ||
మృన | మం చి || త్రై - వ | జూ చ || సే - ర్యు | నా - ||

- వ ని | సి ని వి || మ వము | రి మా || వ పా | సి వి చ ||
- గం - | గ లో - || ని - - | యొ - || ద ము | న మృ - ||

చి నీ | పా స న || వి క రి | ఉ మ రీ స || సి పా | చ రీ పా ||
భ చ | పా గ ర || ము - ము | చూ - బు - || చ - - | క్షు - కా ||

-- ని | నీ సొ || రి మూ | రి సొ || వి సొ | రి సొ ||
 - - నం | గ నా || చు ० | క ర || ఇ ము | ము ० ||
 సని చ | నీ సొ || ఎ సో రి | రి సొ || సని చ | నీ సొ ||
 చే - - | త యు || - నం - | గు యు || జ్ఞ - - | వో చ ||
 నీ నీ ని | పో మూ || ము చ ము | రి ము ० ను ||
 దే - - - | రో ము || కే - - | ము - న - ||
 చ ० ० | మూ పొ || - చ ము | పొ - - ||
 - న ० | న లో || - చ - | నా - - ||

ప్రశ్నలకు పాఠిక :

ఉపాయిక్కు నమునందు త్రిచూలందుని దివ్య సాంకేతికమును వ్యక్తించుచూ “సోతు సూర్యులో చమడును, అజ్ఞానమిరముసు తోగ్గట్టుచాచును, త్రిచూలిని వెచ్చుకొనుచున్నారు.

మధ్యమాపథి - 47

1. నగు చోచుగలవాని నామనోహారుని
ఇగమేలు కూరుని కానివరుని ! ॥నః॥
2. దేవాదిదేవుని దివ్యసుందరుని
త్రిచూలుదేవుని సికారాఘనుని ॥నః॥
3. సుక్ష్మనిధిని సోతుసూర్యులో చమని
అజ్ఞానశమమును అణచు కాస్కరుని ! ॥నః॥
4. నిర్మలాఖారుని నిఖలాఘనారుని
దర్శాది మోకంబు దయచేయు ఘనుని ! ॥నః॥
5. తోధతో బలమారు పూఢించి చేసా
రాధించు త్రిచ్యగ్రాం సమ్మతుని ! ॥నః॥

క. శుచ నీ సీ నీ | శశుమరి | రీ ||
శగుషో - ము | గంచా - | - ని ||

ధి వేరి పెరి చమ | రి స సో - రి | సన్ని శని రి ||
శా - ము - - నో - - | శా - రు - - | - - - ని - - ||

శుచ నీ శని సరి రి స | శా - ని | ని చ నీ ||
శగుషో - - - య - | శా - రు | ని - - ||

శని సరి మరి సని శని సరి సని శమ |
శా - - - - న - కి - - - - వ - |

రి శుచ నీ సని శకు | రి శుచ మరి నరి ||
శా - - - - - | ని - - - - - ||

||శగు||

అవకాశిక :

ర్షి కిర్తనమునందు “ప్రచంచమానగల సుఖములవీయి మంచు వంటివరియు, భాసెడు ఉదరము నింపుకొనుటకై కుట్టులను పోగడననియు, మానమేప్రాణముకన్న మిన్ను యని యంటిననియు, వేదమ్ముకమగు భవమును వేరుచేసి నిపదము:అయందఱి శ్రుతిమై ముత్యమని చెప్పితిననియు నాటుకై పరికేరు నరులు !” అని **శ్రీరామునితో** అయ్యవారు మొరచెట్టుకొనుచున్నారు భక్తులను వారి కాలమునాటి ప్రజలు ఎటుపంటి అపరిందలు చేసి ఎట్లు వారిని పొంచించుచుండురో అయ్యవారి యిట్టి రవసలలో మనకు తెలియవచ్చుచున్నది.

మధ్యపూవకి – ర్ఘుంపె

- ప. నాటుకై పరికేరు నరులు ! ॥నా॥
- అ. ప. వేద సమ్మాన భవము వేఱు తేసికి నసుచు !
- చ. పంచరణనక్క ప్రపంచమున గలసుఖము మంచువలె నసుచు మది సెంచిచి గాని పంచకొని భవము లాక్ష్మిముకొని సరియొవ్వు రంచు మణి గతిము తేరంచు పర్చికినా ! ॥నా॥
2. దినము నితోయిశ్శపనమ్మున కాస చెందికినా మనసున నిల్లు యొకటని యుంటిగాని అనుదినము యొరుగ మేలును ఖాచి కాళ లేకను రెండు సేయవలె నసుచు పర్చికినా ! ॥నా॥
3. ప్రాణమేపాటి యని మానమే మేంటి గాని **శ్రీరామ** పరమానంద జలథి **శ్రీరాథకులములో** శేని దారిగి పట్టి కాసె దురదరము నింప నొరుల బోగదికినా ! ॥నా॥
4. అకానుకాచుయుగ శ్రీశాసకివకి ప యొఱక శ్రీకృష్ణగురాణమత చరణ తుఱగతిలో నిన్ను బూతించు వారి న వ్యాఘమున శ్రోచే సురాణ సిహాకైన ! ॥నా॥

3. - భద్రి | సరి || ఓం | ఓసరి || వమరి | ఓసా | నింజనిథి ||
- నా - | దుషై || పథ | కే - రు || న - రు | య - - || ఉ | రా - - - మ ||
4. - భద్రి | సరి || ఓమవని | వమరింస ||
- నా - | రుషై || ప - థ - | కే - - రు - ||
- మరివము | నివమరిస || సా | నింజనిథి ||
      న - రు - | య - - - || ఉ | రా - - - మ ||
4. - భద్రి | సరి || ఓమసని | సంసనివము ||
- నా - | దుషై || ప - థ - | కే - - రు - ||
- పనివము | ఓంస || సా - థ | సనివమరిస || నిథ
      న - రు - | య - - || ఉ - - | రా - మ - - - || - - ||నా||
5. - భద్రి | సరి || మరివము | నివసనింస ||
- నా - | దుషై || ప - థ - | కే - - - రు - ||
- మంసని | వమరిస || సా - థ | సనివమరిస || నిథ
      న - రు - | య - - - || ఉ - - | రా - మ - - - || - -
6. భద్రి | సరి || రి రి | రి సం || సా | సంసనివ ||
- కే - | రస || మృత | రతము || కే | రు - కే - - ||
- నినిచ | వమరిం || వ
      సా - థ | న - ము || -

3. - కని | సరీ || ర ర | ర సరీ || సరిమంగి | సనివిశ ||
 - వే- | రను || నునుత | భవము || వే - - - | రుకే - - ||

నినిశ | వమర్రి || న
 న - క | న - నుచు || -

8. - పని | సరీ || ర ర | ర సరీ || రిమశము | రిసా ||
 - వే- | రను || నునుత | భవము || వే - - - | రుకే ||

నిరిసని | వనివమర్రిము || ఐన
 న - క - | న - ను - - చు || - -

9. - పావ || పా | నిని వ వము || - రిము | వనిని ||
 - ఆ | ఆను || ఆ | హు - యుగ - || - త్రి - | ఆ - న ||

వమర్రి | రివను || న నిన | రివరీ || రిము | వ నివి ||
 | - - | చ రిక || యొ - - | కొ - క || త్రి - | శ్యా - గ ||

వమరీ | వమరీన || రిము | పా - || - రిము | వనిని ||
 రా - - | ఆ - నుక || చర | ఆ - || - శ్యా - | శ్యాగరీ ||

నిక | నిని || - స | సా సరీ || కనివినిసా ||
 శ్యా - | నినును || - తొ | తించు - || వా - - | రిన ||

- పని | సంరీ || కిమంగి | రిససీ || సా | నిరిసనివ ||
 - శ్యా - | ఆముష || త్రి - - | చే - సు || రా | ఆ - న - - ||

నినివి | వమర్రిము || న
 న - - | యుం - - దు || -

॥సాధువై॥

అప్పారిక :

రుణ! రనమునందు 'బొంగరిం ఇయగంగ సేల ? దేహమెత్తి సంచేహపడసేం ? రాగ శాహిత్యాన భాగధేయుని వినాగతి ఎవరె ? కనఃక రామనామ భక్తి మానస' అని శ్యాగురాజ స్వామి తమ మనస్సుష్టేంచి హాతోసచేపమను చెప్పుకొనుచున్నారు.

ఇది దివ్యానామ సంకీర్తనములలో నొకటి. అయ్యావారి కిర్తనములలో సంగీతమునకు అనువగు ఒక విశేషమును గుర్తించవలసిన్నున్నది. సాహిత్యమును గమనించినపో చంక్రియంతు గఱ ఆఖరి అక్షరము 'నీ' అనియు, తరువాతచంక్రి 'యందు' అని ఆరంభించును. ఇది చచువుటలో అంతగా ఆన్నటి యుండదు. కవితా సంప్రదాయముల ననుసరించి చంక్రిల కొసలు వాక్యాంత ములు గానే యుంచుట ఒక గమనార్థామైన కవితాకై క్షేము. సంగీతమునందు ఆవర్తనులు సమమునండి ప్రారంపించునపుడు 'నీయందు' అని వచ్చునపుడు 'య' అను ఆకురమున్నై మాత వచ్చియొక విరుద్ధగు లభును నిచి శాశగతి నాంపుచేషార్పును. ఇట్టిని పాంచెమార్పు గమనించి పాడని యొదల 'నీ' అనునికి పూర్తిగా తెగిపోయి 'యందు' మండి లభురూని యొక అంచదర్శపు విరుపు వచ్చి ప్రోత్సహ వాక్యార్థము తెలియకుండని ఒక సందర్భము కలగును. ఇట్టి గానములను వినియోకాలోయి కొండరు మహామార్పులు శ్యాగురాజునందు సాహిత్యము, అన్నమాచార్యులయందు సంగీతము పెదకట వ్యాపకుని చెప్పుచున్నారు. సంగీతమునభ్యాసించెడి శారు సాహిత్యమును కొంతకర్కైన శెలిసికొని మహామార్పులగు వాగ్గేయారూల రచనలకు న్యాయము చేకూర్చి వారిటిట్టి యశ్శిక్రి రాసియకుండురు గాక. శంక సంప్రదాయమఃన పాదు ఓనవలసిన యట్టి కిర్తనలు పాదునపుడు యట్టు శ్రద్ధపహించుట యంకొను ఎంతయో ఇష్టపరము.

మర్మమాపలి - అది

ప.. రామనామ భక్తి మానస !	॥రా॥
చ.. బొంగరిం ఇయగంగ సేల క్రి రంగని పరమాత్మా గౌసించుకొని !	॥రా॥
2 దేహమెత్తి సంచేహపడక కై శేషా శాగ్యమా దేహా దేహా యని !	॥రా॥
3. ఏక్కువైన హారి యొక్కడనుచు మది తుచ్ఛడనముగని శోక్కు సంతము !	॥రా॥

4. ఎందు లోక రాకేందు ముఖుని సి
యందు ఖాచి పంచుందు లోర ప్రీ !

॥శా॥

5. సాధు పళ్లుల లోద్దచేత భవ
కాద హూపటలె సారకమ్ములో !

॥శా॥

6. రాగ రహిత జన రాగధేయుని వి
నాగి ఎవ్వరె క్యాగరాష నుత !

॥శా॥

7. రిస ని చరి చరి చమ | రి సా | రి మ చ మ రి స ||
రా - - మ నా - మ త జ - | రే - | మా - - - న స ||

॥శా॥

8. రిస ని చరి చరి మ చ ని | స ని చ చ రి స | రి మ చ మ రి స ||
రా - - మ నా - మ త - జ - | రే - - - - - | మా - - - న స ||

9. రిస ని చరి చరి మ చ ని | స రి స రి స ని చ మ | రి మ చ మ రి స ||
రా - - మ నా - మ త - జ - | రే - - - - - | మా - - - న స ||

10. రిస ని చరి చరి మ చ మ | ని చ స ని రి స మ రి | స ని చ మ రి స ||
రా - - మ నా - మ త - జ - | రే - - - - - | మా - - - న స ||

11. రి మ మ మ మ రస | రి మ చ | చ ని చ మ ||
పొ - గ రి కిఱు | గం గ నే | - ఱ ప్రీ - ||

పా రి స స ని ని చ | చ ని చ చ మ | రి చ మ రి చ ||
రం గ ని చ చ మ య | కొ - గ రిం - | - చు - పొ ని ||

॥శా॥

అవకాశః :

శ్రీ ! భవమునందు శ్రీరామ కథా సుధారణము అనువది యొక రాజ్యమే చేసును నుమా ! భావూమణి జాని, శామిత్రి తరహాదులతో భూమియంతు ప్రతయంద్విన భాషరికము, కర్మశందములను సముద్రము దాటించగల యోడయు 'వై రాగ్యాది గుణములను' వెంచొం దించి ఆక్ష్యంశదమునిచుపునదియు' కలికంగములను వారించునదియునగు ఈ రామకథను అరాధించి తరించుమని క్యాగ్రగ్రాంపాయి తన మనస్సునకు చెప్పుకొనుచున్నారు.

మర్మమాపః - అది

ప. రామకథా సుధా రస పాశ మొక రాజ్యము చేసునే ! ॥౩౫॥

ప. భావూమణి జాని శామిత్రి
తరహాదులతో భూమివేఱయు శ్రీ ! ॥౩౬॥

ప. రాగ్యర్ఘ్యాల లందమే మనసా
వై రాగ్యసంద పొల్యునికేతనమే
కర్మశంరాగ్యాల న్యాసి నాశమే
కంపారమే క్యాగ్రగ్రాం వినురుదగు ! ॥౩౭॥

పు - - సా - చ వ ధ రి శ | రి - - | రి చ మ రి ||
- - - శా - మ - - క | ధ - - | - ను - ధా ||

2. సా సా - రి స ధి వ కి శ | చ మ రి రి చ మ | మ రి చ మ రి ||
- రా - - - మ - క | ధ - - - - | ను - ధ - - ||

3. ర శ రి స ధి ఫ ధి స రి శ | ర - - | రి చ మ రి ||
- - శా - - - మ - - క | ధ - - | - ను - ధా ||

4. సా స ధి రి స ధి ఫ ధి రి శ | ర మ చ ని | స ధి చ మ రి ||
- రా - - - - మ - - క | ధ - - - - | - మ - ధ - - ||

5. రి చ ధ ధి రి స ధి ఫ ధి రి శ | ర మ చ ని స ధ మ రి | స ధి చ మ రి ||
- - శా - - - - మ - - క | ధ - - - - - | - - ను - ధా ||

6. ర శ ధి చ మ రి స ధి ఫ ధి స రి శ | ర మ ర మ చ మ చ ని |
- - శా - - - - మ - - - క - | ధ - - - - - - |

చ ని స ధ మ రి క ని || భ చ ర ర
- - ను - ధా - - - || - - -

1. - - ర మ పా - - | చ మ రి మ చ ని | పా - మ రి చ మ ||
- - ర శ పా - - | న - మొ - - - | - - - క క - ||

ర శ పా - రి చ ని చ రి - పా - | పా - రి మ రి క చ | మ చ ని చ మ రి ||
- - శా - - - - ధ్య, ము - | కే - - - - - | - - - ను - - ||

2. ర చ చ రి పా - - - క చ చ క చ ని | పా - మ రి చ క ||
చీ - ధ చ పా - - - | న - మొ - - - | - - - క - - ||

- రి స సా - ర న ధి ధ ధి న రి | మ ర చ పు వి చ స రి | రి స మ ర క చి చ మ ||
-- రా - - - అం - ము | శే - - - - శ - | మ - - - వీ - - - ||
8. రి చ చ ని సా - - | చి చ చ ని సా | హ - మ ర చ మ ||
సే - ర స పా - - | న - ము - - - | - - - క - - ||
- రి స సా - ర న ధి ధి న రి |
-- రా - - - అం - ము |
- రి చ చ ని క చ క చ ని | స ని చ చ ని చ మ చ మ ||
శే - - - శ - మ | శ - సే - - - - ||
- రి చు ర చ ర న ధి ధ ధి న రి | ర - - | సా - - ||
-- - - రా - - - చు - - క | చా - - | - - - ||
9. చ. - - సి - సి - | ని చ పా - సి | స సి సా ||
-- రా - మా - | చు - టీ - - | - - రా ||
- సా క చ స ని స చ క చ | స ని చ ని స | రి - మ ర ||
- న ట - - సా - - | మి - - - - | ల్లి - - - ||
2. రి ర చ ని ర చ ని చ ని చ చ చ చ చ మ | చ చ చ పా - పా - ని | స చ చ పా ||
-- రా - - - - మా - - - - | మ - - టీ - - | - - రా ||
- సా క చ స ని స చ క | స ని చ ని స | రి - మ ర ||
- న ట - - సా - - | మి - - - - | ల్లి - - - ||
- రి చ చ మ ర - క చ చ క | క చ చ చ చ చ చ | క చ చ క ||
- ట - - రా - - - | ట్యూ - - - | క్లె - - - - ||

సూ - ని రీ - ని వన్ | కి - రీ - కని ని కని ప |
థూ - ము - - - వె ० | యు - - - సీ - - - |

వని వము వము ० || కి ము ० ప
త - - - - - || - - - - - || ||౩||

చ. - - పా - మా - | కి - మ వని | వము ० ||
- - ర - రాకై - | ర్యై - - భ - | ఱ - పా ||

- - సా ० స ని వరి ప | కి - మ పా - మ | కి కి ||
- - ఱ న - - మే - - | క్ల - - - - - | మన ||

2. ని ని మ చని చ ము | కి - మ వన్ | వము ० ||
పా - - - ర - - రాకై - - | ర్యై - - భ - | ఱ - పా ||

- - పా ० స ని వ రి ము | కి - మ పా - మ | కి కి ||
- - ఱ న - - మే - - | క్ల - - - - - | మన ||

పా ० ము ० ము వ ము | చ రి పా | - ము ० ||
పా కై - - రాకై - - | వం - - | - రపా ||

మా పా - మా - ० ० స | కి - మ పా - మ | పా - - ||
- ఱ్య - చి - కే - - | త - - న - - | మే - - ||

1. - - ని - ని - | ని వ పా - ని | స ని పా ||
- - ర - రాకై - | ఱం - ర - - | - ఱ్య ० ||

పా స కి - కని క శ కి క | కని వని స | కి - ము ० ||
పా - - - కి - - | పా - - - వ | మే - - - ||

2. రి ని తి సని వి వ ని చమ | పె రి హ హ - న | న రి సా ||
 - క - - - - రు - - - - | మో - - - ర - - - | ల - - న్య ఉ ||

సా ని తి సని సం స | ని చని స | రి - మ రి ||
 - నా - - - థ - - | నా - - - వ | మె - - - ||

రి చమ | రి - మ రి | సని చని స | రి - మ రి ||
 - క - 0 - హ - ర - | మె - - - - | థ - - - ||

సా - ని తి సని వసి | ని చని ని సని | చని చమ మచమ రి ||
 శ్య - గ - - - రా | ః - - - వ - - - | ను - కు - ర - - - ||

రి మ రి చన ని రి చన ని చన | రి - - | సా - - ||
 గు - - - రా - - - - మ - - క | తా - - | - - - ||

శ్రుతి ప్రసమహందు కాంపీస్టుచాఫిక్యూరియన్స్ కామ్యూని "తల్లి ! ని తమి రుదగు వినాయకుని వలె నమ్మ ల్రోఫ్" మని అమె యతార కుకొమలను పర్సించుచూ క్యాగ్ రాజప్పామి ప్రార్థించుచున్నారు.

మధ్యమాశి - అది

- ప. వినాయకుని వలెను ల్రోఫవే నిను వినా వేల్పుశెవరమార్కు! ||వి||
- అ ప. ఆనాథరకు ప్రకామ్మా సుజ
నాసు మోతని శశి అనని! ||వి||
- చ. నరాధములకును వరాలోవగ నుం
డ రాములై కూసురాది దేవత
బ రాయిదిని తెండరాచు దయ జా
డ రాదా కాంపీస్టురాది నాయకి! ||వి||
2. పికామహుమ ఇనహికార్ట్‌మై ని
మ్ముకా డెలియ వేడ చారిమిగం య
వకారమే త్రి ఇకను దామసము సే
య్ ఇంకాలము సకా_త్రి పోరియి! ||వి||
3. పుచ్చాణి దయచే వరాలు మాటని
ఇ రా_కేసి ల్రోచు రాజధాని క్యా
గ రాజుని వృగరయ సరోణ మే
శే రామసోదరి వరాక_క్తి నను ||వి||

1. ఓ ఓ మురుతవినిసీర్ | న సా న | క వి సి పా వమ్ ||
 వినా - - యుతవినికట్ | ముల్రోక | శే - - - ని ను - ||
 చ న ని సా ని ని వ చ మురణ్ | చనిచమర్ | పా - - ||
 వినా - - వే - ల్యు - రెవ | ర - - - - | మూడై - - ||
2. ఓ ఓ వము మరుత వని నిసీర్ మ్ | ఓ సా న | ని రి సి పా వమ్ ||
 వినా - - - - యుతవినికట్ | ముల్రోక | శే - - - ని ను - ||
 చ న ని సా ని ని వ చ మురమ్ | చనిచమర్ | సా చమరిన్ ||
 వి - నా - - వే - ల్యు - రెవ | ర - - - - మూడై - - - - ||
3. చ ని సా రి సి రి సి పా వ మ మరిన్ |
 వి - నా - - - - వే - - ల్యు - రె - వ - |
- రి మ వ ని సి చమ్ | రి సా ||
 ర - - - - - | మూడై - - - ||
4. చ ని సా రి సి రి సి పా వ మ మరిమ్ | న రి సి చమ్ | రి సా ||
 వి - నా - - - - వే - - ల్యు - రె - వ | ర - - - - - | మూడై - - - ||
5. చ ని సా రి సి రి సి పా వ మ మరిన్ |
 వి - నా - - - - వే - - ల్యు - రె - వ - |
- మురిచమునికసిని | చ మరిసా ||
 ర - - - - - | మూడై - - - ||
6. ఓ ఓ కురుతవినిసీర్ | న సా న | పా - - ||
 వినా - - యుతవినికట్ | ముల్రోక | వే - - ||

7. నిషాధనీసర్కిరీసి | సా - ని - నినిషాధము ||
అ - నా - థరకు || త్రి - రా - మా - - & - ||

8. నిషాధనీసర్కిరీసి | సా - ని రీ | నినినినిసి ||
అ - నా - థరకు || త్రి - రా - | మా - - - & ||

9. నిషాధనీసర్కిరీసి | నిరీకమీరీసి | నిరీనిషాధము ||
అ - నా - థరకు || త్రి - - - రా - - మా - & - - ||

చెరీసా స నినినినిషాధము | రిమచనినినిషాధము | రింసా ||
సుంవాఘమో - - చని - | శం - - క - ర - | ఇని ||

10. వశాపనినివమహా | వసనిసానివ | వమిరిస్తు ||
శురాణద - య - చే | గి - రా - - య | మా - - టని ||

రి - సా - నినిథనిసాంము | రిసిరీము | చని వము ||
తీ - రా - చే - - సిత్రో - - | చు - రా - | రించ్య - ||

11. నిషాధనీసరీమీరీసి | సా - సా - ని | నినిషాధము ||
గ - రా - అని - హృదయ | వ - రో - ఏ | మే - - ఓ న - ||

12. నిషాధనీసరీవమీరీసి | సా - పా - కి | నినిషాధము ||
గ - రా - అ - ని - హృదయ | వ - రో - ఏ | మే - - ఓ న - ||

పక్కిసా - నినినినిషాధము | రిమచణినినిషాధము | రిపచ ||
తీ - రా - మహో - - - రం - | చరా - - క - - - | తీపము ||

శీర్షకుంపువచికిరీ | సిషా వి | సా - - ||
శీఘ్ర - . యుషిధిశరై | మత్రోప | వే - - ||

రపమునందు యోగుల హృదయములయందు నిషించు చాయను, జేపాతలము
సాధు వెళ్లాల్సియున్న వాడును నగు వేంక చేత్యరుని తై కపమును పొగడుచూ 'నిన్ను చూచు
అన్ని వేంచులున్నాను చాలయ్యా!' అని క్యాగరాజప్పామి క్రీతో చెప్పుకొను
చున్నారు.

మర్క్షమాశకి - 46

- ప. వేంక చేత్ నిను నీవింపను పది
వేం కనులు కావశనయ్యా ! ॥పేం॥
- అ. ప. వంకణాక పరిపారిత ముని ఇన
శాస్త్రమగు దివ్యరూపమును కొన్న ! ॥పేం॥
- చ. ఎక్కువ నీవని దిక్కులలోగడగ
అక్కులగొని మది పొక్కు కనుంగొన
నిక్కము నీవేగ్రథున ల్రోశు త
ఖక్కని మెఱసే తక్కుతనముగఱ ! ॥పేం॥
2. ఏ కోముపలమో నీ నామామృత
పానము అను పోపానము కొరకెను
శ్రీనాయిక పరమానంద నీ పరి
గానము శోకాయమానాంధ్రులుగఱ ! ॥పేం॥
8. యోగి హృదయ నీవేగం యమ ఇన
టాగ శేయ పర భోగిశ ఇయన
టాగవతప్రియ క్యాగరాజమత
టాగాచంచుకై టాగుగ నెంకాశ్శు ! ॥పేం॥

3. -- ఓము ఓము పా | -- పా | - ము వని ||
 -- ఎం -- క చై | -- క | - ని ను - ||

నీని సని పా ము | ఓవవమర్ | ఓపా ||
 - సే - - విం - | వను - - - | వది ||

2. -- ఓము ఓము పా | -- ము వని | వవని ||
 -- ఎం -- క చై | -- క - - | - ని ను ||

-- పా వర్షి సని పా | వమర్ ఓవము | ఓరి పా ||
 -- సే - - విం - - | వ - - ను - - | - వది ||

8. -- ఓవము మర్మా పా | -- ము వని | వజని సర్ ||
 -- ఎం - - - క చై | -- క - - | - ని ను - - ||

ఓసపా - ఓసని పా - నివము | ఓము పా ము వని |
 -- సే - - - విం - - - | వ - - ను - - |

వని పా సని వము || ఓస
 వ - - ది - - - || - -

4. -- ఓవము మర్మా పా | -- ము వని | వజని సర్ ||
 -- ఎం - - - క చై | -- క - - | - ని ను - - ||

ఓససర్ మర్ ఓసని సర్ సని సని | వమి సని వని వము | ఓము వమర్ ||
 -- సే - - - విం - - - | వ - - ను - - | వ - - ఓ ||

పా ఓము ఓపా | పా - ఓవమర్ పా | ఓపా ||
 - వే - - - 0 | క - - - - | నుయ ||

-- ఓ ఓ మ వ చ ని | చ మ ర కి | - మ స ర ||
-- కా - - వ లె - | న - - - | - - య్యా - ||

సా రి మ రి మ పా | - - పా | - - - - ||
- వెం - - క లై | - - కా | - - - - ||

అ. వ. - - చ ని ని వ చ ని | ని మ పా | - వ పా ||
- - వం - క - కా - | - - కు | - చ ర ||

- - చ మ పా ని సి | సి ని చ | - న సా ||
- - పా - - - కత | ము ని - | - జ న ||

2. ని స రి మ రి స సి పా చ ని | ని మ పా | - మ ర మా ||
- - - - వం - - క కా - | - - కు | - చ - ర ||

- - చ లి స ని చ మ చ సి | పా రి స సి | - స కి ||
- - పా - - - - కత | ము ని - - | - జ న ||

- - రి రి మ రి సా | స ని ని చ | ని క కి ||
- - కా - - కు క | మ - గు - | ది - వ్యీ ||

- - ని స ని ని పా | మా చ ని | చ మ రి || పా
- - తూ - - చ ము | ను గొ - | - - న్న || -

చ. - - పా - చ పా | పా పా | ని పా ||
- - యో - గ హృ | ద య | సి - ||

- - ని స ని చ చ మ | రి చ మ | రి సా ||
- - వే - - గ ఽ - | య ను - | జ - ||

- - ఓ ఓ కు రి రి న | న ఫి ని ఫ | - ఫి సా ||
- - కా - - గ ఽ - | య - - - | - చ ర ||

-- వి సా రి ము | రి నరి | మూ పా ||
 -- భో - గ - - | త - - | య న ||

 -- వని ని వచని | ని మ పా | - వ పా ||
 -- ఖా - - గ చ - | త - - | - ప్రి య ||

 -- వ మ పా సి సి | సి సి చ | - ని సా ||
 -- శ్వా - - గ రా | ఇ - - | - ను త ||

2. సీ స రి ము రి స సి వ చ వ ని | ని మ పా | - - మ రి మూ ||
 - - - - ఖా - - గ చ - - | త - - | - - ప్రి - య ||
- వ ని స ని వ మ చ ని | సా రి స ని | - స రి ||
 -- శ్వా - - - - గ రా | ఇ ఇ - - | - ను త ||

 -- రి రి ము రి సా | స ని సి చ | ని స రి ||
 -- నా - - గా - | చ - ఱ - | ము - తై ||

 -- ని స ని ని పా | మూ వ ని | వ మ రి || సా
 -- శా - - గు గ | నె ఱ - | భో - - || వ్య

 సా రి ము రి మ పా | - - పా | - - - - ||
 - పెం - - క తై | - - టా | - - - - ||

అశ్వతాపిక :

శ్రీ ! ర్తనము నందు మధుర కృతి రావముతో ప్రిరామ చంద్రుని ప్రార్థించుచూ “ఏ శ్యాంగారరామ ! నీవే నా కుంకుమును, నాలోని ఊరి నీ కేం తోచడు. మనసిని మాట్లాడే దెన్నుడు ? నీపుతేని నిముషము : నే నొల్ల ! అపనికాథిష గిస్సు శాఖిన నామేను పగమాయై కేము చేయు ఆశములు తపములయిందేదైనా లోపమున్నదా ? నీకు మిక్కిరి | మొక్కినేసెక్కిని ఎంచిని నిప్పు వంచిన నావై చంపేం ?” అని శ్యాంగారాజసాయిమి వేషుకొనుచున్నారు.

ఇది దివ్యానామ సంక్లిష్ట ర్తనములలోనిరి.

పుఢ్యమాహః - ४६

1. ప్రిరామ ఆయురామ శ్యాంగారరామ
గారపమను | లోక కరుకాశముద్ర ! ॥५॥
2. నాలోని ఊరి నీ కేం తోచడురా
మనసిన్చినాలోను మాట్లాడే దెన్నుడు ! ॥६॥
3. శాశ నీవే విక శాఖమురామ
ఉంచిని వంచికే చంపురామ ! ॥७॥
4. ఈ స్తాల్యమీశాగ్యమెందైన గందా
అపమేము తపమేము అపరాదమేము ! ॥८॥
5. పంకతనయన నా కుంకుమ నీవే
అపనికాథిష నా సాగసెపరదే రామ ! ॥९॥
6. నీపు నిముషము తెని రాత్మకమేలే
తోషింప కెన్నాట్న తోచునే రామ ! ॥१०॥
7. ఎల్ల శాఖ్యములు మన సాల్లదే రామ
పాయగా మేను పగమాయైనో రామ ! ॥११॥
8. మిక్కిరి | మొక్కినే కెక్కిరి రామ
శాఖిల్ల ప్రశ్యాంగ రాశాది విసుక ! ॥१२॥

ప. రి మూ - పా - పా పని పా - చమ | ప ని సా - సని | చమ రి మరి న ||
 గు - రా - మ ఇయ రా - మ - | కృం - గా - ర - | రా - - - మా - ||

రి మా రి - సా ని పా ని - పా | ని పా రి పా రి | చమ రి మరి న ||
 గా - ర - చమ న త్రో - వు | క రు దా - న | ము - - - దా - || గు ||

చ. రి మూ - పా - పా పని పా - చమ | పని సా - సని | చమ రి మరి న ||
 ఎ - ల్లి - పొ అంగ్య ములు - మన | పొ - ల్లి - దే - | రా - - - మా - ||

రి మా రి - సా ని పా ని - వన | ని పా రి పా రి | చమ రి మరి న ||
 పా - యా - గా మే - ను - శగ | మా - యై - ను | రా - - - మా - ||

అవకాశిక :

రు. || క్రనమునందు సీకామహాదేవిని || త్రీంపుచూ, అమె “కళళవార్షి తనయియనియి, చాక్కల్పరాష సహాత యనియి, అభాండ రూపిణి యనియి చెప్పుచూ, మమథాగ్యకారిణి” యని మహాంక్షీస్వరూపయగు వై దేహిని క్యాగ్రాజస్వామి ప్రార్థించున్నారు.

అయ్యవారి || క్రనములలో బహుకొర్మి మాత్రమే సీకమ్మువారినిగూరి చెప్పినవి కంతు. అందులోనిది యొకటి. ఈ || క్రనము పాదుకొనుపురు రామాయణమునందటి యొక మధుర మగు సర్ని వేళము అయ్యవారి మనోనేశ్వరములముందు సామాత్కరించినదాయని తోచుచున్నారి. బుయచ్యమూకపర్యతమునందు రామ సుగ్రీవుల మైత్రి ఇరిగిన పిమ్మట రామవంద్రునట సీకమ్ముకల్లి యొకక్క ఆశరణముల మూట తెచ్చియివ్వగా గ్రీరామ.దు ‘ఉత్కుశా యిచి మీవరినె నగలేనా? ఏక ముతోభాకములు కాప్పములతో నిండియున్నావి. నీవైన చూదుమయ్యా?’ అని యనగా లక్ష్మణుడు నినమ్మించే ‘నిర్వము పాచాధింపందనము చేయు శమయమున సేను యా అందెయ చూచిని. ఇవి మాత్రము మావినవే’ యనినాడట. ఇది తలపునకువచ్చి ‘దేహితపద భక్తికై దేహి’ అని కాను లక్ష్మీమినంబటి ఖాగ్యమును అయ్యవారు పొందగోరి నారోమేమోనని తోచుచున్నారి.

పుఢ్యమాపరి – అది

- ప. దేహితపద భక్తికై వై దేహి పరిపాచి మే శచా ! ||దే||
- అ. ప. దేహికామమిక్కుక ఫలదే కమలాసనాన్యజ పర ఇనని ! ||దే||
- చ. కంచ వారాకిషనితే కరక భూపణ లసితే
కలశ గిశమదితే చాక్కల్పరాష సహాతే ! ||దే||
2. అభాండ రూపిణి అరిపులనిభిచేణి
మఖసంరకక రాణి మమ థాగ్యకారిణి ! ||దే||
3. శరణాగక పాపనే శతముల మదదమనే
శరుణారుణాఛిశయనే క్యాగ్రాజమృశురనే ! ||దే||

ప. సా - ని నివచము | మరిం వము | రి శస్తా ||
దే - హితచచర | ర - క్రిం - - | వై - దే ||

సా - ని సరినరీ చము | రిని నివచము | చరీ సా - ని ||
హి - - చరితశాచ - | సిమే - - - | - నచా - - || ||పే||

2. సా రి మరీ ససని పాశాచము | మరివము నినివచము | రి శా ||
దే - - - హిత - వ చర - | ర - - - క్రిం - - - | వై దే ||

సా రి సన్ని సరివరీ చము | రిని నివచము | చరీ సా - ని ||
హి - - - చరితశాచ - | సిమే - - - | - నచా - - ||

3. సా రి మరీ ససని పాశాచము | రిమవని నినివచము | రి శా ||
దే - - - హిత - వ చర - | ర - - - క్రిం - - - | వై దే ||

సా రి వస్తు సరినరీ చము | రిని నివచము | చరీ సా - ని ||
హి - - - చరితశాచ - | సిమే - - - | - నచా - - ||

సా - ని సా - - | - - - - | - - - - ||
దే - - హి - - | - - - - | - - - - ||

4. చ. నినివని ససా సనిసా | రిసరిరిని | సానిరి ||
ఇ - - హిత అము - - | షిక్కచరం - | దేతము ||

సరి మరీ సనివగము | రిచనినివచము | చరీ సా - ని ||
రా - - - సనా - న - | వ్యంజచ - ర - | ఇని - - || ||హే||

5. మతు ము మా ని | చవము నినివచము | శా - మరి ||
కంకణ రా రి | ఇని - తే - - | - - - - ||

ని నరి సరి వము రి రి న | రి ము రి ము | పా పా ||
క న క థూ - - - మం | ఒ సి - - | కే - - ||

ని పని ని పా ని స | రి స రి రి న | పా ని రి ||
క ల శ ఈ - - | - త ము ది - | కే కా - - ||

పా రి ము రి స ని వ వ ము | రి స ని ని వ ము | వ రి పా - న ||
కు - - - శ్రీ రా - - ఈ | న హి కే - - - | - న దా - - ||

పా - ని పా - - | - - - - | - - - - ||
కే - - హి - - | - - - - | - - - - ||

అవకాశిక :

తోఁ కి ర్రనమునందు ప్రవృత్త త్రిమతి చహితుడై తప్పస్తీర్థ పురవివాసుడగు మహా
దేశుని వై తమును, ప్రభావములను వర్ణింపుచూ క్యాగ్రగ్రాంస్వామి తోఁపోరులర్పించుచున్నారు

మర్యాదావంతి - త్రిపుటి

- ప. దేవ త్రిపస్తీర్థ పురవివాస దేహి త త్రి మధునా ! ||దేశి||
- అ. ప. పావర ప్రవృత్త త్రిమతి మార్పువన నకల ఆగదవన త్రిమతా ! ||దేశి||
- చ. పాతమాస్త గణేషహరణ చలాశనారి నుతేశ పరద టు
జీయారి ధరాళరేశ మృగేశ నాశ్చయుషీశ దేవ ! ||దేశి||
2. సీలగళ నురక్షాలనుత నక పాంగిరీశ విశాల పాం కృ
పాంవాల సుఖిం గౌరి లోం శివమాం పాంయాధృత ! ||దేశి||
8. నాగశ్శాంతిక నాగరసుఃహా రాగ మర్యాద వాగదివ విను
కాగదితగుణ రాగ మద దూరాఘ హార త్రిక్యాగ్రగ్రామ ! ||దేశి||

ప. నివని | సా - - || సనీ | నివవము || రిరివము | రి రివను ||
దే - వ | క్రి - - || తవ | త్రీ - - క్రు || ఫురని - | నా - - న ||

రివన్ధిను | రిమరిను || రిరిము | సా - - ||
దే - - హొ | థ - - క్రీ || మధు - | నా - - ||

నినివము రివ | నివవము వనిసు ||
దే - - - వ - | క్రి - - - - - - - - ||

సనీ | నివవము || రిరివము | రి రివను ||
తవ | త్రీ - - క్రు || ఫురని - | నా - - న ||

ఆ. వ. వమవ | సా - వ || సనిస | సా రిసరి || రి రిము | రిరిసస ||
సా - వ | న - ప్ర || ప్రు - డ్లె | క్రిమ - థ || హృ - డ్లు | వనసక ||

నినివ | మరింస || నివరి | రిమవము || నినిసాని | సా - - ||
ఉగ | చా - వన || క్రి - ము | హో - - - || దే - - వ | క్రి - - ||

చ. మాము | పావము || పావ | నినివము || పాని | సా సని ||
పా శ | హుస్తగ || జే శ | హరణవ || లా శ | నా రిను ||

సిసు | రిము రిసు || సాని | సనివము || రి ను | సన్ధినిను ||
శే శ | వరిడు || శేన | యొ - రి రు || లా శ | శే - భమ్ము ||

రి ము | వనివము || రిము | వనినివమువ || నినిపాని | సా - - ||
గే శ | స - ప్రము || క్రి శ | దే - - - వ || దే - - శ | క్రి - - ||

శాపకారిక

ద్రుతి రసమునందు 'గారీ కల్యాణమునట వేంచేయుచున్న తనపేరిటి వాడగు
పరమాత్మని వై శరమును దర్శించి, పుంచాంకితులై, పవ్సని దేహము గల పరమపావనియగు
పార్వతీదేవిని తంచుకొనుచూ హరుడు పచ్చుచున్నాడు. విరుల చాసలు వేల్పులు కురియించు
చున్నారు. అతని లిరుదులు మెఱలుచున్నవి. నిషిధక్తులు పొగడుచున్నారు. తెల్లనివాడై న
హరుడు సవరశ్నముల సొమ్ములు దరించి మల్లెలు మొదఱగు సుగంధ సుమముల పోరములను
డరించి, ప్రశ్నిప సమయమున ఈరక్కు మయమగు వల్లకియిందు ఖాగపతులు హరినామంకి రసము
లను వింత రాగములతో పాదుచుండగా, శక్తిన సంరకుడైన నాగభూషణుడగు శ్యాగ
రాజు కానేని అనందమగ పచ్చుచున్నాడు" అని అయ్యవారు వినువారికి కన్నుంచుందు
వై భవో పేతమగు నార్థశ్యామును అవిర్భవించజేసేడి విధముగా శ్రీంచున్నారు.

మధ్యమాశి - అది

- చ. ముచ్చట ప్రశ్నిధులకు బోరకునా
ముదితలారా భాషాము రాకే ! ॥ము॥
- అ. ప పవ్సని దేహాని పరమ పావనిని
పార్వతిని రణచుము హరు దేశేరు ! ॥ము॥
- చ. చల్ల రె వేంపులోకి విరుల కర
చల్ల వనులను తథక్కునుచు లిరుడు
చల్ల మెఱలు నిషిధక్తులు పొగడగ
చల్ల మురంటల్ల
చల్ల ని మేనున నిండు సొమ్ములతో
మల్లెపొగములు మలీ కోరిల్లిగ
చల్ల నివేళ సకల సవరశ్నపు
చల్ల కో వేంచేసి పచ్చ ! ॥ము॥
2. పొతమైన సత్కావై వెర్ధంబుల స
మ్ముతమున అడుగుడు కారగింపుచు
మితములేని యుషచారములతో
నకిపంతోపమున సత్కము క

ప తపముల నొవరించు
నక ఇనుల కళ్ళిష్టములన్నాయిగ
పెళ్ళి యొసగుదు ననుచు శంచనది
పం పెడతి సాగుసు మీఱగ వచ్చు !

॥ము॥

8. భాగవతుల హరినామ కి ర్తనము
భాగుగ సుష్టూరములతో వింత
రాగములను యాలాచము చేయు వై
భోగములను లూచి
భాగభూషణదు కరుణానిథియై
వేగము సకల సుఖన రకణమున
భాగరూకుడై కోర్కెం నొసగు
క్యాగరాజ కానసుము వచ్చు !

॥ము॥

9. - ప ర ి ర ి ర ి వ చు | ర ి ర ి స న ధి | ఫ సి సా ||
- ము చృట బ్రిహ్మ - - | దుఱకు - | ర కు నా ||

- ఫ సి స న రి స రి మ పా | మ క సి వ ని పా | స ని వ చు రి ||
- ము ది త లా - ర చూ - - | త - - ము - - | రా - - రై ||

10. స న ర ి ర ి ర ి మ వ సి సి వ చు | ర ి ర ి స న ధి | ఫ సి సా ||
- ము చృట బ్రి - - - బ్రి - - - | దుఱకు - | ర కు నా ||

- ధి చ రి మ రి స న ధి స రి మ రి మ | పా మ వ చు వ సి |
- ము ది త - లా - - - ర చూ - - - - | - రా - - - ము |

స ని సా స ని వ చు || రి న
రా - - రై - - క || -

॥ము॥

11. ప. - ప చ వ ని వి చ మ వ చు | రి మ రి మ | వ వ చ చ ||
- చ చృని దే - - - హా ని | వ ర మ పా | - త ని రి ||

- వనిసక్రిమం సాసని | సాసంసని | వనివమరిమరిన || ॥
 - శో-ర్యుకి దిక్క ల చుట్టి చుచ్చా-రు - | చే - - - గా-చు - || - ||ను||
- త. - వవవవమకీరచ | రిననిభసి | - నన న ||
 - శాగచలు-లచురి | నా - - మకి | - క్రనము ||
- భనినరికిరిననిభ | రిననిభమం | రినసా ||
 - శా-గుగ-ష్యు-ర - | ముంతో- - | చిం-త ||
- నభి చరిరిరి రిన | రిమమ్మివమపా ||
 - - శాగముంమయ్యా - | శారము | చే - య ||
- పరిమరిమవనినిభము | రిననిభరిమవని | పా - - ||
 కై - కోగముంను - - - | చూ - - - చి - - - | - - - ||
- రపావమంన | రిమరిమా | పావమపా ||
 - శాగభూమ - లుదు | కెద్దు - డా | నిధి - కై ||
- రిమమవనివమరిరి | వమరిరిన | రిమవచ ||
 - చేగమున - క - లను | ఈ - నర - | కణమున ||
- వవవనినివమవమ | రిమరిమ | వవపా ||
 - శాగయ - - లు - కై - | కో - రెడ్డి - | నొసగు ||
- వనిసక్రిమం సాసని | సిససంసని | వనివమరిమశేచ ||
 - శ్యా-గరా - అశా - - | నమచు-మ - | వ - - - చ్చు - - - ||
- వరిరికివమ | రిరినని | భనిభస్తు - - -
 - ముచ్చుట్టుప్రహ్లు - - | దుండుదొ - | రిపునా - - -

అపకారిక :

కృతిరసమవందు “నిన్న మంత్రములతోము ఈ తపాకి నియమములతోము అంచి శరణి వేదుకొన్న నా మెఱలు నిరక్షమంలా ? నాడు వసమవందు ద్రోహాయగు కాకాసురునితై గంగను మంత్రించి ప్రశ్నాత్మని వేయగా వరి తరుతుకొనుచు పోషఅసురులు ప్రశ్నాంధ్రాటులను దేవతలనూ, రథతరి నాథుడైన కిషని రక్షింపుచు వేదుటకు పోగా వావిని తరుతుకొని వచ్చునది రామకాణుని తెలిసి, సీరికి తిరిగి పొమ్మని యసురునికి వారందరును ఉపచేంపగా కాకాసురుడు నీళబువెడి రక్షింపులడశేచా ? నిన్న శరణసు కొన్న నాగికి యింతేనా ? అట్టే అసూయతో దుర్భోగుని పంపున దుర్భాసురు ఆత్రమవాసులగు పాండితులను అవమానించుటు రాగా శక్తికురక్షణో సినే శరణుని యమకొన్న ద్రోపదిని సురలు నరులు పొగడగా దయనిందిన యాదవ కుల పచితై రక్షింపులడశేచా? నేనును, సినే తప్ప యతపరంతెరుగ నని నిన్న శరణువేదుకొనశేచా ? సిన్న అచ్ఛాయము రామిమోతరమును కలించిపోయి. ఇంకనూ అసెపులగు శక్తులను రక్షించిపో నన్నును వారి వలె కాపాడరాచా !” అని అయ్యారావు శ్రీరామచంద్రుని ప్రాణించున్నారు

“ కృతసమమ గమనించినచో ఇది అధ్యాత్మ రామాయణికిరును. క్రై సాహిత్యమువందు కషయడికి ప్రాపీశవరచనా విధానమతశును దగ్గరగా మండించి దొయిక విచిత్రమగు రచనగా తోచున్నది ఇట్టే రచనలు అయ్యారావు అచ్ఛటవ్యాపు చేసియన్నారు. కాని దొంచి పంచక్కని కృతసమయ తప్ప వారి యట్టి రచనలు వాటుకయందు అంతగా వినందుటిఁడు.

మర్యాదావరి – అది

ప. శరణు శరణుచు మొలిచిన నా

గిరమంతన్ని పరియారకమోనా !

171

అ. ప. శరణనయన పరమ పురుష నిన్నను

పరణతో గరుడతో మళి మళి !

172

ప. శరముతరము తరముగాక కాకా

సురుతు సురల పరయ వేదగాను ద

శరథ తరసుచూరుని కాణ మనుచును

పెఱలి ఇగ మరఱ కానుగసి గా

173

ఉర పడి సరగున శరణు కూర్కుము
నిరుపుగును రజతగిరి నాథాదులు
పరమగు లిరుదున పరశత మెచ్చను
కరుణను స్తీరముగ వర మిచ్చిన నిను !

171

మునుపు మనసున నసూయలను తపో
ధనుడు వినయమును క్రోపదిని ఓఁ
ధనము ఘనముగ నిజమున సేయ దృఢ
మునును తన మదిని శరణన గానే
కనికరమున వేగన సీ వెంతో చను
శ్వన మునులు సుజనులు సురా సుర
గణము లవని పాల నరులు లోగడగను
పనః నయన లఘువున క్రోచిన నిను !

172

మదిని తెదరు సుదతిని గని సిదు
పదములు దయను భరతోను క్రోచే
గదర మద జనదళ నాచ ఘన కిత
మదన బురజన ధన శాంగరాజ
హృదయ కుముద జలజ దర నంహరణ
ఓ దమన నదముల రదన మని మశా
సదన శుభద నను ముదమున క్రోషుము
సదయుడ కొదపల నదరింపుము నిను !

173

ప. - న్ని స రి రి రి రి వ | కి వ మ రి రి | సా - న్ని సా ||
 - శ ర లు శ ర లు ను చు | మొ ఱ - ఱ ది | వ - - వా ||

 - న్ని స రి సా - న్ని న్ని వ | సి స రి స | రి మ వ మ రి ||
 - గి ర మ ఉ న్ని - వ రి | యూ - చ క | మో - - - వా ||

స న్ని స రి రి రి సా - న్ని | సా - - | - - - - ||
 - శ ర లు శ ర లు ను - - | చు - - | - - - - ||

అ ప. - వ ని సా - రి రి రి రి రి | స రి రి కి మే | కి స సీ ||
 - శ ర ఇ న య న ప ర | మ తు రు చ - 1 ని న్ని ను ||

వ రి ని సా - ప ని | మ పా - | స ని వ మ రి స ||
 స ర ఱ తో - క రు | ఱ తో - | మ - 0 - మ రి ||

స న్ని స రి రి రి సా - న్ని | సా - - | - - - - ||
 - శ ర లు శ ర లు ను - - | చు - - | - - - - ||

చ. వ ని వ మ వ మ రి మ రి స న్ని స రి రి | స న్ని వ ఫ న్ని వ ర త |
 మ రి ని చె ర య ను ర త ని గ ని వీ దు | వ ద మ ల ర య ను ధ |

మ రి మ రి స ||
ర తో ను త్రో చే ||

కి మ రి వ మ రి న రి మ పా - ప ని వ ప వ |
గ ద ర మ ర జ న ద శ వా - వ ఫ న త |

మ వ మ వ ని స సి ప | సి పా - మ రి స ||
శ ద వ ల శ జ వ ధ | వ చాంగ రాః ||

రి మ రి మ వ మ చ ని వ ని స రి స ని సా | ప మ సి వ ని సి రి సి |
హృదయటు ముర ఇ ల ఇ ర ర ధ సం చారణా | రి ద తు న స ద మ ఉ |

మ రి స ని చ ని సా ||
ర ర న మ ని మ నో ||

చ ని స ని స రి స రి చ మ రి సి ని రి స ని | రి మ స రి ని స వ ని |
న ద న కు భ ద న న మ మ ద మ న త్రో - ప మ | న ద య జ కో ర వ ఉ |

స ని వ మ రి మ రి స ||
న ద రి ఉ - ప మ ని మ ||

- ఫి వ రి రి రి సా - ఫి | సా - - | - - - - ||
- శ ర ఱు శ ర ఱ మ - - | చు - - | - - - - ||

చీట్ స్వరము :

సి - సా - సి రి ని వ ని స రి చ మ | రి - సా - మ ర | ప మ ని వ స ని రి స ||

ని - సా - ని రి స స చ ని స రి చ మ | స రి ని సా - చ ని | - మ పా - ని స రి ||

మ మ రి స స ని చ ని స మ రి చ మ రి స ని చ | రి రి స ని స చ ని |

మ చ రి మ వ ని స రి ||

సా - రి - ని రి స ని వ మ పా - ని | - - ప ని వ మ రి స | స రి చ మ రి రి స ||

- ఫి వ రి రి రి సా - ఫి | సా - - | - - - - + ||
- శ ర ఱు శ ర ఱ మ - - | చు - - | - - - - . ||

అవకాశిక :

త్రుప్తి తనమనవభు సీను అశ్వయన పరులైన వారిని యొల్లప్పుదును కాపాడి వాడవు. అంతకాంతకుడగు పరమేశ్వరుడు నిస్మైల్లప్పుడునూ తలుమందును. సీను వేదముల యొక్క అంతమనందు తెలియండి వెబగుమండి వాడవు. కరుణాస్వాంతుడవగు నీకు నావంటి వారిని శ్రోహుటు సమయమిచేసయ్యా, పర్వత్కులకు తీవుసర్వప్పుము సీవే. సురలు, ముఖులు నిన్ను క్రించుచున్నారు. నందకాయుధ దరుడవగు ఓ సూర్యకులచంద్రా ! సీను అవ్యాప కటుణామూర్తివని నిన్ను శ్రూజిచేయుంటిని. ఓ శూక్రానాయకా ! గజరాజరక్కా ! రాతకుల ఇలక ! వన్ను రక్షింపుమయ్యా : ” అని అయ్యావారు త్రిరామవందుని ఇగత్కుతిగాను పరశత్వ స్వయాపుడగు శగవంతుని గాను గుర్తించి, దర్శించి, అర్పించి వేడుకొనుచున్నారు.

పుఢ్యమాశకి – అది

ప. రామ సమయము శ్రోవ

రా నాపారిదై వమా !

॥శా॥

అ. ప. రామరమణ గణథిము వశవన

శ్యామ సంతతము నామకి త్రువము

యేమణకను యతిసేమము తే

సే మహాత్ములై కామిత ఫలద !

॥శా॥

చ. దాంత సంరక్కాగమాంత వర శాగవ

కాంతరంగచర త్రికాంత కమసీయ గు

ణాంతకాంతక హికాంత రహిత ముని

చింతసీయ వేదాంత వేద్య సా

మంత రాజుత యాంతకాంత ని

కాంత సుకరుణా స్వాంత సీరిం !

॥శా॥

శి. బృందారాది ముని బృందార్పిత వదార

విందపద్మ తీవంరకర మార్గుల

చందనారి పార నంద కాయుధ స

నందనాది నుత కుందరదన వర

తుందరదర గోవింద ముకుంద

సందేశాము సీకెందుకు న్నాపే !

॥శా॥

8. ఈ ఏగచిని నీవార్యం కరుడామూర్తిచి

పూజాపేటి గణరాజరథక శాంగ

రాజ వందిత ఇర్రాజ వందన చటి

రాజ శయన చినరా అగ్నాతి

భూజానాయక రాతిత మతుల ర

రాజ సన్నుత సురాజ యిషుచే !

॥రా॥

9. - వని సి సా ని రి స ని | ని వ చ మ | మ ని వ మ రి ||

- రా - మ - చ మ - - - | య - ము - | త్రో - - - వ ||

సా - ని రి స ని శా సీ | సా రి | మా వ ని వ మ ||

రా - నా - పా - - రి | దై వ | మా త్రీ - - - , |

10. ఇ మ వ ని స రి మ రి ని స రి స వ ని స ని |

- - రా - మ - - - స - - - మ - - - |

మ వ ని వ స ని వ మ | వ మ రి మ రి ||

య - - - ము - - - | త్రో - - - వ ||

సా - ని రి స ని శా సీ | స రి మ రి రి మ వ మ | మ శ సి వ చ ని స ని ||

చా - నా - పా - - రి | దై - - - వ - - - | మా - - - త్రీ - - - ||

వ మ వ ని సా సా - ని సా - | - - - | - - - |

- - రా - - మా - - - | - - - | - - - |

11. వ. శి వ ని వ చ మ | రి మ వ మ ని | వ మ రి సా ||

రా - మ ద న ఽ క ఽ | త్రీ - మ న - | వ - య న ||

ధి స రి స న్ని శా ధి సరి | రి మ వ శ కు చ | ని వ ని ము ||
శ్యా - మ సం - - త త ము | నా - - మ కి - | - క్ర న ము ||

ని శ ని స రి స రి | రి మ వ శ కు చ | రి ని సా ||
శ్యై - మ ర క సు య కి | నే - - - మ ము | తే - - - ||

సా ని రి సా స ని పా వ మ వ ని | సా ని ని పా వ ము | రి రి స న్ని సరి ము ||
నే - - మ హ - - ముక్కె - ల రు | కా - - మి త - | చ ల - ద - - - ||

వ ని చ ని సా సా - ని సా - | - - - | - - - ||
- - కా - - మా - - - - | - - - | - - - ||

చ. ని - - ని వ ని ము | పా - - | చ మ రి స ||
శ్యా - - ఇ గ కి ని | ని - - | చ - శ్యా - ||

సా - - న న్ని శా ధి స | రి మ రి ము | చ ని పా ||
శ - - క - రు జా - | మూ - - కి | చ - ని ||

మా - మ వ ని చ మ రి | ధి న రి స | రి రి ||
శ్యై - ఇ చే - - - - | ని - కి - | గ ఱ ||

మా - మ వ ని చ మ రి | రి మ వ ము | పా పా ||
కా - ఇ ర - - - క క | శ్యా - - - | - గ ||

రి మ రి రి సరి మ చ | చ ని చ ము | చ ని స స ||
కా - ఇ త ం ది త ఇ త | కా - ఇ త ం | ద న చ ణ ||

చి క శ రి క శ రి చ మ రి స | ని స క్రి క శ న సి క చ చి సా ||
కా - ఇ త య న - వి న | కా - - - - | గ ఱ కి ||

శ రీ స రీ ని చ చ ని | మ చరిము | చ ని స రీ ||
శ్రూ - శ్రా - శ్రా - య్య క | రా - శీ త | మ చు టు ధ ||

రీ మ రీ శ వని పా - ని స రీ | స రీ స ని చని చము | రి మ రి న ని నరి ము ||
శా - - - ఇ న - - - న్ను త ము | శా - - - ఇ - - - | య్య - శ్రు - దే - - - ||

ప చ ని పా - పా - ని పా - | - - - - | - - - - ||
- శా - - - మా - - - | - - - - | - # - - ||

అవకాశ :

ర్షి కీర్తనమనందు “పూర్వాణవై కర్మపాపమన నిమహామలను వినియు, సీవు శగంతుడవని తెలుసుకొన చేపున్నారుగదా ! ఇప్పనికేస్తుకొంపడు శాపమను కట్టి, ఇతరులు తేరి చూపటకు కూడ అలవిాని కిపథమపును అవీలగ విరిచి, వేలాది కంచు రద్దములు గల రాపణని మూలభాషణమను మట్టు తెచ్చి ప్రకాశించిన నిమ్మ శ్రీహరి స్వరూపుడవని యేల తెలియ చున్నారో?” అని క్యాగరాణస్వామి మానవుల కొండ, బద్దులను కలచుకొనుచూ శ్రీరామ చంద్రునికి చెప్పుకొనుచున్నారు.

రాజు బుద్ధులై వంద్రుళే శ్రీహరుని పూశించి వరమాలను పొంది ఆ ప్రభావమును దుర్వాసి యోగము చేసొని తమ నాశనమును కామే త్వరిత పరచుకొను కొంచె బుద్ధులగు వారిని కింం చెడి వాడవు సిఫి చెప్పటచే అయ్యవారు త్రిమూర్తులను, వారి వారి ప్రభావములను గుర్తైంగిన జ్ఞానులని తోచున్నాడి. ఇప్పుడు, బ్రహ్మ, పరమాలను యిచ్చుటకు సులభసాధ్యులినియు వారిచే పరమాలను పొందినియు, దుర్వాసులకే సత్కారములను పొందగఱిగన జ్ఞానములేనివారుగ కీపు ఉగు చున్నారనియు చెప్పటచే జ్ఞానులు గాక శపోనియమములను చేయుట ఆక్షనాశనమే యగునను నది పురాణప్రేస్తుద్దమేకచా !

రాగ లక్షణము :

దర్శారుప్రాచీన రక్తి రాగము. ఇప్పటి వాడుకప్రకారము 22 వ మేళమగు ఖరహార ప్రియ ఇవ్వము.

అరోహణ : స రి మ ప ర ని స

అవరోహణ : స ని ద ప మ రి గా రి స

‘స ర ని—మ రి గా’ అయి ప్రయోగమాలను యిందు రానవచ్చుచున్నామి. గీత వర్ణ, ఇర్ణాదులలో గల ప్రయోగములను గమనించి రాగస్వరూపమును తెలుసుకొనవలసియుండును. అట్లుకొనికో ఈ రాగమును అంతి వస్తు పొతముగా నున్న నాయకి రాగచ్ఛాయలను వేరుచేయుట క్షమసాధ్యమగును.

దర్శారు — చాపు

ప. ఏల తెలియలేరో రామ నిస్సేల తెలియలేరో

పూర్వాణవై మేలాగున చేసో !

అ. ప. కాల కొంక కొంక్కుత మత
నీఱవడ్ల సుగుణాలయ నీమహామ !

మి

చ. కాల వయచున శూంధరుని వి
కాలదమపును తీఱగా భూ
పాంకులు గనకేం విషివి కు
కాయగా తీసేన ని !

స్నేహి

వాలునొక పదివేల కంచుర
థాల సురరిపు మూలంలముల
తీఱగా నొక కోంసేని
కాంయమపురి పాలఁసేన ని !

స్నేహి

రాజుఁ శ్రీరు నీ జగతిలో
రాజుముఁగైన బూజుసేయు
రాజులను గజరాజులకు మృగ
రాజు కాఁగురాజుమత ని !

స్నేహి

ప. - - 0 | మ రి గా రి ప రి || స సా | రి స నీ ని స రి న ||
- - ఏ | 0 - - తె - - || 0 య | తే - - - - - ||

థ - | 0 మ రి మ స రి స ||
థ* - | శా - - మ - - ||

1. సా 0 | మ రి గా రి ప రి || స సా | రి స నీ ని స రి న ||
ని స్నేహి | 0 - - తె - - || 0 య | తే - - - - - ||

థ - | - - 0 మ రి || - మా | పా పా ||
థ* - | - - పూ - - || - ర్ఘ | క ర్ఘ ||

2. ము ము 0 స రి | పత్తు రి గ గ రి న || 0 సా | పా ని స రి న ||
- - - - ఏ | 0 - - తె - - - || 0 య | తే - - - - - ||

- ३ - | - - ० मु री || - मा | पा पा ||
 ४° - | - - शा - - || - र्ये | क रूे ||
8. मु मु रि सरि | पा - द च मु री || ग ग रि सरि | सा नि चि रि सरि ||
 - - - - नि | ल - - ते - - || ० - य - - | ते - - - - ||
- ३ - | - - ० मु री || मु पा | द नी च पा ||
 ४° - | - - शा - - || - र्ये | क - - रूे ||
4. द च मु रि मु च | द नी पा द च मु रि || ग ग रि सरि | सा नि चि रि सरि ||
 - - - नि | ल - - ते - - || ० - य - - | ते - - - - ||
- ३ - | - - ० मु री || मु पा | मु च द नी पा ||
 ४° - | - - शा - - || - र्ये | क - - रूे ||
- ५ ० मु पा द च | मु च द नी च द च मु || ३ ग ग रि सरि | ० च नि चि रि सरि ||
 - - - नि | ल - - - ते - - || ० य - - - | ते - - - - ||
- ३ - | - - ० मु री || मु पा | मु च द नी पा ||
 ४° - | - - शा - - || - र्ये | क - - रूे ||
८. स च द नी | सा चि स चि स च द च दा || च मु रि सा | ० च नि चि रि सरि ||
 - - नि | ला - - - - ते - - || ० - - - य | ते - - - - - ||
- ३ - | - - ० मु री || मु पा | मु च द नी पा ||
 ४° - | - - शा - - || - र्ये | क - - रूे ||
1. सा चि स चि स | च नि द नी पा || च कु द च मु रि | ३ ग ग रि सरि ||
 नि - - - - | ला - - - गु || न - - - - - | ते - - नि - - ||

- పా - | -- న వి పా || రి మ చ | ర వి పా ||
 రో - | -- తూ - - || - ర్యై - | క - ర్లై ||
 2. శి స వి స ర వ | ధ వి పా || మ చ దా ని ర చ మ | రి మ రి న రి ||
 వీ - - - - | లా - గు || న - - - - - | చే - - న - - ||
 పా - | -- ని స రి మ || రి మ రి మ చ మ | పా ద చ మ చ ర వి పా ||
 రో - | -- తూ - - - || - - ర్యై - - - | క - - - - ర్లై - - ||
 8. శి స వి స రి | స వి స వ చ వి పా || ర చ మ చ మ | రి గ గ రి న రి ||
 వీ - - - - | లా - - గు - - || న - - - - - | చే - - న - - ||
 పా - | -- ని స రి మ || రి మ రి మ చ మ | చ ద క ని మ చ ర వి ||
 రో - | -- తూ - - - || - - ర్యై - - - | క - - - - ర్లై - - - ||
 4. స రి గ గ రి స | ని స పా ద వి పా || మ చ దా ని ర చ మ | రి గ గ రి న రి ||
 మే - - - - | లా - - గు - - || న - - - - - | చే - - న - - ||
 పా - | -- చ మ రి స || పా మ చ ద చ | చ వి స రి గ గ రి ||
 రో - | -- తూ - - - || ర్యై - - - | క - - - - ర్లై - - ||
 5. చ మ | రి గ గ | శి స వి స చ | చ వి చ మ | రి గ గ రి న రి ||
 వీ - - - - | లా - - గు - - - || న - - - - | చే - - న - - ||
 పా 0 | చ మ | రి గ గ రి స || రి పా | ని స రి స రి స || రి - | పా - - ||
 రో 0 | లా - - కె - - - || 0 యు | చే - - - - - || రో - | - - - - ||
 6. చ. - - ర వి | పా ద చ మ | రి || చ మ పా ద | చ వి స రి ||
 - - కా - | 0 క - - - || కాం - - - - | క - క - ||
 చ మ | క | గా గా రి స రి || పా చ వి పా | చ వి చ వి పా ||
 లా - - | లు - - - - - || ర్లై క - - - | చు - - - క ||
 చ వి స రి | పా పా || పా ద చ సి | చ చ చ పా ||
 - - ని - | 0 చ || ర్లై - మ - | గు - - దా ||

పముశా | దనిశా || పమురిగు | తసరిశా ||
 - - - | ० - యు || సీ - - - | ము - హోము ||

శారి | పమురిగగంస || రిశా | న్నివరిశంస || రి - | శా - . ||
 - ఏ | ఱ - - కె - - - || రియ | కే - - - - || రి° - | - - - ||

త. రనిశ | దవమావశ || మవమదవము | రిగంస ||
 రా - . | కే - - ఖరు || ని - కు - - - | ఃగకిలో ||

రిపమరి | రిగగరిస || రిన్నిస | రిపురిమశా ||
 రా - - జ | సం - - యన || శూ - - జ | సే - - - యు ||

దనిశా | దవమాశా || పముశాద | దనిసరి ||
 రా - - | అ - - ఽ || ను - - - | గ - ఱ - ||

కమురి | గగరికురి || శాసనిశా | శా - రిచా - రిశా ||
 రా - - | అ - - - - || ఱ కు - - | మృ - - - - - గ ||

దనిసం | శాశా || శా రదని | దవచాశా ||
 రా - - - | అ రు || శ్యా - - - | - - - గ ||

పముశా | దరిశా || పమురిగు | రిసరిశా ||
 రా - - | అ - ను || కు - - - - | రి - - - ||

శారి | పమురిగగంస || రిశా | న్నివరిశంస ||
 - ఏ | ఱ - - కె - - - || రియ | కే - - - - ||

రి - | శా - - ||
 రి° - | - - - ||

అవకాశిక :

**తో కిర్తనమునంచు వృద్ధసన్మాని దూషమున తన వద్దుకుపరి సంగితచాత్మకముర్ధుము
లను కూలంకషముగ తెలియిశేయు స్వీరార్థ వమను గ్రంథమును ప్రసాదించి అంతర్ప్రీతుకైన
నారదుంపారిని గురుపూగా శాఖించి అమహార్షిని స్తుతించుచూ క్యాగరాజసాగ్నమి పాదులొను
చున్నారు లోకల్యార్థము గర్భములైన వారి గర్భము పోగొట్టి వారిని సన్మాగ కర్తవులుగ
డిద్యుతును నారదమును లాశములగు శీలంను జిరిపినవారను దిషయము పురాణప్రసిద్ధమస.
నారదు ఒక లోయవానికి 'మర' యని రెండుకరముల మంత్రమును వదేశించి వానిని వాప్పిగా
మహార్షిగా చూచాందించి ఆ మహార్షి చే రామాయణమును సృష్టించచేసినారు. ఇల్లే పురాణముల
యందఱి రక్తం చరిత్రములకన్నిటిని నారదులవారి స్వర్ప ఎతటనో కొలదిగానైనను కలిగి
యుండుట చరించిన వారికి విధికాలే. హరి సంకీర్తన చచుకైన ఈ చేపల్లి సంగీత బిర్ద్యంచు
ప్రథమదు. వారియనుగ్రహమున 'స్వీరార్థవ' మను గ్రంథ మును పొందిన ఆయ్యవారు అనేక
చాగములను సంగీత లోకమునకు ప్రసాదించి రఘ్యులైనారు.**

దర్శారు - అది

- ప. నారద గురుప్యామీ ఇకైన న
స్నాదరింపవేమి ఈకరవేమి ॥నా॥
- అ. ప. సారెక సంగితయోగ లైగమ
పారంగుకైన పరమశాపన ॥నా॥
- చ. ఇతిహాస పురాణాగమ చరితము ఉపరివల్ల కలిగి
చచిని దావమియ్య బుద్ధి పత్యుకామ కేముల కలిగి
దుండికిత ఇరద్దు నిను వినా ముని యతుల తెవరు పలిగి
కిఱిని క్యాగరాణ వినుక నమ్మితి చింతచీర్పి ప్రహోదుని ట్రోలిన ! ॥నా॥

7. -- చమరిగాగ | రి సా | ధి శని వరిష ||
-- నా - - ర ద | గురు | స్వా - - - - ||

రి - - - రి మ | పా - - | - - ద ని || పా
మి - - - ఇ క | సై - - | - - - - || న

8. -- చమరిగాగ | రి సా | ధి శని వరిష ||
-- నా - - ర ద | గురు | స్వా - - - - ||

రి - - - రి మ | పా - - | రి మ పా మ వరిష ||
మి - - - ఇ క | సై - - | - - - - - - - - ||

9. పా చదపమరిగాగ | రి సా | ధి శని వరిష ||
న నా - - - ర ద | గురు | స్వా - - - - - - - - ||

రి - - - రి మ | పా రి మ పా | మ చదా ద ని సా ||
మి - - - ఇ క | సై - - - | - - - - - - - - ||

4. పా కనిచమరిగాగ | రి సా | ధి శని వరిష ||
న నా - - - ర ద | గురు | స్వా - - - - - - - - ||

రి - - - రి మ | రి మ పా మ చదా | కని సా రి సా ||
మి - - - ఇ క | సై - - - - - | - - - - - - - - ||

పా పా రి సా రి సా ద చ మరిగాగ రి సా | రి సా | ధి శని వరిష ||
న నా - - - - - ర - - - ద - | గురు | స్వా - - - - - - - - ||

రి మ రి మ పా మ చదా రి సా | పా - - | రి గగ ||
మి - - - - - - - ఇ క | సై - - | - - - - - - - - ||

శి స చా - ని స చ ద ని ప | పా చ మ రి | చ మ క చ మ న రి ప ||
న - నా - - - ద శి - - | చ వే - - | - - - - - - - - ||

పా ని స రి ని స పా ద ని పా | చ మ చ ద ని పా | పా ద ని ||
మి తు - - - - క ఱ - - | వే - - - - | - - - - ||

పా ద ని చ మ రి గ గ రి ప రి | పా పా | ద ని పా ని స రి ప ||
మి నా - - - - ర - - - ద | గు రు | ప్యా - - - - - - - - ||

శ - - - - - | - - - - - | - - - - - ||
మ - - - - - | - - - - - | - - - - - ||

అ. ప. - - ద ని స చ ద ని పా | చ ద చ ద చ చ మ | పా - - ||
- - పా - - - శ - కు | శం - - - - - | ఆ - - ||

పా చ మ రి చ మ పా | చా - ని సా రి స ని | - న కి ||
క యొ - - - గ | కై - - - - - - - | - గ మ ||

- - శి రి చ మ న రి స | శి స ని స | చ చ మ చ ||
- - పా - - రం - - | గ - తు - | కై - - - - ||

చా ద ని క రి స ని పా ద శ | చ మ చ ద ని చ మ | శి గ గ రి ప ||
చ చ - ర - - - - మ - | పా - - - - చ | పా - - - - - - - - ||

చ మ చ ని చ మ రి గ గ రి ప రి | పా పా | ద ని పా ని స రి ప ||
- - పా - - - - ర - - - ద | గు రు | ప్యా - - - - - - - - ||

శ - - - - - | - - - - - | - - - - - ||
మ - - - - - | - - - - - | - - - - - ||

చ. వము వరిము కి వము | పాత వము దవము | రికురివము ||
అ లిషం - నమురా - | గొ - - - - గము | చ - 0 - తము ||

రివవము రినివసివరిన | రి - - | సొ - - ||
ఎవరి - వ - ల్లక - 0 - | గె - - | - - ||

రివము వ దవిదనిసా | వదనిపావము | కిగగం వ ||
పం నిధా - నమి - - | వ్యబు - - టి - - | చ - - త్య ||

రివము రిము మరినివినిన | రి - - | సొ - - ||
థా - మ - కెటు - 0 - క - 0 - | గె - - | - - - ||

వ దవము రిముపా | మరివము | పాత వము వడ ||
చ్యు కిష తక ర ద | త్రినిసువి | నా - - - ముని ||

ద రి స రి స ని సా త వ ద ని సా | ని స క క కే | సొ - - ||
యము 0 - కె - టు 0 - క - 0 - | గె - - - - | - - - ||

ని స రి గా రి స నీ | స భ ద త | ద వ మూ వ త ||
అ లి ని వ్యాగ - రా | అ వి పు త | వ - - మ్యు కి ||

ద ని పా వ క వ ము వ ద ని | వ క వ ని పా | వ ము రి గా ||
చి - - శ ది - 0 ప్ర - - - | వ్యో - దు - వి | త్రో - - - - ||

రివరి ద స క ము రిగగం వరి | పా పా | ద వ పా వ క క కే పా ||
రి - న నా - - - - ర - - - ద | గు రు | ప్యా - - - - - - ||

రి - - - - - | - - - - | - - - - - ||
ఫు క క - - - - | - - - - | - - - - - ||

అవకాశః :

శ్రీ క్రూరమునందు త్రిమూర్తులు నశితమగు ఏ అనిర్మాతసేయ స్వరూపుడగు పక్కాన్ని ప్రిమామునియందు దర్శించుచూ, “నీవు చిట్టుకన్న నహరాధ చయములు గతిగించు ఇష్టాక పాసివిగావు. పటురూపుడై లిని దండించిన రామి కై కుంకపాటిగాశు. శాంగము బయగుతున్నప్పుడు పురోహితునిగా పచ్చి రోకమాక సొందర్గమునకు పుతిచలించి విటుపచము రాది కిరముచుంపట్ట విధిలోక వాసినియుగాదు. నీయందు దిటుతు, ధర్మము, శుద్ధదూషణలు గతియన్నని. ఓ చివ్యరూపమా ! ఎదటనుండి అపకరించితయ్యాగ్యి” అని ప్రిమామంద్రుని అనంద మంగళస్వరూపమును శాంగరాజస్వామి కి త్రించున్నారు.

దర్శకు - ప్రితి

ప. ఎందుండి వెదలింపో నియూరో సే దెరియ
ఇప్పుడైన దెలుపవయ్యా !

॥౧౦॥

అ. ప. అందచందు సేకై నడకలెల్ల త్రిగు
ణాతికమై యుష్ణ వేగాని ప్రిమా సి !

॥౧౧॥

ప. చిట్టుకంచె నహరాధరయముల తగించే
ఇష్టాకముగాదు
పటురూపుడై లిని వంచించి యఱువాని
కై కుంకము గాదు
విటుపచముతాది కిరము క్రుంపట్ట
విధిలోకము గాటి
దిటుతు ధర్మము సక్కము ముఖ్యములు క్ల్రూ
రివ్యరూప శాంగరాజ విషుక సి !

॥౧౨॥

ప. - - రిము | పా పా || ర పా | మ చ ద చ చా - ని ||
- - ఎం - | కుండి || వె ర | థ - థ - వో - - - ||

పా మ త | చా - ని పా || ప మ ద చ మ ర | ర - మ రి - మ స రి - ||
- న - | య్యో - - రో || తె - - థ - - | య్య - - - - - - - - ||

పా రి పు | ప కు రి రి - మ రి - మ || రి స రి పా - | ని స రి స రి ||
దు ఇ తు | తై - - న - - - - || తె - - య - | చ - - చ ||

రి స పా | మ చ ద ని చ మ రి మ || రి స
య్యో - - | రు - - - రా - - - || మ - || ॥౧౦॥

అ.ప - - ద | పా ర చ మ చ || ద నీ | సా సా ||
- - అం | ద చం - - - || ద ము | వె రై ||

- - రి స | రి రి - మ రి - మ || రి స రి పా | స ర ని చ చా ||
- - న ద | త తె - - - - || ఱ్ల - - - | ర్ల - - గు - - ||

పా ద ని | సా సా || న రి రి స ని | చ స ని చ చా ||
చా తీ - | త మై || య్య - - - - | న్న - - దే - - ||

పా - మ చ | ద ని చ ద చ మ రి మ || రి స
గా - - ని | రు - - - రా - - - || మ - || ॥౧౧॥

చ. - - చ చ | పా పా || చ పా | ర చ మ చ పా || - - మ చ | చా - ని పా ||
- - చి టు | క న్న || అ చ | రా - - చ || - - చ య | ము - - య ||

చ మ రి గా - | రి స రి పా || సా రి చ | చ మ రి రి - మ రి - మ ||
శ - - గ - | ఱొ - - చు || అ రి చ | రో - - శ - - - - - - - ||

రి శరివ | న్ని నరివ రి || రి - | సా - - ||

ము - - - | గా - - - దు || - - - | - - - ||

- - ని స | రి మరి రి మహా || మషదశ | రి మహా దూని ||
- - వటు | రూ - - పు - - || ఎలై - - - | ఱ - 0 ని - ||

నరి సధ స్తి | దచదా పా || వమ దచమ | రి మగా రి నరి ||
వం - చిం - - | చి - - య || ణ - - చు - | వా - - ని - - ||

సా రివ | చమరి రి మమ || రి నరిస | సా ని నరిస || రి - | సా - - ||
అ వై - | కుం - - త - - || ము - - - | గా - - - || దు - | - - - ||

- - రి స | రి మహా || దచ మచ | ద ని సా || - - సం | సదసీ ద చ ||
- - వి టు | వ - చ || న - ము - | లూ - ది || - - శి ర | ము - - ద్రుం - ||

దచదచమరి - మ | రి సా || సా రివ | చమరి రి - మరి - మ ||
వ - - - - - - - | ఱ ద్రు || అ వి ది | ఱో - - త - - - - - ||

రి శరివ | సా ని నరిస || రి - | సా - - ||

ము - - - | గా - - - - || దు - | - - - ||

- - రని | పా దచమవ || ర సీ | పా పా ||
- - ది టు | పు ర - - - || ర్ముము | స త్యు ||

సా రి స | కి రి - మరి - మ ||
ము మృదు | థా మ - - - - - ||

కి కశకి క | సదసీ దచ || పా దని | పా పా ||
య - - - | క - - ల్లు - || ట రి - | వ్యరూ ||

శ రీ రీ స ధ | ద స సి ర వ చా ||
శ - మూ - - | శాగ్ - - గ - - ||

పొ - మ శ | ర నీ ప ర శ శు రి శు || శ శ
రా - - శ | శు - త - శా - - - || శు -

||१०||

అవకాశిక :

శ్రుతి ! త్రస్తమునందు కల్పుల భవకాయములను పూరించువాడును, కచ్చణాటక సూత్రధారుడును, శరణాగతులకు అప్పుడునునగు శ్రీరామవంద్రుని శ్యాగురాజప్యామి కిర్తియు చున్నారు. ఇదియు దివ్యనామ సంకీర్తనలోనిదే.

దర్శను - చాపు

ప. వరిపొంయ దూశరదే రామ మాం !	॥పు॥
చ. కపట నాటక సూత్రధార కన కపటావృత లోకాధారమాం !	॥పు॥
థ. అపరిమితానంద బోధ రామ అపహృత శ్రితతపబాధ !	॥పు॥
శ. మారకోట్టినిట దేహా సుకుమారపారిత వై దేహమాం !	॥పు॥
ష. శరకితాశర సర్వస్వరామ శరణాగతాప్త సర్వస్వ !	॥పు॥
స. పాపరజనగడ దూరభూపాపుర నిచయాధారమాం !	॥పు॥
రీ. పవనజ ధృత పాదకమల హృతావ పన కుతార వినుత !	॥పు॥
ట. రాజుధిరాజవేష శ్యాగురాజపూర్ణిక మృదువాస మాం !	॥పు॥

ప. -- త రీ | సా - త దని || దా - శా - | త వ మ రి రి గ ||
-- త రీ | శా - - - - || ల - య - | దా - - - - ||

రి - శా - | స రి రి || సా - | రి మ శా || - - ర ర ||
శ - ర - | శే - - || దా - | మ - మాం || - - ర ర ||

ప. -- చ ర | దా - ని శా || మ వ ద ని ద చ మ | రి గ గ రి న రి ||
-- క చ | ట - - నా || ట - క - - - - | మా - - - - [త] ||

శా చ మ | శా - - || శా - | - - చ చ || మ శా | దా - ని శా ||
దా - - | దా - - || - - | - - క న || క చ | ట - - - - ||

స స రీ | రి స ని శా || చ మ చ ర ని | చ మ రి రి న ||
వృత - | దా - - - - || ర - - - - | - - - - - ||

శా - | రి మ శా ||
దా - | మ - మాం ||

||రి||

అవకాశః :

**శ్రీ క్రిస్తవమునందు శరదాగతరకులును, గరుడాది క్రతుసేవిత చరణమును
పాపమంగువారికి చింతామణివంటివాయును అయిన శ్రీరామవంద్రుని శ్యాగురాజస్వామి క్రించు
యెన్నారు.**

దర్శారు - చాపు

పే. ... పరిపాలయమాం కోదండిపాటే

పాపనాళిత చింతామణి !

ఎమి

అ. వ. సరసీష భవనుత చరణసరోజ

సాకేత సదక దశరతమూర్తి !

ఎమి

చ. కేషాధిష వరథూషణ వాగ్య

శైవకృత నామ ఫలోషణనిత సం

తోష రవిజు సంధాషణ నతఃన

పోషణ కుథకర వేష నిర్మిష !

ఎమి

సత్య వంధవర శృంత్యపాలక

దివ్యకులోత్తమ సత్యజనావన

అత్యంతమందర సృంత్యజనప్రియ

ముత్కుముచారిత్ర నితోఽత్పనపురాష !

ఎమి

సాగర మద దమన నాగారినుత చర

ణ గడవతి హృదయాగార పాలన

ఖాగచూక శరదాగతవక్షుల

శ్యాగురాజముత నాగారి తురగ !

ఎమి

శ -- ద రీ | శా నద || ద వ చా | చా - ని పా || - - మ వ | చా - కి వ ము ||
-- వ రి | పా - - || ॥ १ - య | మాం - - - || - - రీ - | దం - - ద - ||

మా - కి వ ము | పా పా || - - రి వ | వ మ పా ద ని పా || వ మ ర ి గ గ ||
పా - - - | దే - || - - పా - | త - - నా - - || క్రి - - - - - ||

చి స రీ పా || చ మ పా | ద ని స స చ || చా ని పా - | మ వ ద ని పా ||
త - - - || చిం - - | రా - - మ || దే - - - | రా - - మ || క్రి ||

ఆ. చ. -- వ ము | పా చా || ర నీ | శా కీ || - - ర రీ | ర మ మ ర ి స రీ ||
-- న ర | ని ఇ || క వ | మ త || - - చ ర ; ఇ - - న ఇ = ||

పా - ర నీ | ర వ చా పా || - - ర రీ | పా పా ||
రీ - - - | - - - ఇ || - - పా - | కే త ||

పా - ర ద నీ | ర వ చా పా ||
న - ర - | న - - - ||

- - మ వ | చా - ని పా || చ మ ర ి గ గ | చ న రీ పా ||
-- ద ఈ | ర - - ద || త - - నూ - | - - - ఇ ||

- - ద రీ | శా నద || ద వ చా | పా - - ||
-- వ రి | పా - - || ॥ १ - య | మాం - - ||

చ. -- చ | పా పా || చ పా | ర వ మ వ ద ని పా ||
-- పా | గ ర || మ ర | ద - మ - న - - ||

- - మ వ | చా - ని పా || చ మ ర ి గ గ | చ న రీ పా ||
-- నా - | గా - - ర || మ - - త - - | చ - - ర ||

రి మ | పా చ మ || రి గ | ర స ర పా ||
ఱ - - | గ ఱ - || శ ఱ - | హ ఱ - - ఱ ||

ర ర మ | పా పా || చా ని | ని వ పా ||
యూ - - | గూ ర || పా - | ఱ - నా ||

రి మ | పా చా || ని సా | రి స క ||
ఱ - - | గ ఱూ || - క | క - ర ||

మ రి మ రి గ | రి పా || న ద సి | చా పా ||
ఱ - - - - | గ త || వ - - | తు ఱ ||

-- ర రి | పా పా || పా ర ద సి | చా పా ||
-- క్షాణ - | గ ఱ || ఱ - - - | ను త ||

-- ద రి | పా న ద || ద చ చా | పా - - ||
-- చ ఱ | పా - - || ఱ - య | మాం - - ||

ప్రాణికాల:

శ్రీ కృనమునందు, గజరకుడు, రాగవతప్రియుచు, లక్ష్మణస్విముడు, మింకార స్వరూపుడునగు, శ్రీరామచంద్రుని తమ్మురక్షించుటకు రమ్మని క్ష్యగరాణస్వామి ప్రార్థించు చున్నారు.

దర్శకు - అది

1. -- రి పా వముద | వమ రి మరిగా | గరిసా ||
 -- ముం దు వె - - - | ను - - క - - | - యిరు ||

 -- రినస్తి స రి | రి మరిగ | రిన రి సా ||
 -- ప్ర - - క్కం | తో - - - | కై - - - ||
2. -- రి పా మచదని | చదచమ మరిగా | గరిసా ||
 -- ముం దు వె - - - | ను - - - క - - | - యిరు ||

 -- రినస్తి స రి | రి మరిగ | రిన రి సా ||
 -- ప్ర - - క్కం | తో - - - | కై - - - ||
3. -- రి చమ చా చమ చదని | చదచమ మరిగా | గరిసా ||
 -- ముం - - దు - - వె - - - | ను - - - క - - | - యిరు ||

 -- రినస్తి స రి | చమ రి రి మ | సరి - సా ||
 -- ప్ర - - క్కం | తో - - - - - | కై - - - ||
4. -- ని నరి చరి మా రి మశా | మవదని చమరి | గరిసా ||
 -- ముం - - దు - - వె - - | ను - - - క - - | - యిరు ||
5. -- ని నరి చరి మా రి మశా | మవదని సవదని | చమగగరిన ||
 -- ముం - - దు - - వె - - | ను - - - క - - - | - - యి - రు - ||

 -- రినస్తి స రి | చమ రి రి మరిమ | సరి - సా ||
 -- ప్ర - - క్కం | తో - - - - - | కై - - - ||
6. -- ని రినరి చమ చదరిస రి | సా రి సని కిదవదని |
 -- ముం - - దు - - వె - - | ను - - - క - - - |

 చమగగరిన ||
 * - యి - రు - ||

-- రి స నీ శ రి | చ మ రి రి మ రి మ | వ రి - శా ||
-- ప్ర - - క్రు - 0 | తో - - - - - | కై - - - ||

1. -- రి రి మ వ దా | దా - ని శా | - - - - ||
-- మ ర - 0 ర | హ - - 0 | - - - - ||

శా వ ద చ మ మా చ మ మ రి | రి మ రి రి గ రి | రి స రి శా ||
రా - - - రా - - - | - - - - - | రా - - - ||

2. -- రి రి మ వ దా | ని స చ | దా - ని శా ||
-- మ ర - 0 ర | హ 0 - | - - - - ||

శా వ ద చ మ మా చ మ మ రి | రి మ రి రి గ రి | రి స రి శా ||
రా - - - రా - - - | రా - - - - - | రా - - - ||

3. వ. - - - ద శా మా | శా చ మ రి | మా వ ద ||
- - - ఎందు గా | న - - | - సీ - ||

శా ద చ మా చ దా | ని శా | న చ దా - ని ||
- యం - - ద ము | వ లె | - - - - - ||

4. వ మ వ ద శా శా మ వ ద వ + చ మ రి రి మ | వ ద ద ద చ మ ||
- - - ఎం - దు గా - - - | - - - న - | ని - - - - - ||

శా ద చ మా వ దా | ని శా - 0 | రి శశి శా - చ ||
- యం - - ద ము | వ లె - - | - - - - - - ||

5. ద శి ద శా ద శి శా మ వ ద వ | చ మ రి రి మ | వ ద త త త త గ
- - - ఎం - దు గా - - - | - - - న - | ని - - - - - - ||

శారవమావదా | నీశా - థి | థిసనీశా - థ ||
- యం - - దము | వ రె - - | - - - - - ||

4. శారినినిసదవమశదనిపర | పత్తుకిగరిశరము | వదరవవము ||
- ఎం - - - రు - - - గా - - - | - - - - న - - - | నీ - - - - - ||

శారవమావదా | నీశా | నిసరిసరి ||
- యం - - దము | వ రె | ర - - - ఘు ||

1. -- మరిగారిశా | థిసనీసచ | చా - నిశా ||
-- నం - - ర న | వే - - - | గ - - మే ||

-- చా - నిశా శా - ర | శమరి | గారిశరి ||
-- రా - - - - - | - - - రా | - - - - ||

శామవదనిశా - వదనిశా | వదపమమపమరి | శమరిశరి ||
- రా - - - - - - - | - - - - రా - - - | - - - - ||

2. శామరిగారిశా | థిసనీసచ | చా - నిశా ||
- నం - - ర న | వే - - - | గ - - మే ||

-- చా - నిశా శా - ర | శమరి | గారిశరి ||
-- రా - - - - - | - - రా | - - - - ||

శారినినిరవమశదనిశా | థిమవరనిశర |
- రా - - - - - - - | రా - - - - - |

శముకిఱమరి || శా
* * * - - - - || *

1. -- రి రి మ వ చ మ | పా - - | పా పా ||
-- ట - - గ ఇ - | ర - - | కు క ||

-- మ పా చా ద ని చ | చ మ రి ఱ గ | ఱ స రి పా ||
-- ట - - రా - - ఇ | కు - - మా - | - - - రా ||

2. -- రి రి మ వ చ మ | పా - - | పా పా ||
-- ట - - గ ఇ - | ర - - | కు క ||

-- ద చ మ వ చ ని ద ని చ చ | చ మ రి గా | ఱ స రి పా ||
-- ట - - - రా - - - ఇ | కు - - మా | - - - ఱ ||

3. -- రి రి మ వ పా | చ ద ద చ చ చ మ | పా పా ||
-- ట - - గ ఇ | రా - - - - | కు క ||

-- మ చ ద ని స స చ చ | ద ని చ ద చ చ మ | గా ఱ ||
-- ట - - - - - ఇ | కు - - - మా - - | - రా ||

పా ఱ మ రి చ చ మ | గా ఱ స రి | పా ఱ స ని ||
- టం - - - కా - - | ర స - - | ద న - - ||

పా ఱ - మ ఱ మ పా | చా - ని పా | పా - - ||
- రా - - - - - | రా - - - - | - - - ||

- - - ద పా మా | పా చ చ మ | మా చ ద ||
- - - శా గ చ | త ప్రి - - | యు - - - ||

పా ద చ మా చ చా | సి పా | స చ చా - ని ||
- శా - - గ | టో | చ చ | - - య్యా - - - ||

3. పమపరనిశామవదపు| పమరించు | వదదపు ||
 - - - శా - గ వ - - - | త - - ప్రి - | య - - - - ||

శాదపమాపదా | నిశా - రి | రిసని శా - ప ||
 - శా - - గ గ్రో | వ వ - - | - - - య్యా - - ||

4. దనిశశాదనిశామవదపు| పమరించు | వదదపు ||
 - - - శా - గ వ - - - | త - - ప్రి - | య - - - - ||

శాదపమాపదా | నిశా - రి | రిసని శా - ప ||
 - శా - - గ గ్రో | వ వ - - | - - - య్యా - - ||

5. శారిసనిసదపువదనిపదు| పమరిగరిసరించు | వదదపు ||
 - శా - - - గ - - - వ - - - | త - - - ప్రి - - - | య - - - - ||

శాదపమాపదా | నిశా | నిసరిస | రి ||
 - శా - - గ | రి | వ వ | - - - - య్యా ||

- - మరిగారిశా | రిసనిసప | చా - నిశా ||
 - - య్యా - - గ రా | ఇ - - - - | మ - - త ||

- - చా - నిశాపా - ద | పమరి | గారిసరి ||
 - - శా - - - - - | - - శా | - - - - ||

6. శారిసనిసదపువదనిపదు| పమరిగరిసరించు | వదదపు ||
 - శా - - - గ - - - వ - - - | త - - - ప్రి - - - | య - - - - ||

శాదపమాపదా | నిశా | నిసరిస | రి ||
 - శా - - గ గ్రో | వ వ | - - - - య్యా ||

.. మి గొ పా | రి సి ని సం | చూ - ని పా ||
 -- శ్యా - - గ రా | శ - - - - | మ - - క ||

-- రి మి రి వము కు చ | దని పా - ర | వము రి గగరి || పా
 -- రా - - - - - | - - రా - - | - - - - - || -

3. -- మవరని పా - వదని పా | వరవము కు వము రి | మరినకి || పా
 -- రా - - - - - | - - - రా - - | - - - - - || -

4. -- రి సతి సదవము వరని పా | రి మవరని వద | వము మరి మరి || పా
 -- రా - - - - - | - - - రా - - | - - - - - || -
 ||ముంచు||

అపకారిక :

శ్రీ ! ర్తసమనందు “కమలములవంటి కమ్ములుగల ఉరామచంద్రా ! వారినిచంపి, పుగ్రివునికి పట్టుాధిషేఖమును చేసిఒవే ! ఆట్టినికి నన్ను రక్షించుటయందు ఉన్నేడుయేల ? వారిని యాచించెడనని యొంచికివా ? అటుకాదు సుమా ! సికస్సు సమ్మర్చెపు ?” అని తాగ్గగ రాజస్వామి శ్రీరామచంద్రుని ప్రాశ్మీంచున్నారు.

అయ్యహారి కాళమునకు కొంతముందు వెనుకల సుండెడి వాగ్గేయకారులు తమ రచనలయందు మద్యమకాల సాహిత్యమును పల్లవి అనుపల్లిపులుకు దిన్ను ముగా సుండునట్లు రవించు చుంపుట ఒక గమనార్థమైన విషయము, సాధారణముగా లుట్టి రచనలు కథాగమనమునకు ఉపయోగించుండివారు. మనిషులై సుమ్రమణ్ణుక వి రవించిన అధ్యాత్మ రామాయణ ! ర్తనలు యాకోవు చెందినవే ! ఇంకానూ కూవసస్వామి, దౌరస్వామి, పల్లవి గోపాలయ్య మైదలగు వారును యట్టి మిత్రములుగల రచనలను చెప్పియున్నారు. మహాషముద్రమంటి వగు అయ్య వారి రచనలయందును మద్యమద్య యటువంటి రచనలు కసండుచుండుటచే వారికి ప్రాచీన సంప్రదాయములయందుగల ప్రేమాభిమానములు వెల్లడియుగున్న వచ్చొనవచ్చును. ముఖ్య ముగా రదు, ప్రశంధములలో యట్టి పోకడలు కసంధుచుండును. ఇవి తెనుగు వారికి ప్రియమైన రచనా విశేషములు. అయ్యహారి సమకాలీనులగు దీక్షితులవారు తమ రచనలయందు మిత్రము లను, మద్యమకాల సాహిత్యములను ఎంతో పొగసుగా సృష్టించియున్నారు. దివశుల పోకడ లలో సంగిక సాహిత్యములయందు మిగిలియున్న దొఱకరసవత్తర సృష్టియే యట్టి రచనావిధానము.

దక్కాపు - అది

ప. దొఱనా కమలా లోచన నన్నుటోవ ! ॥యో॥

ఆ. ప. సూచన తెలియక కొరుల యాజన తేషుననుచ సీకు
తోచన ద్వారితికాయుత విరోధనన్ను టోవనింక ! ॥యో॥

చ. శేషన నిఃశ్వరనిరయ పాపవిష్టాతన గం రిటుడ్లు గౌనిన
స్నేహనాకృత ఏపిన చరణరాధి షేషనా తాగ్గగరాజఘ్రాంతిక ! ॥యో॥

3. - రి వమహా - | మవతవమరీ | మరిగారిసరి ||
 - ద్యో - చనా - | - - - - - | క - మం - - ||
- వమరీరిమసరిసన | - దవ మవదవ | వమరి మరిగగ ||
 - తో - - చ - నా - - - | - నసు ట్రో - - - | - - వయం - క - - ||
4. రిస రి వమవచావమవదవ | రిమవదవమరీ | మరిగరిసరి ||
 - ద్యో - చనా - - - - - | - - - - - | క - మం - - ||
- వమరిరిమసరిసన | - దవ మవదవ | వమరి మరిగగ ||
 - తో - - చ - నా - - - | - నసు ట్రో - - - | - - వయం - క - - ||
5. రిస రి వమవచావమవదని | శా - చదరచమ | మరిగరిసరి ||
 - ద్యో - చనా - - - - - | - - - - - | క - మం - - ||
- వమరిరిమసరిసన | - దవ మవదవ | వమరి మరిగగ ||
 - తో - - చ - నా - - - | - నసు ట్రో - - - | - - వయం - క - - ||
6. రిస రి వమవచావమవదని | సంగగంసదవ | మరిగరిసరి ||
 - ద్యో - చనా - - - - - | - - - - - | క - మం - - ||
- వమరిరిమసరిసన | రిపారిదసదవ | - దవ మవరిగా ||
 - తో - - చ - నా - - - | న - - సు - ట్రో - | - - చ - యం - క ||
- రిస రి వమహా - - | - - - | - - - ||
 - ద్యో - చనా - - | - - - | - - - ||
7. బ. - ద దసివమవదవ | వమరిమరిగ | రివరిసమ ||
 - శ్యా - - చనా - - | థ - - - | థ - - య - - | క - - నాయ ||

వ ద రనివచువరిమసా | దరనిసం | కిస్తిసిసా ||
ఉయా -- చనా -- చే - - | తున - మచు | సి - - టు ||

2. - దరనివచువమనదానిక | వచుంపురిగ | రిసరిచచు ||
- మా -- చన -- కె - - - | ఱ - - య -- | ఈ -- నొరు ||

వ ద రనివచువరిమసా | దరనిసం | సాంకీసిసా ||
ఉయా -- చన -- చే - - | తున - మచు | సి - - టు ||

దనిసం సం గగం కిస్తి సని సద చద |
తో - చన - - ర్యు కి వి కిశా - - యు కవి |

దరికిసా వచద | ని పా మరి గగ || రి చ
తో - చన - న - | మ్యు క్రో వనిం క - - - || మో ||

3. దనిషదమవురిరిచచురిగారిస |
చే - చన నిం శ - క్రని తయశా చవి |

సానివరిలివచురి | గగరిస రిమసా ||
మో - చనటలియ | దురె - ల్లగో ని న ||

దనిసం సం గగ కిసం కిసనిసద చ |
నే - చనా - - కృత విపినవన చరా - |

రదరిసనివచ | నిషదవచురిగగ | రిచ
థిషై - చనా - క్యు | గరా - అహూ - - - | కిత ||

అవకాశిక :

శ్రుతి : ర్ఘనమునందు మధురత తీర్మాన పూరితములగు వలుకులతో మనసు చెంగి నికి మరులుకొన్నది. ఈ సామజికప్రపంచమూ ! నికి దయ బుట్టి నివు శ్రోవశలె. దిక్కునీచుచు ననిష్టున నాయుడ ఎక్కువ తక్కువ లెంచు గుణమేల కోణి ప్రిరామవంద్రుణి క్యాగ్గరాజస్థామి ఆడుగు చున్నారు. ఇది దివ్యనామ సంకీర్ణములలోనిది.

దర్శకు - చాపు

- ప. రామాఖిరామ రమణీయామ
సామజికప్రపంచమూ, సాకేశధామ ! || రా॥
- చ. వనంలోచన నీవు వఱి యఱించి ని
మనసున దయలేదు మల్లాడి శలమేమి ! || రా॥
2. మనసున చెంగి నికి మరులుకొన్నది గాని
చనశ్నన చెయుబట్టి సంరక్షించవు ! || రా॥
8. కమనీయముగు పామ్పును గావించి నందు
రమిలుంపక నన్ను రవ్వుకేసేవు ! || రా॥
4. కోరి కోరి నిన్ను కొబువగ నికు
చాటి వేకే యిని చాక ప్రాతేమో ! || రా॥
5. దిక్కు నివేయని నేమ దిన దినమును నమ్మి
ఎక్కువ తక్కువ లండు ఎనసే గుణమేమో ! || రా॥
6. నికేరయబట్టి నివు శ్రోవశలె గాక
చాకేందుముఖ క్యాగ్గరాజ రక్తక ఉ ! || రా॥

ప. -- న | ర మ ర మ ర న || ర మ ర ర వ మ | శా - - |
-- రా | మా - - - - దీ || రా - - - - | మా - - ||

-- మ చ | చా - ని చ చ మ || మ రి ర గా | ర స రి శా ||
-- ర మ | టే - - - య - || నా - - - | - - - మ ||

-- ద రి | శా శా || స ర ర ని | ర చ ర శా ||
-- శా - | మా అ || ర - పు - | దీ - - మా ||

2. -- ర చ | చ చ మ ర గ గ ర స || ర మ ర ర వ మ | శా - - ||
-- రా - | మా - - - - దీ - || రా - - - - | మ - - ||

-- మ చ | ద ని స ర గ గ ర స || ద చ మ చ ద తి | చ మ ర మ ర స || శా
-- ర మ | టే - - - - య - || నా - - - - | - - - - మ || -
||శా||

ప. -- న | ర మ ర మ ర న || ర మ ర ర వ మ | శా - - ||
-- ని | కే - - - ర య || య - - - - | ట్లీ - - ||

-- మ చ | చా - ని చ చ మ || మ రి ర గా | ర చ రి శా ||
-- ని - | వ - - - ట్రోవ - || వ - ర - | గా - - క ||

-- ర రి | శా శా || స ర ర ని | ర చ ర శా ||
-- రా - | కేం దు || మ - అ - | శ్యా - - గ ||

పా మ చ | చా - ని చ చ మ || మ రి ర గా | ర చ రి శా || - -
- రా - | శా - - - ర - || క - క - | - - - దీ || - -
||శా||

అవకాశిక :

శ్రుతి క్రినమునందు “పాపురమును రక్షించుటక్కు మేనొసంగిన ఓరి వంశమున బ్లట్టి తినే ! మహావరాదము చేసియు శరణని పాపములపై లడిన కాకాసురుని రక్షించిందినే ! సీకావ నాకాశమును పోర పాతకమునకు పాల్గొదిన రావణుని తమ్ముడు శరణనగా కాపాడిందినే ! సీపు కప్పి రక్షించువారు లేరని నిండుసభలో ప్రాపదివేదగా ఆమెను రక్షించిందినే ! ఆట్టి కఱుణా సమర్పుదగు సీకు నాయుడు దయ రాదేమి ?” అని త్యాగరాజస్వామివారు శ్రీరామవంట్రుని వేడుకొనుచున్నారు.

దర్శకుడు – అది

- ప. రామ లోభమేల నను రక్షించుపట్ల సికింత గ్రు ! ||౩||
- అ.ప. సీహార్ఘులోచన నుగుణ మ
క్రామాదులెల్ల నష్టురా ! ||౪||
- చ. శరణమౌన్న కాక
సురుని రావణుని సో
దరుని శ్రోవలేదా సరగున
కణి గాచిన గ్రు ! ||౫||
2. గతినేణ ప్రాపది వేగము కృష్ణాయన
ఆతిప్రేమతో వేంచేసిన మతినే దెండు పోయెసో ! ||౬||
8. తేగ్కు మేనొసంగు రామభాస్వయమున
శాగణనిషుంచి , శికర శాదగశాజంచే సీకు ! ||౭||

ప. - ర పా వమర్గిగగ | రిసరిసా | - రిస ||
- రామాతో - - ర - | మే - - 0 | - - నను ||

- రిమ పా దదనిసా | పా - నిదా - ని | పా - దవమర్గి || ర స
- ర - క్షించు - - వ | ట్ల - - ని - - | కిం - - ర - - || క్రి - || రా||

అ. వ. - రనిసా కి రి స | కిగగ | రిసకి సా ||
- సో - మార్కుతో - | చన - | సు - గు ణ ||

- రిసా - రి నిసా దవచా | పావమపా | రనివమర్గి || చ
- సు - ల్రా - - మూ - - దు - - | రె - - ఔ | న - - - వ్య - రా || -
|| రా ||

క. - చపా పా దవమా | పా - ని చా - ని | వమర్గిగగి ||
- చెగ క్రి మే - - | నా - - - - | సం - - గు - - ||

నరిమ పా చా దనిసా | సవచా - ని | పా - - ||
- చా - ఘ వా వ్య - - | య - ము - - | న - - ||

- రనిసా కి రి స | కిగగ | రిసకి సా ||
- కా - గ క వ్యం - | చిక్రి - | క - - ర ||

- రిసా - రి సనిసా దవమా | పావమపా | రనివమర్గి || చ
- వ్య - గ - - రా - - ఙం - - | చై - - ని | - - - - దు - || -
|| రా ||

అవకాశిక :

శ్రీ కృష్ణమునందు "సీకోర్తిని చలుకక సత్కర్మాలయందు మనముంచక, మత్స్యరమధాంధుడనై చరించింది. నాయపరాధములను మన్మించి నవ్వుడుకొనవే! శ్రీరామా!" అని కృష్ణగురువు స్థాపించున్నారు.

దర్శకు - ర్మంపే

ప. అవరాధముల మాన్మి ఆదుకోపయ్యా!	౩
అ. ప. కృపామాచి ట్రోచిన క్రిగంరిక సికు!	౪
చ. ఆత్మంత మత్స్యరమధాంధుడై సజ్జనుల నిక్షేకర్మముల వలె నిందించుకొన్న నా!	౫
2. చూచు వారంకెదుట పొక్కి జమితుడనై కి యోచించ సిపాదయగళ ర్యానముచేచి నా!	౬
8. సైంచ జనులను గూడి వీచాడిందిని గాని ప్రాణ హిత గుణకథల పల్కులై నై కినా!	౭
4. శరణు తొల్పిన నమ్మ కరుణేంపవే రామ వరకృష్ణగురువు నుత వశముగాదిక నాకు!	౮

1. ఓరిముశార | చమదవమరిగారిస || రిసన్నిసరి | కమరిసా ||
అవ - రారి | ము - 0 - మా - - న్ని - || అ - - దుకో | వ - - - య్యా - ||
2. ఓరిముశార | మపదనిచమగరిస ||
అవ - రారి | ము - 0 - మా - - - న్ని - ||
3. రిసన్నిసరి | కమరిసా ||
అ - - దుకో | వ - - - య్యా - ||
4. ఓరిముశార | రిసనిసదవమరిగరిస ||
అవ - రారి | ము - 0 - మా - - - న్ని - ||
- రిసన్నిచిమరిము | చనిదనిచమరిస || .
- అ - - దుకో - - - | వ - - - - య్యా - - ||
4. దవమరిమవదవదా | రిసనిసదవదనిసా ||
అ - వ - రా - - - రి | ము - 0 - మా - - - న్ని ||
- రిసనిసదామవదని | సనిసవదవమవదని ||
                  అ - - - దుకో - - - | వ - - - - య్యా - - - ||
- .5 దరిశా రిసనిసదశ | రిసనిసదవదనిసా ||
అవరా - - - రి - | ము - 0 - మా - - - న్ని ||
- మరిమవదవదమవదని | సంగగ రిసనిసదవ ||
                  అ - - - దు - కో - - - | వ - - - య్యా - - - * - ||
6. దరిశా రిసనిసదశ | మవదనిచమరిగరిస ||
అవరా - - - రి - | ము - 0 - మా - - - న్ని - ||

ఓ స ని స రి | వ మ రి రి సా ||

అ - - దు కో | వ - - - య్యా ||

ఓ రి మ పా ద | వ మ ద వ మ రి గా రి స ||

అ ప - రా ధ | ము - అ - మా - - సి ప - ||

ఓ స ని స రి | వ మ రి రి సా ||

అ - - దు కో | వ - - - య్యా ||

ఆ. వ. దద పా మ వ ద ని సా | ఓ స ని స రి స రి రి ||

కృ - వ జూ - - - చి | త్రో - - - - చి న ||

మ రి గా రి స ని ని ద వ | మ వ ద ని వ మ రి గ రి స ||

కి - - త్రె - గ - 0 - | రి - క - సి - - - ల - ||

చ. ద ద వ మ రి | మ రి గా రి స రి స ||

శ ర బు - కొ | చి ప - న న - - స్ఫూ ||

ఓ రి మ పా ద | ద ని పా రి మ వ మ పా ||

క రు - ణిం ప | వే - - రా - - - మ ||

ద ద పా మ వ ద ని సా | ఓ స ని స రి స రి రి ||

వ - ర క్యా - - - గ | రా - - - జ - - సు త ||

మ రి గా రి స ని ని ద వ | మ వ ద ని వ మ రి గ రి స ||

వ - శ ము - గా - - - త్రి - క - సా - - - దు - ||

అవకాశిక :

కృతి : రఘునందు “నామై కోపముచేసి వట్టిసాకుణితో ప్రాధ్యాబుల్ని నమ్మె చుట్ట నీకు వ్యాయమా ? పరిపూర్వ స్వరూపుడగు నీవే యుషేషించినచో ఎవరితో చెస్కుకొందును ? నిమ్మపలచి కృతిమాగ్రముతో ఆరాధించుకొనుచున్నారు”. అని క్యాగరాజస్వామి గ్రామ చంద్రునికి విన్నవించు కొముచున్నారు

రాగ ఉట్టము :

మాగ్గహి. కోళ యిచ్చటి పాదుకప్రకారము ; ఇవ మేళక ర్తయగు లరహరప్రియ ఒన్ఱుము.

అరోహణ : శరిగ మ పదని సీ

అరోహణ : సనిదప మగ స

ఈరాగమును 20 వ మేళమగు నరకైరవి జన్మమనియు కొందరు చెప్పియున్నారు. పాదుకయిందును ఆట్లు కొందరు పాదుచున్నారు. కాని లరహరప్రియ జన్మముగా పాదుట మాసాంప్రభాయము. ఈ రాగము ప్రాచీనముకాదు. ఇందు యితర వాగ్గెయికారుం రచనలు కావ చెప్పుటాదు. కనక దీసిని అయ్యవారు శృష్టించిన రాగముంలో వొకటిగా శాఖించవచ్చును. శేందూ లవ్రము లై పోయిన ప్రాచీనరాగముంలో అయ్యవారు ఉద్దరించిన యొకరాగముగానైన శాఖించవచ్చును

మాగ్గహిండితో – అది

వ. తంమేలరా పాశేకరామ !

॥చ॥

అ. వ. తంచి కృతిమాగ్గము తోను నిమ్మి వర్ణించున్న నామైని !

॥చ॥

వ. ఎందులోకు వేవేమి శేయుటును ఎచ్చేట సే మొరశ్చేయుటును
ధంధనాంతో ప్రాధ్యాబోవరెనా కాళకాంరా క్యాగరాజమి !

॥చ॥

ప. --- సరిగా ము | శా - చ | - మా ము ||
--- చల మేం | రా - సా | - కే త ||

2. రిము గగపా సరిగా వము | గపా సరి | గము పాము ||
రా - మా - - చల మేం - | రా - సా - | - - కేత ||

8. రిము గగపా సరిగా వము | గపా సరి | గము వదనీద ||
రా - మా - - చల మేం - | రా - సా - | - - కే - - త ||

4. ము వము గా సరి గా వము | గపా స ; - నవిదవము ||
రా ము - - చల మేం - | రా - సా | - కే - - త ||

మూవము గసరి గావము | గా - - | పా - - ||
రా ము - - చల మేం - | రా - - | - - - ||

అ.ప. --- రిగమూవదనీద | వదనవిదనీద | నిపా ని ||
1. --- చల చి త - - ట్ల | మా - - - - ర్ల | ముతోసు ||

పా - పా - వదనీదనిపాని | పా - సని | దచమామరి ||
ని - న్ను - చ - - ట్ల - - చు | చు - తు - | న్ను - నా తై - ||

గవము గపా

--- ని -

||ప||

2. --- రిగమూవదనీద | వదనవిదనీద | నిపాని ||
--- చల చి త - - ట్ల | మా - - - - ర్ల | ముతోసు ||

నికింగపావదనీదనిపాని | పా - నని | దచమామరి ||
ని - న్ను - - చ - - ట్ల - - చు | చు - తు - | న్ను - నా తై - ||

గ ప మ గ సా ప రి గా ప మ | గా - - | సా - - ||
 - - - ని - చం మేల - | రా - - | - - - ||

చ. - - - పా ప పా - మ | ప ద ని ద ని ద స | ని ని ని ద ప మ ||
 - - - ఎం య లో - రు | సే - - - సె - | మి సే - - - యు ||

వ పా ప ప మ మ రి గ గ | గ రి మ గ రి స ర | రి గ మ ఫ మ ||
 దు ను ఎ - - చో - ట సే | - - - - - మొ | ఱ కె - - ట్లు ||

మ పా రి గ మ మ ప ద ని త | ప ద ని ద ని ద ని | పా - ని ||
 దు ను రం - ర వా - - ఱ | తో - - - [ప్రాద్యు] పో - వ ||

పా - పా - ప ద ని ద ని పా - ని | పా - స ని | ప ప మ మ ర ||
 తే - నా - కా - శ కా - - ఱ | రా - కాణ్య - | గ - రా జ - ||

గ ప మ గ సా ప రి గా ప మ | గా - - | సా - - ||
 ను - - త - చం మేల - | రా - - | - - - ||

అవకాశ :

రుద్ది క్రినమునందు “గొచ్చువారిని, త్రీంచు దూకలకై, నూకలకై, కోకలకై, కోకంకై రకించుట యమునది తమవునకు ఉంపటమై కలగుచున్నది. నీక్కువ కలిగిననో ఇచ్చి చాపల్యముబండ్చుకొచ్చా! నామైక్కుచుముంచి యిచ్చిని కలగకుంచునట్లు సీరజనయు లాగ్గెమును ఇయ్యచాడా ?” అని క్యాగ్గరాజస్వామి ప్రార్థించుచున్నారు.

రాగ లక్షణము :

ఖళ్ళ ఇంగాళ యిచ్చటి వాడుక ప్రకారము 22వ మేళముగు ఖరహారప్రియ అవ్యము.

అరోహణ : స రి మ చ ద స

అవరోహణ : స ద చ మ రి గ రి న

ఇందు ప్రాచీనుల రచనలు కానపయ్యట లేదు. క్యాగ్గరాజస్వామివిషాక్తము ! క్రనలు బోరికినవి. ఇరియును క్యాగ్గరాజస్వామి సృష్టించిన రాగములలో నోకటి శాచమ్మను.

ఖళ్ళింగాళ – రూపకం

ప. తప్పగనే వచ్చునా తనువున ఉంపట నీక్కువ !	1రి
అ. ప. మెప్పులకై కొప్పులు గలమేటి ఇనుల ఔచిత భజన !	1రి
చ. దూకలకై వైకి మంచి కోకలకై యాచోరమునకు నూకలకై ధ్యానించి క్యాగ్గరాజనుతుని భజన !	1రి

1. పా | రిమహా || చా | స వదశ ||
త | చృక సే || వ | చృనా - - ||

వచు | రచమచదశ || చమరి | రిగ రిస ||
తను - | తునఱం - - - || వ - ట | సి - కృష ||

2. పా | రిమహా || వదశా | సదశా - ||
త | చృక సే || వ - - | చృ - నా - ||

వచు | రచచదసద || చమరి | సరగారిస ||
తను - | తునఱం - - - || వ - ట | సి - - కృష ||

3. సమరి | రివమాపా || చదశా | సాడశచదశా ||
త - - | చృ - క సే || వ - - | చృనా - - - ||

దదశా | మధుదచచదసద || చమరి | కంగారిస ||
త - ను | తు - న - ఱం - - - || వ - ట | సి - - కృష ||

4. రిమరిమ | చమచదచదశా || సదరి | సదశచదశ ||
త - - - | చృ - క - సే - - || వ - - | చృనా - - - ||

చదశద | మచదచచదసద || చమరి | సరగారిస ||
త - మ - | తు - న - ఱం - - - || వ - ట | సి - - కృష ||

5. రిమంమ | చమచదచదసద || సంమరి | గగంంశ ||
త - - - | చృ - క - సే - - - || వ - - - | చృనా - - - ||

గగంశ | గిసదచసదచు || చదశా | సదచుంగంశ ||
త - మ - | తు - న - ఱం - + - || వ - ట | సి - - - కృ - ఫ - ||

సా | రి మ పా || చద సా | సద ధ పా ||
త | ప్యక సే || వ - - | చ్యు - నా - ||

7. చ చద | స చద సా || రి రి మ | రి గ రి స ||
మ - - | చ్యు ల - కై || కొ - - | చ్యు లగ ఱ ||

రి సకై | సా సద సద పా || మ చదా | చ చ మ ర గ రి స ||
మె - - | టి ఇ - ను - ఱ || ఇం - - | లి థ - ఇ - న - ||

సా | రి మ పా || చద సా | సద ధ పా ||
త | ప్యక సే || వ - - | చ్యు - నా - ||

2. రి మ చద | స సద సా || సరి చి మ | రి గ రి స ||
మె - - - | చ్యు ల - కై || కొ - - - | చ్యు లగ ఱ ||

రి సద స | ద చ రి మ చద సా || రి సద స | ద చ మ ర గ రి స ||
మె - - - | టి - ఇ - ను - ఱ || ఇం - - - | లి - థ - ఇ న - ||

8. రి మ రి మ | చ చ చ చ చ చ చ చ ||
మె - - - | చ్యు - ఱ - కై - - - ||

సరి సరి | చ చ మ గ రి శ స || రి గ రి శ | సా త చి చ చ చ చ ||
కొ - - - | చ్యు - య - గ ఱ || మె - - - | టి ఇ - ను - య - ||

రి మ చద | స త చ చ చ చ చ చ ||
ఇం - - - | లి - థ - ఇ - న - ||

సా | రి మ పా || చద సా | సద ధ పా ||
త | ప్యక సే || వ - - | చ్యు - నా - ||

చ. పా | పవపా || మవదా | పవమరగటి ||
రూ | కంకై || వై - - | మం - - చి ||

సరిమా | రిగరిస || రిమవద | సదవమవవ ||
కో - - | కంకై - || వో - - - | ర - ము - లకు ||

ః పరసా | సవదవ || మవదస | దవమరగరి ||
రూ - - | క - లకై || వై - - - | మం - - చి ||

సరిమా | రిగరిస || రిమవద | సదవమవవ ||
కో - - | కంకై - || వో - - - | ర - ము - లకు ||

పావద | ససదసా || రింము | రిగరిస ||
నూ - - | కంకై || ధ్వయ - - | నిం - చి ఉ ||

ం సరి | సాసదసదపా || మవదా, పావమరగరిస ||
ధ్వయ - - | గరా - - - ఆ || ను - రు | నిథ - ఆ - వ - ||

పా | రిమపా || పదసా | సదదపా ||
క | వ్యుక సే || వ - - | చ్యు - నా - ||

అపకారిక :

కృతి ॥ ర్వనమునందు ఉదర పోషణాపరులైన ఇరుగు పొరుగు వారిని కలిగి, హరిచానులు తేక యండిన పురమునందు నన్నుంచి దారి జాపవై కింది. పటు విధముల నే కలచి కరుగగా పలుకక సివటు నేనిటునై కింది. ఇది యంతయు కొరినే దేసిన పూజాఫలముకూపచును,” అని ఈన ఇష్టదైవమునకు దెవ్పుకొని క్యాగ్ రాజస్వామి వాపోపుచున్నారు.

శుద్ధంగాళా – అది

ప. కొరినే దేసిన పూజాపలము

కెంపెను నాపాలి దైవమా !

152

అ. ప. పటువిధముల నే కలచి కరుగగా

పలుకను సివటు నేనిటు కాగా !

153

చ. సరివారంతో చౌకచేసి ఉ

దర పోషకులను పొరుగున సేసి

పొరిచాన రహితపురమున పేసి

దం జాపవై కింది క్యాగ్ రాజార్పిక !

154

5. - రిము పా దా వప | ము వచా దవమరి | రిగ గ రింస ||
- తొ రి సే శే సిన | పూ - - - శా - - - | పంము - - - ||

2. స రిము పా దా వప | ము వదస దవమరి | రిగ గ రింస ||
- తొ రి సే శే సిన | పూ - - - శా - - - | పంము - - - ||

న ధ సా ధ సా రిము వద | న ధ సా దవ | మరిగా రిస || న
- కె రి సే ను నా - - - | పా - - - రి | దై - - వ - || మూ

8. స రిము పా దా వప | ము వదస ర్యమరి | రిగ గ రింస ||
- తొ రి సే శే సిన | పూ - - - శా - - - | పంము - - - ||

న ద సా ద సా రి మరిము వద | న రి గ గ రి స దవ |
- కె రి సే ను నా - - - - - - - | పా - - - - రి - |

మ రి గ రి || న
దై - వ - || మూ

||३०||

అ.ప. - ము పా ద సా వ ద స ద స క | - స రి గ రి | స రి గ గ రి ||
- వ య వి ర ము - ० - సే - | - త య ల ిక | య - గ గా - - ||

- న దా స దా పా - మ వద | న ద సా ర వ | మ రిగా రిస ||
- వ య క త నీ - - వ టు | సే - - ని టు | శా - - గ - ||

2. న కు పా ద సా వ ద స ద స క | - స రి గ రి | స రి గ గ రి ||
- వ య వి ర ము - ० - సే - | - త య ల ిక | య - గ గా - - ||

- న దా స దా వ మ రి మ వద | న రి గ గ రి స దవ | మ రిగా రిస ||
- వ య క త నీ - వ - టు - | సే - - - ని - టు - | శా - - గ - ||

- ఓము శాచావద | మువచాదవమురి | ఇగగెంపిన ||
- తొరి నే శేసిన | హూ - - ణ - - - | పంము - - - ||
5. - వశాపా - వమరిచమరి | ఇగగిగసా | ఇమరిమశా ||
- నరివా - ర - ०८ - - | చో - - - క | చే - - - సి ||
- ధసాధసారిమవద | - రసాదపా | మరిగారిన ||
- ఉదరపోషకులను | - పొరుగున | నే - - సి - ||
2. - వశాపా - మరిమరిమవమశా | - రసాదవమ | ఇగగెంపిన ||
- నరివా - - ర - ० - ८ - - | - చో - క - - | చే - సి - - - ||
- న ధసాధసారిమవద | - రసాదపా | మరిగారిన ||
- ఉదరపోషకులను | - పొరుగున | నే - - సి - ||
1. - మశాదసావదసదససి | - సక్రిగక్రి | సంగీగంక్రి ||
- హరిదాసర - - - హిత | - పురమున | వే - - సి - - ||
- సరాసదపా - మవద | సదసాదవ | మరిగారిన ||
- రిఱావవై - - కివి | శ్యా - - గరా | జా - - క్రూర ||
2. - మశాదసావదసదససి | - సక్రిగక్రి | సంగీగంక్రి ||
- హరిదాసర - - - హిత | - పురమున | వే - - సి - - ||
- సరాసదపావమరిమవద | సంగీగంపదవ | మరిగారిన ||
- రిఱావవై - - కివి | శ్యా - - - గ - రా - | జా - - క్రూర ||
- ఓము శావద | మువచాదవమురి | ఇగగెంపిక ||
- తొరి నే శేసిన | హూ - - ణ - - - | పంము - - - ||

అవకాశ :

శ్రీ రత్నమునందు రామక్రిష్ణసది ఒక సామ్రాజ్యమనియు ఆ క్రత్తి సామ్రాజ్యము అమృత వారిని దర్శించుటమే ఒక మహారాజ్యమనియు, అనిర్వచనియైన నాయానందమును ఈలాగని వివరించుటకు పశుమాకున్నదనియు, ప్రశ్నానంద తరిష్టలై క్యాగ్రాజస్వామి చెప్పుకొనుచున్నారు.

పుఢ్చబంగాళ – అది

ప. రామక్రిష్ణసామ్రాజ్యమే మానవుల కట్టెనో మనా !	॥౩॥
ఉ. ప. అమానవుల సంరక్షణ మత్యంత ప్రశ్నానందమే మనసా !	॥౪॥
ర. ఈలాగని నివరించలేను చాల స్వామురవవేద్యమే శిలా సృష్టి ఇగ్రత్నమునే కోలాచాల క్యాగ్రాజమతుడగు !	॥౫॥

7. - సా నరీ | - సరి మా | ॥ గగగింపు ||
- రాముక్కి | - సా - - | మూ - ఇం - - - ||

8. నధనసరి చరిమా | - రిమపా - మ | ॥ గగింపు ||
- రాముక్కి - - | - సా - - - - | మూ - ఇం - - - ||

9. నధనసరి సరిమప | చావమపదసా | దసదవమంగగ ||
- రాముక్కి - - - | - సా - - - - | మూ - - - - ఇం - ||

10. రిసధనసరి సరిమప | రసరిగరిసరిస | రసరపమంగగ ||
- - రాముక్కి - - - | - - సా - - - - | మూ - - - - ఇం - ||

11. ససా పా - మరిమరిమపమపా | - దసాదపా | ॥ గగింపు ||
- - ఏమా - - న - వు - ల - - | - క - భై - | సో - మనసా - ||

ససా నరీ | - సరి మా | ॥ గగగింపు ||
- రాముక్కి | - సా - - | మూ - ఇం - - - ||

12. వపా - మదదచా | - మవదవ | వదవమరిమప ||
- ఏమా - - నవులా | - సం - - - | ద - - - ర్షునా - ||

13. - మవపా - మదదచా | - వదసదవమ | వదసదసాసద ||
- - ఏమా - - నవులా | - సం - - - - | ద - - - ర్షున - ||

14. వమపపా - మదదచా | - వదసదవమ | వదసదసాసద ||
- - ఏమా - - నవులా | - సం - - - - | ద - - - ర్షున - ||

15. ససం కిసం మారి | - కి పాదవమ | ॥ గగింపు ||
- - ఏ త్యంక - - ప్ర | - పేష్టు - నం - ర | మే - మనపా - ||

ప సా ప రి రి | - ప రి మా | ఋ గ గ గ రి రి న ||
- రా మథ క్రి | - పా - - | మ్రూ - అణం - - - ||

7. - ప పా - ము ప మరి ప మరి | ఋ గ రి గ సా | ఋ మ ర మ పా ||
- శ్శా - - గ - ని చి - వ, శిం - - - వ | శే - - - ను ||

- ప రి - ప రి మా రి | ఋ గ గ రి రి | - రి సా ||
- చా లా - ప్పా - - ను | క వ వే - - | - ర్ధ్య మే ||

- ప పా - ము ద ద చా | - ము చ ద చ | చ ద చ మ రి ము చ ||
- శీ లా - - శ్శు - ప్పి | - ః - గ త్ర | య - మ - నే - - ||

8. - ము ప పా - ము ద ద చా | - చ ద స ద చ చ ము | చ ద స ద సా స ద ||
- - శీ లా - - శ్శు - ప్పి | - ః - గ - త్ర - | య - - - మ నే - - ||

స స రి కి స స రి మూ రి | - శీ సా ద చ ము | ఋ గ గ రి రి న ||
- - శీ లా నూ - ० శ్శ్య | - గ - చా - ః | ము తో - - - ||

ప సా ప రి రి | - ప రి మా | ఋ గ గ గ రి రి న ||
- రా మథ క్రి | - పా - - | మ్రూ - అణం - - - ||

అవతారిక :

ర్షి ! ర్తనమునందు “వేరు వేరు మశములను, ఆచారములను సృష్టించుకొని పగు
అము, నిర్మించు అని వాదములను పెంచి కొని పరమాత్మాడనగు సీత త్రయిమును తెలుసుకొనలేక
ఇవి నిజము, ఇదియిలద్దము అనెడి విచటాక్షానమును సంపూర్ణించుకొనలేక, మూర్ఖులై జమలు
చాలమును గదుపుచున్నారు. & **శ్రీరామవంద్రా !** నిజమునకు సీతినగాన రసికులను నేనెన్న
టనూ చూడలేకయ్యా !” అని అయ్యివారు భగవత్కృతమగు మాయామను ప్రపంచ వినోద
మను చక్కగా నిందు విషరించున్నారు.

రాగ లభ్యము :

నాయకి ప్రాచీనరాగము.

అన్నిహాణ : సరి మపరని దవసస

అన్నిహాణ సనిసదవమరిగరిస

ఆందు ప్రాచీనుల రచనలు ఆచ్చటప్పట కానవచ్చుచన్నవి. దర్శారు రాగమునుండి
దీనిని వేరు చేయు పూమర్గ్యములేక, తమచుగా దీని పాడుటకు ప్రయత్నించరు. కొందరు గ్రంథ
క్రతులు దీనిని 20 వ మేళమగు నరకైరి ఇర్ణముగా చెప్పయిన్నారు. కానీ 22 వ మేళమగు
రహార ప్రియంజన్యముగానే పాడుట వారుక యందున్నది.

ఇచట నొక చిన్న ఇతిహాసము చెప్పువలసియున్నది. ఒక రసిక ప్రథువులు యాస్తానము
నందు ఎవటనుండియో వచ్చిన ఒక గాయకుడు దర్శారు రాగమును అంచి మధురముగా వాఱ
పించినాడట. సంతోషముగా నిని మహారాజు, వారిని ఘనముగా పత్కురించుచుండగా ప్రథువునకు
ప్రకృతానున్నరాణి “అయ్యా, దర్శారు చక్కగా పాడినారు. కానీ నాయకి అక్కడక్కడ
తొంగి చూలినరి సుమండి” అని నారట. అది నిని నిద్యాంసుడు మనసునందు కంగారుపడినను
గంభీరముగా, చేయలు తోడించి “అమ్మా ! దర్శారునందు తొంగి చూడ గలిగినది నాయకియే
కదా ! దాసికట్టి యథిరాములేదు గదా !” అని చెనవ్వురించినారట. అది నిని యిమమదించిన
సంతోషముతో రాణిగారు శాము మరియుక జమలమానమును ఇవ్వినారట, అట్టి రసికుంగు
ప్రథువులు, పోషటలు, ఉండడికాలమున విద్యాంసులును సమర్పుతెనవారుండుటలో ఆక్షర్యము
లేదుగదా !

నాయకి – అది

ప. నీ తణన గాన రసికుల నేనెదు గానరా రామ !

॥సి॥

అ. ప. శ్రీరథ సరోకా సనాది ఇ

చి మనో రమణ వంద్య యిలరో !

॥సి॥

చ. నగుల నిర్మితు రిఖ దఱ్పరలను
చణ్ణుతముల మర్కు మష్ట సిద్ధుల
వగలు జావ సంతసిల్లగఁటి
వరానన క్యాగరాజ వినుత !

॥సీ॥

- శ. దా ర స ని దా ర ద | వ దా వ | మ వ ద వ మ వ ద వ ||
ని - - - - - శ ఇ | న గా న | ర - సి - కు - అ - ||
2. ద ని స రి స ద ని ద వ మ వ ద ద | వ దా వ | మ వ ద వ మ వ ద వ ||
ని - - - - - - - - - శ ఇ | న గా న | ర - సి - కు - అ - ||
3. ద స ని ద వ మ రి మ వ ద ని ద ద | వ దా వ | మ వ ద వ మ వ ద వ ||
ని - - - - - - - - - శ ఇ | న గా న | ర - సి - కు - అ - ||
4. ద రి స రి స ద ని ద వ మ వ ద ద | వ దా వ | మ వ ద వ మ రి మ వ ||
ని - - - - - - - - - శ ఇ | న గా న | ర - సి - కు - అ - ||
- ద వ మ రి ఇ గ రి సా ర | ఇ వ మ రి ర | సా ర మ వ ర ||
నే - - - - - నె | దు గా - - న | రా గా - మ - ||
- దా ర స ని దా ర ద | పా - - | పా - - ||
ని - - - - శ ఇ | న - - | - - - ||
- అ.శ. పా - స స స రి స ని | స రి స రి | రి మ గీ మ రి స ||
ଓ - శ వ న రి⁴ - - | పా - స - | నా - - - ది శ ||
- ని క రి స రి మ వ ద వ ద రి స | ర స రి స ద వ | రి మ రి మ వ మ వ ద ||
శి - - - మ ని⁴ - - - ర మ ఱ | వం - - - - ర్య | య్య - ఱ - ల⁴ - - - ||

చా రస్తీ చా దద | పొ - - | పొ - - ||
 నీ - - - భజ | న - - | - - - ||

చ. ననససా సరి స | పదదస్తీ | దశమి మవ ||
 నగుఱ నిర్మి ఇపు | నింద - - | ఇం - ర - అను ||

దశమి గగ రిసరిస్తీ | న రి మవ | దస్తీ సదవ ||
 ష - - - ఇక్కెతము లము - - | రక్కము - షై | సి - - - ద్వీం ||

ననన పొ సరీ సని | సరి సరీ | రిగముగరీ స ||
 వగలుచూ వసం - - | తసి - గ్రి | గం - - - టి ||

నిసరీ సరీ మవ దశద రీ స | దశని సదవ | రిమురిము వమవద ||
 వ - రా - - న - న - శ్యా - గ | రా - - - జ | వి - ను - త - - - ||

చా రస్తీ చా దద | పొ - - | పొ - - ||
 నీ - - - భజ | న - - | - - - ||

ప్రశ్నారిక :

ఈ కీర్తనమునందు 'ఎవరికై ప్రాముని కట్టాడు నిండి యుండునో' వాడే విశ్వమునందరి యానందముల వన్నియు కల్పిసాడు. అట్టి మహాను భావుని దర్శించుటయందరి సొఖ్యము బ్రహ్మకైన కలుగునా? సందర్భముల సనుసరించి వేషములను మార్పుచుమనసొక తో, తనువొక తో నుంచుకొని లింగాది వారికి ఇయముకలుగునా' అని ఆయ్యవారు తమకాలమునందు ఇనులను వంచించి క్రతులమని లింగాది వేషధారులను గురించి తెచ్చుకొనుచున్నారు.

పాయకి – చూపకు

- ప. కనుగొను సొఖ్యము కమలజ్ఞైన కలుగునా ! ||క||
- అ.ప. దనుఱమై రి యగు రాముని దయకలిన యతని వినా ! ||క||
- చ. తనువొక తో మనసొక తో తగిన వేసమొక తో నిడ
ఇనుంచేమ వారికి ఇయవొనే శ్యాగరాణనుత ! ||క||

1. శిరిమచ ర దా || రనిదా దనిదా ద చ ||
 కను - గో ను సొ || - - - - - ఖ్యాను ||
- పావమదపదపమ || శిగగి స రిస ||
 క మ - లజన - కై - || - న - క లుగున ||
2. శిరిమచ ర ద పమరి || మపదపచానిని ర చ ||
 కను - గో ను సొ - - || - - - - - ఖ్యాను ||
- పాపమదపదపమ || శిగగి స రిస ||
 క మ - లజన కై - - || - న - క లుగున ||
3. శిరిమచ ర నినిదప || మపదపసానినిదప ||
 కను - గో ను సొ - - || - - - - - ఖ్యాను - - ||
- మపదపదనిని || చావమ శిగగి స ||
 క ను లజన కై - || - న - క లు - గున ||
4. శిరిమచ రమచదప || దశిసదచసని ద చ ||
 కను - గో ను సొ - - || - - - - - - ఖ్యాను ||
- మపదపనిసంసగగిస || శిససపదనిపమగగిస ||
 క - మ - ల - జ - న - కై - || - - న - క - లు - గు - న - ||
- శిరిమచ ద దా || దానిద దానిద దా || పా - - - - ||
 కను - గో ను సొ || - - - - - ఖ్యా || ము - - - - ||
- అ. పదపసాస || శిరిమచేసి స ||
 దను ఇనై రి || యగురా - - ముని ||

ద రి సర్ ద సి ర ప || ర ని చ ద వ మ రి గ గ రి స ||
ద య - క - - లి న || య - త - ని - వి నా - - - ||

2. పద ప సా స || రి రి రి మ గ మ రి స ||
ద ను ఇ వై ర || య గు రా - - - ము ని ||

ద రి స రి స ర సి ర ప || మ ప ద ప ద ని ప మ గ గ రి స ||
ద - య - క - - లి న || య - త - ని - వి - నా - - - ||

3. పద ప సా స || రి రి ప మ రి గ రి స ||
ద ను ఇ వై ర || య గు రా - - - ము ని ||

ర రి స రి స ర సి ర ప మ ప || ర ప సా ద ప మ రి గ గ రి స ||
ద - య - క - - లి - న - || య - త ని - వి - నా - - - ||

రి రి మ ప ద దా || దా ని ద దా ని ద దా || పా - - - - ||
క ను - గొ ను సొ || - - - - - ఖ్య || ము - - - - - ||

4. ప ప ప న ద ప || మ ప ద ప మ రి గ రి స ||
త ను ఎ - క చో - || మ - న - సొ - క చో ట ||

రి ప మ రి గ రి స || రి మ ప ద ని ని ద ప ||
త గి - న వే - ప || మొ - క - చో - ని డి ||

ప ద ప సా స || రి రి రి మ గ మ రి స ||
జ ను ల నే చు || వా - - - - - ర ర ||

థ రి స రి స ర సి ర ప || మ ప ద ప ద ని ప మ గ గ రి స ||
అ - య - మొ - - నే - || శాంగ్ - గ - రా - జ - ను - త - ||

రి రి మ ప ద దా || దా ని ద దా ని ద దా || పా - - - - ||
క ను - గొ ను పొ || - - - - - ఖ్య || ము - - - - - ||

అవకాశిక

శ్రీ ! రూపమునందు 'వయసు నూరై నను రయ్యాగుణము కలుగని వారు ప్రతిచేమేవి' అని తెచ్చుచూ, 'పూజాపముయమున నెమటనిలచి లోకాంతరములయందలి మర్క్షమునను రయ్యతో తెలిచేడి రాజుధిరాజువును నీవయను సంప్రదించుకొనక వసుద నేఱను ఏమిశలము?' అని క్యాగ రాజుస్వామి చెప్పుచున్నారు.

పాయకి - రుంపే

త. రయ శేని ల్రిషు కేమి దాశరథిరామ !	॥రు॥
అ. వ. వయసు నూత్తై న ఈ వసుదనేరిన గాని !	॥రు॥
చ. రాజుధిరాజు రథిరాజు శతలావణ్ణ పూజ ఇతములవేళ పొందుగా నెమట రాతీల్లు లోకాంతరంగ మర్క్షము తెలిపి రాతిసేయని క్యాగరాజుది వినుత !	॥రు॥

5. - రిము | శావ || రద్దవ | దనినిదా ||
- రయ | తేని || గ్రహు- | కే- - మి ||

శావము | రద్దశా || మచదవ | మరిగారి ||
ర - | ర - ర || రా- - - | - - మా - ||

2. శ రిము | శావ || రద్దం | సదనిదవ ||
- రయ | తేని || గ్రహు- | కే- - మి - ||

శావము | రశా || మచదవ | మరిగారి ||
ర - | ర ర || రా- - - | - - మా - ||

3. శ రిము | శావ || రం | సదనిదవ ||
- రయ | తేని || గ్రహు | కే- - మి - ||

శావము | శామువదవ || శువదవ || మరిగారి ||
ర - | ర ర - - - || రా- - - || - - మా - ||

4. శ రిము | శావ || రం | సదనిదవ ||
- రయ | తేని || గ్రహు | కే- - మి - ||

రశశా | శాదనిశా || మచదవ | మరిగారి ||
ర - | ర ర - - || రా- - - | - - మా - ||

||ఈ||

5. వ. - శద | తసా || శిస్తీ | శిగగ్గర్రీ | సక్కనిశీ | సదనిదవ ||
- వయ | మను || కై- | నేతు - - - || వ - ను - | శ - నే - - - ||

కువదవ | మరిగారివ ||
ర - న - | గా- - న - ||

2. పద | ప సనిఁ స || త కము | త గగరి ||
పయ | మనూ - - - || తె - - | న శ - - ||

ద త స ఁ | స ద సి ర వ || మ వ ద వ | మ ర గా ర శ ||
శ - స - | త - స - - || థ - న - | గా - చ - - ||

- త ము | పా చ || ద చ | చా - || పా | - - - ||
- ద య | తె సి || గ్రహ | తే - || మి | - - - ||

3. పా | పా ద || మ వ ద వ | మ ర గా ర శ || మ ర గా | చ చ ర ||
చా | చా థ || చా - - - | ఈ - ర థ - || చా - - | ఈ శ ర ||

ధి స ఁ శ | థ గా ర శ || ఈ చ | చ మ పా ద || ని ని ర చ | మ ల గా ర శ ||
శా - - - | చ - య్య - || పూ - | ఒ - ఒ చ || ము - ఒ - | వే - - ఈ - ||

ధి చ | చ చ ర || చ మ కీ | క క క శ క || చ చ చ | పా సీ ||
పొ - | చు గా - || సే - - | నె - కు లు || చా - - | ఈ ల్లు ||

త క | త గగరి || స త క ఁ | స ద సి ర వ ||
శో - | చా - - శ || రు - - - | క - మ - - ||

మ వ ద చ | మ ర గా ర శ ||
ర్షై - ము - | తె - థ సి - ||

చ చ చ | స నిఁ స కీ || త క ము | త గగరి ||
చా - - | ఈ - సే - - || య ని - | య్య - - గ ||

ద త స ఁ | స ద సి ర చ ||
చా - - | చా - - థ - ||

మవదవ | మరెగారిన || - ఓము | పూవ | రథ | దా - ||
 వి - ను - | త - - - - || - రయు | శేసి | గ్రాము | కే - ||
 పూ | - - - - ||
 మి | - - - - ||

అవకాశిక :

ఈ కిర్తనమునందు “సినగుమోమును మాచుటకు నేనెంతగా అచాటపడుచుంటినో నీటు తెలియదా ? నా యాస తీర్చుటకు ఒక్కసారి యిటు దారాదా ? సీటు కట్టుతెన పరిజన చెంతో గందు కదా ! వారిలో ఎవ్వరునూ సీకు నావటి భక్తులను చాపాడుటకు పోవలని బగి లోధన చేసేవారు లేరా ? ఆటులండరాడని నా నమ్మికము. ఖగరాత్తెన గరుత్పుంతుడు సీటు రావణెనుళాస్నేహో గొనిరాదా ? సీటు అలనాదు గజరాజు మొరపిని రాలేదా ? ఆటడు సీటే తప్ప ఇతి పరంబెగవని మొరపిడగా సీటు కాపాడించే ! ఈ ఆమేళే పరమాత్మా! ఎవరితో మొరపిడుకొండునయ్యా!” అని అయ్యినాను పరమాత్మాడగు శ్రీరామవంద్రుని దర్శనార్థిలాములై పటుకుమన్నారు.

ఈ కిర్తనము అభేరిరాగమునంద్రి ఒకే ఒక రథం. ఇందఱి వాళ్యములు అంచి చిన్నవి గామ, మలక్కువ్యాములు గాను ఉన్నను పల్లివి. అను పల్లివి, వరణములయందరి రాగ భావ ములను గ్రహించి తగిన డెగులు, రావయి క్రమగా పరికీచుటకు విద్యాంషులు ప్రయత్నించి విపించినచో కర్మాటక సంగీత మాధుర్యములు శ్రీరథను శన్మూయుఁసు చేయును.

కాగ అఫణము :

అభేరి యచ్చటి వాటుక ప్రకారము 22 వ మేళమగు లరహరప్రియ జన్మము.

అరోహణ : న గ మ చ ని స

అభోహణ : స ని ద చ మ గ ర స

కర్మాటక దేవగాంధారి యను వేరుతో ఇట్టిందే భక్రాగమును పూర్వులు తెచ్చి యున్నారు. అంటు పెద్ద దాసరి, సింహాద్రి నరకింపులనిచై ఒక కిర్తనమును చెప్పియున్నారు. ముద్దుప్పామి దీక్షితులవారును ‘పంచాష్టీక వాసిని’ అను కిర్తనమును ఉప్పియున్నారు. ఔత్త రావుల గాన పద్మతియందు దీనిని థింప్పాసి యని అందురు. అభేరి అను వేరుతో అయ్యివారి రథం తప్ప వేతెక్కరి రథమలు కాన వచ్చుటలేదు. నిఃమునకు ఒకే విధమగు గమక వారించు అంటో అభేరి, కర్మాటక దేవగాంధారి అనునవి పాడశుచున్నావి. పూరములు ఒక చేయైనమ గమక పరికాదులు, యాస, థింప్పాసియేరు వేరుగా మందును. ఇరియుమ అయ్యివారు ప్పాపీం జివ రాగములటో నొకటి అధుయించుచున్నమ,

ఒకవ్యాదు దీనిని ఎట్లు పాడుచుండిరో తెలియవచ్చుటలేదు. ఇందు కొంచెము కుర్కడై వత్త ప్రయోగమును కలదని కొంచెరు చెప్పుదురు ప్రాచీనమగ్గ అశేషి స్వయంపచు సంహరణముగా దినిః ఇన్న మై యున్న రియు కలదు. కనుక యారూచముతో నేడు మనము వినుచున్న అశేషి అయ్యవారి నృషింగ్ నే భావించవలసియున్నది.

ఇందుగం అయ్యవారి రచనయందు 'పథగళ' అన్న ప్రయోగము అను. పల్లమి యందు కసందుచున్నది. ఇది వారుకణీనికి యొచ్చుదు వచ్చినదో తెలియదుగాని అరోహారోఙమాల శట్టుకాట్లకు కొంచెము ఇన్నముగా మన్నది. ఇన్నము, గత, అర్జుఫశాస్త్రముచుండి యీల్లై వినచ్చు మండుటచే దాశిని యధారథముగా సిందు పొదుపరచుట ఇరిగినది.

అశేష – అది

ప. నగుమోము గనలేని నాటాలి తెలిసి
నను బ్రోవగ రాదా ప్రిరమువర సి.!

॥ప.॥

అ.ప. నగరాజు భరసిదు వరివారు లైల్ల
ఉగి వోధన చేసే వారట గాకే యటుబండదురా సి !

॥ప.॥

ప. ఖగరాజు సి యానంతి విని వేగ తన శేషో
గగనానికిలకు లహురంంని నాటో
జగ మేలే పరమాత్ము యొవరితో మొరల్లిద్దురు
వగుంచకు కాళను నస్నేలుకోరా క్యాప్టరాజునఁత కి !

॥ప.॥

3. శువ్సి -- సి | దశమా | -- మా ||

నగుషో -- ము | గన శే | -- ని ||

గంగా గంగిషా | ధి శగము | శగమూ గముషా ||
శా - శా - - - శి | తంసి - | - - - - - ||

3. చప శా శువరీసి | దశమా | శగమూ మా ||

నగుషో -- - ము | గన శే | - - - ని ||

గంగముగు గంగిషా | ధి శగసు | శగమూ గముషా ||
శా - శా - - - - శి | తంసి - | - - - - - ||

3. చప రి చపరిశశా | ధి తంసి రిద | దశచముమా ||

నగుషో -- - - ము | గన శే - - | - - - ని ||

గంగముగు గంగిషా | ధి శగసు | శగమూ గముషా ||
శా - శా - - - - శి | తంసి - | - - - - - ||

4. చప రి చపరికవిశక్తి | ధి శగు గగంతిక | కనివిద దశచము ||

నగుషో -- - - ము - - | గ - శ - శే - - | - - - ని - - - ||

నివిద కవతు గగంతి | ధి శగు | శగు వము గము ||
శా - - శా - - - - శి - | తంసి - | - - - - - - - ||

1. చప రి తంసిషా రిద | చముగంతి | తంగంతముగంతి ||

నిషుక్తి - - - - - | శ - - - | గ - - శా - - - ||

శా - - చముగంతి | ధి శగసు | శగమూ గముషా ||

శా - - శ్రీ - - రథు | తంసి - | - - - - - - - ||

2. పత వి వవనిసంసనిదశ | మగరి | నంగరివమగర ||
 నమ్మి - - - - - | వ - - | గ - - రా - - ||
- సా - - వమ్మారి న | నివగన | నగువముగమశ ||
 రా - - ల్లి - - రము | కరసీ - | - - - - - ||
3. పత వి వవనిసంసనిదశ | మగరి | నంగరివమగర ||
 నమ్మి - - - - - | వ - - | గ - - రా - - ||
- సా - - గంసనిదశంస | నిదచమనివమగ | రినినివగవగు ||
 ర - - ల్లి - - - - ర - | ము - - వ - ర - | - రి - - - - ||
- శా - నిశా - ని శా - ని శరి | శని శని శని శమ | శా మగ గా ||
 న - గు - మో - ము - - | గ - - న - - శే - | - న - - ||
- గముగువచని శని శమ్మా - 0 | రి శా - గరి | రి శా - ||
 వా - శా - - - - - 0 - - | ర - 0 నీ - | - - - ||
4. ప. పని శా - - శా | నగ మూ | - - మూ ||
 నగ రా - - 0 | ర ర నీ | - - దు ||
- గంగంగంగంగం | గముగం | శా - - ||
 రి శా - - - - దు | ర - - - | రి - - - ||
2. పని శా - - శా | నగ మూ | - - మూ ||
 నగ రా - - 0 | ర ర నీ | - - దు ||
- గంగంగంగంగం | గముగం | శా శంసని ||
 రి శా - - - - దు | ర - - - | రి - - - - ||

8. చనిశతసాధనిశ్శా | శగుమచ్ఛుగు | కగుమచ్ఛా ||
నగచా - - - - - | రర చి - - - | - - - దు ||

గంగంసంగంగు | గుగుగు | పొసంశని ||
చంచా - - - - - రు | రె - - - | ణ - - - ||

4. చనిచనిశగునిచనిశగుశా | నిగుకగుచుగు | కగుమచ్ఛా ||
న - గ - ర - - - - - | ర ర - న - - - | - - - దు ||

గంగంగంగుకు | పొముగుచుకు | గంశా ||
చంచా - - - రు - | రె - - - - | - - ణ ||

గంగంగంగుచు | నిచని | చావిరచు ||
ఉగురునచే | సే - చా | - - - రు ||

చనిశా - - నిరు | చుగు | నినగు ||
గా - రై - - అటు | లుం - డిదు | రా - సే - చు ||

శా - నిశా - నిశనిక్కి | నిశనిచనిచు | పొముగు ||
న - గు - మో - ము - - | గ - - న - - చే - - | - ణ - - ||

గుగుగుచనిచనిచుగు - - | గుగుగు | ణిశా - ||
శా - శా - - - - - | రె - రె | రె - - - - - ||

9. శవశా - - చనిచిన | ముగుమృ - - ముచుచు ||
అగురా - - - - - | ని - య్యా | - - న్నిచి - - ||

గుగు - - గుగు | జుచుచుగుగు | పొచ్చినగుగు ||
నినిచే - - గ - - | చ - న - రె - | ణ - - - - - ||

3. వచపా పా సి చపా పా ని చపా | మగ మా |
అగరా - - - అ - - - | ని - యా |

మా వమ మా మా వమ మా ||
- - - న - - థ ||

గచగా - - గమ | చనిచమగరి | సా ని సగమ ||
విని వే - - గ - | చ - న - రై - | కో - - - ||

4. వచపా పా సి ని దరశ | మగ మా | గమ సి రదచచమ ||
అగరా - - - అ - - - | ని - యా | - - - న - థ - ||

గచగా - - గమ | చనిచమగరి | సా ని సగమ ||
విని వే - - గ - | చ - న - రై - | కో - - - ||

4. వచపా చ ని ని స | సగగ థ థ స | సని ని దరచచమ ||
అగరా - - అ - - | ని - యా - - - | - - - న - థ - ||

గమ చని సా సి చమగా | గమ చని చమగరి | పా - - ||
వి - ని - వే - - - గ | చ - న - రై - - - | కో - - ||

1. ధి ధి నపా ప్రా | ధి చగా | - - గస ||
గగనా - - ని | కి ఉటూ | - - ఉటు ||

శంకు ఆమా ఆమగా | గమ గమ చని పా - - ||
దూ - - రూ - - ఱ ని | నా - - - - - | కో - - ||

2. గమగగవమకు విచమగరి చన | ధి - పా - చమ | మగ మగగస ||
గ - - గ - - పా - - - - వి | ఈ - ఱ - కు - | - - - ఱమ ||

సచు గమా - మగ | గమ గమ చని | పాచస్ ||
దూ - - రం - - న ని | నా - - - - - | ఓ - - - ||

8. సా గ ని స ని వని వమ వమ గగా |
గ - గ - - నా - - - - - న - - |

గ మ చని స ని చ మ | గా - రి ఫ ధ ||
| - - - - - ఱ - | కు - - ఱ వ మ ||

చ చ మ గ మా - మగ | గ మ గ మ చని | పా - - ||
దూ - - రం - - న ని | నా - - - - - | ఓ - - * ||

1. వని సా - - సా | స గ మా | - - మా ||
అ గ మే - - శే | వ ర మా | - - శ్వా ||

గ రి గ రి స రి గ రి గా | గ మ గ రి | సా - - ||
ఎ వర - - - - - తో | ము ర రి దు | దు - - ||

2. వని సా - - సా | స గ మా | - - మా ||
అ గ మే - - శే | వ ర మా | - - శ్వా ||

గ రి గ రి స రి గ రి గా | గ మ గ రి | సా స రి గ రి ||
ఎ వర - - - - - తో | ము ర రి దు | దు - - - - ||

3. వని చని వ గ వని క ని పా పా | స గ వ గ మ వ మ గ | థ గ త్యా మా ||
అ - గ - మే - - - - - శే | చ - ర - మా - - - | - - - శ్వా ||

గ రి గ రి స రి గ రి గా | గ మ గ రి | సా స రి స ని ||
ఎ వర - - - - - తో | ము ర రి దు | దు - - - - ||

4. వనివనిసగనివనిసగసా | సగసగమశమగ |
స - గ - మ్యా - - - - - లే | చ - ర - మ్యా - - - |

సగమశమా ||
- - - శాంతి ||

గంగంగంనిసగమ | పూ - పమగపమ | గంగసా ||
ఎవరి - - శో - | మ్యు - రి - రు - | దు - - ||

గంగకంససా | నిసని | చానిదమ |
పగబూపకు శా | శమన | శైన్న - - - య ||

పనిసా - - నిద | పమగరి | నిపగమ ||
కో - రా - - శాంతి - | గరా - శ | నుతని - ||

పా - నిపా నిపా నిసరి | సనిసనివనిపమ | పామగగా ||
న - గు - మ్యా - మ్యు - - | గ - - న - - లే - | - న - - ||

గమగమశనివనిపమగా - రి | రినిసాగరి | రిసా - ||
నా - శా - - - - - - 0 - - | రి - 0 ని - | - - - ||

అప్పకారిక :

రుడు కి ర్తనమునందు “శ క్రులైన వారిని రక్షించుటకు ద్వుషులను కించి భూమిభాగ మును తీవ్యుటకు నీవు ఆపకారములనెన్నియో ఎత్తించి. శ్రీరామచంద్రుడైనే నిఃదాసులగు తమ్ములతో రాహున సంఖోరమునకు అవతరించిన నీవు పూర్ణావకారుడతు. గజరాజును రక్షించుటకు నీవు ఆరి త్వరితముగా వేంచేసించి. ఇంత దయాపరులైన నిన్ను నమ్మియున్న నన్ను శ్రీచుటకు ఎందుకయ్యా యా కామసము ?” అని అయ్యవారు శ్రీరామచంద్రునికి మని చేసుకొనుచున్నారు.

రాగ ఉట్టమము :

అభోగి యిప్పుటివాదుక ప్రకారము 22 క మేళమగు ఖరవోరప్రియ జవ్యము.

అరోహణ : స రి గ మ ర స

అవరోహణ : స ర మ గ రి స

ఇందు ప్రాచీన వాగ్దేశుకారుల రచనలు కనణదుటలేదు. పేరును లట్టి ప్రాచీన మని పించుచున్నను, అయ్యవారు సృష్టించిన అనేక రాగములలో నిరియుకటి కావచ్చును.

అభోగి - అది

- ప. నన్ను శ్రీవ నీకింత కామసమా
నానై శేరము ఏమి ఇట్టుమా ! ||నీ||
- ప.ప. చిన్ననాడె నీచెఱిబి కలగోరి
చింతించ శేడా శ్రీరామ ! ||నీ||
- ప. నిఃదాస పరులగు తమ్ములతో
నీపుచాగ పుట్టగశేడా
గజరాజ రక్షక తనయులను
కనిశేచశేడా క్యాగరాజవాక ! ||నీ||

1. --- ॥ గ ॥ సా - ధ | స ॥ గ మ ||
 --- న మ్ము [త్రో] వ | సి - ॥ ఈ | త చా - మ ||
2. మగా ॥ స ॥ గ గ ॥ గ | సా - ధ | స ॥ గ మ ||
 స - మా - న మ్ము [త్రో] - - వ | సి - - - - ఈ | త చా - మ ||
3. మగా ॥ స ॥ గ గ ॥ గ | స ॥ గ గ స ధ | స ॥ గ మ ||
 స - మా - న మ్ము [త్రో] - - వ | సి - - - - ఈ | త చా - మ ||
4. మగగ ॥ గ ॥ గ మ ద మగ | సా ॥ గ ॥ గ స | చ ॥ గ మ ||
 స - - - మా - న - మ్ము [త్రో] - - వ | సి - - - - ఈ | త చా - - - మ ||
5. మగగ ॥ గ ॥ గ మ ద మగ | గ ॥ గ మ గ ॥ గ స ధ | చ ॥ గ ॥ గ మ ||
 స - - - మా - న - మ్ము [త్రో] - - వ | సి - - - - - ఈ | త చా - - - మ ||
1. మగ ॥ గ ॥ గ మ ద | మా - ॥ గ | మ మగ ॥
 చ - మ - న - ఔ సే ॥ ర | ము - ఏ - | మి ॥ య్య - ||
2. మగగ ॥ గ ॥ గ మ ద | సా - ॥ ధ స | ద మా ॥
 చ - - - మా - న - ఔ సే ॥ ర | ము - ఏ - | మి ॥ య్య - ||
3. మగగ ॥ గ ॥ గ మ ద స ॥ గ ॥ మ గ ॥ గ స |
 మా - - - - న - ఔ సే ॥ ర | ము - - - - ఏ మి | మి ॥ య్య - ||
4. మగగ ॥ గ ॥ గ మ ద స ॥ గ ॥ మ గ ॥ గ స |
 మా - - - - న - ఔ సే ॥ ర | ము - - - - ఏ - |
- శిఖి సద ద మ గ ||
మి - ఉ - - - య్య - ||

5. మగగరింసంగమదనిం | గమగరింకంగిం |
మ - - - - నా - తై నే - ర | మ - - - న - |

సదం సదమ సద ||
మ - ఱ - - - లు - ||

6. చ. - - - సదసారి | గ్ర - ం గ | మూర్ంగ మగ ||
- - - చిన్ననాచె | ని - చె ० | మిక - - ఇ ||

2. గ్రంతిసా - సదసారి | సంగ్రంతిసారి | మూర్ంగ మగ ||
తో - - ఱ - చిన్ననాచె | ని - - - చె ० | మిక - - ఇ ||

8. గ్రంతిసా - సగ రి సద - సా సా |
తో - - ఱ - చి - న్న - - - నా చె |

దమగమదనింగి | మూర్ంగ మగ ||
ని - - - - చె ० | మిక - - ఇ ||

1. గ్రంతిసా - సదగాగంరిం | సా - సా - రని | దమగ ||
తో - - ఱ - చిం - చిం - - - చ | చే - చా - త్రి - | - రా - ||

2. ఱిగమాచా - సదగాగంరిం స | ఱిగమా - గరి |
మ - - - - చిం - - చిం - - చ | చే - చా - త్రి - ;

సదం సదమ సద ||
- - రా - - - మ - ||

మగమగరింగ ఱి ఱ | పా - - | - - న - - ||
- - - - - నమ్మిత్రో - | వ - - | - - - - ||

వ. --- ము చా ర | ద్రు మూ - ము | గ రి గ మ ర ||
--- ని ॥ చా స | వ - రు - ० | గు త - - ము శై ||

1. గొ - రి - స ధ సా - రి గ మగ | మగ గ రి రి స ధ | సా - రి గ మగ ||
ఉ - తో - ని - వు చా - - గ | పు - - - - ట్లై - | గ తే - - - ||

2. మూ - ర సి రి సి చా - మ | గ రి స రి గ మ ర | మ రి గ మ ర ||
చా - ని ఇ - - చా - స | వ - రు - - - ० | గు త - - ము శై ||

గొ - రి - స ధ సా - రి గ మగ | మగ గ రి రి స ధ | సా - రి గ మగ ||
ఉ - తో - ని - వు చా - - గ | పు - - - - ట్లై - | గ తే - - - ||

1. మూ - స ద సా - రి | గొ - రి గ | మూ - రి గ మగ ||
చా - గ ఇ రా - అ | ర - క - | క త - న యు ||

2. గ రి రి సా - స ద సా - రి | క రి గ రి గొ - రి గ | మూ - రి గ మగ ||
ఉ - - ను - గ ఇ రా - అ | ర - - - - క - | క త - న యు ||

3. గ రి రి సా - క గ రి స ద సా - సా | ద మగ మ ద స రి రి |
ఉ - - ను - గ - అ - రా - - అ | ర - - ఏ - - క - |

మూ - రి గ మగ ||
క త - న యు ||

1. గ రి రి సా - స ద గొ - గ రి రి | సా - సా - ర స | చా మగ ||
ఉ - - ను - క చి చెం - - - చ | తే - కా - కాణ - | గ చా - ||

2. రిగ మ దా - సద గు గ రి శి న | రిగ మూ - గ రి |
ను - - త - క - ని పెం - - చ | లే - దా - శ్య - |

సద రి శి సద ము న ధ ||
గ - రా - - - ః - ||

మ గ మ గ రి శి గ రి రి | సా - - | - - - - ||
ను - త - - - న ను [త్రో] - | వ - - | - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రీ కృష్ణము నందు "సమస్త గుడ ద్రోషములకు మూల కారణమగు మనస్సును సన్మార్గమున నిఱప జాలని వారు, యజ్ఞాయాగాదులు చేసినను ఈ తపములు చేసినను, గంగా స్నానాదులు చేసినను ఏమి ఫలమనియు, గృహస్తాత్మములకు మూల ప్రాంతముల వంటివారగు భార్యల ర్త రియవురును సన్మార్గమున నుండిననే పుణ్య సంపాదన కర్మాలగుదు" రనియు చెప్పు చున్నారు. ఇందు "దాంబికులగువారు మధురములగు ఘుంటా నినాదములను చేయుచు, శంఖము ఉను హూరించుచు, రకరకములగు కుసుమములచే హూకలు చేయుచు ఇనులను పోసగించు చుండురు. ఆట్టివారికి ముక్కియొట్లు కలువు ?" అని అయ్యవారు వ్యంగ్యముగా చెప్పుచున్నారు.

అభోగి – అది

- ప. మనసు నిల్చక్కి లేకపోతే
మధుర ఘుంట వియల హూకేమి కేసును ! ము
- అ. ప. ఫున దుర్గుచుకై చా మానిగితే
చావేరి ముండాకిని ఎటు ల్రోచువు ! ము
- చ. సోమికమ్మ సాగసు గాంధ్ర గోపతే
సోమయాతి స్వగ్రాహ్యధోనా ?
చామ క్రోధురు తపం బొనర్చితే
గాచి రక్షించునే కాంగరాజ నత ! ము

5. సదమగరి సరిగుమా | రిగరిసా | రిగుమా చా ||
మనసుని - ల్యాగ - | క్లిరే - - ర | పో - - కే ||

- ర దా ర దా మ ద ద సా | ద స రి గ రి స | గ రి రి స ద మ దా ||
- మ ధు ర ఘం ట వి రు ల | పూ - కే - - మి | కే - - - సు - ను ||

2. సదమగరిస రిగుమా | రిగరిసా | రిగుమా చా ||
మనసుని - ల్యాగ - - | క్లిరే - - ర | పో - - కే ||

- ర దా ర దా మ ద ద సా | రిగుమగరిస | గరిసిస ద మ దా ||
- మ ధు ర ఘం ట వి రు ల | పూ - కే - - మి | కే - - - సు - ను ||ము||

అ.ప. - గా మా చా ర ద ద స దా | మా - గ ము | - చా - స రి ||
- మ న దు ర శ్వరు దై - - | కా - మ ని | - గ - కే - ||

- గరిసిసిస ద కి రిగుమా | మ రి గా గ రి |
- చా - వే - - రి మం - దా - - | కి - ని ఎ - ము |

మ గ గ రి రి స క ర ||
ల్రో - - - చు - ను - ||

సదమగరిస రిగుమా | రిగరిసా | రిగుమా మా ||
మనసుని - ల్యాగ - - | క్లిరే - - ర | పో - - కే ||

7. మా ద ద మగ రి గ | మ ద స ద | మగరిస ||
పో మి ద - మ శ్వరు నా గ | మగాం - ద్ర | గో - ర కే ||

రిగ గ రి న ధ న | రిగుమగగరిస | రిగుమా ||
సో మయ్యా - - కి ష్ట్య - | చ్చా - - - - ట్ట్య | దో - నా ||

- గ మ చా చా ద స చా | మ గ మ ద | సూ పి పి ||
 - శా - మ ట్రో ధు - య | త పం - తొ | న ఱ్ప కే ||

- గ పి ర స పి ర ద స పి గ మ | మ పి గ గ పి స |
 - శా - చి - - ర షు - - - చు | నో - - శాగ్య - గ - |

మ గ గ పి స స ద ||
 రా - ష - ను - త - ||

సిద మ గ ర న ర గ మా | ర గ ర ర న | ర గ మా మా ||
 మ న మ ని - ఱ్పు ఈ - - | ట్రో ఈ - - ఈ | పో - - కే ||

అపకారిక :

శ్రీ ॥ క్రమమనందు “సీవు నిలకంటుడను, నిరంజనుడను, నిగ్రహముగ్రహము ఫలదాయ కుడను. చంచనద కైత్రి వరిపొలుడను. కాలచంద్ర కళను ఇట్టా లోటుమనునందు ధరించినవాడను. దేవతలను, తోకములను కాపాదుటుకై సోలాకూరును రోమును ఆమృతముకరె గ్ర్యుంగ్రె కంట సీమ యందుంచుకొని నిలకంటుడకై నాను. కోలాహల గుణానుభవము గంపాడవగు నిన్ను తెలిసి పూకీంచుంటి” నని అయ్యవారు చంచనదకైత్రి పాలకై నవాదును, తన వేరిట్ వెసిన దేవుడును ఒన క్యాగరాణస్వామిని కి ట్రించున్నారు.

మనోజ్ఞములగు యిట్టి కి క్రములయిదు అవక్రముల సమసంబ్యుతును కిట్టించుటకు కొన్ని మొదఱ ఆకరములకు యివ్వువానిన బరువైలు ఇప్పుకపోన్నట ఇరిగి పాశాంకములచ్చెనిచి పోయినవసి తోచు చున్నది: నిషమునకు అయ్యికారి కాఁమునాటి, అంకంపూర్వ్యము గల వాగేయకారుల యిం చిడుయిం నందు అంత పట్టింపులు లేక యిందెడి వాకేమోని యిం కి క్రములను వరుసగా చూచున్నప్పుడు తోచున్నది. మద్దమకాల ఆది కాళమున మూడు అవక్రములకు పట్లని ముగియుచండెడి పాశాంకరములుగల ‘రాగసుధారస’ పంట కొన్ని || క్రములకు వింటకాలము కిట్టించుటకు ఆరావక్రమును ఆకారముగా సంగతులు స్థిర పాచెడి యంపాటు సేదు కనందుచున్నది. నాకడ గల అనేకములగు కి క్రములను యథాతముగానే నుంచి ఇందు ఓందు పరచుట ఇరిగినది. కాని కొన్నిటికి యింకను ఆకరముల పొందిక యిముద్దుటకు వలన వడతేదు.

“కోలాహల న ప్రస్వరముల గృహములగుకే మోకమురా” అనియ, “వాడ తను మనిశం” అనియ అయ్యవారు నారహాసుడగు ఇప్పటి కి ట్రించియున్నారు. ఇరియ ఇట్టి కోవకు తెందిన చక్కటి రచన. కాని ఇట్టివలనే యిది వెంటి వచ్చినది.

అట్టిగి – రూపకం

ప. నిలకంట నిరంజన నిగ్రహముగ్రహము ఫలదాయా !	సీ
అ.ప. కాలచంద్ర ఆమ్రాదర చంచనద వరిపొల !	సీ
ర. పోలా హాఁ చిష పాము అమృతముగా తేసితిని కోలా పూఁఁ గుణానుభవ క్యాగరాణ నేపించిన !	సీ

5. సా సన్నదరినచా ॥ మామగరిషా ॥
ని ॥ కం - - - క ॥ ని ॥ రం - - శ క ॥

సా - ధ సా కి - గ మా ॥ తని చా మా - గ కి గ మద ॥
ని - గ్ర హు - గ్ర హు ॥ శ - ఉ - చా - - య - క - ॥

2. ని రి గ రి న ద రి - చ ద కు ॥ రి గ మ ద స ద కు గ - రి వ ॥
ని - - - ఉ - కం - - క ॥ ని - రం - - - శ - న - ॥

సా - ధ సా కి - గ మా ॥ ద స ద స రి గ రి న ద మ చా ॥
ని - గ్ర హు - గ్ర హు ॥ శ - ఉ - చా - - య - క ॥

8. సి రి గ మ గ రి న ద రి న గ రి ॥ రి న ద న ద మ గ రి వ ॥
ని - - - ఉ - కం - - - క - ॥ ని - రం - - - శ - న - ॥

ద స ద స రి స రి గ రి గ మా ॥ త మ గ చ న రి గ రి గ మ చా ॥
ని - గ్ర - హు - గ్ర - హు ॥ శ - ఉ - చా - - - య - క ॥

సా న ద న చా మ ॥ చా సా - - ॥
ని ॥ కం - - - ॥ క - - - ॥

అ. ప. - స ద చా సా స ॥ కి రి గ గ రి క ॥
- చా - ఉ చం ల్ర ॥ ఇ చ్ఛా - ర్చ - ధ ॥

- రి గ గ రి క ॥ న ద మ ద ర ర ॥
- చం చ న ల్ర ద చ్ఛా ప చ చ్ఛా - ర్చ - ధ ॥

- సి రి గ రి న ద మ చా ॥ క గ రి గ మ ా క ॥
- చా - ఉ - చం - - - ల్ర ॥ ఉ - చ్ఛా - చ చ్ఛా ర క ॥

- కి గు - గ రి || స స త మ గ రి గ మ చా ||
- శం - చ న ర || చ రి పా - - - 0 - - - ||

- స ద సా కి గు గ రి సా || సా గ రి కి స స ద సా కి ||
- చా - 0 చం - - - ప్ర || 0 - - టూ - - - ర ర ||

- స మ గ గ కి సా || ద న ద మ గ రి స రి గ మ చా ||
- శం - చ న - ర || వ - 0 - పా - - - 0 - - - ||

సా స ద స చా ము || చా సా - - ||
ని 0 కం - - - || కం - - - ||

1. - ద చా ర ర || ద ష రి చీ చా ము ము ||
- హో లా హా 0 || చి - చ - పా న ము ||

- 0 గా మ గా 0 న || న ధ సా 0 గ మూ ||
- 0 మృ త ము గా - || చే - - సి 0 వి ||

2. - చా - సి 0 స ద ద || మ ద స ద రి స చా ము ము ||
- హో - - - హా 0 || చి - చ - పా - - న ము ||

- 0 గా మ ద మ మ గ రి || న ధ సా 0 గ మూ ||
- 0 మృ త ము - గా - - || చే - - సి 0 వి ||

- క సా 0 క స ఫ స సా స || కి 0 క గ గ రి ||
- హో - - - హా 0 సు || చా - మ క - వ ||

సా మ గ గ గ గ రి సా || ర కి ర మ గ రి చ ం గ మ చా ||
శ్రు - - గ చా - - అ || చే - - - వి 0 - - - వ - చ ||

సా స ద స చా ము || చా సా - - ||
ని 0 కం - - - || కం - - - ||

అవకాశిక :

శ్రీ కృతమునందు శ్రీరామచంద్రుని 'కమలాప్రకుల, కలళన్నార్థి చంద్రుడనియు రమలాకళప్రమాదనియు, వసజలోచనుడనియు, బొగదుచుంచినచార్యుడనగు నాకశయమియ్యు వయ్యా ! సైను మన్మథుని ఇయించిన వరమిత్రునికి మిత్రుడను, కమనియు గాప్రుడను, కాపుర శేషులంటి కమ్ములు గలవాడను, ముమ్ము సిరాసులను కనికరముతో ల్రోచినవాడను. సిన్ను నమ్మిన నాకు ఆశ్రయమియ్యువయ్యా !' ఆని ఆయ్యువారు శ్రీరామచంద్రుని ప్రార్థించుచూర్చారు. ఇందు 'దాసులు' అన్నప్పుడు తద్రాచలరామరాను ఆయ్యువారి హృదయమునందు మెడలిసారో దేశుమో !

రాగ ఉఛము :

శ్యాందావన సారంగ యవ్వెట్లిరాచుక ప్రకారము 2కి వ పేళమగు లరహరప్రియ అవ్యము.

అరోహణ : స రి మ చ ని స

అవరోహణ : స ని చ మ రి గా రి స.

సంగీతసంప్రదాయప్రచరిసి యందు సుబ్బిరామ కీక్కితులవారు 'స రి మ చ సి సా - స ని చ మ రి సా' అని ఆరోహణావరోహణములను సూచించి ఇది దేశియము, భాషాంగము, అని చెప్పియున్నారు. రాష్ట్రాగస్థరము కాకలి నిషాదముగా ఇప్పుడు వారుకయందు గలదు. అయ్యువారికృతమునందు 'రి గ సా' అను ప్రయోగము సృష్టిముగా నుండుటకై అవరోహణము నందు స ని చ మ రి గ సా అనియే చూపలడినది. ఉత్తరాచివారి సంగీతమునందు శ్యాందావన సారంగ యమునది ఒకటి కలదు. ఇందు 'స రి మ చ ని స' అనుప్పుచు కైకి నిషాదము వచ్చు చున్నది. ఇది ఆయ్యువారికృతయనుడిని సంగులుల సాదర్శకములకు చుస్తటిందు. దివిని శ్యాందావని అనియు కొండదు చెప్పియున్నారు. లహళః ఇది శ్యాందావన సారంగ కాక శ్యాందావని యను వేరోళరాగము లనమా కావమ్మను. ఇవియు ఆయ్యువారి ఇచ్చుక శతరాగ రక్కమారికయిండి ఒకరాగమేషో ! ఇందు చెప్పుం ముఖమ్మాఱ్యుయ్యగారి రచయి ఒకటి కలదు. అందటి వంచారములు, సాదర్శకములు, ఆయ్యువారి కృతియింది రాగస్ఫుర్యారమునంది పోకడ ఒకి తెలియ శేషుచున్నది. వీరిచున్ని రచనలనముగల రాగము భాషాంగము కాదు. ఆరోహణావరోహణములయందు కైకి నిషాదమే వలుకుచున్నది.

శ్రుందావన పారండ - అది

చ. కమలాత్త తుల కంటార్చి చంద్ర
శాపయ్య నమ కరుణా నముద్ర !

॥५॥

అ.చ. కమలా కళ్త కౌసల్య నుపుత్ర
కమియ గాత్ర శామారి మిత్ర !

॥६॥

చ. మును దాసుందు ల్రోచిన చెల్లిచాల
కనికరంబున నాకథయ మియ్యశయ్య
పసంగోచన శ్రీశ్యాగురాజ విషత !

॥७॥

చ. - - - రి రి మా వ | మ వ సి ని | వ పా మ ||
- - - క మ లా త్త | కు - ० క | ० రా - రీ ||

2. రి గా సా - రి గ రి మా వ | మ వ సి వ సి స | స సి వ వ మ ||
చం - ద్ర - క - మ లా త్త | కు - ० - - క | ० రా - - రీ - ||

8. రి గా సా - రి గ రి మా వ | మ వ సి వ సి సం | స సి వ సి వ మ వ మ ||
చం - ద్ర - క - మ లా త్త | కు - ० - - క - | ० - రా - - - రీ - ||

రి గా సా - స సి సి వ మ | వా - సి - సి | స రి మ వ మ ||
చం - ద్ర - శావ - వ య్య - | న - న్ను - క | రుణ - స - ||

2. రి గా సా - రి గ రి మా వ | మ వ సి వ సి సం | స సి వ సి వ మ వ మ ||
ము - ద్ర - క - మ లా త్త | కు - ० - - క - | ० - రా - - - రీ - ||

రి గా సా - రి గ సా సి సి వ మ | వసి సా - సి వ మ ||
చం - శ్రుం - శా - వ క - - య్య - | న - న్ను - క - |

క తు పా సి వ మ ||
రు - ణ - స - ||

8. ఓగా సా - ఓగరి మా మ | మ వని చని కం | న ని చని చమ చకు ||
ము - క్రా - క - ము లా త్రత్త | తు - 0 - - క - | 0 - శా - - - థి - ||

ఓగా సా - ఓగపా సరి శా భ ము | భ స్తి సా - ము భ |
చం - క్రా - శా - చ వ - - య్య - | న - ము - క - |

ధి చ రి గ చని చమ ||
రు - ఛా - - - స - ||

ఓగా సా - ఓమరి మా మ | చ పా - | - - - ||
ము - క్రా - క - ము లా త్రత్త | తు 0 - | - - - ||

అ. 8. - - - చని పా ని ని | మా - పా - మ | చ చ ని ని ||
1. - - - క ము లా క - | క - క్ర - కొ | చ రాగ్య - ము ||

సా - సా - ని సం గరి ము | ఓగా సా - చ ని | సా సం పా చమ ||
చు - క్ర - క ము నీ - - య | గా - క్ర - శా - | మా - - - 0 - ||

ఓగా సా - ఓమరి మా మ | చ పా - | - - - ||
ము - క్ర - క - ము లా త్రత్త | తు 0 - | - - - ||

2. - - - చని చని సని చన | మా - పా - మ | చని కం గ ని ||
- - - క ము లా - - క | క - క్ర - కొ | చ రాగ్య - - - ము ||

చి చని సా - చి కం చ ము చ ం | ఓగా పా - ఓగ |
చు - - క్ర - క ము నీ - - - య | గా - క్ర - శా - |

చం కం సని చని చమ ||
మా - - - 0 - ||

॥ రగాపా - రిము రిమా ము | పపా - | - - - ||
॥ ము - త్రు - క్రు - ము లూ ప్రత్తు | కు ఉ - | - - - ||

త. - - - రిగ్రిమా ము | రిమాపా - పని | పమా మురి ||
- - - ము - ము చా ము | ల ము త్రో - చి - | న దె ఔ - ||

రిగాపా - సధి ఫూ స్థిన | సపా రిగ్ | రిమా మురి ||
లా - ఉ - వి - ని సిన | రణ్ణాప్రిషు | డసై రి - ||

రిగాపా - పవనిపా నిని | మా - పా - పము | పవని ని ||
న - య్య్యు - కనిక రంబు - | న - నా - క క్రు | యమి - య్య్యు ||

పా - పా - నిస్తిస్తి రిగ్రిమా | రిగాపా - పని | పాసనిపా పతు ||
క - య్య్యు - వన్మత్తో - - చ | న - త్రీ - శ్య్యు - | గరా - - ఇ - ||

రిగాపా - రిము రిమా ము | పపా - | - - - ||
ము - క్రు - క్రు - ము లూ ప్రత్తు | కు ఉ - | - - - ||

నిపనిపా - నికి రిపమహిరి | రిగాపా - రిగ్ |
తు - - త్రు - కమని - - - యు | గా - త్రు - కా - |

పరిక్షినికనిపతు ||
మూ - ఇ - - ఇ - ||

రిగాపా - రిము రిమా ము | పపా - | - - - ||
ము - త్రు - క్రు - ము లూ ప్రత్తు | కు ఉ - | - - - ||

అవకాశం :

ఈ కీర్తనమనందు చిన్న తనమనందరి తన యవిశేషాలు పోతలను మరిపి తనకు సమ్మేళిని | పసాదించి తనకు చేయుతనిచి కాపాడి ఉద్దరించిన ప్రిమామనంద్రుని కరుణా వాత్సల్యములను ఖైప్తికి తెచ్చుకొనుచు 'తరుణల న ర్తనములను చాగుగ ఖాచి మైమరచినవేళ నాయందు కృపయుంచి కృతిమార్గమే ముక్తిమార్గమని ఇతరములగు దొచులు నీకు వందని మాటిమాటి | నామై మన్మహ శేషి చెప్పిన చిన్ననాటి మాట మరచిని |' అని. అయ్యారు స్ఫూర్తించు కొనుచున్నారు.

రాగ ఉట్టము :

దేవక్రియ ఇష్టాలీ రాదుకప్రారము 22 వ మేళమగు లకహారిపియ ఇన్నము.

అరోహణ : స రి గ రి మ వ ర వ ని స

అపరోహణ : స ని ద ని వ మ గ రి స

వక్కసంపూర్వము ఇందు అయ్యావారి రచన మాత్రము కనండుచున్నది. కనుక నిదియు అయ్యావారిచే శైష్టింపండిన రాగమాలింగి పోకటి యనుకొనవచ్చును. దేవక్రియ యను చేరున మతిశ్యుక రాగమును పెంకట మంగ సంప్రదాయమున చెప్పియుచ్చుయ్యార్చి తథి యిష్టుచు మనము వినుచున్న ఈద్దుసాపేరి రాగమే. అట్టే ఈద్దుసాపేరి యనుచేరు గం వేరోకరాగము పెంకటమంగ సంప్రదాయమున కనండుచున్నది. అందు ఈద్దు రిషిక దైవకములు గంగి 'స రి మ వ ర సి',-'స ర మ రి స' అను అరోహావరోహాములతో | గందు, ఇంధు రచనలు కన బండుబలెదు, ఒకేచేరు కంగి రెడు రాగప్పురూపములు గంగినవియు, ఒకే రాగప్పురూపముండి రెండు చేరు చేరు నామధేయమరతో పిలువందునవియు నగు కొన్ని రాగములు కర్మాటక సంగీతమనందు కనండుచున్నది. ఈ ఘోర్పులు, చేర్పులు, ఎప్పుడు దొవరిష్టల్లి ఎట్లు ఇరిగినవి అను విషయము తెలిసికొనుటకు అధారములు కనండుబలెదు. కనుక యిట్టిని కంపు సుమాతిలి మనము గుర్తుంచుకొనినచో వారవివాదములను కాన్పుండదు.

దేవక్రియ - అది

- ప. నాటి మాటల మరకచిని | రామ చిన్న |
- అ. ప. మాటి మాటి నాటై మన్మహ తేయుచు ఏట్లు దొచున ఈ ఇంగ్రేము నిదను |

చ తయిఁల కాగు నర్తనముల జాపువేళ
తరణములను గని సే గరగుచు సేవించ
తకుని కర చామరమును విల్పుచు
తయిను క్యాగచాం వరదుడని అర్థిన !

ఎన్నా

5. చా - ని పా - చు | మా - ఒ గ ర | ఒ గ గ ర ః ||
నా - టి మా - టు | మ - - ర - | ర - ర - - ||
సా - - - - చ మ | గ ర స ర | - మ చ ని ||
వో - - - ట - | - - - రా | - మ చి న్ను ||
2. సా - ని ర ధి పా - చు | మ చ టి గ ర | చ ర గ ర చ మ గ ర ||
నా - - - టి మా - టు | మ - - ర - | ర - - - ర - - - ||
సా - - - - చ మ | గ ర స ర | - మ చ ని ||
వో - - - ట - | - - - రా | - మ చి న్ను ||
8. స ర గ ర స ర ని పా - చు | మ చ టి గ ర | చ ర గ ర చ మ గ ర ||
నా - - - - టి - మా - టు | మ - - ర - | ర - - - ర - - - ||
సా - - - - - | - - - - | - - - - ||
వో - - - - - | - - - - | - - - - ||
- అ.ప. - - - సి స ర | రి స స మ | మ గ గ గ ర ః ||
- - - మా టి మా | ట - ట - | నా - - రై - - ||
- - - రి మ ర గ ర | ర గ ర | ర స ర గ ర ||
- - - మ - న్న చ - | చే - - | యు - చు - - ||
2. స ర గ ర స ర సి స ర | రి స స మ | మ గ గ గ ర ః ||
- - - - - మా టి మా | ట - ట - | నా - - రై - - ||

--- ఓ మ రీ గ రీ | ఓ గ రీ | స రీ గ రీ శ మ గ రీ ||
--- మ - న్న న - | చే - - | యు - - - చు - - - ||

స రీ గ రీ శ రీ శ మ మ రీ గ - | గ రీ క గ రీ | క రీ న సా ||
--- - - - ఏ - ట - క | - - - యో - | - చ - న ||

స సా - ని స ట గ రీ | మ గ గ - గ ట రీ | సా వని ||
తు భా - - గ్య - మ - | ని - - ర - - | ను చి న్న || ||నా||

ర. --- ఓ మ వ ని ర | వ ర వ స | స ని ని దా ||
--- త ర య ల - | చ - - - | - - - గు ||

దా - ని ద వ మా | మా మ ర గా | గ ర ర సా ||
వ - క ర న ము ం | అా చు - - | వే - - ష ||

--- ని న ని సా | ఒ గ ర మ | ఒ గ గ ర థ ||
--- చ ర ఱ ము | ఉ న గ - | ని - - - ||

ఓ - ఓ మ వ పా | వ స క ని ని | ని ర దా పా ||
సే - ష ర గు చు | సే - - - | నిం - - చ ||

--- ని ని స రీ | ఓ శ శ ము | మ గ గ - గ ట ష ||
--- త ర య ల ని | క - ర - | చ - - - ష - ||

--- ఓ మ రీ గ రీ | ఓ గ రీ | ఓ స క గ రీ ||
--- మ ర ము మ - | ని - - | య్య - య - - ||

స రీ గ రీ శ రీ శ మ మ రీ గ - | గ రీ క గ రీ | క రీ న సా ||
--- - - - త ర ఱ - మ | అా గ - - | రా - - ష ||

- స సా - ని స ర ర ర | మ ర గ ా ర ర | సా వ ని ||
 - వ ర - - దుడ ని - | ఱ - - ఱ క - - | న చి న్న ||

దా - ని పా - ము | మూ - ఱ గ ఱ | ఱ గ గ ఱ ఱ ||
 వా - టీ మూ - టు | మ - - ర - | చి - ఱ - - ||

సా - - - - వ ము | గ ఱ స ఱ | - మ వ ని ||
 వో - - - - ఉ - | - - - రా | - మ చి న్న ||

అవకాశిక :

ర్తు కిర్తనమునందు పామవేరసార స్వరూపురును, నాదమే తమస్తగా గలవాడును, శక్తయని సకోగ్గాకాదులగు ఇదు ముఖములనుండి వెఱవడిన సత్త స్వరములయందు లయ్యే యుండు వాడునగు పరమశిల్పి మనసా, శిరసా శచింపునుని క్ష్యాగ్రరాజప్యామి అత్మశిల్ప గావించుకొనుచున్నారు.

రాగ ఉణిము :

చిత్తరంజని యిప్పటివాడుకప్రారము 22 వ మేళముగు లరహారప్రియ ఐన్యము.

అరోహణ : స రి గ మ వ ద సి

అరోహణ : ని ద ప మ గ రి న సి

దీనిని నిపాదాంతగ్యముగ పాచుటయే వాడుక. ఓందరు దీనిని 10 వ మేళము రుంగారథ్యాని ఐన్యముగా పాచుటయుకందు. కానీ ఎక్కువగా డిమ మేళశన్యముగాఁ పే పాచు చున్నారు. కనక అచ్చె యిందు పొందుపరచిని. 'స రి గ మ వ ద సి' - 'ని ద ప మ రి గ రి న' అనియు అరోహావరోడాణములు చెప్పియున్నారు. కానీ అయ్యివారి కిర్తనమునందు 'స రి గ మ వ ద సి' అను ప్రయోగము చృష్టము. ఇదియు అయ్యివారు సృష్టించిన చాగములలో నొకటికావచ్చుచు. ప్రార్థిసుంచరవను ఓస్సి దినికి రగగుగా నుండి సైంధవియందు గంతు కాని చిత్తరంజని అను పేరుగఱ రాగమునందు మాత్రము వేరొకరి రచనలు కానవచ్చుట లేదు.

చిత్తరంజని - అది

ప. నాదతను మనిశం శంకరం
వమాని మే మనసా శిరసా !

ప. పొరాకర నిగమోత్తమ పాచు
వేదపూరం నారం కూతం !

మూ.

ప. సకోగ్గాకాఁ చెంబ వక్క్రీః
ప రి గ మ వ ద సి వరచ వ్యస్తప్యర
విచ్యాలోఽం విభిత్కామ్య
నిమం హృదయ క్ష్యాగ్రరాజప్యాం !

మూ.

7. - రిగా గ్రమా శమా | పా - మా శమ | మరిగా గరిసన ||
- నాదత ను మని | శం - శం - - | - - శరం - - - ||

8. విసరిగా గ్రమా శమా | శద శదనిదశా మా శమ |
- - నాదత ను మని | శం - - - - - శం - - |

మరిగా గరిసన ||
- - శరం - - - ||

8. విసరి రిగిగిగమా గమశా శమ | శద శదనిదశా మా శమ |
- - నాదత - ను - - - - - మని | శం - - - - - శం - - |

మరిగా గరిసన ||
- - శరం - - - ||

విసరి - నిదశమగా | - రిగా మా - | శమగరిగా - ||
- - నమా - మి - మే - - | - మనశా - | - - రిరశా - ||

రిసరిగమా శమా | పా - - | పా - - ||
- - నాదత ను మని | శం - - | - - - ||

అంట - చశశాశుగ | రిమగమరిస | రి - గమా ||
- మోదక రా నిగ | మో - - - తమ | పా - - మ ||

9. - చదనిదశమగ | రిమగమరిచ | రిగరిగమా ||
- మోదక - రా నిగ | మో - - - తమ | పా - - - మ ||

- పాదశదనిదసి | - నిదదశమా | మశరిగరిసన ||
- శదశా - - శరం | - పా - - - రం | పా - - శరం - - - ||

ని స కి గా గ మా చ మా | పా - - | పా - - ||
 - - నా ర త ను మ ని | శం - - | - - - ||

చ. - వ పా దా ని ద వ మ పా | ద ని ద ద చ మా | మ చ కి గ ర ||
 - స దో య్యా - - - శా | ది చం - - చ | చ - - క్రీ ఏ ||

- స కి గ మా చ ద చ ద ని ద | ని ద పా మా - | ర మ గ ర ర ||
 - స కి గ మా చ ద ని - - - | - వ ర స - | త్ర - - - స్వర ||

- వ పా మా చ మ మ ర గా | - ర గ మ ర పా | ర గ ర గ మా ||
 - వి దా య్యా - - - ఱం | - వి ద - ర త | శా - - - ఱం ||

- ర గా మ శ వ ద త ద ని ద | ని ని ద ద చ మా | మ చ కి గ ర ర న ||
 - వి మ ల హృద య శాయ్యా - - - | గ శా - - - జ | పా - - ఱం - - - ||

ని ప కి గా గ మా చ మా | పా - - | - - - - ||
 - - నా ర త ను మ ని | శం - - | - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రుతికై క్రమము వందు “నాదాత్ముడవగు ఓ శ్రీరామచంద్రా ! నిధులెన్ని యున్న సేమి ? నీ శక్తియనెడి నుఢానిథి ఈవగలగుచే ఇన్నుము.. భూమి యందు భూసురుడై జన్మించి వను, దేవాసురుల యందు జన్మించివను.. ఏమిఫలవు? వేణోక్తములే అయినను కర్మములు గతానుగములై పెంటాదుచుందును గదా! ఆట్లివాని యందు చిత్తమును తగుల సీయక నీ శక్తిని ప్రసారించరాజు! ” అని శాంగ్రామి శ్రీరామచంద్రుని ప్రార్థించుచున్నారు.

రాగ లక్షణము :

ఇయ మనోహారి లయప్పుఁఁ వాడుక ప్రకారము 22వ మేళమగు ఖరహార ప్రియ అవ్యము.

ఆరోహణ : స రి గ మ ద స

అవరోహణ : స ని ద మ గ రి స

ఇది రక్తిరాగము. దీనియందు ఇతరుల రచనలు కానవచ్చుట శేడు. ఇదియు అయ్య వారిచే కల్పించబడిన రాగమే కావచ్చును.

ఇయ మనోహారి – రూపకం

చ. నీ శక్తి రాగ్య నుఢానిథి నిదేదే ఇన్నుము !	శేషః
అ. వ. భూ ఛారము గాని సుర భూసురులై జనించిన !	శేషః
చ. వేణోక్తంతొ కర్మము వెతకల్లు గతా గతవో నాదాత్ముక శాంగ్రామ నాదా ప్రమేయ సదా !	శేషః

- v. చానిద | నినిదదమ || మగ | రిగమా ||
 నీ - - | థ - - - క్తి || రా - | గ్యసురా ||
2. ససనిద | నినిదదమ || పూర్వదమగ | రిగమా ||
 నీ - - - | - థ - - క్తి || రా - - - | గ్యసురా ||
1. దని | నిదమమగర || గరిస | రిగమద ||
 నిధి | గ - 0 దే - - || - - - | జ - న్యము ||
2. గరిసని | చారిసనిదమా || దమగర | సరిగమా ||
 నీ - - - | - థ - - - క్తి || రా - - - | గ్యసు - రా ||
- మగమద | రమదససదసర || గమగర | సానిదశుద ||
 ని - థ - | గ - 0 - దే - - - || - - - - | జ - - న్యము ||
3. చానిద | నినిదదమ || మగ | రిగమా || - - | - - - - ||
 నీ - - | - థ - - క్తి || రా - | గ్యసురా || - - | - - - - ||
- v. దమ | మగరిగమా || గరి | సనిథసస ||
 వే - | రి - - - క్తం || భో - | క - - ర్యము ||
- * ధన | రి - గగ || మా | మగరిగమా ||
 * వెత | - త - లుగ || రా | గ - త - మా ||
1. - దమ | చాసస || రి | గగరి ||
 - నా - | చాత్యక || రాణ | గరా - * ||
2. సానిద | మరా - స స || రిగమా | రిగగరిరి ||
 నా - - | చా - - త్యక || రాణ - - | గ - రా - - * ||

ఓగు | ముగురుసు || గుర్తుర్తుసు | నిదుషుడు ||
 నా - | థ - - ప్రు || మే - - - | యనుధా - ||

 దూనిరు | నినిరుదు || ముగు | రుగుషు || - - | - - - - ||
 నీ - - | - థ - - త్తు || ధా - | గ్యిముధా || - - | - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రీ కృనమునుడు “వరంపరా గతముగా సుజ్ఞానము, రేఖి, యసెడి దరిద్రమును అనుభవించెడి వారును, బహుజనమైల వాసనలు నిండినవారును, పాశుల విషముకన్న కళోర ములగు విషయములయందు ఆకృష్టులై ముండెడి వారును నగు జనుల కీపహింసతో నిండి యుండెడి యజ్ఞాదులు సుఖమనెదరు. వీరికన్న అజ్ఞానులు గలరా ?” అని **శ్రీరామచంద్రుని** త్యాగరాషస్యామి చెప్పుకొనుచ్చారు.

ఇయమనోహరి – ఆది

ప. యజ్ఞాదులు సుఖమను వారికి సము
ఉజ్ఞానులు గలరా కి మనసా ? ॥యి॥

అ. ప. సుజ్ఞాన దరిద్ర పరంపరల
సురచిత్తుల కీవాత్ముల హీసగల ! ॥యి॥

చ. బహుజనమైంబుం వాసనయుతులై
అహి విషసమ ఇషయానక్తులై
బహిరానను లై త్యాగరాజ
థశియంచే శ్రీరాముని తెలియక ! ॥యి॥

ప. - - - రి గా మ మ | ద సా ద స్త | - రి చా మ రి ||
- - - య జ్ఞాదు లు | సు థ మ ను | - వా - రి రి ||

గ రి ధ సా రి రి | రి మ గ రి సా | - ధ సా రి గ మ ||
స ము ల జ్ఞాను లు | గ - అ - చా | - ట - - - - ||

2. రి మ గ రి స రి గా మ మ | ద స్త రి గ రి ద స్త | - ని చా మ రి ||
మ - న - స - య జ్ఞాదు లు | సు థ - - మ ను | - చా - రి రి ||

గ రి ధ సా రి రి | రి మ గ రి సా | - ద సా సి ద మ ||
స ము ల జ్ఞాను లు | గ - అ - చా | - ట - - - - ||

రి మ గ రి స రి గా మ మ | ద స్త రి గ రి ద స్త | - ని చా మ రి ||
మ - న - స - య జ్ఞాదు లు | సు థ - - మ ను | - వా - రి రి ||

గ రి ధ సా రి గ మ | ద స్త రి గ మ గ | రి స్త ద సా సి ద మ ||
స ము ల జ్ఞాను - లు | గ అ చా - - - | - - ట - - - - ||

గ మ గ రి స

మ - న - స -

||య||

అ. ప. - - - సి ద సా రి రి | రి రి స రి | గా గ రి రి ||
- - - సు - జ్ఞాన ర | రి ప్ర - చ | రం చ - రు ||

1. సా - ని ద సా రి రి | రి రి గ మ | మ గ రి రి ||
అ - సు - జ్ఞాన ర | రి ప్ర - చ | రం చ - రు ||

1. సా - గ రి సా - ని ద | మ ద ద సా - ద స్త | - ని ని ద మా - గ ||
అ - సు ర చి - త్వు లు | టీ - - - - వా - | - - శ్రుంహాం న ||

2. ఓ సా గ్రీ సా - ని ర | మద సం గ్రీ దస్ | - నిని ర మా - గ ||
- ల సు ర చి - త్తులు | శీ - - - వా - | - - త్తై ల హిం న ||

ఓ సా ఓ గా మగ | ఓ - - | సా - - ||

గ ఉ య జ్ఞా దు - | లు - - | - - - ||

3. - - - గ మా దా - దా | మదనిదనీ ర స్ | - ని దా మరి ||
- - - ల హు ఇ - న్నైం | బు - ల - - వా - | - స న యు తు ||

గ శీ ర మా గ రీ సా ని ధ | ససా రీ గ | మ మగ రి రి సరి ||
తై - అ హివి ప సమ - | వి ప యూ - | - స - - త్తు - అ ||

1. సా - ని ద సా రీ రీ | గా - గ రీ | రీ సా గ రీ రీ ||
యు - బ హిరానము | తై - త్యా - | - గ రా - - ||

2. సా - ని ద సా రీ రీ | స రీ గ రీ గ రీ గ | మా మగ గ రీ రీ ||
ఇ - బ హిరానము | తై - - - త్యా - | - గ - రా - - ||

సా గ రీ రీ స గ రీ సా - ని ద | మద ర సా - ద స్ | - ని ద మగ ||
ఇ - - - భ శియం - చే - | క్రీ - - - రా - | - మ ని తె రి ||

రీ సా గ రీ సా - ని ద | మద స రీ గ రి ద స్ | - ని ద మగ ||
య క భ శియం - చే - | క్రీ - - - రా - | - మ ని తె రి ||

ఓ సా ఓ గా మగ | ఓ - - | సా - - ||

య క య జ్ఞా దు - | లు - - | - - - ||

అపకారిక :

శ్రుతి రనమనందు “**శ్రీమహాలక్ష్మీ చిత్తాలంకారుడవు నీవు. పరమ శివుడు, బ్రహ్మ ఇంద్రాది దిక్కాలురు, నిమ్మ సేవించి ధన్యలగుచున్నారు. కట్టి దేవుడవగు నీపంటి క్రిస్తురూపు దేవరున్నారు ? నీమహిమలు తెలియక అసురులు నీచే నశించ ఉదుచున్నారు.” అని అయ్యవారు **శ్రీరామచందుని** క్రిందిచున్నారు.**

అయ్యమునోహరి – అది

- ప. శ్రీరమ్యాశ్రాలంకార స్వరూప శ్రోవతుము ! ||४||
- అ. ప. మారారి దేవేంద్ర పికామహాద్యాప దిక్కాలసేవ్య ! ||५||
- ప. నుశేశారి తీవొపహార వర సోదర ధరాప శ్రీప
నరానంద సేనివతె గానరా త్యాగరాజార్పిత వద ! ||६||

9. ఓ - గా మ దా | సా - - | ని ర మా ||

ఉ - ర మ్యచి | త్తా - - | లొ - - ||

మగరుగగ గర్రి | సా - - | ఓ సన్నిధన స ||
త్తా - - ర - స్వరూ - - | చ - - | ట్రో - - వు ము ||

2. ఓ - గా మ దా | సరీగరీ సా | ని ర మా ||

ఉ - ర మ్యచి | త్తా - - - | లొ - - ||

మగరుగగ గర్రి | సా - - | ఓ సన్నిధన స ||
త్తా - - ర - స్వరూ - - | చ - - | ట్రో - - వు ము ||

8. గరీగా మదస | రిగమగగరిస | నిరసనినిరదమ ||

ఉ - ర మ్యచి - | త్తా - - - - - | లొ - - - - - ||

మదమదసనినిరదమ మగగరి | సా - - | ధ సరిగమగరి ||
త్తా - - - - - స్వరూ - - - | చ - - | ట్రో - - - వు - ము - ||

6. ఓ - గ మ మదసదసారిగమగ | గరిశసనినిర |

ఉ - - - ర - - - మ్యచి - - - | త్తా - - - - - |

రిససనినిరదమ ||

లొ - - - - - ||

మదమదసనినిరదమ మగగరి | సారిగమద |

త్తా - - - - - ర - - - స్వరూ - - | చ - - - - - |

రిసనిరదమగరి ||

ట్రో - - - వు - ము - ||

5. ఓ గ రి గ మా గ మ గ మ దా ర స ర స | ఓ గ రి గ మా గ రి |
 ఉ - - - - ర - - - మ్యు చి - - - | త్రా - - - - - - - |

మ గ గ రి రి స ని ర ||
 ఱం - - - - - - - ||

స రి గ రి రి స ని ని ద ద మ మ గ గ రి | సా ఓ గ మ ర |
 కా - - - - - ర - స్వ - - రూ - - - | చ - - - - - |

ఓ స ని ద మ గ రి స ||
 ల్రో - - - వు - ము - ||

6. ఓ గ రి గ మా గ మ గ మ దా ర స ర స | ఓ గ రి గ మా గ రి |
 ఉ - - - - ర - - - మ్యు చి - - - | త్రా - - - - - - - |

మ గ గ రి రి స ని ర ||
 ఱం - - - - - - - ||

మ ద స రి గ రి సా గ గ రి రి ; సా ని ద సా | ఓ స ని ద మ గ రి స ||
 కా - - - - - ర స్వ రూ - - | చ - - - | ల్రో - - - వు - ము - ||

ఓ - గా గ రి | సా - - | - - - - ||
 ఉ - ర స్వ చి | త్రా - - | - - - - ||

అ. వ. దా - సా రి రి | రి - - | ఓ గ మ గ ||
 మూ - రా రి దే | వేం - - | డ్రపి తా - ||

ఓ గా రి గ రి సా | సా ని ద | మ మ గ రి సా ||
 మ శా ర్యు - షై రి | కాపు - ఱ | సే - వ్యు - - ||

2. దా ం స ని ద మ ద సా ం స ం గ ం | కి గ ం కి గ ం | ం గ మ గ ||
 మ - - - - - రా ॥ దే - - - | వెం - - - - | ప్రశి శా - ||

ం గ ం గ ం సా | ం గ మ గ ం స ని ద | సా ని ద మ గ ం స ||
 మ హోర్ధ్వ = ష్టై | క్షాం - - - - థ - | సె - - - - వ్యు = ||
3. ద మా మ గ ం గా | మా = గ | మ ద మ ద ||
 సు కే శా - ః ఔ | నా - శ | హా ర హా ర ||

స ని ద మ మ గ ం | సా - - | సం గ ం గ మ ||
సా - ద ర ధ రా - - | ప - - | క్రి - - - - ప ||
1. ద దా సా ం కీ | గ ం గ ం | మ గ ం స ||
 న రా నం ద నే | సీ - - | వ లె గా - ||

ం గ ం గ ం కి ం సా | స ని ద మ | గ ం సా ||
న రా శ్యా - - గ రా | ఖా - - ః ః | త ప ర ||
2. దా ం స ని ద మ ద సా ం స ం గ ం | కి గ ం కి గ ం | ం గ మ స ||
 న - - రా - - - నం ద నే - - - | సీ - - - - | వ లె గా - ||

ం గ ం గ ం సా | ం గ మ గ ం స ని ద | సా ని ద మ గ ం స ||
 న రా శ్యా = గ రా | ఖా - - - - ః ః - | త - # ప - ర - ||

ం - గా గ ం | సా - - | - - - - ||
క్రి - ర వ్యు చి | క్షా - - | - - - - ||

అవ్యాపిక :

శ్రీ కృతమునందు “చంగ్రకణార్థుషైన ఇత్తనిచే కీర్తింపటడడినాదను. కృష్ణ అలారమైన వాదను. శరణాగతుల పాపములను, కష్టములను పోగోప్సాధి సార్వతోమదను. తామరంకు రాజైన సూర్యుని వంశమునందు పుట్టిన చంద్రుడను. నీమహిమలను తెలుసుకొన కొలక అన వరములు, అందేమాద్యమ్భ సిద్ధులు మొదలైన వాటికి దాసులై లోశులు చెచ్చిపోవుమన్నారు. మనవిత్రుడవగు టిరమాక్షారమ్, కరుణజూడవయ్యా !” అని శాంగరాజసాయామి శ్రీరామ చంద్రుని కీర్తింపుమన్నారు.

శాగ లక్షణము :

నాదవరాంగిణి యిప్పటి వామకప్రకారము 22 వ వేళమగు ఖరహార ప్రియజన్యము.

ఆరోహణ : స చ మ ని ద ని స

అవరోహణ : స చ ని ద చ మ గ చ గ స

ఇందు ప్రాచీముల రచనలు కావముట లేదు. ఇదియు అయ్యవారు సృష్టించిన శాగ ములలో కొకటి యుకొనవచ్చును.

నాదవరాంగిణి – అది

వ	కృపాలవాం కలాదర జేఖర కృతాఖివందన శ్రీరామ !	॥౫॥
అ. చ.	నృపోత్తమ శరణాగత జనాఖు నివారణ అబ్బిపొత్తాస్వాయ తాంక !	॥౬॥
ర.	అపవర్గశత కామశలములను పూచి యజ్ఞమై యణిమాద్యమ్భ సిద్ధుల మోసరోయొదరయ్యా సుపుత్రరూప వదా కరుణ జూడు సురపాలక శాంగరాజమత !	॥౭॥

ప. స పా మ ని దని స | చ వ ని ద వ | మ గ రి గ ||
 కృ పా ల వా - ల క | లా - - ద ర | శే - ఖ ర ||

స పా మ మ ని ద వ | చ మ రి గా | సా ని ద వ మ ||
 కృ శా థి వం - ద న | త్రీ - - రా | మా - - - - ||

2. స పా మ ని ద ని స | రీ గ స ; స వ ని ద వ ||
 కృ పా ల వా - ల క | లా ద ర | శే - - ఖ ర ||

స పా వ మ మ ని ద వ | చ మ రి గా | సా ని ద వ మ ||
 కృ శా థి - వం - ద న | త్రీ - - రా | మా - - - - ||

3. చ వ ని ద వ మ ని ద ని స | మ గ రి రి గ సా | చ ని ద వ ||
 కృ పా - - ల - వా - ల క | లా - - - ద ర | శే - ఖ ర ||

చ వ సి ద వ మ గ రి గ | సా పా | ని ద వ మ గ రి గ స ||
 కృ శా - - థ వం - ద న | త్రీ రా | మా - - - - - - - ||

అ.ప. ని దా ని సా స స | గ రి గ స | స సా స ||
 సృ పో త మా త ర | జా - గ త | ఇ నా ఘు ||

స పా మ గ రి గ స | సా పా ని ద వ మ || గ రి గ స ||
 ని వా ర జా - త్తి పొ | కా - న్యై - య - | క కాం - క || ||కృ||

చ. స చ వ మ ని ద ని స | స చ ని ద | చ మ గ రి గ స ||
 అ వ వ గ్గ ఘ ఉ కా మ | ము లు ను ఱా | చి - యై - ద్దై మై ||

స చ వ మ గ రి గ స | శా - మ నీ - ద | నీ - స పా ||
 అ దై మా ద్వి ప్ప చి ట్టు ల | మో - - స పో ఘు | ద - ర య్యా ||

ని దదనిస స స | గ రీ గ స | సే సే సే ||
సు చ చి - త్రై రూ చ | స చా - క | రు ఱ లూ దు ||

స చ చ చ మ గ రి గ స | స చ ని ద ప మ | గ రి గ స ||
సు ర పొ ల - - శా ణ్ణ - | గ రా జ - - - | సు - త - ||

అవకాశిక :

ఉత్స కి ర్రవమునందు "ఆడిమాదిసిద్ధులను సంపాదించుకొనుటయా చార సుకాదులను, ధనధాన్యాది భోగములను సంపాదించుకొనుటయు, ధరణీశులతోడి చెలిమియు మొదలగునవి కలుగుట యొక గౌప్యతమా ? వేద శాస్త్ర పురాణాయిలను చదిని అండరి సత్త తెలియశిని వారికి ఏమి కథిగినసేమి ? సీసరథ్తుకి యసేకి పదవి కలుగినిచో ఎన్నియున్నను వృధాయేకరా!" అని శ్రీరామచంద్రునికి శ్యాగురాజస్యామి చెప్పుచున్నారు.

రాగ లక్షణము :

సాంగగై రవి 22క మేళమగు ఖరహార ప్రియణస్యముగా యిప్పటి వాదుకయిందు గలదు.

అరోహణ : స రి మ వ ద స

అశరోహణ : స ని ద వ మ గ రి స

ఆది రక్తిరాగము, ఇందు ప్రాచీనుల రచనలు కానవమ్యటలేదు గనుక అయ్యవారిచే సృష్టింపబడిన శతరాగ రత్నమారిక యందిదియు నొకటి కాపమునేమో ! కాని సాంగ కై రవి అను వేంగల బాగమును ప్రాచీనులు చెప్పియున్నారు. కాని ఆది అయ్యవారి కాంచు నాటికి య ప్రమే యుండునని తోచుచున్నది.

సాంగగై రవి – ఆది

ప. పదవి సిసరథ్తుకియు కల్పించే !	॥ప॥
అ. ప. చదిని వేదరాస్తోర నిషత్తుల సత్త తెలియశినిపి పదవా !	॥ప॥
ప. ధనధార సుకాగార సంపదయు ధరణీశుల చెలిమెక పదవా !	॥ప॥
2. రాగశోభయత యక్కాదులచే భోగము అబ్ధి యది పదవా !	॥ప॥

3. ఇవశపాది యచీమాది సిద్ధులచే
కగములనేచుట యది పదవా ! ॥ప॥
4. క్ష్యాగరాజనుతుడో శ్రీరాముని
తత్త్వము తెలియని హోక పదవా ! ॥ప॥
5. - - సరి మ పా | పా ద వ పా | పా మా ||
- - ప ర వి నీ | - - - - | స - ||

గ రి గ రి పా | ని ద ద ప | ప మ గ రి ||
రథు - - శ్రీ - యు | క - - - | లు - చే - ||
2. ఓ స సరి మ రి మ పా | రి - మ పా | మా ప మ మ గ ||
- - ప ర - - వి నీ | - - - - | స - - - ||

గ రి గ రి పా | దా ని ద పా | మా ప మ గ రి ||
రథు - - శ్రీ - యు | క - - - - | లు - - చే - ||
3. ఓ స సరి మ రి మ పా - మ | మా ప మ గ రి | స రి మ వ ||
- - ప ర - - వి నీ - - | - - - - - | స - - - ||

పా ని ద ప ద సా ని ద | దా ని ద పా ద ప | మా - రి గ రి ||
రథు - - - - శ్రీ - యు - | క - - - - - | లు - - చే - ||
4. ఓ స సరి మ రి మ పా - మ | మా ప మ గ రి | స రి మ వ ||
- - ప ర - - వి నీ - - | - - - - - | స - - - ||

ద స రి గ రి సా - రి స ని ద | పా ని ద ప | మా ప మ గ రి ||
రథు - - - - శ్రీ - - యు - | క - - - - - | లు - - చే - ||
5. ఓ స పా - రి మ పా | ప మ గ రి స రి మ వ | ప ద ని ద సా ||
- - ప ర - - వి నీ | - - - - - - - | స - - - - ||

స రి గ రి స రి సా ని ద | వ ద సా ని ద సా | పా ద ప చ మ గ రి || రి న
ర్ష - - - - - త్రి యు - | క - - - - - | ల్ల - - శై - - - - - || - -

అ ప. . . చ చ ని ద ద మ | పా - ర సా - రి | స ని దా సా ||
-- చ ది - వి వే - | ద - - - - - | రా - - (త్రు) ||

రి గ రి రి గ రి సా | సా రి స స ని దా | ద ప చా సా ||
త్త - - - చ - ని | చ - - - - - | త్తు - - ఽ ||

2. ని ద ప చ ని ద ద మ | పా - ద సా ని ద | ప ద స గ రి ||
-- చ ది - వి వే - | ద - - - - - | రా - - (త్రు) ||

ం స రి మా పి మ గ రి రి స | సా గ రి రి స ని ద | ర ప చా సా ||
త్త - - - చ - - - ని - | చ - - - - - | త్తు - - ఽ ||

-- సా సా ని ని | ని ద ద మ | చ ని ని ద చా ||
-- చ త తె - | థ - య - | శే - - - - - ||

సా - - ని ద సా | చ ని చా ద చ | చ మ గ రి || రి న
ని - - రి - - - | చ - - ర - | వా - - - || - -

3. -- సా సా ని ని | ని ద ద మ | చ ని ని ద చా ||
-- చ త తె - | థ - య - | శే - - - - - ||

-- గ రి స రి పి కు గ రి స | రి రి ని ద చ త సా | ని ద ద చ చ మ గ రి ||
-- ని - - - రి - - - - - | చ - - - ర - - | వా - - - - - - - - - ||

-- సా రి మ సా - మ | పా - - | - - - - - ||
-- చ ధ - - - - - - - | ని - - | - - - - - ||

చ. -- పా పా మా వము | మా - రగరి | రనరిము ||
-- శ్యాగ రా - - | - - - జ - | ను - తు - ||

పా - - రి మపా | ని రదవ | వమగరి ||
జే - - ల్రి - - | రా - - - | సు - రి - ||

మా పా ని ని దా | రమవని | దసరీ ||
- త - త్వ్యము | త - ఱ - | య - ని ||

-- గరి కరి పమగరి స | నిదదప | మావమగరి ||
-- రొ - - - క - - - - | చ - ర - | వా - - - - ||

2. ఓ ననిదవదసా | నిదదపవమగరి ||
చ - - - ద - - | వా - - - - - - - ||

ఒనసారిమరిమపా - ము | పా - - | - - - - ||
వద - - - - - - - | ని - - | - - - - ||

అవకాశిక :

కీ త్రనమనదు “తనకు స్విచ్చమనందు దర్శనమని ల్పి, వడి పూటల్తో కాచెద” నని శ్రీరామవంద్రుదు చెప్పినట్లు అయ్యారాలు చెప్పుకొనుచూ “బంగరు దొడయందు సీతమ్మణి సహాయితై, పరయామర్ధమనందు కనసిద్ధి సీతు నాపరిశాశమాగని ఆడినపలుకులు మరచిశా?” అని శ్రీరామవంద్రుని ప్రార్థించున్నారు.

రాగంత్సము :

మనోహరి యిచ్చుటివాదుక ప్రకారము ఇలివ మేళమగు ఖరహారప్రియ జన్మము.

అరోహణ : స గ రి గ మ వ ర స

అవరోహణ : స ద వ మ గ రి స

రక్తిగల యారాగమనందు ఒక శాంగరాజుకీర్తనతప్ప అమృత రఘవు రొభక్కలు లేదు. కనుక ఇదియు అయ్యారారిచే సృష్టింపటిని రాగమే యమకొనవచ్చును. ఈ పేరుగల రాగము ఒకటి శాంగుపాకవారి రఘవులో కనసిద్ధి చున్నదు కానీ శాంగుపాకవారి కాలమునాటి రూపములు లాప్తములై పోయి స్విరూపములను గుర్తించుటకు కష్టమైయుండుట వాన దీనిని అయ్యారారే చెప్పినట్లు అముకొనక తప్పదు.

మనోహరి – దూషకం

ప. పరిశాశమ గని యాడిన పలుకులు మరచిపో రామ ! మా

ఉ. ప. సరిశేని పీఠతో సరయు తుర్చుంటన ! మా

చ. పరమగు బంగరు దొడలో మెరయుచు పదిపూటలైనై కరుచేంచెద ననుచును శాంగరాజునితో ! రఘు

7. శాదసీ | సివచావవ || వమరవ | వమగా ర్రీ ||
 వర - | శా - - వము || గ - ని - | యూ - - దిన ||
- సగమర | గరథి సన || సగరిగ | మా శావము ||
 వ - లు - | కు - లుమర || చి - థ - | వో రా - ము ||
8. శాదసీ | సివచావవ | మవరసీ | రవమరగరథి ||
 వర - | శా - - వము || గ - ని - | యూ - - - దిన - ||
- సగమర | గరథి సన || సగరిగ | మా శావము ||
 వ - లు - | కు - లుమర || చి - థ - | వో రా - ము ||
9. వ. - చద | శా రి రి || సగరిగ | మా మరిగరథి ||
 - వర | శై - ని || సి - - - | - త - వో - - ||
- శ | - - - || గరిసద | శా - - ||
 - | - - - || - - - - | - - - ||
10. - చద | శా రి రి || సగరిగ | మా మరిగరథి ||
 - వర | శై - ని || సి - - - | - త - వో - - ||
- రిగ | - మగా రిస || సదిస | తవచాశావము ||
 - వర | - యు - మ - || ట్యూ - - - | - - - బన - ||
- శాదసీ | సివచావవ ||
 వర - | శా - - వము ||
11. - చద | - చపాశా || వమవద | సివచమగరథి ||
 - వర | - మగు ఱు || గ - రు - | యూ - - - ద - లో ||

ం గ మ గ | గ ర కి న స || న గ ర గ | మ మ పా ||
మె - ర - | యు - చ ప ది || పూ - - - | ట ల కై ||

- ప ద | సా ర ర || స గ ర గ | మా మ ర గ ర ర ||
- క రు | దిం చె ద || న - ను - | - చు - ను - - ||

ం గ మ గ | ర సా స ర || ర స ర స | ద ప ద ప య ||
తాయ - - - | గ రా జ - || ని - - - | - - తో - - ||

పా ద స | స ప చా ప ప ||
వ ర - | తా - - ప ను ||

అవకారిక :

తుంకి కి ర్తనమందు “చేదనానకు శిరోభూషణములవంటివిషు, నింపగు నట్టివియు నగు వాస్కులతో స్వర శుద్ధముగా సాగమలను పరుటించుచూ, మృదంగ శాశములను జతగూర్చి నిన్ను సొక్కుఛేయు వారెవరు ? యథి విశ్రేష్ట, సద్గుత్తి విరథి గల్లి ద్రాక్షరసపాకముగఱి, నవరస యుతములగు పటుకులతో నిండిన కృతులను పాడిననేకదా నిన్ను సంతోషింపజేయ కచ్చును. అట్టివి నాకు వశమూ ?” అని త్యాగరాజస్వామివారు ప్రిమచంద్రవికి చెప్పుకొను చున్నారు.

రాగంతుంము :

ప్రిరంజని యిప్పటి వాయుక్ ప్రకారము 22వ మేళమగు ఖరహార ప్రియజన్యము.

ఆరోహణ : స రి గ మ ర ని స

అవరోహణ : స ని ద మ గ రి స

ర త్తిరాగమగు దీంయందు రచనలు అక్కాదక్కాద కనణదుచున్నావి.

ప్రిరంజని - దూషకం

ప. సాగమగా మృదంగ శాశము జతగూర్చి నిను సొక్కుఛేయు థీరు డెవ్వడో !	॥సా॥
అ. ప. నిగమ శిరోర్ధము గల్లిన నిజవాస్కులతో స్వరశుద్ధముతో !	॥సా॥
ప. యథి విశ్రేష్ట సద్గుత్తి విరథి ద్రాక్షరస నవరస యుత కృతిచే రథియంచే యుక్త త్యాగరాజ నిరతము ప్రిమ !	॥సా॥

5. నిద | ని నిదచమ || మగ | రి గె రె రె ని || సా | - - సర్ది ధని ||
 సాగ | సుగా - - మృ || రం - | గశా - - శ - || ము | - - ఇ - త - ||
 సా | రి గమా ||
 కూ | రి ని ను ||
2. నిర | ని రి సనిరమ || మగ | రి గె రె రె ని || సా | - - సర్ది ధని ||
 సాగ | సుగా - - మృ || రం - | గశా - - శ - || ము | - - ఇ - త - ||
1. సా | రి గమా || దా | రని సా ని || రని | రమా గరి ||
 కూ | రి ని ను || సా | కూ - శే యు || థి - | రు చె వ్య - ||
 నా | గరి థి సా ||
 దీ | - - - - ||
2. దా | ని సరె గరె సని || రని రి స | ని రమా గరి ||
 సా | కూ శే - - - యు - || థి - - - | రు - చె వ్య - ||
 గమ దా | మమ రని ర ||
 దీ - - | - ఇ - - - ||
- రి సర్ది ధ ; మమ గా రి - || సా | - రి గమ రని స ||
 థి - - - | రు చె - వ్య - || దీ | - - - - - - - ||
- రి గరె సని | రని సా రి సని రమా || రమా గరి | గా గరి ||
 థి - - - | రు - చె - - - - వ్య - || దీ | - - - | - - - - ||
- సా | - - - - ||
 - | - - - - ||

ఆ. వ. నిదు | ని స సా || సనిదు | సి స స || రి రిగు | మూ ము రి ||
నిగు | ము రి || ర్ధు - ము | కర్తిన || నిఱ - | వా - - ||

గర్తి | సర్తిగర్తిగు || గర్తి | ని - - || గర్తి | సా స స ||
కుర్కల | తి - - - - || స్వర | కు - - || ర్ధుము | తిరాము ||

2. సనిదు | ని స సా || సనిదు | ని స ని || రిగర్తిగు | మూర్తిగు మూ ||
ని - గ | ము రి || ర్ధు - ము | కర్తిన || ని - ఱ - | వా - - - ||

మగర్తి | సర్తిగర్తిసర్తిగు || గర్తి | ని - - || గర్తి | సానిరమూ ||
కుర్కల | తి - - - - - - || స్వర | కు - - || ర్ధుము | తిరా - ము ||

3. సం | నిస్తిసా || సనిదు | ని స స || రిగు | మూర్తిగు మూ ||
నిగు | ము రి || ర్ధు - ము | కర్తిన || ని ఱ | వా - - - ||

గర్తి | సర్తిగర్తిసర్తిగు || గర్తి | ని - - ||
కుర్కల | తి - - - - - - | స్వర | కు - - ||

గర్తి | ససమగ్గగర్తిస ||
ర్ధుము | తిరా - - మ - - ||

నిదు | నినిదుము || మగు | రిగర్తిస || సా | - - - - ||
సాగు | సుగా - - ము || దం - | గతా - - శ || ము | - - - - ||

4. రిగు | మూముము || మగర్తి | గాముము || నిదు | మూర్తిగురి ||
యుతి | నిత్రము || స - - | ర్ధుత్తివి || రతి | త్రా - - కూ - ||

రిస | సనిసరిగుము || నిదు | ని స సా || సనిదు | ని ని సా ||
రస | న - వర - స || యుత | కృతిశే || ర - శ | యం - చు ||

ం గ | మూ ం గ మ || గ ర | స ం గ ర స ం గ ర || గ ర | ని -- ||
యు - | త - - - || శాగ | రా - - - - - | జ న - | న - - ||

గ ర | స స మ గ గ ర స ||
త ర | మ ర - - మ - - ||

నిద | ని విద ర మ || మ గ | ర గ ర ర ర || సా | - - - - ||
సాగ | స గ - - మ ప || దం - | గ తా - - త || మ మ | - - - - ||

అవకాశిక :

ర్షికిర్తనముసందు వాలిరథ, విశ్వామిత్ర యాగరకుణ, విశీషణ సుగ్రీవుల రకుణ,
మొదలగు గాధలను తలచుకొనుచూ 'సీవు తక్క తపాట్టి తరుణోహాయమునేరని నమ్మ త్రోచే
వారచరే ?' అని శాంగగ్రాషస్యామి వేదుకొనుచున్నారు.

శ్రీరంజని - అది

- ప. త్రోచే వారచరే రఘుశతే ! ॥త్రో॥
- అ. ప. నిను వినా ర్షిరామ సెవరున
సకల తోకనాయక సరవర సీసరి ! ॥త్రో॥
- ర దేవేంద్రాదులు మెమ్పుటకు లంక
రయతో దాశమొసంగిన సదా ! ॥త్రో॥
- 2 వారి నొక్కకోల సేసి రవిశా
లుని రాజగ గావించి చూచి ! ॥త్రో॥
3. ముని సపంబు జాడవెంట జని ఖల
మార్చిచాదుల హతఃటుచేసి ! ॥త్రో॥
4. భపాట్టి తరుణోహాయము నేరని
శాంగగ్రాషని కరంబిడి ! ॥త్రో॥

- ప. మా మరిగా గరి | సా - ది | సరిగా ||
 త్రోచే - వా రెవ | రే - ర | ఘువ శే || ॥త్రో॥
- ప. మా - దమగరిగా గరిరి | సా - రి | గమదా ||
 త్రో - - చే - - వా రె - వ | రే - ని | మవినా ||
2. మా - దమగరిగా గరిరి | సా - రి | గమనిదనిద ||
 త్రో - - చే - - వా రె - వ | రే - శ్రీ | రామసెనరున ||
8. మరమదమగరిగా గరిరి | సా - రిగ | మదానిసానిద ||
 త్రో - - చే - - వా రె - వ | రే - నళ | అరోకాయక ||
4. మరమదమగరిగా గరిరి | సా - దని | సనిదనిసానిద ||
 త్రో - - చే - - వా రె - వ | రే - నర | వరసి - - సరి ,
 మా మరిగంగరిరి | సా - - | - - - - ||
 త్రోచే - వా రె - వ | రే - - | - - - - ||
- చ. మరిగరిగమరిగమదాని | నిరసిసా | నిరసినిరదా ||
 దేవంప్రాదులు మెచ్చుటకులంక | దయతోదా | నమ్ముంగినదా ||
- మా మరిగా గరిరి | సా - - | - - - - ||
 త్రోచే - వా రె - వ | రే - - | - - - - ||
- ప. 2. మారిగా మదానిసారింధగమా | ధగమాగధసా |
 వారినాక్కోఱ నేనిరవి దా | లని రాజగా |
 గధింధససనినిద ||
 నిం - - చిచూ - - చి ||

మా మి గా గర్రి | సా - - | - - - - ||
 [తో నే - వా రె - వ | రే - - | - - - - ||

చ.3. ర ర మరిగ మా మి గా గర్రి సరిగ | మా చా ని సరి |
 ము ని సవంబుళాడ పెంట అనిఖల | మా రిచా దుల |

గ రి స స స నిర ||
 వా తంబు షే - - సి ||

మా మి గా గర్రి | సా - - | - - - - ||
 [తో కే - వా రె - వ | రే - - | - - - - ||

చ.4. రని సరి గా మా గరి గా రి స | సా - ని గా - గ | రి - ని సా - ని ర ||
 ఈ వార్థికరు తో పాయము నేరని | క్యా - గ రా - ఆ | ని - కరం లిది ||

మా మి గా గర్రి | సా - - | - - - - ||
 [తో కే - వా రె - వ | రే - - | - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రుతి రూపము నందు “నీ చాసుడను నా కేమని గర్వముతో “వివేక తైన మానవులను వెంబడించిని. ఉట్టి నా తప్పులను మన్మించి నీకు కష్టమైనను నా జాలిని పోగొట్టము. పాఠముంచినసా, నీటముంచినసు నీవేగళి” యని శాంగరాజు స్వామి పేయకొను చున్నారు.

ప్రిరంబని – అది

- ప. ధువిని చాసుడనే పేరాసచే
బొంకు లాడితినా బుద్ధ మనోహర ! ॥థు॥
- అ. ప. అవివేక మానవుల గోరి టోరి
ఆడ్డ ప్రోవ త్రోక్కితినా భ్రోవవే ! ॥థు॥
- చ. చాల సొఱ్యుమో కష్టమో నేను
ణారి తెందితినా సరి వారిలో ! ॥థు॥
2. పాఠ ముంచిన నీటి ముంచిన
శదములే గతి శాంగరాజు నుత ! ॥థు॥

1. --- నిరుద్యార | మరనిదనిద | రమామగ ||
--- భవినిదాసు | ద - సే - వే - | - రాస - ||

2. న స సని ధని | సా - సా - నిద | నిసారీ ||
చే - శొకులా - - ది | థ - న - బుధ | మనోహా ||

2. సంగతిసనిదమదార | మరనిదనిసక్ష | నిదదమగ ||
రా - - - - భవినిదాసు | ద - సే - వే - | - రా - స ||

3. న రిసరిసని ధని | సా - సా - నిద | నిసారీ ||
చే - శొ - కు - లా - - ది | థ - న - బుధ | మనోహా ||

4. సంగతిసనిదమదార | మరనిదనినిద | రమామగ ||
ర - - - - భవినిదాసు | ద - సే - వే - | - రాస - ||

5. --- సా - - | - - - - | - - - - ||
చే - - - - | - - - - | - - - - ||

6. చ. --- ససానిసా - రీ | థ - రీగ | రీరీమగ రీ ||
- - - అ వి - వే - క | మా - నతు | ఱక్కి - - థ ||

2. సక్రిసా - సగతిసనిసా - రీ | సంగతిసా - రీ | మా - రిమగా రీ ||
ఱక్కి - థ - అ - వి - - వే - క | మా - - - - నతు | ఱక్కి - - థ ||

8. సక్రిసా - సగతిసనిసా - రీ | రిగమరనిసంగ |
ఱక్కి - థ - అ - వి - - వే - క | మా - - - - నతు |

మరీగమగ ||
ఱక్కి - - థ ||

సరీ సా - సని గగ రి రి ని | సా - ని ర | ని సా ర ||
తో - ర - అ - డ్జెత్రో - - వ - | త్రో - క్లో రి | ని ట్రో వ ||

సరీ గగ రి రి సని దమదా ద | మదని దని ని ద | ద నూ మగ ||
వే - - - - ధువి ని దా సు | ద - సే - - వే - | - రా స - ||

రి - - సా - - | - - - - | - - - - ||
చే - - - - | - - - - | - - - - ||

చ. --- రి గ మ దా ర | మ ద ని ద ని ద | ని ని ద ద మ ||
--- చా - ల సొ ఖ్యు | ము - - - - క | ప్ర మో - - - ||

మగా రి - రి గ మ మగ రి | సరీ సా - సని | వరి గ మా మగ ||
సే - ను - శా - రి చెం - ది | రి - నా - స - | రి వా - - ర - ||

1. మా - స సా ని సా - రి | రి - రి గ | రి రి మ గ రి ||
తో - సా ల - ముం - చి | నా - సి - | టముం - - చి ||

2. సరీ సా - సగ రి సని సా - రి | సరీ గ రి గా రి గ | మ రి మ గ రి ||
నా - - పా - ల - - ముం - చి | నా - - - - సి - | టముం - - చి ||

8. సరీ సా - సగ రి సని సా - రి | రి గ మ ద ని స రి గ ; మ రి గ మా గ ||
నా - - పా - 0 - - ముం - చి | నా - - - - సి - | టముం - - చి ||

రి - సా - ని గ గ రి రి ని | సా - ని ర | ని సా ర ||
నా - సి - వ ద ము - రై గ - | రి - క్ల్యు - | గ రా - ||

సరీ గ రి రి సని ద మదా ద | మ ద ని ద ని ని ద | ద మా మగ ||
మ - త - - - ధువి ని దా సు | ద - సే - - వే - | - రా స - ||

రి - - సా - - | - - - - | - - - - ||
చే - - - - | - - - - | - - - - ||

అవకారిక :

శః ! ర్నము నందు “పర్యాంతరాయామి యగు భగవంతుని దూర శారమందు నా హృదయారవింద మందు సెలకొని యున్న సీ దారి సెరిగి సంతసిల్లితిని. సేను కార చోరుల భజన చేసిన వాడను గాను గడా ! నా పిలుపులకు మారు చలక వేమి ? ప్రిమచంద్రా ?” అని కాయగరాజ స్వామి వేదు కొనుచున్నారు.

ప్రిరంబని - అది

త. మాఱు బల్కుకున్నావేమిరా - మా మనః రమణ !	॥మా॥
అ. ప. కార చోర భజన వేసితినా - సాకేత సదన !	॥మా॥
త. దూర శార మందు నా హృద - యారవింద మందు సెలకొన్న దారి తెలిసి సంతసిల్లి నట్టి కాయగరాజ నుత !	॥మా॥

ప. -- మా - ము గ రి గ | మా మ గ | రి గ గ రి గ ||
-- మా - రు - ఱ - | ఱక్క కు - | నాన్ - వే - - ||

- రి ని సా - - - | - సా స | రి గ రి స ||
- మి - రా - - - | - మా మ | నో - - ర ||

2. రి గ మా - ము గ రి గ | మ ద మ ము గ | రి గ గ రి గ ||
మణ మా - రు - ఱ - | ఱక్క - - కు - | నాన్ - వే - - ||

3. - రి ని సా - - - | ని ధా ని స స | రి గ రి గ ||
- మి - రా - - - | మా - - - మ | నో - - ర ||

రి గ మా - ము గ రి గ | మ ద మ ము గ | రి గ గ రి గ ||
మణ మా - రు - ఱ - | ఱక్క - - కు - | నాన్ - వే - - ||

4. - రి ని సా - - - | రి - గ మ గ | రి గ రి రి ని ||
- మి - రా - - - | మా - - - మ | నో - - ర - ||

5. సా రి గ మా - ము గ రి గ | మా - ని | చా ద ని స ని ||
మణ - మా - రు - ఱ - | ఱక్క - కు | నాన్ వే - - - ||

ద ని ని ద చా - - - | చా - ని క ని | ద ని ని సా - ని రి ||
- మి రా - - - - | మా - - - మ | నో - - - ర - ||

6. సి ని చా మా - ము గ రి గ | మా - ని | చా ద ని స ని ||
- మణ మా - రు - ఱ - | ఱక్క - కు | నాన్ వే - - - ||

ద ని ని ద చా - - - - | ద ని స రి స ని ద ని | సా - ని రి ||
- మి రా - - - - | మా - - - - మ - | నో - ర - ||

ననిదమా - మగిగ | మా - ని | దాదనిసని ||
- మణమా - రు - ఱ - | ఱక్క - కు | న్నా వే - - - ||

7. దనినిదచ - - - - | దనిసంగిసని |
- మిరా - - - - - | మా - - - - మ - |

దనిసాంశనిసంశనిసంశని ||
సో - - - - - ర - - - ||

8. - నిదామా - మగిగ | మా - ని | దాదనిసని ||
- మణమా - రు - ఱ - | ఱక్క - కు | న్నా వే - - - ||

దనినిదచ - - - - | దనిసంశనిదని | సా - నిం ||
- మిరా - - - - - | మా - - - - మ - | సో - ర - ||

9. - నిదామా - మగిగ | మా - ని | దాదనిసా ||
- మణమా - రు - ఱ - | ఱక్క - కు | న్నా వే - - - ||

విసరింగమాంగాగింశని | దనిసంగిసని |
- మిరా - - - - - | మా - - - - మ - |

దనిసాంశనిసంశనిసంశని ||
సో - - - - - ర - - - ||

- నిదామా - మగిగ | మామగ | రిగగింగ ||
- మణమా - రు - ఱ - | ఱక్క - కు - | న్నా - వే - - - ||

- రినిసా - - - | - - - | - - - | - - - ||
- మిరా - - - | - - - | - - - | - - - ||

అ. వ. - - - సనిదనీ | సా - నిగ | - ఓగు ఓగుము ||
- - - జా - రచ్ | ర - థజ | - న - చే - - ||

ఓగు ఓగు - - - | ని - నిగ | ఓగుసు ||
సితన - - - - | - - - - | - - - - ||

2. నిక్సరిగు ఓగు ఓగు సనిదనీ | సా - నిగ | - ఓగు ఓగుమగ ||
- - - - - జా - రచ్ | ర - థజ | - న - చే - - - ||

ఓగు ఓగు - - - | దనిసనినిసంస | సంగు ఓనిసంస ||
సితన - - - - | - - - - - | - - - - - ||

3. మగు గు ఓగు ఓగు సనిదనీ | సా - నిగ | - ఓగు ఓగుమగ ||
- - - - - జా - రచ్ | ర - థజ | - న - చే - - - ||

ఓగు ఓగు - - - | రిగు ఓసా ఓస | సనికనిదని ||
సితన - - - - | సా - - కే - - | త - - సద ||

విదచామదనిదనిసానిక్రి | రిగుమూ ఓగు |
న - - - - - - - - - | సా - - కే - - |

గు ఓగు ఓగు ఓగు ||
త - - - స - ద - ||

ఓసనినిదమా - మగుగ | మామగ | ఓగుగు ||
న - - - - మా - రు - ల - | లుచు - | వ్యా - వే - - ||

- ఓని సా - - - | - - - - | - - - - ||
- మి - ధా - - - | - - - - | - - - - ||

1. --- ఓ గమా దా ర | మదనిద దా నిద | దా నిద సని శన్ ||
--- రూ - ర ధార | మం - - రు - - | - - - నా - - - ||

ని ర మా మగ థిగ | గ చ రి పా | - - ఓ వి పా ||
హృ ర యా ర - విం ర | మం - - రు ; - - నె - అ ||

రి గ మా ని ర ని స స | క ని గ ర ర గ | మ తు గ ర గ ||
ఱ - ని దా ర త చ లి సి | సు - - త సి - | - ఔ - న - ||

గ ర ర స రీ - - - - | రి గ ర పా ర స | స ని స ని ద సీ ||
- - - - ట్లీ - - - - | తా న్య - - గ - - | రా - - - ఇ ను ||

2. ని ద దా మ ద ని ద ని పా ని క రి | ఓ గ మా ర గ |
త - - - - - - - - - - | తా న్య - - గ - |

గ ర ర స మ గ గ ర ||
రా - - - ఈ - ను - ||

ఓ స స ని ద ని మా గ ర గ | మా మ గ | ఓ గ గ ర గ ||
త - - - - మా రు ఱ - | ఱ్ఱు కు - | న్యు - వే - - ||

- ఓ వి పా - - - - | - - - - | - - - - ||
- మీ - రా - - - - | - - - - | - - - - ||

అపకారిక :

శ్రుతి రిసము నందు “పరమాత్ముడగు ప్రామంద్రునికి వసవాసము నందు శష్టిములు కలుగునని యొంచి, స్వామిని విదువక పెనుపేట నుండి రాజ భోగములను కూర్చుచూ, భయంకరములగు కూవుల యందును, అమసరించు చుంటిచీ జనకుని కూతురచగు ఓ జావకమార్గా! సీకు సరి యొపరమార్గా!” అని శ్యాగరాజస్వామి తల్లియగు జానని కొనియాదు మన్నారు. అయ్యవారు సీతమ్మి వారిని ప్రశ్నేకముగా కొనియాదుచూ చెప్పుచున్న కిర్తనలు కొన్ని మాత్రమే కలవు. అందరిదే యూ కిర్తన.

ప్రీరంబని – అది

ప. సరి యొవ్వచే ప్ర జానకి సీ!

ఐసః

అ. ప. పరమాత్మునికై గడి చేరి సదా
సిరు లిచ్చుటకు చేరి గౌర్మిన సీ!

ఐసః

చ. వసమందు భయంకరమైన శా
వుల విల్లునని మనసు దెర్చి
కనకాంగి యందున రాజ సుఖంబును
గ్రహి కేసికివే శ్యాగరాజ నుత!

ఐసః

1. --- రి గ గ రి రి ని | సా - న | - ర గ మ ||
 --- స రి యె - - వ్య | రే - ఉ | - జా - న ||
2. గ - రి స రి గ గ రి రి ని | సా - ద ని | సా రి గ మ మ ||
 ర - ని - స రి యె - - వ్య | రే - ఉ - | - జా - - న ||
3. రి గ మ గ రి స రి గ గ రి రి ని | సా - ర గ | మ ద మ గ ||
 క - - ని - - స రి యె - - వ్య | రే - ఉ - | - జా - - న ||
4. రి గ మ గ రి స రి గ గ రి రి ని | సా - ర గ | మ ద ని సా ని ద ||
 క - - ని - - స రి యె - - వ్య | రే - ఉ - | - జా - - న - ||
5. మ ద మ గ రి స రి గ గ రి రి స | రి గ మ గ మ గ | ద మ ద మ ద ని ద ||
 క - - ని - - స రి యె - - వ్య | రే - - - - ఉ - | - - జా - - న - ||
6. ని స ని ద మ గ రి గ గ రి రి స | ధ ని స రి గ మ ద ని |
 క - - ని - - స రి యె - - వ్య | రే - - - - ఉ - |
- స రి గ రి స ని ద ని ||
 - - జా - - - న - ||
7. సా ని ద మ గ రి గ గ రి రి స | ధ ని స రి గ మ ద ని |
 క - - ని - - స రి యె - - వ్య | రే - - - - ఉ - |
- స రి గ రి స ని ద ని ||
 - - జా - - - న - ||
- సా రి స ని ద మ గ రి గ గ రి రి | సా - - | - - - - ||
 క - - - - న - స రి యె - - వ్య | రే - - | - - - - ||

5. వ. - - - రనినిదరము | దా - దా - ర | ని సా - ని ||
     - - - శరమా - - త్వై | ని - కై - గ | దిచే - ఓ ||
2. సా - సా - దనినిదరము | దా - దా - రని | సంగమగం ||
     స - దా - శరమా - - త్వై | ని - కై - గ - | దిచే - - ఓ ||
3. సా - సా - దనినిదరము | దనిదనిసనిదని | సంగమగం ||
     స - దా - శరమా - - త్వై | ని - - కై - - గ - | దిచే - - ఓ - ||
4. సక్తిగం సనిదని నిదరము | దనిదనిసనిదని | సంగమగం ||
     సచా - - - శరమా - - త్వై | ని - - కై - - గ - | దిచే - - ఓ - ||
1. సా - కీ - మంగాగ | గం కీ సా - రని | సంగం సని ||
     స - చా - సి రు ఱిచ్చు | ట - - కు - చే - | ఱికొ - - ఱు - ||
2. దనిసనిదము ఱిగమా మంగ | ఱి సా రని | సంగం సని ||
     న - సి - - సి - రు ఱ - చ్చు | టకు చే - | ఱికొ - - ఱు - ||
8. సానిదమగంగమామంగ | ఱి సా గ ఱ | సని ఱి సనిదసని ||
     స - సి - - సి - రు ఱ - చ్చు | టకు చే - | ఱ - కొ - - ఱు - ||
- దమనిదమగంగగ ఱికొ | సా - - | - - - - ||
     న - సి - - - సి ఱియై - - త్వై | కే - - | - - - - ||
7. - - - రనిదాని | దా - మా - మ | గంగమ ఱ ||
     - - - శనమంచు | శ - యు - క | రమై - - న ||
9. గా - దదరనిసని | దా - మా - మ | గంగమ ఱ ||
     శా - శనమం - - చు | శ - యు - క | రమై - - న ||

8. గరిసరిగు దదరని సని | దనిసనిదము | గరిగురి ||
 శా - - - - వనమం - - దు | థ - - యం - - క | రమై - - న ||
4. గరిసరిగు దదరని సని | రిసనిదా - మ | గరిగురి ||
 శా - - - - వనమం - - దు | థ - - యం - క | రమై - - న ||
- గా - 8 గు మగరిగ | మా - దా - దని | ససనిదనిద ||
 శా - శు - నని - - యు | న - ని - మ - | నసు - తె - ఱ - ||
- మా - దనినిదదము | దా - దా - దని | సిసా - ని ||
 సి - కనశాం - - గి | యం - దం - దు | నరా - ః ||
2. సా - సా - దని ని దదము | దా - దా - దని | సరిగుగుగరి ||
 ను - ఖం - కనశాం - - గి | యం - దం - దు - | నరా - - ః - ||
8. సా - సా - దని ని దదము | దనిదనిసనిదని | సరిగుగుగరి ||
 ను - ఖం - కనశాం - - గి | యం - - దం - - దు - | నరా - - ః - ||
4. సరిగురిసనిదనినిదదము | దనిదనిసనిదని |
 ను ఖం - - - - కనశాం - - గి | యం - - దం - - దు - |
- సరిగుగుగరి ||
 నరా - - ః - ||
6. సా - రి - మరిగాగ | గరిరిసా - దని | సరిగురిసని ||
 ను - ఖం - యనుక గ్గి | చే - - సి - ఱ - | వేశ్వాగ్గా - గ - ||
8. దనిసనిదదము దని నిదదము | దనిదనిసనిసని |
 రా - - ః నుక కనశాం - - గి | యం ః - దం ః - దు - |
- సరిగుగుగరి ||
 నరా - - ః - ||

సా - రి - ము రీ గం గ | గ రి రి సా - దని | స స ము గ రి ||
సు - ఖం - బు న క లు | శే - - సి - రి - | వే - శాం - - గ ||

8. సా - ని రమగ దని ని రదమ | ద ని రని శని సని | సరి గ ము గ రి ||
రా - ష ను తక నకాం - - గి | యం - - దం - - రు - | నరా - - ష - ||

సా - రి - రి గ మూ ము రి గి | రి సా - గ రి | సని రి ని ద సని ||
సు - ఖం - బు - ను క - గ | శే సి రి - | వే - శాం - - - గ - ||

రమని రమగ రి గగ రి రి | సా - - | - - - - ||
రా - - ష ను త ని రి యొ - - వ్య | రే - - | - - - - ||

అవక్కారిక :

శ్రీ కృతమునందు “ఇతరులకు హాని కలిగించెడి మార్గములను తలనను. దుష్టములగు కంగలు చేయక సిన్నే తలచుచూ, నీనాముములను గానము చేసుకొనుచూ యున్నాను. అట్టి నాయందు కనికరముంచి నా మనవిని వినుచూ !” అని **శ్రీరామచంద్రుని శ్యాగురాజస్వాచీ ప్రార్థించున్నారు.**

రాగ లక్షణము :

జయనారాయణే ఇంచ్చటి వాయక ప్రకారము 22 వ మేళమగు ఖరహారప్రియ ఇన్ధము

అరోహణ : స రి గా మ చ ద స

అవరోహణము : స ని ద ప మ గ రి స

ఇందు అయ్యనారివి తప్ప ఇతరుల రచనలు కానవచ్చుట లేదు. ఇదియు అయ్యనారు సృష్టించిన రాగ మనకొనక తప్పదు.

జయనారాయణే – అది

ప. మనవిని వినుచూ మఱన సమయచూ ! ॥ము॥

ప. ప. కనగౌన గోరి దుష్టాల్చున చూనిథి
కనికరమున నిను శాంతిన్న నా ! ॥ము॥

ప. పరులకు హితమగు భాషన గాని
చెరచు మార్గముల తింటింప లేను
పరమ దయాకర శక్తి మనోహర
రాధిక రార్పిత శ్యాగురాజ ! ॥ము॥

1. -- మ గా రి గా | మా మా | పా - - ||
   -- మ న వి ని | వి ను | మా - - ||
2. -- మ గా రి గా | మా పా | ద చ మ గ ||
   -- మ న వి ని | వి ను | మా - - - ||
3. రి గ మ గా రి గా | మా పా | ని ని ద ||
   -- మ న వి ని | వి ను | మా - - ||
4. ద చ మ గా రి గా | మా పా | పా ని ద ||
   -- మ న వి ని | వి ను | మా - - ||
5. ద చ మ గా రి గా | మా పా | చ మ గ ర ||
   -- మ న వి ని | వి ను | మా - - - ||
- సా ధ సా ధ సా | రి గ మ గ | రి గ మ చ ||
               - మ రు వ స | మ - య - | మా - - - ||
6. ద చ మ గా రి గా | మా పా | చ మ గ ర ||
   -- మ న వి ని | వి ను | మా - - - ||
- రి స ధ సా ధ సా | రి గ మా | పా స ని ||
               - మ రు వ స | మ - య | మా - - ||
7. ద చ మ గా రి గా | మా పా | చ మ గ ర ||
   -- మ న వి ని | వి ను | మా - - - ||
- రి స ధ సా ధ సా | రి గ మ చ | ద చ స ని ||
               - మ రు వ స | మ - య = | మా - = - ||
- ద చ మ గా రి గా | మా మా | పా - - ||
               - మ న వి ని | వి ను | మా = - ||

అ. చ. -- వదావదా | సొ సొ | సొ - - ||
-- కనుగోన | గో - | ఓ - - ||

2. నిదవదావదా | సొ నిద | వమగర ||
-- కమగోన | గో - - | ఓ - - - ||

3. గమవదావదా | పొ కీ గరి | సరిసొ ||
-- కనుగోన | గో - - - | - - ఓ ||

4. నిదవదావదా | సొవద | సరి కీ గరి ||
-- కమగోన | గోరి - | - - దు - - ||

సరి రి గారి గా | మూగా | కీ సొ ||
- - మూ - ఱ్యన | మూ - | ని రి ||

-- సమూగమూ | మురిగా | గరికీ ||
-- కనికర | ము - న | ని - న్ను ||

కి సదగారిసొ | గరిరిత | సనినిద ||
- పొ - - దుచు | న్ను - - - | నా - - - ||

దవమగారిగా | మూమూ | పొ - - ||
- - మనవిని ! విను | మూ - = ||

5. -- వపొవపొ | వమగర | రిగమూ ||
-- వరుఱకు | పొ - క - | ము - గు ||
- - పొ - దసొ | నిదదత | వమగర ||
- - రా - వన | గా - - - | ని - - - ||

రిథపొథపొ | రిగమగ | గారి ||
- క కచుమూ | ధ్య - ము = | ఱను ||

-- సా గ రి గ | మూ వ ము | పా - - ||
 -- చిం - తిం - | చ లే - | ము - - ||

-- వ చా వ చా | సౌ వ ద | సరి రి గ రి ||
 -- వ ర ము ద | యూ క - | - - ర - - ||

సరి రి గూ రి గూ | మూ గూ | రి సౌ ||
 -- భ - త్త ము | నో - | - ము ||

-- సి మూ గమూ | ము రి గూ | గ రి రి ||
 ర - ధ రా ధి వ | క - రా | ఱ్ప - త ||

-- స్వద గూ రి సౌ | గ రి రి స్వ | సనిని ద ||
 -- శ్యా - - గ రా | జ - - - | ని - - - ||
 ద ప ము గా రి గా | మూ మూ | పా - - ||
 -- ము న వి ని | వి ము | మూ - - ||

అవకాశిక :

శ్రుతి రూపమునందు “ఎవరికి ఎంత ప్రాప్తమో ఏది ప్రాప్తమో అది దొరుకుచున్నది. రానిది రాదు, పోనిదిపోదు, భూసురులకైనను, సురలకైనను ఇరి యింతేనని తెచ్చుచూ దేవేంద్రునికి అహాల్యగున ఫలమగు అందవికారమగు దేవమును, వనములందు తపమాచరించుకొను మునులకు మానస వనతర బాధలును, పూర్వీచేష్టలైన రాకుసులకు అమృతమావమును కలుగుటకు కారణము వారికి ప్రాప్తమట్టే యుండుటవలసగదా !” అని త్యాగరాజస్వామివారు శ్రీరామ చందునికి తెచ్చుకొనుచున్నారు.

రాగ ఉఛ్వాసము :

మజీరంగు ప్రాచీనరాగము, ఇప్పటివాడుక ప్రకారము 22వ పేళమగు లరహరప్రియ జన్మము, రక్తిరాగము.

అరోహణ : స రి మ చ ని స

అవరోహణ : స ని చ మ గ రి స

ఇందు శద్రాచల రామదాసు, నారాయణశీర్థులు మొదలగు ప్రాచీన వాగీయకారుల రచనలు సక్షిత్తుగా కనంటుచున్నవి.

మజీరంగు – అది

ప. రాసిది రాదు సురాసురులకైన ! ॥౩॥

అ. ప. పోనిదిపోదు భూసురులకైన ! ॥౪॥

చ. దేవేంద్రునికి సుదేవము పూర్వీ

దేశుల కమృత భావమేగాని

ఆ వనతర బాధ లా మునులకే గాని

పాప త్యాగరాజ భాగ్యమూ శ్రీరామ ! ॥౫॥

5. --- రి మ రి మ చ మ | పా - - | మ చ చ మ గా ||
--- రా - - ని ది - | రా - - | దు - - - - ||

రి స న ని స రి స | రి మ చ చ ని చ మ | గ రి రి స ||
సు - రా - సు రు - | ఽ - కై - - - | - - న - ||

2. పా - రి మ రి మ పా | చ ని చ పా | మ చ చ మ గా ||
- - రా - - ని ది | రా - - - | దు - - - - ||

8. రి స రి మ రి మ పా | చ ని చ పా | మ చ చ ని చ మ గా ||
- - రా - - ని ది | రా - - - | దు - - - - - ||

రి స స ని స రి స | రి మ చ చ ని చ ని చ మ | గ రి రి స ||
సు - రా - సు రు - | ఽ - - - కై - - - | - - న - ||

4. పా - రి మ రి మ చ మ | చ ని చ చ ని పా | చ ని చ ని చ మ గ ||
- - రా - - ని ది - | రా - - - - - | దు - - - - - ||

రి స స ని స రి స | రి మ చ చ ని చ ని చ మ | గ రి రి స ||
సు - రా - సు రు - | ఽ - - - కై - - - | - - న - ||

5. పా - రి మ రి మ చ మ | చ ని స రి మ గ గ రి | రి స స ని చ చ మ ||
- - రా - - ని ది - | రా - - - - - | దు - - - - - ||

హ గ గ రి స న ని స రి స | రి మ చ చ ని చ ని చ మ | గ రి రి స ||
సు - - - - రా - సు రు ॥ ఽ - - - కై - - - | - - న - ||

పా - రి మ రి మ చ మ | పా - - | పా - - - ||
- - రా - - ని ది - | రా - - | దు - - - ||

1. వ. - - - వని పాని సా | ని పాని సా సని | సా - - ||
- - - పో - - ని ది | పో - - - - - | దు - - ||

2. ని రి సని చమ చని వని సా | ని పా - ని సా | వని సరి రి మగా ||
- - - - - పో - - ని ది | పో - - - - - | దు - - - - - ||

3. గ రి సరి సని చని సా | వని సా వని సా | చని సరి రి మగా ||
- - - - - పో - - ని ది | పో - - - - - | దు - - - - - ||

4. గ రి సరి సని చని సని చమ | గ రి సరి చని చ | చని సరి రి మగా ||
- - - - - పో - - ని ది - - | పో - - - - - | దు - - - - - ||

గ రి సరి సని చని సా | వని సా చని సని | చమ గ రి ||
థూ - - - సు రం ట్ల | - - - - - - - | - - న - ||

సరి చరి చురి చమ | పా - - | పా - - ||
- - - రా - - ని ది - | రా - - | దు - - ||

5. - - - పా పా చ | మా చని పా | మచని చచమగా ||
- - - దే వేం ట్ర్యు | ని - - - | క - - - - - ||

రి చని చని చ | చ చని చచమ | గ రి చ చ ||
చు - దే - హమ - | పూ - - - - - | - - ర్యు - ||

పా - చ చని చ | చ చని చచ ని సని | చచమగా గ రి చ ||
- - - దే - చు ల చ - | క - - - మృ - - - | త - - - - - ||

పా - చని చ చ | చ చని చచ | గ రి చ చ ||
- - - రా - చమే - | గా - - - - - | - - ని - ||

పూ - పూ వచు | మచువనిశ | వచుగా గరిటి ||
 - - అవన - | చ - ర - - - | తూ - - - - - ||

పూ - నీ స రిశ | రిమ్ పూ - మ | గరిమా ||
 ర - రామును - | ఉ - కే - - | గో - - ||

1. పూ - వనిపానిపూ | నిపానిపాని | పూ - - ||
 - - పూ - - వ - | త్యాగ - - - - - | గ - - ||

2. వించసనివచనిపానిపూ | నిపా - నిపా | వనిసరించుగా ||
 రా - - - అ - పూ - - వన | త్యాగ - - - - - | గ - - - రా - - ||

3. గరించకిసనివనిపూ | వనిపావనిప్తి | వనిసరించుగా ||
 - - - - పూ - వన | త్యాగ - - - - - | గ - - - రా - - ||

4. గరించకిసనివనిసనివచు | గరించకిమచనిచ | వనిసరించుగా ||
 - - - - పూ - వన - - - | త్యాగ - - - - - | గ - - - రా - - ||

గరించకిసనివని పూ | వనిపావనిసని | వచుగు ||
 - - - - రా - గ్యామా | త్యాగ - - - - - | రా - మ - ||

వరించకిమచువచు | పూ - - | పూ - - ||
 - - - రా - - నిది - | రా - - | దు - - ||

అవకాశః :

ఈ ! ర్తమునందు గరుడ వాహనుడును, శ్రీంక్లిష్ణి వశమునందు నిలుపుగొన్న వాడును అగు విష్టువును, కొమలవుడగు బ్రహ్మాయు, సురేంద్రుడును యతగంరర్య కిస్తి చారి దేవతలును, కొలుచుచుండగా రంభార్యపురసలు నాట్యమాటుచుండగా వీడావేఱుమృదుంగ వాద్యములు తృతీలయ పక్ష్యములుగా ప్రోయుచుండగా, వచ్ఛిష్టి సత్యబుషులు రాయకారమును నడిపి భూదేవికిని, నంది తృంగి మొరలగు దివుమారులకును సంతోషము కలుగునట్టు, విమ్మేళ్ళు రుని తండ్రియగు పరమశిఖుని పర్వతరాజుకుమారీళ్ళ కల్యాణమును ఉపించిరి. ఆచై భోగమును అయ్యువారు వణ్ణించుచూ చెప్పినట్టు కనబడుచున్నది.

ఈ రచన భాష చెరియి వారివర్ష చాలాకాలముగా మరుగుపడి యుండుటవలన అడుర వ్యుత్యములు అనేకములు కలిగి, అస్వయములు కుదరక అస్వయముగా మండుట అరిగినది. చారానిని సరిచేయటకు వలునుపడని కారణమున యథాతథముగనే యిందు బొందుపరచిని. చారణము, ఇది కాగ్యారాజ ముద్రాంకితమగుటయే ! ఇట్టినే కొన్ని రచనల యాగంభములంంం దవ్వుడవుట కనబడవచును.

పుణిరంగు — రుంపె

ప. నీకు సరియైశురా నీవేగాని వేపెరు !

॥సీ॥

అ.ప. ఆఖువాహన సుతుడగు ఆత్మంతప్రేమతో
శాగుగ ప్రణవాధారుడ లహునిధఫల చిచిన !

॥సీ॥

చ. చంద్రమార్య సంకాదిమునిఖన సురేంద్రులు
గంరర్యప్రేమములు కనకకలశ కంఠమతో

(మర్యమకాలం)

స్మృందవర సనాతన వజ్రిన సత్యబుషి గడ్డా
దుల వారందరు ఉర్ధ్వకి శుభమొనగికి
చింతలో ధ్యానయోగ శిలాతవతమార
నంది కేళ కిపథ క్రాగ్రగ్గణ్ణయువ
రాణ్య వట్టాటి వేక వివాహమహాత్మవ
మంత్రవోమించమున అందముగ చౌక్కమని
మంగళ కోభనములు పంతముగ తేయుట
సంరశోభమతో సంకల్పము తేసిన !

॥సీ॥

2. పణివాహన ఘనదు సృష్టిక ర్తులు చేరి

సాకాళ్ళరించి సచారిపుని కృపచేసి

(మర్యాదలం)

యత్కిన్నరవర చిత్రసేన ఉర్మి

కండ కంగా సాగసుగను నాట్యముజేయు

అయిమని కరుణతో ఆదివిష్ణుదేశుని

పశ్చాల నివాసిని లక్ష్మీదేవి ఖాచుట

ప్రతసయుత తకుణములు లహూవిధముల మరగ

పశుమతో భక్తులకు వరిమశగంధసహాత

దండుయును శేర్పి తృప్తిగా ఇచ్చిన !

సంపూర్ణ

3. పంచవర పురమున జనించిన నాపాపముల

శీర్పిన ప్రణాళహరుడు ①

(మర్యాదలం)

కంబశనేత్రితో కరుణాచిన పెంక

ఉంచవ్యత్రి తఱన ఉన్నతముగా పేసి

మన్మాథరణ సీదు పాదముల నమిష్మి

పంచిత కామాదుల సుచలనముదీర్పి

వాంధితపల మొసగిన వారిథి సీ సన్నిధితో

మంజుకవీణావేణుమృతంగ మహానీయ

శరశల శృంగా పేర్పి రాకిత కృతి ఉనెది

శ్యాగరాజుమనునికి స్తిరమగు వరమఃపిత్రిసి !

సంపూర్ణ

१. రిగరసని | సరిను || రిము | రిమూ ||
ని - - - | కుసరి || ఎవ | యరా ||

చము | పాచ || నినిమూ | చచమగరిను ||
నివే | గాని || వే - - | రె - వ - రు - ||

२. రిగరసని | సరిను || రిముచని | చముగరిమూ ||
ని - - - | కుసరి || ఎ - వ - | రు - రు - - ||

పాసని | సాసని || చనిసని | చముగారిను ||
నివే - | గాని - || వే - - | రె - వరు - ||

రిగరసని | సరిను || రిముచ | మగరి || సా | - - - ||
ని - - - | కుసరి || ఎవ - | య - రా || - | - - - ||

३. చవ | నినిమూచా || చస్త | సనిసా ||
అఖు | వా - హున || ఇన | కు - తు ||

క | సిరిమగె || కీ | సనిసా ||
ష | శ్యం - - త || లై | మ - తో ||

కస్కి | సాసని || సనిపా | నిసిసా ||
శ - గు | గాప్రణ || వా - - | ధారుద ||

చనిస్కి | సనిచము || చనిచము | గరిను ||
ం - హు - | వి - ధః || ఉ - బు - ; - చ్చిన ||

రిగరసని | సరిను || రిముచ | మగరి || సా | - - - ||
ని - - - | కుసరి || ఎవ - | య - - || శా | - - - - ||

చ. నివ | పా వ || నినిపొ | ని నిమూ వ ||
చంద్ర | సూర్య || న - న | కా - - ది ||

నినిపు | వతప || మ వ | మగరి ||
ము - ని - | ఇనసు || రేం - | ద్రు - లు ||

రిమ | మగరి || గ ర | రిసా ||
గం - | ర - - ర్య || ప్రము | ఖులు ||

సస్థిసా | రిరిస || రి | మప వ ||
కనక | కలశ || కుం | భముతో ||

మర్యాదలం

నివని | నివనినివము || మపాని | పాని వవము ||
సుంధవ | రశనా - తన || వ శిష్ట | స ప్రభుషిగ ||

గారిస | రిగరిసస || రిమవ | వమవనివవ ||
ణాదుల | వారం - దరు || ఉర్మికి | కుభమేస గడి ||

పానివ | - పామపా || మపమూ | గరిరిసస ||
చింతలో | - ధ్యానయో || గ రి లా | తవకుమార ||

పావవ | నిఫునిఫువా || ఫనఫని | సా - స సస ||
నందకై | - శివభ || క్రా - గ్రా - | గ - జ్యాయువ ||

రిమవ | - పానినిమ || వవమూ | గ రి పావవ ||
రాజ్యభ | - ట్టూరిమే - || కవివా | హమవతోతువ ||

పావని | నివనినివము || పాసని | వనిససస ||
మంత్రహో | - మ ఇవమువ || అదము | గ చొక్కమని ||

రి రి రి | రి గ రి రి స || రి రి | చ మ గ రి రి స ||
మం గ శ | శో శ న ము య || చం త ము | గా - శై - యు ట ||

రి రి రి | - స ని పా ని || చ ని చ ని | చ మ గ రి రి స ||
మం ద హో | - న ము శో ను || నం - క - | అన్న ము శై - యు ట ||

రి గ రి న ని | న రి న || రి మ చ | మ గ శ || పా | - - - ||
ని - - - - | కు న రి || ఎ వ - | రు - రా || - | - - - ||

అవకాశః :

శ్రీ కృష్ణమందు “నీలిమేషుక్యముడవై రాజుభిరాజువై యవతరించినడై వమా! నిష్ఠ సనాతనుడవు. నమిస్తు నివారియేదు ఉపేక్షతగునా! పరమపాపనమూర్తి, శ్రీరామ చంద్రా!” అని క్యాగరాజస్వామి ప్రార్థించుచున్నారు.

రాగ ఉట్టము :

పంచమంజరి ప్రాచీన రాగము. ఇష్టటి వాచుక ప్రకారము 22 వ మేళమగు ఉరహార ప్రియజన్యము.

అరోహణ : స గ మ వ మ ర స

అపరోహణ : స ని ద వ మ గ మ ర స

ఈప్రాచీన రక్తిరాగమందు కొండరు వాగ్గెంచుకారులు రచనలు చేసి యున్నాము, చాదుకయిందు అయ్యవారి కృష్ణముల మాత్రము పినపచుచున్నావి. ఈ రాగము పాదుటయిందు శ్రద్ధపాంపనిచో ‘ఎనడ’ యసెడి వేరోక రాగచాపుయు ఇందు ఉలసిపోసు ప్రమాదమున్నది. అదియు కాళ్చిపాకపారి రచనలయిందు కనిధుచున్న రాగ మే ‘పశవుజరము’ అని రాగిరేకులమై ప్రాణియున్నారు. వారి తరువాత అయ్యవారి రచనలు తప్ప ఇతనులరచనలు లేకుండుటచే దినిి అయ్యవారే రూపము దిద్ది ప్రచారమువకు తెలిగ్గే రసుకొనక తప్పురు,

పంచమంజరి – అది

- ప. సనాతన పరమ పాపన
ఘనాఘన వద్ద కమలనయన ! ||ప||
- అ. ప. తన వాదను అభిమానము
దైవమైన నీళీల కళ్లలేదో ! ||ప||
- త. రాజుభిషాస్వయ సాగర
రాజునీవై విలసిల్ల లేదా
తేఱిల్లగా కృష్ణాతువే
తంగమువ క్యాగరాజమక ! ||ప||

1. --- సగా - మ | పా - మర | - శగా ము ||
   --- సనా - త | న - చర | - మపావ ||
2. శ - పా - సగా - మ | వమగమదససని | - రపాము ||
   నా - - - సనా - త | నా - - - - చర | - మపాద ||
3. వమగమరసవము దారనిపా | శగాము | రథగా ||
   నా - - - - ఫు - నాఫు - న | చ - ర్జు | కమం ||
4. వమగమరసవము దారనిపా | శగాము | రథగా ||
   నా - - - - ఫు - నాఫు - న | చ - ర్జు | కమం ||
5. పమగమరసవము | పా - - | - - - - ||
   న - య - న - సనా - త | నా - - | - - - - ||
6. ఏ. --- మదసాగీ | గొ - ము | గెసాగీ ||
   --- త నవాడ | ను - అ | థిషాన ||
7. నిదామదసారిసీ | దసగొము | రిసాని ||
   ముతనవాడ - - | ను - - అ | థిమార్థ ||
8. దాసనినిదరిదవమపాము | దా - పా - నిద | వమపాగీ ||
   ము - - - దై - వ - దైన | ని - - - కే - | ఉ - క గీ ||
9. వమగమరిసగా - ము | పా - - | - - - - ||
   కొ - - - సనా - త | నా - - | - - - - ||
10. ఏ. --- పాపాము | గా - ము | రిసాని ||
   --- రాణాధి | పా - స్వీ | యిషాగీ ||

ధా - ధ వగా ము | పా - ము | ద సనిదిష్టిపా ||
ర - రాణ పీ - | వై - వి | అ సి - - - ః ||

వముగమరిసమదశారింసు | దసంగాము | రిసాని ||
లే - - - దా - కేఱింస్త్రిల్ల - | గా - - కృ | పణూతు ||

చా - నిదశమపాము | ధా - పా - నిద | పమపాగు ||
వే - జు - ఇ - గము | న - - - శాంగు | గ - రాణ ||

చక్కుగమరిసపగా - ము | పా - - | - - - - ||
ను - త - - - పనా - త | నా - - | - - - - ||

అవకాశిక :

శస్తు క్రతునము నందు పొరణ్ణుళ్ళిపుని సుహరించి ప్రహోదుని రక్షించిన ఉప్పు నరసింహాదేశుని దివ్య స్వరూపమును కొనియాడుచూ కాగ్యగ్రాజస్వామి పరాళ్ళ నారదారి క క్రుణయందువలె నాయందును కట్టాడుముంచుమని వేదు కొనుచున్నారు.

ఘట మంచి – అది

ప. గు నారసింహా మాంపాహా కీర్తా కన్యకా రమణ !

"ఁ"

అ. ప. దీనార్త నివారణ భవ్యము దిఱి తవయి తిమిర మార్యుత్రినేత్ర !

"ఁ"

చ. ప్రహోద పరాళ్ల నారద హృత్క పంచేరుహా సిరణ లంధో

అవోద కరాశుర రోగ సంహర పరద కాగ్యగ్రాజారి విమక !

"ఁ"

శ. --- గా గా ము | కి - కి సు | చగా ము ||
--- త్రి నా ర | సిం - హ - | - మా హ - ||

చా దచమూ ఛా పా సు | సని ని ని ద | చా దచచా వము || మమా
- హ - - కీ రా స్తి | క - - వ్య - | - కా - - ర - || మం అ ల్లై ||

అ. శ. --- చా పా సు | సి గా గి | మ కి రీ ||
- - - కీ నా క్రి | సి వా ర | అ కవ్య ||

చి పా సని ని ని ద చా వ | ర స స సని | ని ని ద చా ద వ ||
గు అ రి - కి క - న య | కి మి ర మా - | - ర్య - - కి - ||

త ము ము గా గా ము | కి - - | సా - - ||
నే - - త్రి నా ర | సిం - - | హ - - ||

చ. --- పా వ ము ము ము | వ మా గ | మ కి రీ ||
- - - త్రస్తో - - ద | వ రా శ | ర నా ర ||

ఉష వ పా గా ము | మ చా ద | వ ము గు వ ము గు ||
ద - - హృత్యుం కే య | హ సి ర | జ - ఱం - - - - - - ||

చి పా చా పా సు | సి గా గి | మ కి రీ ||
భో - అ వ్యో ద | క రా కు | భ రో గ ||

చి పా ని ని ని ద చా వ | ద స స సని | ని ని ద చా ద వ ||
పం - హో - ర వ - ర ద | క్య్య - గ రా - | - హ - - కి - ||

త ము ము గా గా ము | కి - - | సా - - ||
వి - మ క త్రి నా ర | సిం - - | హో - - ||

అవకాశం :

శ్రీ కృతమునందు “శ్రీవిష్ణువిత్తము కుమురమునకు చంపునిచంటి పాడతగు ఏ దివ్య లాఘణ్యమూర్తి ! నమ్మ కస్మిలార రయిలాడవే ! నీ సాగసు నీ దినుసు ఆదిశ్శియ ములు సుమా !” అని క్యాగరాజస్వామి శ్రీరాముంద్రుని కటువానికఱములను అర్థించు చున్నారు.

రాగ ఉట్టము :

పూర్వాంశుభూతమును ఇప్పటి వారుక ప్రకారము 22 వ మేళమగు ఖరచారప్రియములు.

అరోహణ : సరిగ మ తమ ని స

అపరోహణ : స ని వ మ గ రి స

ఇందు అయ్యవారి కృతములు తప్ప వేరు రచనలు కావముట్ట లేదు. ఇది రి రి రాగము. దినిని అయ్యవారు సృష్టించి యుండుతచ్చును.

పూర్వాంశుభూతము – రూపకం

ప. లాఘణ్యరామ కస్మిలార ఖాదవే అథ !	ఎం
అ. ప. శ్రీవిష్ణువిత్తముద శికశ సదానంద !	ఎం
క. నీ మను నీ సాగసు నీదినుసువేరే కామన మశ్శైవమేం క్యాగరాజ పూర్తి !	ఎం

ప. సా | ని పా మ || గ్రా - గ | గరిచ న || సగరి | నినగరిగ ||
లా | - వ ణ్య || రా - మ | క - - న్ను || రా - ర | - లా - - ద ||

మా | - - మ ని ||

వే | - - అ థ ||

2. సరిగరి | సరిసనిపమ || గమగమ | నిపమగరిసా ||
లా - - - | - - వ - - ణ్య || రా - - మ | - - క - - న్ను - ||

సగరి | - నినగరిగ || మా | - - వని ||

లా - - ర | - - లా - - ద - || వే | - - అ థ ||

| లా ||

ప. చ. - చని | సరిగా || - థ | రిససని || సా | నిపపమ ||
- ఇ - | వని శా || - చి | తత్కమద || నీ | తకరస ||

గా | - మ ని ని ||

చా | - నం - ద ||

3. - చని | సరిగా || - థ | రిససని || సరిగరి | సరిసనిపమ ||
- ఇ - | వని శా || - చి | తత్కమద || నీ - - - | క - క - ర న ||

గా | - మ ని ని || సా | ని పా మ || థగ | గరిసా ||

చా | - నం - ద || రా | - వ ణ్య || రా - | - - - మ ||

4. పా | - వపచ || మా | - మ మగ || థగమగ | గరిసగరి ||
నీ | - మ ను || నీ | - సా గమ || నీ - - - | - - చిను ను ||

గా | మా చ మ ||

వే | రే రా మ ||

3. వని నని | చవచప్ప | మచమని | చచమగ ||
ని - - - | - మనసు || ని - - - | - సాగసు ||

ంగమగ | గంపగరి || గా | మా చమ ||
ని - - - | - దినుసు || వే | రే రామ ||

4. వనివని | ననిచమ || మచమని | చచమగ ||
ని - - - | - మనసు || ని - - - | - సాగసు ||

ంగమగ | గంపగరి || గా | మా చమ ||
ని - - - | - దినుసు || వే | రే రామ ||

4. వని కరి | గరి సనిచమ || ంగమని | చమగరిస ||
ని - - - | - మ - నసు || ని - - - | - సాగసు ||

ంగమగ | గంపగరిసి || సగరి | గా మమ ||
ని - - - | - దినుసు - || వే - - | రే రామ ||

- వని | కంగ గగ్గ | రి - గ | గరి రి సా ||
- శా - | మనమ త || దై - వ | మే - - ణ ||

శా | ని పా మ || గా | - మనిని ||
శ్యా | గ రా ః ః శా | - శ - త ||

శా | సి పా మ || ంగ | గంరి సా ||
రా | - చ ణ్ణ || రా - | - - - మ ||

అవకాశిక :

శ్రుతి రథమునందు భర్తాగై అభిల సాధనముల ఫలమునిచే ! అని వచ్చి పూర్వాయ్య ఉగు నీ సోదరులులె నిన్ను సేవించుటకు ఆహిచి నీయందే లగ్గు చిత్తుడనై కిని. **శ్రీమానిని మనోహారా ! నికటనే నారియు ఒకే మాట వీక దహార్షులుటుకు సామాన్యులు మాఫపుల్లు తరముగాదు. ఏలననగా శ్రీమార్గమున తప్ప నిన్నునుపరించుటకు ఎవరిం సార్ధులుగును ? అందు నను కలియగమ నందఱి మానపులకు కడతేడి విధమే కనులవడచాయై ! శ్రీమార్గమును వార్షిక్కు కొనగలరు ? అది యట్లుండనిమ్మి.” అని అయ్యవారు కలియగమన నామ స్కృతమే ముల్యమగు సూత్రమనియు అది సంగీతముతో చేరినచ్చయు ముట్టిపూర్ణమ మరింత చేరువగునని మర్కు గర్భికముగా శ్రీరామచంద్రునికి విన్నివించున్నారు. అయ్యవారి శాఖము వాటికి ఆడంబరము లతో కూడిన వైదిక మార్గములననుసరించుచూ, యజ్ఞయాగాదులు, కుంద మంత్రోపాసనలు చేయుచూ, సామాన్యజనులను మోహించెడివారిని అవశేషము చేయు వారునూ, ఎక్కువగా నుండియున్నట్లు తోచుచున్నది. ఇట్టివారి ఆళ్ళానమను వారు తమకు కంగించున్న మనోవ్యర్థను తమ రచణలయందు అనేక సంరగ్ఘమాంతో అయ్యవారు చెప్పు కొన్నారు. ఆట్టి పందర్చుమే యారచన యందును కనబడుచున్నది.**

పూర్వపడ్డమము – అది

v. శ్రీమానిని మనోహార చిరకాంచెయిక చే రా
వేమాయి బాగ్గుకాలరా !

“శ్రీ”

అ. v. శ్రీమంతులో నీ సోదరులు సేయురిం పాదసేవకోఽిని !

“శ్రీ”

v. రచ్చార్యాల పురుషాదములు దశార్థునిరూపమయ్యిన
మర్కుంబు వేత్తయున్నది మన్నించుచిక క్యాగరాణమిత !

“శ్రీ”

5. --- ఓ గమా ముగ | ఓ - న | - సగరిగ ||
 --- శ్రీ - మా - ని - | నీ - మ | - నో - - హ ||
6. మా - రిగమా ముగ | ముగ గరిస | - సగరిగ ||
 రా - శ్రీ - మా - ని - | నీ - - - మ | - నో - - హ ||
7. మా - రిగమా ముగ | ముగ గరిస | - సగరిగ ||
 రా - శ్రీ - మా - ని | నీ - - - మ | - నో - - హ ||
- మా - గరిసా నని | నీ - ఇం - ని | - న ని న ||
 ర - చిరచాం - | ము - గ - మా | - టయ్యెక ||
- ఓగముగరిసిగము | ముగ గరిస | - సగరిగ ||
 చై - - ర - - శ్రీ - మా - ని | నీ - - - మ | - నో - - హ ||
- మా - నీ పా నని | ని పా మ | - నీ ని ||
 రా - వే మారు - | ఱ - ఱు | - ఱా ఱ ||
- పా - నీ పా నని | నని తమగరిమ | - నీ ని ||
 రా - వే మారు - | ఱ - - - - ఱు | - ఱా ఱ ||
- పనిశివితమరిగమా ముగ | ఓ - న | - సగరిగ ||
 శ్రీ - - - - శ్రీ - మా - ని - | నీ - మ | - నో - - హ ||
- పా - - - - | - - - | - - - ||
 రా - - - - | - - - | - - - ||
8. 9. --- నీ పా నగ | కి - ఓ | ఓగ మా ముగ ||
 --- శ్రీ మంతు - | రా - ని | - - నో ర - ||

2. గొ - రీ - రి సని పా రి | సంగంగం | రిగమచుషు మం ||
రు - య - త్రి - - మంతు | లో - - - ని | - - సో - - ర - ||

గొ - రీ - స సని పా వము | ని - ని - స | సని పా వము ||
రు - య - సేయు - రి రి - | పా - ర - సే | వ - కో రి - ||

8. రిగమగరినం సని పా రి | సంగంగం | రిగమచుషు మం ||
రి - - ని - - త్రి - - మంతు | లో - - - ని | - - సో - - ర - ||

గొ - రీ - స సని పా వము | ని - ని - సరి | సనివనివమువము ||
రు - య - సేయు - రి రి - | పా - ర - సే - | వ - కో - - ర - ||

రిగమగరినరిగమూమగ | రి - స | - సగరిగ ||
రి - - ని - - త్రి - మూని - | ని - ము | - నో - - మూ ||

పా - - - - | - - - | - - - ||
రా - - - - | - - - | - - - ||

9. - - - పా పా చ | వమని స | సని పా ము ||
- - - ర ర్మా ద్యు | రి - ఱపు | రు - పా ర్మ ||

ముగగరిముగమనిని | సనివమగరిని | సవగరిగ ||
ము - య - - రా - - రా - ద్యు | ని - - - - రూ - | వమ - - ఱపు ||

1. - - - ని పా నగ | రి - రిగ | ముహరిగ ||
- - - ముర్ముంపు - | వే - రే - | - యు - స్ను ||

రి - కశని పా వము | ని - ని - స | సని పా వము ||
రి - ము - - న్మింపు - | మి - క - శ్యా | గ - రా ఱ - ||

2. ఒగుగుంసినిశా రి | సిగింగింగి | మాత్రముతిగి ||
 ను - త - - - మ - - ర్ష్యంబు | వే - - - - రే - | - - - య్యు - ర్ష్యు ||

గి - కి - న నిశా చమ | నీ - నీ - న రి | నివమచమచమ ||
 ది - - - మ - - న్యుంపు - | మి - క - ఆయ్ - | గ - రా - - - జ - . ||

ఒగుగుంస ఒగుమామగ | కి - శ | - శగరిగ ||
 ను - - త - - క్రి - మా ని - | నీ - మ | - నో - - హు ||

శా - - - - | - - - | - - - ||
 రా - - - - | - - - | - - - ||

అవకాశః :

రుళి కి ర్జనమునందు “ఇందువదన, కుండరదన, ఇందిరాహృదయ మందిరమునందుందు వాడా! నిషులకు, కులకు, తథకు, అన్నియు వేరేనయ్యా! నిస్సెంతని వర్ణింతును! ఎందు కాగిలింతును?” అని మధురథ కి శాపరవశులై శ్యాగ్రాంతమ్మామి చెప్పుకొనుచున్నారు.

రాశ లక్షణము :

ఖద్దదేశి ఇప్పటి వాడుక్కు పూర్వము 22 వ మేళమగు ఉరహారప్రియ జన్మము.

అరోహణ : స రి స మ చ ద ని స

అవరోహణ : స ని ర వ మ గ రి స

ఇందు అయ్యినారి రచనలు తప్ప వేరేయియు కాన వచ్చుట లేదు. నిజమునకు ఇందు సంచారములు ఉరహారప్రియ వలెనే యున్నవి. దీనికి ఎవరైన యూ వేమ పెట్టియున్నారో శేక అయ్యారారే చెప్పియున్నారో తెలియదు. అరోహణమునందు ‘స రి స మ రి మ’ అని యున్ననూ, రచనయందు ‘రి గ రి గ మా’ వంటి ప్రయోగములు కనబదుచున్నవి. వక్రసంపూర్ణమువలే శోచుచున్నది. ఇదియు శాఖాపాకవారి రచనల యిందు కనబదుచున్న రాగ నామమే గమక ప్రాచీనమైయండి అయ్యారారి కాలమునాటికి లప్పెనై నుండచుచును. కనుక దీరిని అయ్యా వారి సృష్టియను కొన్ననూ తప్పగా తోచుట లేదు.

ఖద్దదేశి – అది

ప. ఎందుకాగలింతురా సేనెంతని వర్ణింతురా సే ! ॥నెం0॥

ఆ. ప. ఇందువదన కుందరదన ఇందిరా హృద్యందిరా సే ! ॥నెం0॥

ప. నీదు వలుకే వలుకురా నీదుకులుకే కులుకురా
నీదు తథకే తథకురా నీజమైన శ్యాగ్రాంత నుత సే ! ॥నెం0॥

ప. --- సా న రి - గ | మా - రి | - గ గ రి ||
--- ఇందుక్క - - | గ - రిం | - తురా - - ||

సా - ర మ వ వ ద ని ద | ని ని ద ద చ మ | మా చ ర గ రి ||
ని - స్నేంత సి చ - - - | - రిం - - - తు | రా - - సే - - ||

గ రి ర న న ని సా న ర గ ర గ | మ వ మ మ | ర గ గ రి ||
ని - - - - - స్నేందుక్క - - - | గ - - రిం | - తురా - - ||

సా - ర మ వ వ ద ని ద | ని స స ని ద ద చ | మా చ ర గ ||
ని - స్నేంత సి చ - - - | - రిం - - - తు - | రా - - సే ||

గ రి ర న న ని సా న ర గ ర గ | మ వ మ మ | ర గ గ రి ||
ని - - - - - స్నేందుక్క - - - | గ - - రిం | - తురా - - ||

సా - - - - - | - - - - - | - - - - - ||
- - - - - | - - - - - | - - - - - ||

అ. ప. --- మా సి ద ని | చ ర మ చ | - ద ని ని ||
- - - ఇం దు వ ద | నా - - కుం | - ద ర ద ||

సా - సి స రి గ రి | సా - స రి | దా సి ని ద చా ||
నా - ఇం ది రా - - | హృ - స్నేం - | - ది రా - - ||

2. సా - మా ని ద ని | న ద ని ద చ మ చ | - ద ని ని ||
- - - ఇం దు వ ద | నా - - - - - కుం | - ద ర ద ||

సా - సి స రి గ మా | గ రి సా స రి | థా సి ని ద చా ||
నా - ఇం ది రా - - | హృ - - స్నేం - | - ది రా - - ||

8. శానిదామునిదని | వదనిదవమువ | - దనిషి ||
 - - - ఇందువద | నా - - - - - కుం | - దరద ||

శా - సిసంగము | గంపాదని | శాసనిదశా ||
 నా - ఇంరిరా - - | హృ - - న్యుం | రిరా - - - ||

వమగంసని శా సరి - గ | మూ - ఱ | - గ గ ఱ ఱ ||
 ని - - - - సైందుకౌ - - | గ - ఱిం | - తురా - - ||

శా - - - - - | - - - - | - - - - - ||
 - - - - - | - - - - | - - - - - ||

చ. - - - పావవవ | పా - మ | ఱ గ గ ఱ ఱ ||
 - - - సీదువలు | కే - చ | లకురా - - ||

రి రిసాస ఱగ | మూ - ఱ | ఱగ గ ఱిస ||
 రామ సీదుకులు | కే - కు | లకురా - - ||

2. వసాపావవవ | పానిదదవము | ఱగ గ ఱ ఱ ||
 రామ సీదువలు | కే - - - - చ | లకురా - - ||

రి రిసాస ఱగ ఱగ | మూ - ఱ | ఱగ గ ఱిస ||
 రామ సీదుకు - లు - | కే - కు | లకురా - - ||

3. వసాపావవవ | శివినిదదవము | ఱగ గ ఱ ఱ ||
 రామ సీదువలు | కే - - - - చ | లకురా - - ||

వసాపావ ఱగ ఱగ | మూదవవముము | ఱ గ గ ఱ ఱ ||
 రామ సీదుకు - లు - | కే - - - - కు | లకురా - - ||

1. స పా మా ని దని | పద తువ | పద ని ||
రా మ నీ దుతశు | కే - - త | తుకు రా ||

స సా నీ స రి గ రి | సా - స రి | చా ని ని ద చా ||
ని ఇ మై న తాయ్ - - | గ - రా - | - జ ను - త ||

2. పా ప మా ని దని | పదని ద ప మవ | ప ద ని ని ||
రా మ నీ దుతశు | కే - - - - త | తుకు రా - ||

స సా నీ స రి గ రి | సా - స రి | చా ని ని ద చా ||
ని ఇ మై న తాయ్ - - | గ - రా - | - జ ను - త ||

3. పా ని చా మ మా ని దని | పదని ద ప మవ | ప ద ని ని ||
రా - మ - నీ దుతశు | కే - - - - త | తుకు రా - ||

స సా నీ స రి గ మా | గ రి సా స రి | చా ని ని ద చా ||
ని ఇ మై న తాయ్ - - | గ - - రా - | జ ను త - - ||

4. పా ని చా మ మా ని దని | పదని ద ప మవ | ప ద ని ని ||
రా - మ - నీ దుతశు | కే - - - - త | తుకు రా - ||

స సా నీ స రి గ మా | గ రి సా ద ని | సా స ని ద పా ||
ని ఇ మై న తాయ్ - - | గ - - రా - | - జ ను - త ||

ప మగ రి స ని | సా స రి - గ | మా - 0 | - గ గ రి రి ||
న - - - - నైం య కా - - | గ - 00 | - తు రా - - ||

సా - - - - | - - - | - - - - ||
- - - - - | - - - | - - - - ||

అవకాశిక :

**శ్రీ ! రఘువందు రఘువందనుడును, రాజమోహనుడును, నగజనుగు పార్వతిని,
నారదాది బుషులకును, వృద్ధయకఫులముల యందుందుహారును, సద్గుర్తుల వృద్ధయముల
యందు సదా నిఱిచి యంతుపాడును అగు శ్రీరామవందునికి తన వృద్ధయమువందు నిఱి
అనందించుమని క్యాగరాజస్వామి మనవి చేసుకొను చున్నారు.**

ఖద్దిధేశి – అది

శ. రఘువందన : రాజమోహన
రమియంచపే నా మనసున !

«రి»

అ. వ. నగజానిలః నారదాది వృ
న్నాళీశ వివాసుకైన గాని ॥

«రి»

చ. చిత్తమందు నిన్నుంచి ప్రేమతో
శించించు సద్గుర్తుల
నుత్తమోత్తములంచు నా మది
నుంచి పూజించలేదా
తత్త్వరంబు దీర్ఘ కారణంబునివే
కాళకాలనిక క్యాగరాజసుత !

«రి»

7. --- ధి సరి గ | మా - రి | న స ధి ధని ||
 --- రఘునంద | న - రా | ఇమో - - హు ||
8. సా - ధి సరి గ | మా - రి | న స ధి ధని ||
 న - రఘునంద | న - - - రా | ఇమో - - హు ||
- సా ధని సా ధి సరి గ | మా - రి | న స ధి ధని ||
 న - - - రఘునంద | న - - - రా | ఇమో - - హు ||
- మరిగా - సన సన న ధి ధా - ధి | సా - రి గ | మా - రి గ మా - చ ||
 న - - - రఘునంద | న - - - రా - | ఇ - మో - హు ||
- మగగరిసన సన న ధి ధా - ధి | సంగరిగ మవద |
 న - - - రఘునంద | న - - - రా - | ఇ - - - మో - హు ||
- సిదపవమవరి ||
 - - ము - న - ను - ||
- మగగరిసన సరి గ | మా - చ మగరి | సా - - ||
 న - - - రఘునంద | న - - - | - - - ||
- అ. చ. - - - మనిదనివ | చా - ని సా దని | సా - రి గ మా - గరి ||
 - - - నగళా - ని | ఉ - ః - నా - | ర చా - ః రి - ||
- మగగరిసి దని సా దని సా సని | ససా ని ద | ద చనిదదవపత్తు ||
 హు - - - న్నా - - ధి - - క - | నివాసు - | తై - - - న - గా - ||
- మగగరిసన న కి గ | మా - చ మగరి | సా - - ||
 - - ని క్రి - రఘునంద | నా - - - | - - - ||

త. --- వ ప హ చ | వ మ ని ద సి ని ద | ద వ మ మ ర ||
 --- చి త మ ం దు | సి - - - న న్నం - | చి - ప్రే మ - ||

మ గ రి - రి గ మ మ గ ర | సా గ రి రి న న ద , సి పా రి గ ||
 శో - - - చిం - - రిం - చు | న - - - ర క - | - త రి ం - ||

మా - రి గ మ మ గ ర | రి - న ని | ధ సీ ని ||
 బ - న మ = త మో - త | ము - ఱం - | చు నా మ ||

సా - ధ సీ సా రి గ మ మ గ | మా - చ ద | ని ద సి న న న ద ||
 ది - న ం - చి పూ - - - | తిం - చ - | - - - శ - - -

పా - చ మ ని ద ని చ | చా - ని సా ద ని | సా రి గ మ మ గ ర ||
 చా - క - త రం - య | కి - - ర్యు చా - | ర ఱం - - య - ||

మ గ గ రి రి న న సా ద ని సా న న | న సా న ద |
 సి - వే - ఎ - చా - క చా - - ఱ - | ని క చా ణ - |

ద చ ని ద చ చ చ చ చ చ చ |
 గ = చా - - - శ - -

మ గ గ రి రి న న సి రి గ | మా వ మ గ ర | సా - - ||

మ - త - - - ర ము న ం ద | నా - - - | - - -

అపకారిక :

శ్రీ ! క్రమనందు “వినతానుత వావానుదగు శ్రీహరి స్వయోమము శ్రీరామ చంద్రుని యందు గొంచుచూ, మతభేదము ఉనుసరించుచు, నా స్త్రీకులగు వారికి సమ్మతములగు మాటలు తెప్పటియందేమి సుఖమున్నది ? నిన్ను చూడన బ్రహ్మక బ్రహ్మకా ? సత్పుంగంలేని శీవము ఇశరులను కాశ్చించుటక తప్ప వేఱు ప్రయోజనము లేనిది కదా ! ఆణ్ణది నాకు కలదు, నన్ను కరుచేంచి రక్షణమిమ్మి.” అని శ్రీరామచంద్రుని శ్యాగరాజస్వామి ప్రార్థించు చున్నారు.

రాగ ఉట్టము :

అయింతసేన-యిప్పటి వాయుక ప్రకారము 22 వ మేళముగు లర్పార్పియ్య ఇన్ధము.

అరోహణ : సాగ మ చ ద స

అవరోహణ : స రి ద చ మ గ స

అందు అయ్యవారి రచన తప్ప వేరేవియు కానవచ్చుట లేదు. కనుక నిదియు అయ్య వాట సృష్టించిన రాగములలోనిదే యనుకొన వచ్చును.

అయింతసేన – అది

ప. వినతానుత వావాన శ్రీరమణ
మనసారగ సేవించెద రామా !

॥వి॥

అ.ప. నిన సారెకు జాతని బ్రహ్మకేళా
మనుజాల సేచెయ శీవనమేళా

॥వి॥

చ. మతభేదము శకనాస్తిక స
మృత వాక్యాదు బల్యాట సుఖమూ
షిలో సత్పుంగం పొల్యము పా
పిత శ్యాగరాజ అమర పూతిక !

॥వి॥

5. మగగ ససగమా | చమపా సా | సనిదా పా ||
వినశా - సుత వా | హ - న ర్ | ర - మ దా ||

2. మగగ ససగగా | మపసా | సనిదా పా ||
వినశా - సుత వా | హన ర్ | ర - మ దా ||

3. మగగ ససగమా | చదసగి | ససనిదదశ ||
వినశా - సుత వా | హన ర్ - | ర - మ - ణ - ||

మమగగ ససనిధధఫు | ధసగగ | మపనిచమవనిశ ||
మప - సా - ర - గ - సే - | విం - చెద | రా - - - - - ||

4. చపదసా సగగసి | సమగ్రగసి | సనినిని దచా ||
నిషు - పా రెతులూ - | ర - నిల్పులు | కే - - రా - - ||

స సనినిదదశమ | గమపామపదా | చదసానిదదశ ||
మను - ఈఱ సే - చెదు | తీ - - వ - న | మే - - ఽ - - - ||

మగగ ససగమా | పాపమపా | - - - ||
వినశా - సుత వా | హన - - | - - - ||

5. మమమా మగమాగా | ససగసా | సనిస్తి దా ||
మత శేద - మ సే | శక - నా | సి - క స ||

స సగగాగ మమా | గ మపని | నిదచా పా ||
మృత - వాట్కులు | బ్యుటముల | మా - - - ||

చపదసా సగగ సి | సమగ్రగసి | సనినిని దచా ||
కీ - లోప - త్యం - | గ - థ సా - | ఖ్య - - ము - - ||

స స్వని నిద ద వ క మ | గ మ పా మ వ చా | ప ర పా నిద ప మ ||
పా - - రితశ్యా - గ రా | ఇ - అ మ - ర | పా - - - - - ||

మ గ గ ప శ గ మ రా | పా ప మ పా | - - - - - ||
వి న శా - మ త వా | వా న - - | - - - - - ||

● పత్రాలిక :

శ్రీ కృష్ణమునందు ఉంకారనాదమును కమలమునందు శ్రీగమువలె సంహరించు వాడును, వేద జనితమగు నీటావాదన తత్త్వజ్ఞుడును, యాదవకులముందుదృవించిన శ్రీకృష్ణ పరమాత్మనికి అత్యంత విధ్రూపుడును, శ్రీకావరహామును, దీనులగు మానవులయందు కరుణ గలవాడును నగు నారద మానిని శాంగరాజస్వామి కిర్తించుచున్నారు.

రాగ లక్షణము :

భానద ప్రాచీన రాగము. ఇప్పటి వాడుక ప్రకారము ఖరచర్చియ ఇస్యము.

అరోహణ : స రి గా మ వ ద ని స

అరోహణ : స ని స ర ప మ గ మ రి స

ర క్రింతాగమగు దీనియందు ప్రాచీనుల రచనలెన్ని యోకిలవు,

భానద – రూపకం

ప. శ్రీకారదనాద పరశీరువు శ్రుంగ శుభాంగ !

॥५॥

ఆ. ప. దీన మాన రక్తక ఇగదీశ థేశ ఉంకాళ !

॥६॥

చ. వేద జనిత వర నీటావాదన తత్త్వజ్ఞు
కేదహార శ్రీకావరహాత థేవర వినుత
యాదవక ల శాంత్ర సదా మౌర్యుదయ మునిపర్యు
శ్రీర శాంగరాజవినత శ్రీకర మాంపాలయ !

॥७॥

१. - ० | సా సా న్ని || ధ ని | ధ న్ని సా ||
- త్రి | నా ర ర - || నా - | ర న ర ||

న్ని సా | ర ర ర న్ని || గ మ | తి సా ||
న్ని - - | రు హ ర్పం - - || గ శు | శాం గ ||

२. - ० | సా ర న్ని స || ధ ని | ధ న్ని సా ||
- త్రి | నా ర - ర - || నా - | ర - ర - ||

రి గ మా | ర ర చ ర న్ని || ర చ | మ గ మా ర న్ని స ||
న్ని - - | రు హ ర్పం - - || గ శు | శాం - - క - - - ||

३. రి గ మా చ మ | గ మ రి రి న్ని || ధ ని | ధ న్ని సా ||
త్రి - - - | నా - - ర ర - || నా - | ర న ర ||

రి గ మా | ర చ స ర స ని చ మ || రి గ మా చ మ | గ మ రి చ చ ||
న్ని - - | రు - హ - ర్పం - - - || క - శు - - | శాం - - క - ||

४. రి గ మా చ మ | గ మ రి రి న్ని || ధ ని | ధ న్ని సా ||
త్రి - - - | నా - - ర ర - || నా - | ర చ చ ||

గ మ చ న | క ర గ ర స ని చ || చ చ చ ని చ | చ చ మ గ మ రి చ ||
న్ని - - - | రు - హ ర్పం - - - || క - శు - - | శాం - - - క - || త్రి ||

५. చ | చ ని చ మ గ మ || చా | నీ సా ||
- త్రి | న - హ - - న || ర | క క ||

2. - రని | వవ మగము || దా | దనిసూకీ నీ ||
- రీ - | నమా - - న || ర | కు - శ్రమగ ||

సకుగ | మరింతిసీ || నిచమవ | దనిచమగమరిస ||
రీ - - | శై - శ || సం - - - | దా - - - - శ - ||

3. నిచమవ | దనిచమగపు || దా | నిసరిసీ ||
రీ - - - | న - మా - - న || ర | కుకజగ ||

రిగమాచమ | గమరింతిసీ || నిచమవ | దనిచమగమరిస ||
రీ - - - - | శ - శై - శ || సం - - - | దా - - - - శ - ||

శ | సా సా సని || ధ నీ ధ | ధా సని సా ||
అ | నా ర ర - || నా - - | - - - ర ||

4. - మని | వమగము || దద | దనిచపొ ||
- వే - | ర ఇని త || తర | నీ - - దా ||

మవ | దా ని రవమగము || రీ | సా - - ||
వా - | ర - - న - త - || త్వీ | జ్ఞ - - ||

- ధ నీ | చరి చరి || గా | మదనిచ ||
- శై - | రహా రభి || దా | చరహిత ||

- ని స | - రి రి రి || రి చ | మవచమగా ||
- యా - | - రవతు - ఱ || దా - | చ్ఛచదా - - ||

- రి గ | మదదద || ని స | నిరిసిషో ||
- మా - | రహాదయ || మని | చ - - - ర్ఘీ ||

ని వమచ | రనిచ మగమ || రనిసం | గం ం స ||
 ○ - - - | ర - శ్య - - గ || ర - - - | ః మృ రయ ||

ర గ మావమ | గ మ రీ సా || ని వమచ | రనిచమగమర వ ||
 ○ - - - - | ర - రమా || పా - - - | - - - - ల - య - ||

శ | సా శా సని || భ స్తి భ | భా సని సా ||
 శ | నా ర ర - || నా - - | - - - ర ||

అవకాశిక :

ఈ ర్తును నందు “సత్యము తప్పని వాడును. సకలలోకులకు భృత్యుడును, దైవ శేదముల లేని వాడును, సుస్వరముతో ప్రామహంద్రుని నామము గానము చేయువాడును, సుముఖయై ఆఖలసారమగు శారకనామమును తెలుపుకొనిన వాడును, నిఱమగు సుఖమును బొందు చున్నారు. అనగా మోకమును బొందు చున్నారు.” అని శ్యాగరాజస్వామి దెప్పకొను చున్నారు.

కావడ – ఆది

- ప. సుఖయైవ్యరో రామనామ ! ॥సు॥
- ఉ. ప. సుఖ యైవ్యరో సుముఖ యైవ్యరో
ఆఖల సారమగు శారకనామ ! ॥సు॥
- ప. సత్యము తప్పక సకలలోకులకు
భృత్యుడై దైవ శేదములేక
నిత్యమైన సుస్వరగానముతో
నిరంతరమ శ్యాగరాజ సుకనామ ! ॥సు॥

1. --- గా గ | మా - గ మ | శా వ మ గా గ మ ||
- - - సు అ యె వ్య | R⁴ - రా - | - మ - - నా - ||
2. శి రి స ని స రి గా గ | మా - గ మ | ని చ వ మ గా గ మ ||
- మ - - సు అ యె వ్య | R⁴ - రా - | - - మ - - నా - ||
3. శి రి స ని స రి గ | మ గ గ గ మ | ని చ వ మ గా గ మ ||
- మ - - - సు అ యె వ్య | R⁴ - - రా - | - - మ - - నా - ||
4. శి రి స ని స రి గ మ | ద ని శా గ మ | ని చ వ మ గా గ మ ||
- మ - - - సు అ యె వ్య | R⁴ - - - రా - | - - మ - - నా - ||
5. శి రి స ని స రి గ మ | ద ని ద ని శా ని స | ద వ మ గ గా గ మ ||
- మ - - - సు అ యె వ్య | R⁴ - - - - రా - | - - మ - - నా - ||
6. శి రి స ని స రి గ మ | గ మ ద ని స రి స ని | శా వ మ గా గ మ ||
- మ - - - సు అ యె వ్య | R⁴ - - - - - రా - | - మ - - నా - ||
7. శి రి స ని స రి గ మ | చ మ గ మ ద ని స రి | శ ని శ ని వ మ గ మ ||
- మ - - - సు అ యె వ్య | R⁴ - - - - - రా - | మా - - - - నా - ||
8. శి రి స ని స రి గ మ | మా - - | R సా ||
- మ - - - సు అ యె వ్య | R⁴ - - | - - ||
9. 1. శ. - - - మ గ మ దా ని | శా - శా - ని రి | స రి స ని శా ని సి ||
- - - సు - అ ఎ వ్య | R⁴ - సు - ము - | అ - యె - - వ్య - ||
2. ద ని శి శా మ గ మ దా ని | శా - శా - ని ద ని | ని ద ర శా - ని సి ||
R⁴ - - - సు - అ ఎ వ్య | R⁴ - సు - ము - | అ - ఎ - - వ్య - ||

8. సనినిపా - వమగమ దారని | సా - సా - నిస్తి |
ర్థి - - - సు - అ - ఎష్ట్యు - | ర్థి - సు - ము - |

ం పమగగమ కీ ||
అ - యొ - - ష్ట్యు - ||

ం సనిసనిపమగమ దార | ని - సా - నిస్తి | - దపామగగమ ||
ర్థి - - - అ అ లసార | మ - గు - శా - | - రకనా - - - ||

రిసామగమ దార | గమదనిసంసని | సనిపామగగమ ||
మ - అ అ లసార | మ - గు - - శా - | - రకనా - - - ||

రిసారిరిగాగ | మా - - | రిసా ||
మ - సుఅయొష్ట్యు | ర్థి - - | - - ||

9. - - - పామపా - మగగమ | రిసా నిరి | - సన్ధి ధ ||
- - - సత్యము - త - - - | చ్చుకసక | - లణ్ణకు ||

10. నిసామాదదనిశమగమ | రిసా నిరి | - సన్ధి ధ ||
లకు స - త్యముత - - - | చ్చుకసక | - లణ్ణకు ||

నిసారిగమ దాని | సా - నిప | - మపామగమ ||
లకుత్యు - త్యుకైకై | క - శే - | - రములే - - ||

రిసామగమ దాని | సా - సా - నిరి | - సకిసనిసని ||
క - ని - త్యుమైన | సు - - - ష్ట్యుర | - గా - న - ము - ||

రనినిపామగమ దాని | సా - సా - నిదని | నిదదసానినిరి ||
థ్రి - - - ని - త్యుమైన | సు - - - ష్ట్యు - | ర - గా - నము - ||

సనిశా - వమగమ దారని | శా - శా - నిసు |
తో - - - ని - శ్వే - మైన - | మ - - - శ్వే - |

శిషమ గగ మి ||
ర - నా - - - న ||

థిసనిససచమగమ దార | నీ - శా - నిసు |
ము - - - తో - నిరంత రము | శాం - గ - రా - |

- దశా మగగమ ||
- ఇ ను త - నా - ||

రిశా మగమ దార | గమదనిసంసను | శనిశా మగగమ ||
మ - నిరంత రము | శాం - గ - - - రా - | ఇ - ను త - నా - ||

రిశా నిస రినివ | మగగమ | రిశా ||
మ - మిథయై - శ్వే | రో - - - | - - ||

ఈ క్రమమనందు శ్రీరామవంద్రుని దర్శించిన ప్రష్టయగు క్యాగరాణాయిమి
రాముని సొందర్ఘమను చిన్న చిన్న మాటలతో వర్ణింపుచూ మరిసిపోవుచున్నారు.

రాగ లక్షణము :

కన్నడగాళ ప్రాచీనము. ఇప్పటి వాడుక ప్రకారము 22 వ పేరులుగు ఉరహార
ప్రియ జన్మము.

అరోహణ : న రి గ మ వ ని స

అవరోహణ : న ని ద చ మ గ న

ఇది రక్తిరాగము. ఇందు ముఖ్యముగా తాళ్ళుపాకవారి రహన లనేకము గలవు. కాని
అయ్యవారు తమ రచనలతో నలంకరించువరకు కొన్ని శక్తాల్ములపాటు యో రాగిచేక
నిద్రించియేయున్నది. ఈసుక నిదియు అయ్యవాపి సృష్టియే యుకొనవచ్చును.

కన్నడగాళ – భూపకం

ప.	సాగసు బూడ దరమా సి !	॥సౌ॥
అ. ప.	నిగనిగమనుచును గబోలయుగముచే మెతుము మోము !	॥సౌ॥
చ.	అమరార్పిత పదయుగ మో అశయప్రదకరయుగ మో కమనీయ తను సిందితకామ కామరిపు నుక సి !	॥సౌ॥
2.	పరచించ సమాధర మో వటల సుమంబుల యుర మో కరధృతశ కోదండ మరకకాంగ పరమైన !	॥సౌ॥
3.	చిరునవ్వో ముంగురులో మటి కన్నులతేటో పరక్యాగ రాజార్పిత వందనీయ ఇటువంటి	॥సౌ॥

- ప. మగ | సరిగు || మమ | పా - - ||
 సాగ | సుఖాదు || తర | మా - - ||
2. మగ | సరిగు || మమ | పా మగరస ||
 సాగ | సుఖాదు || తర | మానీ - - - ||
3. మగ | సరిగు || మమ | పా నిసరిగు ||
 సాగ | సుఖాదు || తర | మానీ - - - ||
4. మగ | సరిగు || మమ | పా నిదదశ ||
 సాగ | సుఖాదు || తర | మానీ - - - ||
5. మగ | సరిగు || మమ | వనిసానిదదశ ||
 సాగ | సుఖాదు || తర | మా - - నీ - - - ||
- మగ | సరిగు || మమ | పా - - ||
 సాగ | సుఖాదు || తర | మా - - ||
- అ.ప. వని | వనిసని || సా | - - నిదవము ||
 నిగ | నిగమను || చు | - - - - - ||
2. వని | వనిసని || సా | వనిపానిదవము ||
 నిగ | నిగమను || చు | - - - - - ||
3. వని | వనిసని || వనిపా | వనిసానిదవము ||
 నిగ | నిగమను || చు - - | - - - - - ||
4. వని | వనిపస || రిగము | రిగపానిదవము ||
 నిగ | నిగమను || చు - - | - - - - - ||

5. పని | పని స స || నిదవము | రిమగనరిగము ||
నిగ | నిగమను || చు - - - | - - - - - - ||
6. పని | పని స ని || సా | - స స ని సా ||
నిగ | నిగమను || చు | - కపో - - ||
- రి గ | మ గ సా || స ని ని ర | ద వ క ని ని ద ద వ ||
అయు | గ ము చే || మె - ర - | ము - మో - - ము - ||
- మ గ | స రి గ || మ ము | పా - - ||
సా గ | సు ఖా ద || త ర | మూ - - ||
7. పవ | నిదదవ నూ || రి గ మూ | గ గ సా ||
చిరు | న - - - వోయ్ || ముం - - | గురుతో ||
- స ని సా | రి గ మూ గ స || రి గ మూ | పా - - ||
మ - ర | క - - ముం || తే - - | టో - - ||
1. పని | పని స ని || సా | - - నిదవము ||
పర | శ్యా - - గ || రా | జా - - ఱి - త - ||
2. పని | పని స ని || సా | పని సా నిదవము ||
పర | శ్యా - - గ || రా - - | జా - - ఱి - త - ||
3. పని | పని స ని || పని సా | పని సా నిదవము ||
పర | శ్యా - - గ || రా - - | జా - - ఱి - త - ||
4. పని | పని స స || రి గ మూ | రి గ సా నిదవము ||
పర | శ్యా - - గ || రా - - | జా - - ఱి - త - ||

5. పని | ప ని స న || ని ద వ మ | ర మ గ న ర గ మా ||
వ ర | శాం - - గ || రా - - - | శా - - - ర్ప - త ||

6. పని | ప ని స న || పొ | - స స న పొ ||
వ ర | శాం - - గ || రా | - శార్ప - త ||

రి గ | మ గా స || స ని ని ద | ద వ స ని ని ద ర వ ||
వం - | ద నీ య || య్య - ట్ల - | - - వం - - - ట్ల - ||

మ గ | ప రి గ || మ మ | పొ - - ||
పొగ | మ ఖా ద || త ర | మా - - ||

೨೫

పు శర్మను నందు “కామరేటుల వంటి కన్నులు గల ఏ రఘువంంతో త్రమా ! నమ్మి ఉచ్చార్థాయట న్యాయమా ? సీరక్కుడనగు నమ్మి శాపాడకున్నవో ? సీకే యవ మానముకరా ! మన్ను స్నిగ్ధిచిన కళ్లులకును, సీపు వైన వావితటులన్నువా ?” అచి శాంగ రాజస్వామి తన యిష్టానై వమగు శ్రీరఘువంద్రుమి అడుగుచున్నారు.

కనుర - 56

- ప. టిరుమాపు చూచేది న్యాయమా
టి రఘుమాత్రమా సీ వంటి వానికి ! ॥१६॥

అ. ప. సిరిశాఖ మును సీ దాసులకు
సీకేటి వావులు దెంపే ! ॥१७॥

ప. మాన మించుకైన సికు క్రోచుకై పోయిన
వైనమేమి పుణ్య రూపమా
దిన రక్షకార్థిత మానవ సం
తాసగాన లోల తాగ్నిగ్రాంసుత ! ॥१८॥

4. --- ర్మగ్ - మూ - మ | పా - నిద | వమ పా మ ||
   --- ఓర - చూ - పు | జూ - చే - | ది - న్యాయ ||
2. రి మగగసార్మగ - మూ - మ | మచస్తీ - నిద | వమ పా మ ||
   మూ - - - - ఓర - చూ - పు | జూ - - - చే - | ది - న్యాయ ||
1. రి మగగసాసకసా స్త | ని సనిసీ - నిద | వమ పా మ ||
   మూ - - - - ఓరఫూత్త | మూ - - సీ - వం - | టి - వా సి ||
2. రి మగగసాసస సా స్త | ని సం ని సని నిద | వమ పా మ ||
   కి - - - - ఓరఫూత్త | మూ - - సీ - - వం - | టి - వా సి ||
3. రి మగగసాసస సా స్త | ని సం ని సని నిద | వమ పా సి సి ||
   కి - - - - ఓరఫూత్త | మూ - - సీ - - వం - | టి - వా సి - ||
- దపమగనసర్మగ - మూ - మ | పా - - | - - - - ||
   - - కి - - - ఓర - చూ - - | పు - - | - - - - ||
- అ. ప. - - - నిశనిసా స్త | రీగ్ మూ - ము | గెంగసస్త ||
   - - - సీ - ర జాకు | ము - మూ - సీ - | - - దా - ము ||
- ని సనిసీ - ని శనిసా స్త | ని సా సీ - నిద | వమ పా మ ||
   ల - కు - - సీ - - కే టి | వా - - - పు - | లు - తె ఱ్పు ||
2. రి మగగసానిశనిసా స్త | రీగ్ మూ - ము | గెంగససస్త ||
   వే - - - - సీ - ర జాకు | ము - ము - సీ - | - - దా - ము ||
- ని సనిసీ - ని శనిసా స్త | ని సం ని సని నిద | వమ పా మ ||
   ల - కు - - సీ - - కే టి | వా - - - - పు - | లు - తె ఱ్పు ||

8. రిమగగసానివనిసాస | రీగమూ - ముము | గర్చిగసస ||
 వే - - - - నీ - రజాకు | ము - ను - నీ - | - - దా - ను ||
- నిసనిసి - నివనిసాం | నిసం నిసనిదు | శమపానిని ||
 ఉ - కు - - నీ - - కేటి | వా - - - - శు - | య - తెఱ్పు - ||
- దపమగరిసరిగా - మూ - ము | పా - - | - - - - ||
 వే - - - - ఈ ర - మూ - - | శు - - | - - - - ||
- చ. - - - పపపా వ | మవసనీ - నిదు | పమపాము ||
 - - - మానమించు | తై - నా - - నీ - | కు - తో చ ||
- రిమగగసారిగరిగమూరిము | గగసారి | గా - మూ - ము ||
 శే - క - - పో - యి - న ఏ - | పొ - - పె | శ్రు - దై - వ ||
1. పా - నివనిసాస | రీగమూ - ముము | గర్చిగసస ||
 మూ - దీ - న ర తు | కా - - - ప్రి - | త - మూ - న ||
- నిసనిసి - నివనిసాం | నిసం - నిదు | పమపాము ||
 వా - - సం - కా - న గాన | తో - అ - శాం - | గ - రా ః ||
2. రిమగగసానివనిసాస | రీగమూ - ముము ; గర్చిగసస ||
 ను - త - - దీ - న ర తు | కా - - - ప్రి - | త - మూ - న ||
- నిసనిసి - నివనిసాం | నిసం నిసని నిదు | పమపాము ||
 వా - - సం - కా - న గాన | తో - - అ - - శాం - | గ - రా ః ||
8. రిమగగసానివనిసాస | రీగమూ - ముము | గర్చిగసస ||
 ను - త - - దీ - న ర తు | కా - - - ప్రి - | త - మూ - న ||

ని స ని సి - ని చ ని సా రి | ని స రి ని స ని ని ద | ప మ పా - ని ని ||
వా - - సం - శా - న గా న | తో - - 0 - - శాయ్ - | గ - శా ఇ - ||

ద ప మ గ రి స రి గా - మా - మ | పా - - | - - - - ||
ను - త - - - కి ర - చూ - - | పు - - | - - - - ||

అపకారిక :

తుంగ కి ర్తనమునందు కంచి వరదరాజస్వామి వై తపమును, సాందర్భమును కొని యాదుచూ, “నిర్మలును కారకల యందు చంద్రునివంటి వాడవై ప్రాణించుచుండెది వాడవగు నిష్టుకోరి వచ్చిని,” అని తెప్పుచూ శాంగరాజస్వామి వందనములు సమర్పించుకోను చున్నారు.

కాగ్ అష్టమము :

స్వర భూషణి యివ్వటి వాడుక ప్రకారము 22వ మేళమగు ఖరహర ప్రియజన్య ము

అరోహణ : సగ మ వ ద ని స

అవరోహణ : స ని ద వ మ రి స

ఇందు శాంగరాజస్వామివారి రఘన తప్ప వేచ్చుకి రఘనలు కానవచ్చుటలేదు. ఇందు ‘స ని ద ని శా’, ‘ప మ ర ని స’ వంటి ప్రయోగములు కనబడుచున్నవి.

స్వరభూషణ – రూపకం

ప. వరదరాజ నిష్టోరి వచ్చితి గ్ర్మేశ్వరా !

॥ప॥

ఉ. త. సురలు మునులు భూసురులు చుట్టి చుట్టి సేవించే !

చ. వశిరి వై కుంఠముట వర్ణించ దరముగారట ని

రజ్జులను కాగ్కములలో అంధుకై మేళయుదువట

వరశాంగరాజ నుత గర్జసేవ అాధ !

॥ప॥

- చ. పాదనిసంస్కారనివ || మహాపమరిష ||
 వర - దరా - - జ || ని ను కో - - - ర ||
- రిషనిధనిసా || పా - - నిదవమ ||
 వ - - - చ్చిత్తి || - - - - - ||
2. పాదనిసంస్కారనిపా || మహాపదవమరిష ||
 వర - ద - రా - - జ || ని ను కో - - - ర ||
- రినిధనిసినిపిన || మహానిసంస్కారనిపమ ||
 వ - - - చ్చిత్తి - - || ప్రేము - - కై - - - రా - - - ||
3. పాదనిసంస్కారనిపా || మహాపదనిదవమరిష ||
 వర - ద - రా - - జ || ని - ను - కో - - - ర ||
- పాంసనిదనిపా || వమరినసనిదవమ ||
 వ - - - చ్చిత్తి || ప్రేము - - కై - - ర - ||
4. పాదనిపా పాంసనిదవమ || పదనిసనిదవమరిష ||
 వర - ద రా - - - జ - || ని - ను - కో - - - ర ||
- పాంసనిధనిసా || వమరినసనిదవమ ||
 వ - - - చ్చిత్తి || ప్రేము - - కై - - ర - ||
- పాదనిసంస్కారనిపి || పా - - - - ||
 వర - ద రా - - - జ - - - - ||
- అ.ప. దనిదవమ || చాదనిపాసనిపా ||
 నురలుమునులు || థూ - - నురు - లు ||

2. దని ద వమవ || దని సనిం సనిదమవదని ||
సురలుమునుబు || భూ - - - ను - రు - బు - - - ||

3. రిం సనిదపాపదమవా || దని సనిం సనిదమవదని ||
ను - ర - లుము - ను - బు || భూ - - - ను - రు - బు - - - ||

సగమారిసాస || సనిం సనిదమవదని ||
చు - - ట్రీచు ట్రీ || సే - - - విం - - - చే - - - ||

సారిసనిదపాపాదమవ || దని సరిసనిదపదమర ||
వర - - ర - రా - - - జ - || ని - ను - కో - - - థ - ||

సారిసనిధనినిసరిస || సా - - - - ||
వ - - - - చ్చిరి - - || - - - - - ||

4. - పదాసరాపాద || పమరిసరిసా ||
- వరగిరికై - - || కుం - - రమట ||

సగమపాదనిసరి || సనిదనిపమరిస ||
- వ - చ్ఛింప - త - || ర - ము - గా - - దట ||

గమవదనినిదనిపా || దపమవదనిసస ||
ని - - - ర్జురుం - ను || శా - ర - కముంరో ||

సనిం సనిదనిపా || దపమవదనిస ||
చం - - - ద్రు - ద - కై || మె - ఱయుదువట ||

నిని సగమాకి || సనిం సనిదనిసా ||
వరశాం - - గ || రా - - - జ - నుత ||

సా కని చా వము దని సం || స ని ని దర చము వదని ||
గ రు - ద సే - - - వ - || అ - - - - - ద - ||

పా దని స పా సి సి || సా - - - - ||
వ ర = ద రా - - - || అ - - - - ||

అవకారిక :

శ్రీ కృత్తము నందు ఎంత గుణవంతుడైనను, విచ్ఛావంతుడైనను, సద్గురువును బొందక జ్ఞానమును పంపాదించుకోనణాలడని చెప్పమా, కరుకైన హృద్రోగ గహనమున లడి గొట్టుకొనువాడికి తము, ధనము, భార్యాపుర్ణాదులు చెయ్యదలగు బంధనుల నుండి విచివడు తత్త్వమును తోథించుటకు సద్గురువే శరణ్యమని కౌగురాజస్వామి చెప్పమనాన్నరు

రాగ లక్షణము :

గౌరి మనోహరి 23వ పేళక ర్త. సంపూర్ణ సంపూర్ణము. రక్తిరాగము దీనిని గౌరి వేళాపథి అనిము చెప్పట కలదు ఇది ప్రాచీన రక్తిరాగము; ఇందు కాళ్చపాక వారి రచనలు ఓస్సి కానవచ్చున్నావి. కాని, వారికి తలవాటి వారను, అయ్యావారికి ముందటి వారును నగు వాగేయకారుల రచనలు దొరాకటిందు.

గౌరి మనోహరి – రుణంపె

ప. గురులేక యెట్లువంటి గుడికి దెలియగ లోదు	॥గు॥
ప. ప. కఱుకైన హృద్రోగ గహనమును గొట్టును సత్త	॥గు॥
ప. తనువు నుత ధన చార చాయాది కాంధవులు అనియంచి చెదరు కాలిని కరుణతో మను నంతక మంచి మందనుచు దత్త్వ లో ధన పేసి కాపాడు కౌగురాజు ప్రుదగు	॥గు॥

ప. స స | స ని ర శ || మ శ | శ చ మ గ ర శ ||
గు రు | తే - - క || యె టు | వం - - - టి - ||

తి గ రి స ని | స ర శ || మ శ | శ ర ని ||
గు - - టి - | తి కె ర || య శ | నో రు ||

2. స స రి | స ని ర శ || మ శ చ మ చ ర శ | మ గ ర ర శ ||
గు రు - | తే - - క || యె - టు - - - | వం - - టి - ||

తి గ రి స ని | స ర శ మ శ || ద ని స రి | గ రి స ని ర ని ||
గు - - టి - | తి కె - ర - || య - శ - | నో - - - రు - ||

క రి స రి | స ని చా ని || సా | - - - ||
గు - రు - | తే - - - || క | - - - ||

అ. ప. స ని ర | ర ని స స || ని స రి | స రి గ రి ||
క - రు | కై - - న || హృ - - | ప్రో - - గ ||

1. తి గ మ | గ రి స || ని | ర చ ర ని ||
గ - హ | న మ న || గో | ట్లు చ - ది ||

2. తి గ మ గ | మ గ రి స || ని | ర చ మ చ ర ని ||
గ - హ - | న - మ న || గో | ట్లు - చ - ది - ||

క రి స రి | స ని చా ని || సా | - - - ||
గు - రు - | తే - - - || క | - - - ||

చ. చ చ | చ చ చ || మ మ | ఠ గ మ ర న ||
త ను | తు ను త || ధ న | చా - - - ర ||

ఓ గ రి గ | మా ప మ గా రి స || ఓ గ మ | గ మ పా ప ||
రా - - - | యో - - - - ది || శాం - - | ధ - ను ల ||

2. వచ్చ | ర ని ర || మా ప ర | గ ప మ గ రి స ||
తను | తు సు త || ధ న - | దా - - - ర - ||

ఓ గ రి గ | మా ప మ గా రి స || ఓ గ మ | గ మ ప ప ||
దా - - - | యో - - - ది - || శాం - - | ధ - ను ల ||

వచ్చ | ప ర ని స || స ని ద | ప మ ప ||
ణ ని | యం - - చి || చె - ర | రు జా - ||

ప ప మ గ | ఓ రి గ రి స ని || సా | - - - ||
ఓ - ని - | క రు - - ణ - || తో | - - - ||

1. ఓ గ | మ మా ప మ గా || ఓ స | ఓ గ రి స ని సా ||
మ న | సు నం - - - || ట క | మం - - - చి ||

ఓ గ | మ ప మ || పా | - - - ||
మం - | ధ ను చు || - | - - - ||

2. ఓ గ | మ మా ప మ గ || ఓ స | ఓ గ మ || పా | ప ర ని స ||
మ న | సు నం - - - || ట క | మం - చి || మం | ధ - ను చు ||

ని ని | ర పా || స ని ర | ర ని స స || న స ర | న ర గ ర ||
త - | త్యంతో || ధ - న | శై - - స || శా - - | పా - - రు ||

ఓ గ మ | గ ర స || సి | ర ప ర ని || స ర స ర ||
శ్య - - | గ రా - || జా | త్రు ద - గు || గు - రు - ||

స ని దా ని || సా | - - - - ||
శై - - - || క | - - - - ||

అపకారిక :

శ్రీ కృనమనందు వంచాడరి మంత్ర స్వరూపులై ప్రథమనందు విలసిల్లుచున్న వరమేళ్లురుదగు పంచనదిశ్వరుని ప్రార్థించుచూ “సు త ప్రతిలకు ఆనందకరుతున్న యుండెడివాడశు. సమయముకారని దొంచి చూడక ప్రాణముకన్న యధికమగు మానమను కాపాదుము స్వామీ, పంచభూతములను టింకారమతోనీపి ఉదు శ్రుతులను జతగూర్చి వంచాడరిమంత్రమును జపించుమని ఆదేశించిన నియాసిని జవాబచిగాదనుగచ్చా!” అని ఆయ్యవారు విన్నించు రొసుచున్నారు.

సాహిత్యభాగములు శిథిలములై అశ్విన అశ్విన శిథిలముగా నుండి దొరకిన కొన్ని || కృనములను విదువ మనసురాక టిపినంతపరకు నరిదిటి యిందు ప్రమరించుచున్నాను. అట్టి వానియందు ఇరి దొకటి. ఇందు సంగీత భాషములు మనోజ్ఞములగా నున్నవి. సాహిత్యము నందు కొంతవకు అయ్యచూచి ‘ముద్ర’ కొంత కనణయున్నది.

గారీమనోహరి – అది

- ప. పంచనదిశ పాహిమాం హార
పాహిమాం పరమత క్ర మనోహర ! ॥పం॥
- త. ప. ఎంచిచూచుట కిడి వేళగాను
మంచి సమయమున మానము కాపాదుము ! ॥పం॥
- చ. పంచభూతములైల్ శాగుగాను
పంచాడర మంత్ర ప్రథమ నాద
పంచకృతి భాషము పఱుచూరు పఱుకుమని
పంచిన శ్రీ కృగచాండవగు ! ॥పం॥

1. - స న న ని ద ని ర ప | - వ మ గ ర | ప ా ర గ మ వ ||
- శ ం త న - దీ - - శ | - ప | మాం ప | మాం ప | మాం ప | మాం ప |

2. ద ని స ర గ ర స ని ద ని స ని ర ప |
- - శ | - చ | - న | దీ | - - - శ |

- మ ా ర చ మ గ | ప | ప | స | ర | గ | మ | వ |
- ప | ప | - - - ప | మ | మ | మ | మ | మ | మ | మ | మ | మ |

3. ర ని స ర గ ర స ని ద ని స ని ద ప మ వ |
- - శ | - చ | - న | దీ | - - - శ | - - - |

ని ద ప మ | గ | ర | ప | స | న | న | ద | ప |
ప | ప | - - - ప | మ | మ | మ | మ | మ | మ | మ | మ | మ |

4. ద ని స ర గ ర స ని ద ని స ని ద ప మ వ |
- - శ | - చ | - న | దీ | - - - శ | - - - |

ని ద ప మ | గ | ర | ప | ద | న | న | ప |
ప | ప | - - - ప | మ | మ | మ | మ | మ | మ | మ | మ |

- ర | గ | మ | వ | ద | స | న | ర | ప | వ | చ | ప | మ | గ | ర | వ | ధ | న | త | గ | మ | ప | ర |
- ప | ప | మ | మ | - - - - చ | ర | ప | చ | త | - - - - త | - - - - త | - - - - త | - - - - త |

న | వ | క | క | క | ద | న | న | ప |
శ | ం | త | న | ర | - - - - | - - - - | - - - - |

5. ప. - స రని సా రి సరి రి | రి గము రి గ | రి సా గ రి ||
 - ఎం - చి చూ చు - టకు | ఇ - ది వే - | తగా దు - ||
2. సని సని రచమ వదని సని సరి | రి గము చమ గ రి | స రి గ రి ||
 - ఎం - చి - చూ - - చు - టకు | ఇ - ది - వే - - | తగా దు - ||
1. - సా సక దని సరి గ రి సని దని | సని చా పా చ ము -
 - మం - చి న - మ - య - ము - న - | మూ - - న ము - |
 మగ రి గ మరద ||
 కా - - పా - - - ||
2. ని సా సని సమ గ రి సని దని | రి సని రచని దని |
 దు మం - చి న - మ య ము - న - | మూ - - న - ము - |
 ర చ మ గ రి గ మవ ||
 కా - - - పా - - - ||
- దని స స స దని సా | - - - | - - - ||
 దు - మం చ న ది - - ఇ | - - - | - - - ||
- చ. - చ చా - చ దా ని చ | ద చ చ చ చ | మగ రి గ రి ||
 - మం చ భూ - త ము లె - | ల్లి కా గు గా - | - - న చే - - ||
- ప్రథమ స రి గ రి పా సని ధా ధి సరి | స రి గ మ | చ మ పా ||
 - ప్రమం - - చా క - ర మం - - | త ప్రణ వ | నా - ద ||
- స స దని స సా రి స రి | రి గ మ రి | స రి స గ రి ||
 - మం చ - శృం తా - - చ ము | చ లు మా రు | చ లు ట మ - ||

సని సా సని దని సం గం సని దని | నని చా పా పమ |
 ని - శం చి - న - - - - | ల్ల - - - | శాం - - గ రా - |

మగరిగమవర ||
 అ - దవ - - - ||

వి సస న సకదరీ సా | - - - - | - - - - ||
 గు శం చ న ది - - ఏ | - - - - | - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రుతి కీర్తనమునందు “రాజున శామున గుణములను ప్రశ్నాకు, శివునికి యచ్చి శచ్చిదశునికి గర్వమునిచ్చి, సాత్మ్యికగుణము, మూర్తిశబ్దినిష్టులు శూమియం దవకరించిన శ్రామచంద్రా ! నిన్నెవని పొగడుదును ?” అని శ్యాగరాజశ్యామి నథోమణివంశ లలామిడగు శ్రాముని కిర్తిచుచున్నారు.

రాగ లక్షణము :

వీర వసంతము శివ సేళమగు వశణప్రీయ జన్మము.

అరోహణ : స గ రి మ చ స

అపరోహణ : స ని దా వ మ గ రి స

ఈ రాగమువేరును బ్లైట్ ప్రాచీనముగా కనబదుచున్నాను, ఇందు ఇతర వాగ్గేయకారుల రచనలు దొరకుటలేదు. కనుక దీనిని అయ్యివారు సృష్టించిన రాగములో కౌకటి యనుకొన వచ్చును.

ఇందు చ. థ, సా.గ, శు.మ, వ, మ. వై., కా. ని స్వరములు వచ్చుచున్నావి

వీరవసంతం – అది

ప ఏమని పొగడుదూ శ్రామ ని ! ॥సేన్నా॥

అ. ప. శ్రీమన్న భోమణివంశ లలామ భువనహాసి మా రామ ని ! ॥సేన్నా॥

చ. శివునికి శామున గుణమిత్తి కమల
శశునికి రాజున గుణమెనసారి శచ్చి
ధశుని గర్వహృదయునిగా శేసిన
చాళరథి శ్యాగరాజ విమత ని ! ॥సేన్నా॥

ప. -- స స గ రి మూ | పొ మూ - ० | గ రి మూ ||
-- ఏ - - మ ని | పొ గ - - | య - దు ||

పొ - - - - - | - - - - - | వ మ రి గ ||
రా - - - - - | - - - - - | రా - - - - - ||

క. స ని స స గ రి మూ | పొ - ర వ మ గ రి | స గ రి మూ ||
మ - ఏ - మ - ని | పొ - - గ - - - | య - దు - - ||

పొ - - - స ని ద ని | స రి స ని చా | వ మ గ ० ||
రా - - - త్రి - - - | - - - - - - - | రా - - - - - ||

క. స ని స స గ రి మూ | పొ స ని | స గ రి ము ||
మ - ఏ - మ - ని | పొ గ - | య - దు - ||

శ మ గ రి పొ స ని ద ని | స రి స ని చా | వ మ గ రి ||
రా - - - - త్రి - - - | - - - - - - - | రా - - - - - ||

స ని స స గ రి మూ | పొ మూ - ० | గ రి మూ ||
మ - ఏ - - మ ని | పొ గ - - | య - దు ||

పొ - - - - - | - - - - - | - - - - - ||
రా - - - - - | - - - - - | - - - - - ||

అ. ప. - - పొ - పొ ని | స గ రి రి | మ గ రి ||
- - త్రి - మ - | న్న - భో - | - మ ణ ||

- - శ పొ కి - గ రి | పొ - - | స ని చా - ||
- - వం - - - శ ० | రా - - | - - మూ - ||

అ. - - పొ - పొ ని | క గ రి రి | మ గ రి ||
- - త్రి - మ - | న్న - భో - | - మ ణ ||

ప మ దీ గ రి మ గ రి | సొ - - | స్తుని దూ - ||
- - వం - - శ - ॥ | రా - - | - - మూ - ||

పొ పొ - దూ - | పొ మూ | గొ రి ||
- రా - మూ - | భు వ | న వ ||

పొ - - - స స | గ రి మూ | ప మ గ రి ||
- - - - నీ - | - మూ - | రా - - - ||

స న్ని స స గ రి మూ | పొ మూ - ॥ | గ రి మూ ||
మ - ఏ - మ - ని | పొ గ - - | తు - దు ||

పొ - - - - - | - - - - | - - - - - ||
రా - - - - - | - - - - | - - - - - ||

చ. -- ప పొ ప పొ | ముహ మ గ రి | స న్ని సొ ||
-- శి వు ని శ | రా - - - - | మ - న ||

-- స స గ రి మ | ముహ మ గ రి | మూ మూ ||
-- గుణ - బు - - | చ్చి - - శ - | మ ॥ ||

-- ప దా ప మూ | ప మ గ రి | రి సొ ||
-- భ భు ని శ | రా - - - | ఇ న ||

-- ప న గ రి మ | మూ ప ము | పొ - - ||
-- గుణ - మొ స - | గి శ - | చీ - - ||

-- ప ప స ని సొ | స గ రి ము | - గ రి ||
-- భ భు - ని గ | ర్య - - - | - హృద ||

-- రి పొ రి - గ రి | సొ - - | స్తుని దూ - ||
-- యు - ని - గొ - | ఔ - - - | ని - న - ||

పూ పూ - దూ - | పూ మూ | గూ థ ||
 - దూ - థ - | ర థ | శాథ - ||

పూ - - - - న న | గ థ మూ | వ ము గ థ ||
 గ - - - - రూ - | - ఏ వి | ము - త - ||

స లి స స గ థ మూ | పూ మూ - థ | గ థ మూ ||
 - - ఏ - - మ ని | పూ గ - - | యు - దు ||

పూ - - - - - | - - - - | - - - - ||
 రూ - - - - - | - - - - | - - - - ||

అవకాశిక :

తుంకి ర్తనమునందు “పరమాఖృదగు ప్రిరామంద్రుని తత్త్వమును తెలుసుకొన
కాలక ఇతరుల దనరాందుల కానపదుచూ తిరుగు మంటినా ! అస్వయలగు నీచులను భటించు
మంటినా ? ఈ మాయలన్నీటని త్యజించి రాముని భటించునైనా ! మనసా ! నన్ను పెడ
తోపలయిందు నడిపించవలదు నున్నా !” అని తన మనసుకు క్యాగ్రాషస్వామి చెప్పుకొను
చున్నారు.

రాగ ఉఛణము :

మారరంజని ఒకవ మేళక ర్త. సంపూర్ణ సంపూర్ణ ము. ఈ రాగమునందు ప్రాచీన
వాగీయకారుల రచనలు లభ్యమగుటలేదు. ఇందు చ. రి. అం. గ. కు. దై., శు. ని
స్వీరములు పలుకుచున్నాచి. శుద్ధ నిషాదమును ఒడుశ్శగా అందముగా పట్టుట మందే యూ రాగ
స్వీరూపము స్వప్తమగుచున్నారి.

మారరంజని – అది

ప. మనసా ప్రిరామంద్రుని రయలేక మాయమైన విత మేమే !	॥మః॥
అ. ప. ఘన దురితముల కొడిగట్టినా కార్యములను చెఱిరికినో !	॥మః॥
ప. పరచారల పరథనముల కాన పడిచెడి తిరికినో శేక పర శీవాఖృల హింసించికినో పరక్యాగ్రాష నుటని మరచికినో !	॥మః॥

1. గ గ మ గ - - ర స న న ని సా | స స ర గ గ మ | గ ర ర ||
మ న - సా - - త్రి - - రా | మ ని - ర య - | తే - క ||
2. గ గ మ మ గ గ ర స న ని సా | స స ర గ గ మ | గ ర ర ||
మ న - సా - - - త్రి - - రా | మ ని - ర య - | తే - క ||
8. గ మ పా మ గ గ ర స న ని సా | స ర గ ర ఎ గ మ | మ గ గ ర స ర ||
మ - న సా - - - త్రి - - రా | మ ని - ర - య | తే - - - క - ||
4. గ మ చ ర చ మ గ ర స న ని సా | స ర గ మ ర గ మ వ |
మ - న - సా - - - త్రి - - రా | మ ని - ర - య - |

ద వ చ మ మ గ గ ర ||

తే - - - క - - - ||

1. సా ర గా మ వ చ ర | ద వ చ మ పా | - - చ మ గ ర ||
మా య మై న చి ధ - | మే - - - బి | - - - - - - ||
2. స ర గ ర గ మ గ మ పా చ మ చ ర ని |
మా - - య - - - మై - - న - చ - ధ |

ని ద ద చ క ని ని ద | ద చ క చ మ మ గ గ ర ||

మే - - - బి - - - | - - - - - - - - - ||

గ గ త గ గ - - పా న ని సా | - - - స | సా - - ||
మ న - సా - - త్రి - - రా | - - - ము | ని - - ||

5. త న ని సా క ని సా కి గ గ ర | క గ గ ర సా | సా - ని స క ||
ము - న దు - ర త మ్ము - | కె - - - ము | గ - - ట్రి నా ||

2. సనిసా ననిసా కీ గ గ రీ | ఓ గమ గ రీ శుగ రీ | సా - ని సా ||
ఘ - న దు - రి తమ్ము ఱ - | కో - - - - ట - | గ - ట్లీ నా ||

స రి గొ రి స సనిచా పా | వమ మ గ గ రి శు | నరిగా రీ ||
శా - - - ర్యము - ఱ ను | చె - ర - చి - ఱ - | వో - - - ||

గా గ మ గా - రి సా నని సా | - - - న | సా - - ||
ఘ న - సా - - ర్చి - రా | - - - ము | ని - - ||

5. వ శ ర పా శ ద ద వ ము | వ వ మ మ గ గ రీ | న నని సా ||
శ ర - చా ర శ ర - - - | ధ న - ము - ఱ - | శా - - న ||

నరిగా గ మ గ రి గ మ పా శ ద వ ము | పా - - | వ మ గ రి శ ర గ ము ||
వ - ది చె - ది - ఱ - ఱ గ - ఱ - | వో - - | - - - - - - - - ||

ప సని సా కీ గ గ రీ | ఓ గ గ రీ సా | స కని సా ||
ప - ర శీ వా త్యు ఱ - | హిం - సిం - - | చి ఱ - వో ||

స రి గొ రి స సనిచా పా | వమ గ మ గ రి శు | నరిగా రీ ||
ప - ర శ్యా గ రా - - ఱ | ను - తు - ని - మ ర | చి - ఱ వో ||

2. ప సని సా కీ గ గ రీ | ఓ గ మ గ రీ శుగ రీ | సా నని సా ||
ప - ర శీ వా త్యు ఱ - | హిం - - - సిం - - - | చి ఱ - వో ||

స రి గొ రి స సనిచా పా | వమ మ గ గ రి శు | నరిగా రీ ||
ప - ర శ్యా గ రా - - ఱ | ను - తు - ని - మ ర | చి - ఱ వో ||

గా గ మ గా - రి పా నని సా | - - - న | సా - - ||
ఘ న - సా - - ర్చి - రా | - - - ము | ని - - ||

అవకాశిక :

శ్రీ కృష్ణమునందు “సహవ్యాకరణవేత్తయు, వరమితుని యవశారమూ త్రియునగు అంజనేయరు నిష్టు తొలిపారి దర్శింపవలినప్పుడు నీను మాటలాడక సోదరుడగు లక్ష్మీఁఁని మాటలాడుమని సైగ తేసిచి. సికు తక్కుడైన హాముంతునితోసే మాటలాడని నీను నాతో మాటలాడుచూ? ఏలమోది చేసెదవచ్చుయ్య! నీవే తోరునిదపని యుంటినిగడా!” అని చ్యాగరాజస్వామి **శ్రీరామచంద్రుని ప్రార్థించుచూన్నారు.**

రాగ ఉత్సవము :

చారు కేళి భిన మేళము, సంపూర్ణ సంపూర్ణము. ఈ రాగమునందు ప్రాచీనుల రచనలు కావమ్మటిశేరు. పూర్వాంగము శంకరాభరణము, ఉత్తరాంగము తోడి గం యిం రాగము ఒక వివిధముగు శ్వరపమ్మేళము గలిగి మనోహరముగానున్నది.

శ్రీరామచంద్రుడు రండకారణ్యమునకు వచ్చినపుడు మొదటిపారిగా రక్షణాశరము నందం శ్వయరూపుడగు అంజనేయనితో పమాగమము ఇరిగినది. అంజనేయరు శంకర స్వయరూపుడు. రాముడు ఉత్తరాదినుండి వచ్చియున్నారు. ఉత్తరాదివాడగు రాముని గురించిన వాక్యము ఉత్తరాంగమునందు, అంజనేయనికి వార్తించి వాక్యములు పూర్వాంగమునందు వచ్చునట్టు ఒక చిన్నికముగు రచనాస్థాందర్యమును అయ్యివారు చూపియున్నారని కీర్తిశేషులు **తొలిపాని అప్పారావుపంటులుగారు వమక్కరించినారు.**

ఇందు స, చ, రి, అం. గ, శు. మ, వ, శు. కై, కై. ని స్వరములు వఱకును.

చారు కేళి – అది

ప. ఆద మోది గండే రామయ్య మాట!

॥౪॥

అ.ప. తోరునిడ నీవే యుచు త కీతో

గూడి వీ పదము ప్పెన నాతో!

॥౫॥

ప. వదుత్తులన్ని దెబి శంకరాంటుకై
వరయుడాటగ సంభవుడు మ్రుక్క-
కదలు తమ్ముని లభ్యముగా తేసిచి
గాకమ చ్యాగరాజుచేపాటి మాట

॥౬॥

- v. పా - ర పా - మగర్ | గా - మగర్ న | థ - గా - మ ||
 అ - రమో దిగం | దే - రా - - మ | య్యా - మా - ట ||
2. వదనిద పా - మగర్ | గా - మగర్ న | థ - గా - మ ||
 అ - - రమో దిగం | దే - రా - - మ | య్యా - మా - ట ||
3. వదని సంక సనిదవవమగాగర్ | గా - మగర్ న |
 అ - - ర - మో - - - ద - గం - | దే - రా - - మ |

 థ - గా - మ ||
 య్యా - మా - ట ||
4. వదని సంకమగ ం సనిదవమగర్ | గా - మగర్ న |
 అ - - ర - మో - - - ద - గ - ం - | దే - రా - - మ |

 థ - గా - మ ||
 య్యా - మా - ట ||
- పా - ర పా - మగర్ | గా - - | మగర్ సర్ ||
 రా - రమో దిగం | దే - - | - - - - - ||
- పా - - - - - | - - - - | - - - - - ||
 - - - - - | - - - - | - - - - - ||
5. పా - రనిదనిసా | సా - - | - - నిదవమ ||
 తో - కుసితని - వే | - - - | - - - - - - - ||
6. పా - రనిదరనిసా | సా - - | దనిసా నిదవమ ||
 తో - కుసితని - వే | - - - | - - - - - - - - - ||

2. మగరిసరిగమదవశమగరిగాశ | మగరిసా | సన్ధిషా ధని ||
 - - - - రో - ని - - - జా - - | - - - ద | రి - - లా - ||

 సా - - రిగమా గమశా | మపదావరసి | దనిసంసనిదశ ||
 గు - - కా - - - - | - - - - - | దా - - - - - ||
8. మగరిసరిగమదవశమగరిగాశ | మగరిసా | సన్ధిషా ధని ||
 - - - - రో - ని - - - జా - - | - - - ద | రి - - లా - ||

సరిగమదనిసంగీతిసని | దనిసంసనిదశ | సనిదపవమగం ||
 గు - - - - కా - - - | - - - - - | కా - - - - - ||
- సరిగమదశా వపమగమా | హా - - | - - - ||
 - - మే - ను చు - - - | చి - - | - - - ||
- అ. చ. - - - దసనిరశా | పాదపవమదా | పారపారప ||
 - - హీ - - నమై | న - - - - మ | ఉ - - - - ||
- దా - వదనిసా | సనిపాదా | రనిసా ||
 - - మూ - త్రర | క్ర - - ము | - - ల ||
2. - - - దసనిదపద | సనిసంసనిదపమ | పాదపారప ||
 - - హీ - - నమై - | న - - - - మ - | ఉ - - - - ||
- దా - వదనిసంగీతి | రిసనిపా | రనిసా ||
 - - మూ - త్రర - - | క్ర - ము - - | - - ఉ ||
1. - - కగరింగీకి | పాసనిరప | దనిసా ||
 - - క - - ఎమె - చు | మా - - యు - | - మయ ||

- సా - ర స్తోర పా | పాద ప మా వ ము | గా మ గ గ గ గ ||
 - - మై - - - న | చా - - - - - | న - - - - - ||
2. - - - స గ కీ ర గ కీ | శా స ని ర ప ద ని పా ||
 - - - కీ - ల సెం - చు | మా - - యూ - | - మయు ||
- సరిగ మ ప ద స కీ గ కీ స ని దా | ప ద ని స కీ | స ని ద ప ప మ గ గ ||
 - - - - - మై - - - న - - | చా - - - | న - - - - - ||
- సరిగ మ ర పా ప ప మ గ ము | పా - - | - - - - ||
 - - - మై - న మూ - - - - | చి - - | - - - - ||
3. - - - మ ప మ గా | గ గ గ మ గ | గ గ గ పా ||
 - - - క ను ఉ సే | టి - - - - | అం - - ప ||

 పా - ధ ని స కీ | గ గ స కీ | గా మ ప గ గ ||
 - - కో - ఉ చే | త - - - - | మూ - - ప్పి - ||
4. సరిగ గ ని ద పా | మ ప ద ప ప ప మ గ | గ గ మ గ గ గ గ ||
 - - - క ను ఉ సే | టి - - - - - - | అం - - - ప - - - ||
- పా - ధ ని స కీ | గ గ స కీ | గా మ ప గ గ ||
 - - కో - ఉ చే - - | త - - - - - | మూ - - - - - ||
8. సరిగ గ ని ద పా | మ ప ద ప ప ప మ గ | గ గ మ గ గ గ గ ||
 - - - క ను ఉ సే | టి - - - - - - | అం - - - ప - - - ||
- పా - సరిగ మూ - ద | ప ప మ గ ము | గా మ ప గ మ కీ ||
 - - కో - ఉ చే - - | త - - - - - | మూ - - - - - ||

సరిగ దచచు | గా మవగమరి | రిమరిసా ||
చ్చి - - చనుల నే - | టి - - గ - - | రు - - ఉ ||

సా సరిగ మా | పా - దనీ | పారని వద ||
చే - కిరమునం | చి - - - | - - - - - ||

- - - దసని త పా | పారవచుచూ | పాదవపాదవ ||
- - - చను - లచే | తు - - - - - | ర - - ట - - ||

చూ - వ దనిసా | సనిపా చూ | దని సా ||
- - శ్యా - గ చా | జ - - ను | తు - ని ||

మపాసగంగంగరి | పాసనిదవ | దనిసా ||
- - చా - - గ - ని | తు - - శ - | జ - న ||

పా - దసనిదపా | పాదవమాచు | గామగరిగం ||
- - చే - - సుకొ | మిడై - - - - - | - - - - - ||

సరిగ మవదమదపావ పమగమా | పా - - | - - - - ||
- - - - - మే - నుచూ - - - - | రి - - | - - - - ||

అవకారిక :

శ్రీకృతమునందు “ధరసుకా రమణుడరగు నియందు మరులుకొన్నాను. నామసమ్మ నందు నిష్టుంచుకొనక కాళజాలము. నీముద్దుమోము ఖాచవే ! నథినదళనయనా ! శ్రీరామ చంద్రా !” అని శాంగరాజస్వామి మధురథ కీర్తావమున శ్రీరామవంద్రుని ప్రార్థించున్నారు.

రాగ లక్షణము :

కమలామనోహరి 27వ మేళమగు సరసాంగి జన్మము.

ఆరోహణ : శగమవని స

అవరోహణ : సనిదవమగస

ఇది రక్తిరాగము. ఈరాగమునందు ‘ర’ స్వరము శేనందున, దీనిని ఇంకను ఒకటి చొయ్యాడు ఇశరమేళక ర్తులకు జన్మముగా కూడ చెప్పుకొననచ్చును.

కమలా మనోహరి – అది

ప. సీ ముద్దుమోము ఖాచవే	॥సీ॥
అ. వ. నామీద జెనరుంచి న శినదళనయన !	॥సీ॥
చ. ఉరమున నిన్నుంచుకొనే గాని ఉరగళయన నాముల్లము రంజిల్ !	॥సీ॥
2. పులకరించ నిను పూతసేహగాని కలనైన మఱువ చుక్కంరాయని తోయ !	॥సీ॥
3. మరులు కొన్నాను మదన ఇసక ధరసుకా రమణ శాంగరాజసిక !	॥సీ॥

8. పా - రనిదదనిసా | రనిసా రని | సా నిదచము ||
తో - దునీదనీ - వే | - - - - - | - - - - - ||
4. పా - రనిదదనిసా | రనిసా రనిసా ; రనిసా నిదచము ||
తో - దునీదనీ - వే | - - - - - | - - - - - ||
5. పా - డనిదదనిసా | ఊ గు గ గ ఊ శస | సనిదదచచము ||
తో - దునీదనీ - వే | - - - - - | - - - - - ||

6. పా - రనిదదనిసా | స ఊ గు గ | ఊ మ గ ఊ శసస ||
తో - దునీదనీ - వే | య - ను చును | థ - - - - - ||

స ఊ గు ఊ శస నిదచచనిసా | సనిదా పా చము | గా గరి సంగము ||
తో - - గూడనీ - చ - ద - ము | చ - ట్లి ననీ - | తో - - మా - ట - ||

పా ద పా మ గరి | గా - - | మ గరి శ ||
రా ద మో డి గం | దే - - | - - - - ||

పా - - - - | - - - | - - - - ||
- - - - - | - - - | - - - - ||

7. - చవరపా చమగగరి | గగమ చచము | గ గరించ ||
- చదుపుంన్ని - కె 0 - | సి 0 - - క - | రా 0 - - కు కై ||

- చమాగ గరి గరి సా | సి గా గమగరి | గ మ పా ||
- చ ద యదా - - కు గ | చం - క - చ - చ - | కు మ్మెక్క ||

- చదానిదా రనిసా | స ఊ గు గ | ఊ మ గ ఊ శస ||
- క ద య క మ్మెని 0 | ల్లు - ను గ - | దే - స - కి వి ||

స రి గు రి స ని దవద ని సొ | స ని దా పూ - ము |
గొ - - క ను చ్యాం - గ - రా - ష | దే - - పూ - - |

గొ గరి ప ఱ గ ము ||
టు - - మూ - ట - ||

పూ ద పూ మ గ థ | గొ - - | మ గ ధ స థ ||
రా త మో ట గ ల | దే - - | - - - - - ||

సొ - - - - - | - - - - | - - - - - ||
- - - - - | - - - - | - - - - - ||

అవతారిక :

శ్రుతి ॥ క్రనమునందు స్తుత్యామోహము త్యక్తించి ప్రిరాముని భజనయందు మనము నుంచి ఇహమును తడించి పరమును పొందుమని శ్యాగ్రాంజస్యామి తన మరము పుద్దేశించి చెప్పు కొనుచున్నారు.

రాగ లక్ష్మణము :

సరసొంగి 27 వ మేళక ర్త. సంపూర్ణ సంపూర్ణార్థము, ఇందు ఇతరుల రంగము దొరకుటచేదు.

శంరాగవానస, చ. రి, అం. గ, ఈ మ వ కు శ్రీ, కా ని స్వరంగాలు వచ్చి చున్నవి.

సరసొంగి – అది

ప. మేను ఖాచి మోసటోకుచీ మనసా
తోని జాడ పిలాగు కాదా ! ॥ మే॥

అ. హిన్నమైన మంచూతముల
కిలనెంచు మాయామయమైన చాన ! ॥ మే॥

చ. కనులనేటి అంపకోలచేత గుల్చి
చనులనెడి గిరులచే ఇబమునుంచి
చనులు చేపురట శ్యాగ్రాంజమతుని
చాగసిపు భజనచేసి కొమ్ము ! ॥ మే॥

1. --- మరచచమగ్ గా - మ | పా పా - మ | ద చదా ||
--- మే - ను - - - చూ - - | - చి - - | మో - న ||

చా - చచరనీశా | సనిదాచమ | గరిసా ||
- - పో - - కుమీ | మ - - న - | పా - - ||

2. సరిగ్ మరచచమగ్ గా - మ | పా పా - మ | ద చదా ||
--- మే - ను - - - చూ - - | - చి - - | మో - న ||

చా - చచరనీసనిదని | సరిగ్రిసనిదా | పాచమగ్రి ||
- - పో - - కుమి - - - | మ - - - న - - | పా - - - - ||

3. సరిగ్ మరచచమగ్ గా - మ | పా పా - మ | ద చదా ||
--- మే - ను - - - చూ - - | - చి - - | మో - - ||

సరిగ్ చచరనీసరిగ్గా | కిసనిదవ | దనిసరిసనిదవ ||
- - పో - - కుమీ - - | మన - - - | పా - - - - - - ||

4. సరిగ్ మరచచమగ్ గా - మ | పా పా - మ | ద చదా ||
--- మే - ను - - - చూ - - | - చి - - | మో - న ||

మగ్రిచరిగ్ చదనిదనిసరి | గరిసనిదవ | దనిసరిసనిదవ ||
- - - - - పో - కు - మీ - - - | మ - న - - - | పా - - - - - - ||

1. మగ్రిచరిగ్ మరచచమగ్రిగావ | మగ్రిశా | నథిపూ ధని ||
- - - - - పో - ని - - - అ - - | - - - ద | కి - - లా - ||

పా - - పా - రిగ్ ము | పా గాపువ | గమరిశా ||
సు - - లా - - - | - దా - - | - - - - - ||

1. --- పా - చముగారి | సా - ని | సాగాము ||
       --- నెన - రుంచ | రా - నా - | - వైని ||
2. పా - మా - పా - చముగారి | సా - ని | సాగాము ||
       చా - లా - నెన - రుంచ | రా - నా - | - వైని ||
3. వదవముగమువదవమువముగరి | సా - ని | సాగాము ||
       చా - ఎ - - - నె - న - రుం - - చ | రా - నా - | - వైని ||
4. వదవముగమువదవమువముగగరి | సా - గము |
       చా - ఎ - - - నె - న - రుం - - చ - | రా - నా - |
- వదవిసగంసని ||
       - - వై - - - ని - ||
1. వదవిరవముహగమువదని | సా - సా - ని | చాపామద ||
       చా - ఎ - - ని - - చా - ను | ద - ను - గా - | - నా - ||
2. వముగమా - వగమువదని | సనికదనికసని | చాపామద ||
       చా - మ - - ని - - చా - ను | ద - - ను - - గా - | - నా - ||
3. వముగమా - గమువమువదవచర |
       చా - - మ - ని - - - చా - - - ను - |
- విదవిసనిగంసని ||
       చ - మ - - - గా - | - - న - - - - ||
- రవినిరచమువదవముగారి | సా - - | - - - - ||
       రా + - + మ - జ - న - రుంచ | రా - - | - - - - ||

1. ప. --- సా - సి రని సా - సి | సా - సా - గ | ము గ గ గ గ ||
 --- న న - కా - - - ది | యో - గ - యుం | ర వు - - ర్య - ||

 సా - సా - సా - సి రవ | రని సా - సి | చా - మ ర ||
 పా - ర - పా - కే - - త | వా - స - స - | - ద్య క్ర - ||
2. చమగమ - సా - సి రని సా - సి |
 పో - - ష - న న - కా - - ది - |

 సా - సా - గ | ము గ గ గ ||
 యో - గ - యుం | ర వం - ర్య - ||

 సా - సా - సా - సి రవ | రని సా - గ మ | చరని సి ని దవము ||
 పా - ర - పా - కే - - - | వా - పా - స - | - - ద్య - - - క్ర - ||
3. దపా - మ సి ని దవదని సా - సి | సా - సా - గ మ |
 పో - ష - - స - న - కా - - ది - | యో - గ - యుం - |

 పమ మ గ గ గ ||
 ర - వం - - ర్య ||

 సా - సా - సా - సి చా - వ | రని సా - గ శ | సి శ సి ని దవని ||
 పా - ర - పా - కే - - త | వా - పా - స - | - - ద్య - - - క్ర - ||

 దవని దవమ చతవుగా ర | సా - - | - - - ||
 పో - ష - - - స - న - రుం చ | చా - - | - - - ||
4. - - - చవదపా - వమ | దపా - చా - చద | పా - చమగా - గ ||
 - - - త రి - తు క్రి - | గు - య - క్రై - | చమ - - ని - ||

ఓ - శా - గ మ శా వ మ గ ర | స ని ధ సీ - స | గ మ వ చా వ మ ||
త - ని - త ర చ గ - - ను | ని - - న్ను - న | మ్మె య ం - - త - ||

శా - శా స ని ద ని శా స ని | శా - శా - గ | మ మ గ గ గ ర ||
గ - త ల్ల - ది - - ల్ల - | చ ం - త - ర | ర జా - - చ - ||

శా - శా - స స ని చా స | ద ని శా - స ని | ద వ వ మ ర ||
వే - మి - శ్యా గ ర - - ః | చ - ర - పా - | ఒ సు గు ణ - ||

2. వ మ గ మ - శా స ని ద ని శా స ని | శా - శా - గ |
కి - - ఱ - త ల్ల - ది - - ల్ల - | చ ం - త - ర |
మ మ గ గ గ ర ||
ర జా - - చ - ||

శా - శా - స స ని చా స | ద ని శా - గ మ | వ ద ని స ని ద వ మ ||
వే - మి - శ్యా గ ర - - ః | చ - ర - పా - | ఒ - సు - గు - ణ - ||

8. ద పా మ గ మ క ని ద వ ద ని శా స ని | శా - శా - గ మ |
కి - - ఱ - త - ల్ల - ది - - ల్ల - | చ ం - త - ర - |
వ మ మ గ గ ర ||
ర - జా - - చ - ||

శా - శా - స స ని చా స | ద ని శా - గ ర | స ని క స ని ద స ని ||
వే - మి - శ్యా గ ర - - ః | చ - ర - పా - | ఒ - సు - గు - ణ - ||

ద క ని ద వ మ వ ర వ మ గ ర | పా - - | - - - - ||
కి - - ఱ - చై - న - ర్యం చ | రా - - | - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రీ త్రినమునందు “కర్మకాండములయిదును | విధములైన మతముంచెడి మృగ తృప్తిలయందును, మనిగి యుండెడి జనులను ఉద్ధరించుటకు మానవ రూపమున పెలసిన శ్రీరామ చందుని అవకాశ మర్మములను తెలిసికొని, ఆతనిని ఆరాధింపవే” అని తన మహమునటు కావ్యగ రాజ స్వామి దేవ్మణిసుచున్నారు. ముఖ్యముగా రాముని నడతలను తెలుసుకొని అనుసరించుటని అయ్యవారి పోవరిక.

రాగభక్తిము :

నశినకాంతి 27 వ మేళమగు సరసాంగిషణ్యము.

అపోహాణ : స గ రి మ వ ని స

అవపోహాణ : స ని ప మ గ రి స

అందు అయ్యవారి రచనకప్ప ఇతరుల రచనలు కానవచ్చుటలేదు. అందుకే నిదియు అయ్యవారు సృష్టించిన రాగములలో నొకటిగా ఛావించవచ్చును.

ఇదియు ఛైక ప్రశ్నముగా నుండుటచే కొన్ని ఇతరమేళక ర్తంకు ఇణ్యముగా చెప్పు కొనుటకు అవకాశమున్నది.

నశినకాంతి – 46

ప. మనవి నాశింహరాదశే

మర్మమెల్ల దెర్పిరసే మనసా !

ముఖ్యము

అ. ప. ఫములైన శ్రీరాముచందుని

కర్మకాండరంగము తెలిసిన నా !

ముఖ్యము

చ. కర్మకాండ మకాకృష్ణులై భవ

గనుచ చారులై గానీ తెందగ

కని మానవకారులై

కనించినాడే నథత కావ్యగాఱ !

ముఖ్యము

5. సా - - స ని చా పా పము | త ము గా స గ | - మ ప ని ||
 ని - - ము - - - ద్ధు - | మో - - ము ఱా | - - వే - ||
2. సా - - స ని చా పా పము | గ మ ప మ గ స గ | - మ ప ని ||
 ని - - ము - - - ద్ధు - | మో - - - ము - ఱా | - - వే - ||
8. సా - - స ని చా పా పము | గ మ ప మ గ స గ ము | గ మ ప ని ||
 ని - - ము - - - ద్ధు - | మో - - - ము - ఱా - | - వ వే - ||
4. సా - - స ని చా పా పము | గ మ ప మ గ స గ ము |
 ని - - ము - - - ద్ధు - | మో - - - ము - ఱా - |
 గ ము ప మ వ ని ప ము ||
 - - వ - వే - - - ||
5. సా - - స ని చా ప పము | గ మ ప ర ప మ గ ము |
 ని - - ము - - - ద్ధు - | మో - - - ము - ఱా - |
 ప మ గ స గ మ ప ని ||
 - - వ - వే - - - ||
6. సా - ని ర ప మ గ మ వ ని స ని | ర ప మ ప మ గ స గ |
 ని - ము - - - - - - ద్ధు - | మో - - ము - - ఱా - |
 మ గ మ ప గ మ ప ని ||
 - వ - - వే - - - ||
7. సా - ని ర ఎ మ గ మ వ ని స ని | స ని ర ప మ ప మ |
 ని - ము - - - - - - ద్ధు - | మో - ము - - ఱా - |
 గ ప గ మ ప ని వ ని ||
 - - వ - వే - - - ||

సా - - స ని చా చ మ | పా నీ | సా - - ||
ని - - ము - - - ద్రు | మో - | ము - - ||

అ. ప. చ నీ సా - స ని సగ | శ ని సా | సా సా ||
నా - మీ - ద - - - | - నె న | రుం చి ||

2. స ని చ చు గ చు చ ని స గ సా ని స గ క | గ గ సా | సా సా ||
నా - - - - మీ - - - ద - - - | - నె న | రుం చి ||

3. స ని చ చు గ చు చ ని స గ సా ని స గ క |
నా - - - - మీ - - - ద - - - |
- స ని స ని ద చ | ద చ ర చ పా ||
- నె - న - - - | రుం - - - చి ||

పా ని ద చ చ చు గ చు చ చ చ చ చ చు |
న 9 - - - న - - - - - ద - 9 - - |

గ చ ని స గ స గ చు | గ చ చ చ చ చ చ చ చు ||
- - న - - య - - | న - - - - - - - ||

నీ - - స ని చా చ చు | పా నీ | సా - - ||
ని - - ము - - - ద్రు | మో - | ము - - ||

చ. చ పా పా చ చు గ చు చ చ | చ చు గ చు చ చ చు | గ చ చ చ చ చు గ చ ||
చు రు లు కొ - - - - | నౌ - - - - - - - | - - - - - చు ||

గా న గ న ని న గ న ని న గ న ని ధ ధ | న ని పా గ కు | వ చ చ చ చు పా ||
చు చ చ - - - న - - - - - - - | న - - - - - - - | క - - - - - ||

ప నీ స సా స వి స గ | స వి సా | సా సా ||
ర రా సు కా - - - - | - ర మ | ॥ १ ॥

పా వి దద చ వ మ గ మ చ త చ ద చ మ |
కా ణ - - - - గ - - - - రా - - - |

గ స వి స గ స గ మ | గ మ చ మ చ వి చ ని ||
- - ఇ - - ను - - | త - - - - - - - ||

సా - - స వి చా చ మ | పా నీ | సా - - ||
నీ - - ము - - - ద్వు | మో - | ము - - ||

పథకారిక :

శ్రీ కృతమునందు “సనకసనవందనాదులగు మహాయోగులు పూజించు సీపాదము అను మనస్సునందుంచుకొని తల్లి, తండ్రి, గురువైపము సిహేయని యొంచి యున్నాను. నన్ను కాపాడరావా ? నాయందు సెనరుంచరేవా ?” అని శ్రీరామచంద్రుని శ్యాగురాజప్పామి ప్రాణీంచుచున్నారు.

రాగ ఉఛణము :

సింహా వాహాని 27 వ మేళముగు సరపాంగి ఇన్ఫ్రమ్ము.

అర్పిహాణ : స గ మ వ ద ని స

అపర్పిహాణ : స ని ర ప మ గ రి స

ఇందు అయ్యవారి ! కృతము తప్ప వేను రచనలు కనంటయటచేదు. ఇరియు అయ్యవారు సృష్టించిన రాగమే కావచ్చును.

సింహా వాహాని – ఆది

ప.	సెనరుంచరా నావైని చాలా సీధాసుడను గానా శ్రీరామ !	॥నీ॥
అ. ప.	సనకారి యోగి ఇందిర వంద్యపాద సాకేత వాసా సర్వక్త పోష	॥నీ॥
చ.	తల్లితండ్రి గురువైపము సిహని తరచుగాను సిమ్మ నమ్మియుండగా తల్లిదిల్లు చూడి దరి జాపచేచి శ్యాగురాజపరిపాల సుగుణిం !	॥నీ॥

1. --- గరిమా మగగరిస | గా - గరి | మా - గరి ||
     --- మ - నవ్య - - - ల | కిం - చ - | రా - ద - ||
2. గా - గరిమా మగగరిస | గా - గరి | మా - గరి ||
     చే - మ - నవ్య - - - ల | కిం - చ - | రా - ద - ||
1. పా - పమ మగగరి | పా - రి | రిమా పా - పా ||
     చే - మర్కుమె - - ల | దె - శ్ర్య | ద - నే - మ ||
2. మపానీ - పమ మగగరి | పా - రి | రిమా పా - పా ||
     న - పా - మర్కుమె - - ల | దె - శ్ర్య | ద - నే - మ ||
3. వనీపా - సనీపా మమగరిసాగ - గరి | మా - గరి ||
     న - పా - మ - నవ్య - - - ల | కిం - చ - | రా - ద - ||
- పా - పమ మగగరి | పా - రి మ | రిమపనిపనిసగ ||
     చే - మర్కుమె - - ల | దె - శ్ర్య - | ద - నే - - - మ - ||
- ఓమమగగరిపమ మగగరిస | గా - రి | మా - రి ||
     న - పా - - - మనవ్య - - - ల | కిం - చ | రా - ద ||
- అ. ప. - - - పావనీపా - సనీ | పా - పా - స | సగరిసగ ||
     - - - మన - శ్ర్య - - న - | రా - మ - చం, - - ద్రుని - ||
2. ఓమగాసనిపనిపా - సనీ | గరిమపనిస | సగరిసగ ||
     - - - మ - న - శ్ర్య - - న - | రా - మ - - చం | - - ద్రుని - ||
- ఓమగాగరిఓమగా - గరి | ఓ - కి - సగ | ఓమమగగాగరి ||
     ష - - క - రు - ఛం - త - | రం - గ - ము - | మ - క - ఱని - ||

సా - పా - వమ మగగరస | గా - రి | మా - రి ||

న - నా - మనవ్యా - - - ల | కిం - చ | రా - ద ||

పా - - - - - | - - - - - | - - - - - ||

శే - - - - - | - - - - - | - - - - - ||

త. - - - వమ మవసనివ | వమ మా గరి | మహాసని ||

- - - కర్మకొం - - - ద | మ - త కు - | ష్టులైథ - ||

పా - గరిమా మగగాగరి | సా - సగ | రిమావ ||

వ - గమనచా - - య - | లై - గా - | సిచెంద ||

1. సనిపాపస్తసిపా - సని | సా - పా - స | సగరిసగ ||

స - చాకని - మా - స - | వా - - - అ | వ - శారు - ||

2. రిమసంకనిపసిపా - సని | గరిమవనిపా | సగరిసగ ||

- - లైక - ని - మా - న - | వా - - - ఉ | వ - శారు - ||

రిమసంగరిరిమసంగరి | రి - రి - సగ | రిమమగసంగరి ||

- - లైక - ని - పిం - చి - | నా - చై - నద | త - శ్యా - - గ - ||

సా - పా - వమ మగగరస | గా - రి | మా - రి ||

రా - ఱ - మనవ్యా - - - ల | కిం - చ | రా - ద ||

పా - - - - - | - - - - - | - - - - - ||

శే - - - - - | - - - - - | - - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రీ కృతమనందు ‘అనిత్యమును, మాయామయమును నగు ఈ ఇగతునందు చండి మార్కాండ మధ్య మండలమున చెలగుచూ, పీరమై యు, దురది పరిఖమైస్వరూపమగు శ్రీరామ నందుకే సుమా’! అనియు, ఏకదు ‘శామపారి గుణములకు ఆశిషుదసియు, ధర్మాత్మకుడనియు, శాయిగ్రామపాపమి తన మనస్సునకు చెప్పుకోనుచున్నారు.

రాగంతిఱము :

హారికాంథోజిరాగము 28 వమేళక ర్త సంపూర్ణసంపూర్ణము సర్వగమక వరిందులతో మరోజ్ఞముగా నుండే ఈ రాగమునాడు ఇపరవాగైయు; ఇల రచనలు కానవమ్మచరెదు. ఎన్నియో ర్తి రాగములకు జనకరాగమైన ఈ హారికాంథోజి శాయిగ్రామపాపమి రచనల ప్రభావ ముననే ప్రచారమనకు పచిసరదని పెద్దలు చెప్పుదురు. అన్యయాను హారికేదార గౌతయను ఇరు పది ఎనిమిదశ మేళక ర్తప్రసాదములో, సుపూర్ణముగా హారికాంథోజిని లెక్కల్ని దానికి అనేక జన్మములుగా రాగములలు సృష్టించి అక్కటికే ఎపుళ ప్రచారములగల జన్మరాగములయందు తమ రచనలను వెలయించినారని పెద్దలు చెప్పుదురు. తమనోహారియి ఒ రాగము మందస్తోయి యందు కాకలినిపారము కలిగి ఈక్కనదంతయు హారికాంథోజి వలనేయుండి వక్రసంచారములు, దాటుస్వర ప్రయోగములు గలిగి వుండినను, దానిని మేళక ర్తగా నిలుపులకు వలనపడక పంపూర్ణసంపూర్ణమగు రాగముగా అయ్యువారు హారికాంథోజిరాగమును సృష్టించి యుందురని తోచున్నది గనుక దినిని ఆన్యయారు సృష్టించిన రాగమగానే చెప్పుకొనవలసియున్నది.

ఇందు స. చ. రి, అం. గ, కు. మ. చ, చ. శ్రీ, శ్రీ. ని. స్వరముల వచ్చుచున్నది.

హారికాంథోజి – రూపకం

శ. ఉండేది రాముడొకరు కొరక చెడిపోతు మనసా !	॥ఉం॥
అ. శ. చండమార్కాండ మధ్య మండలమున చెలంగుచు !	॥ఉం॥
శ. శామపారి గుణరహితుడు ధర్మాత్మకుడు సర్వ సముదు క్షేతుకరుడు శాయిగ్రామ చిత్తపొతుడు జగము నిండి !	॥ఉం॥

5. - శ | పా - ర || ర మ పా దశ | మ గ రిగ || గ మ పా |
- ఉం | చే - రి || రా - - - - | ము దొ క యు || ఈ - - |

పతమగగరిసా ||

ర - క - చె - రి ||

సరిగమ | గరిగమ శ ||

పో - - - | కె - మ న సా ||

2. - శ | పా సని ని దశ || ర మ పా దశ | మ గ రిగ ||
- ఉం | చే - - - - రి || రా - - - - | ము దొ క యు ||

గ మ పా | పతమగగరిసా || సరిగమ | గరిగమ శ ||
ఈ - - | ర - క - చె - రి || పో - - - - | కె - మ న సా ||

3. - శ | ప ర ని ర స సా || స స ని ర | పా ప వ మ గ రి ||
- ఉం | చే - - - - రి || రా - - - - | ము దొ - క - యు ||

గ మ పా | పతమగగరిసా || సరిగమ | గరిగమ శ ||
ఈ - - | ర - క - చ - రి || పో - - - - | కె - మ న సా ||

4. - శ | ప ర ని స రి గ మ గ || గ రి పా | సి ర పా మ గ రి ||
- ఉం | చే - - - - - రి - || రా - - - - | ము - దొ క - యు ||

గ మ ప ర | మ వ గ మ రి గ సా || సరిగమ | గరిగమ శ ||
ఈ - - - - | ర - క - చ - రి || పో - - - - | కె - మ న సా ||

5. - శ | పా సని ని దశ || ర మ పా దశ | మ గ రిగ గా ||
- ఉం | చే - - రి - || రా - - - - | ము దొ క - యు ||

గౌ | - - ముగంస || రి | - - గంసని || సౌ | - - - ||
 - | - - - - - || - | - - - - - || - | - - - - - ||

ఆ. వ. - ర | ని సౌ రి సి రని చ || ర ని సౌ | ని సౌ చ ||
 - చం | ద మా - - - - - || ర్మం - - | ద మ ర్మీ ||

2. - గ | మ వ రని సరప || ర ని సౌ | ని సం రి ||
 - చం | ద మా - - - - - || ర్మం - | ద | మ - - ర్మీ ||

స రి | సి స ద ని || ప ర | మ ప గ మ ||
 మం - | త ల ము న || చె ల | గు మ - - ||

8. - గ | మ వ రని సరప || ర ని సౌ | ని సం రి ||
 - చం | ద మా - - - - - || ర్మం - | ద | మ - - ర్మీ ||

రి గ మూ | గ రి సౌ సి స || గ రి సని | ర స రి సి స రప మ ||
 మం - - | త - - ము న || చె - - - | త - గు - మ - - - ||

గ మ ప | పా సని ని ద || ర మ హ రప | మ గం గ ర గా ||
 - - ఉం | తే - - డ - || ర్మం - - - - - ; ము ట్రో క - యు ||

గౌ | - - ముగంస || రి | - - గంసని || సౌ | - - - ||
 - | - - - - - || - | - - - - - || - | - - - - - ||

త. - వ | వ పా ర || ని స | ని ర చ మ ||
 - శా | మ సా రి || గు ఱ | ర హి తు రు ||

గ మ ప ర | వ ప మ గ గ ర సా || స ర గ మ | గ ర గ మ వ ||
 ర - - - | ర్మం - - - త్ర్మం - ర్ము || వ - - - | ర్మీ - స ము రు ||

2. - ని | దశాద || సనింస | ని దశావము ||
- శా | మసాది || సు - ఇ - | ర హాతుడు - ||

గముపద ; మ వగమురి గసా || సరిగము | గరిగముష ||
ధ - - - | రాలై - - - తులై - డు || స - - - | ర్యై - సముడు ||

1. - ద | నిసారీసనిదనిశ || ద నిసా | నిసా శ ||
- కై | మక - - రు - య - || శ్యై - - | గరాజ ||

2. - గ | మచరనిసరవ || ర నిసా | ని సరిం ||
- కై | మక - రు - డు - || శ్యై - గ | రా - - జ ||

8. - గ | మచరనిసరవ || ర నిసా | ని సరిం ||
- కై | మక - రు - డు - || శ్యై - గ | రా - - జ ||

ంగము | గంగా సస || గంసని | దని ం సనిదవము ||
చి - - | త్ర - హాతుడు || అ - గ - | ము - నిం - - - డి - ||

గమువ | పాసనినిద || దమ పాదవ | మ గాగర్గా ||
- - ఉం | దై - - డి - || రా - - - - | ము దొక - డు ||

గా | - - మగర్గస || థ | - - గర్గసని || పా | - - - ఘ
- | - - - - - || - | - - - - - || - | - - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రుతి కీర్తనమునందు "పరమాత్మ నిన్న సేవించటకై హానుమంతుడై నాదట.
అది జేముడు నీనేవ చేయబడై లక్ష్మీలుడై నాదట దేవశాందరును వానరులై నిన్న కొరిలి
నారట. మహార్షి వచ్చిపుడు నీకు పురోహితుడై నాదట రామపంచ్రా ! నాకెంతరాని, ఎంతపోనీ
నీనేవయందు లగ్నమనస్కారానై నేను అన్యము కోరసు." అని శాంగరాజస్వామి శ్రీరామ
చంద్రునికి విన్నవించుకొనుచున్నారు.

పూరికాంటోకి - అది

ప. ఎంతరాని తన కెంతపోనీ నీ తెంత విధవణాల శ్రీరామ !	॥౧౬॥
అ. ప. అంతకారి నీచెంత చేరి హానుమంతుడై కొలవలేదా !	॥౧౭॥
చ. జేముడు ఇన్నసిః ఖూముడు లక్ష్మీడివేషిష్టై కొండ నలేదా !	॥౧౮॥
2. ఇష్టుడు వొని వచ్చిష్టుడు గొస్సి వచ్చిష్టుడు హాతుడు కాలేదా !	॥౧౯॥
3. నరవర నీకై సుర గణమను వానరులై కొలవలేదా !	॥౨౦॥
4. అగమోక్తమగు నీగుణనూల శ్రీశాంగరాజ పాడలేదా !	॥౨౧॥

1. -- వదనీదనిసా | -- నిస్త | దనిదా ||
 -- ఎం - - - తరా | -- నీ - | - తన ||

2. నిదచమ పదనీదనిసా | సదరనిసారీస్త | సదనిదా ||
 - - - - ఎం - - - తరా | -- నీఇ - - - | - - తన ||

3. నిదచమ పదనీదని సరీగము | గరీసాదనిసారీస్త |
 - - - - ఎం - - - తరా - - - | - - - నీ - - - |

సదనిదనిసన్ ||
 - - తన - - - ||

నిదచమ పాదవ పదనిస్త | నీ - - | దానిదపాదవ ||
 - - - - కె - తపో - - - | - - - | నీ - - - - - ||

మాగమపామప | దానిదపా | మగగి ||
 - చెం - తవి - | దు - - వ | జొ - - - ||

పా - - - పద | నీసరీసోని | దానిసదనిపా ||
 ఉ - - - అ - | దా - - - - - | మా - - - - - ||

దపమాగమపామప | దానిదపా | మగగి ||
 నీ - - చెం - తవి - | దు - - వ | జొ - - - ||

పా - - - ఈగమప | దనిసరీగమగరీ | పా - నిదనిసన్ ||
 - - - - అ - - - | దా - - - - - - - | మా - - - - - - - ||

నిదచమ పదనీదనిసా | సనిసా | - - - - ||
 - - - - ఎం - - - తరా | - - నీ | - - - - ||

అ. వ. -- దని సా ని స | రీ రీ | రి సని స ||

-- అం - త చా - | - రి | - - - - ||

ం గ స మ గ గ మ రీ రి గ ః | సా - ని దని సూ | - ద ని చా ||
ని - చెం - - త - - చే - - | - - - 8 - - | - - హ ను ||

-- చ ద ప ద ప మ మా ర చ | చా - - | దని దని సా ||
-- మం - - తు - - దై - | - - - | కొ - లు - - ||

ని స రీ సా | రి స ని సని చా | చా ని ద పా ర చ | మ ప ద ని సని ||
చ - - లే - - - - - | - - - - - | - - ర - - - ||

ని ద ప మ ద ని సా | ని ద ని సా | ని స రీ రీ | రి సని స ||
- - - - అం - త - - చా - - | - - - రి | - - - - - ||

ం గ స మ గ గ మ రీ రి గ ః | సా - ని ద ని సా | స ద ని చా ||
ని - చెం - - త - - చే - - | - - - 8 - - - - | - - హ ను ||

-- చ ద ప ద ప మ మా ర చ | చా - - | దని దని సా ||
-- మం - - తు - - దై - | - - - | కొ - లు - - ||

ని స రీ సా | రి స ని సని చా | చా ని ద పా ర చ | మ ప ద ని సని ||
చ - - లే - - - - - | - - - - - | - - చా - - - ||

ని ద ప మ ద ని సా | సని సా | - - - - ||
- - - - ఎం - - - త చా | - - ని | - - - - ||

చ. -- పా - స పా | - - దని చ | దని సా ||
-- రీ - ముతు | - - రి - తు | - రి రి ||

సా ని రీ స సని | చా ని స దని సా | ని చా వ మవ ||
 - భూ - ముదు - | ల - - - - - | త్క్రై - - ఇ - ||

2. ర సి సా - స సా రి స | ని దని స | - రి రి స ||
 - - శే - ముదు - - | - - ఇ తు | - ని ఇ - ||

రి గ స మూ గొ గొ రీ సా | ని రి స ని | చా ని స దని సా ||
 - - భూ - - ము - దు | ల - - - | త్క్రై - - ఇ - - ||

ని చా మవ దవ దవ మవ దవ | చా - - | దని దని సా ||
 - - - వే - - - షి - - ట్లై - | - - - | కొ - య - - ||

ని స రి సా రి స ని సని చా | చా ని ద పా దవ | దవ దని సని ||
 వ - - శే - - - - - | - - - - - | - - ద - - - ||

ని దవ మవ దని దని సా | సని సా | - - - - ||
 - - - - ఎం - - - త రా | - - ని | - - - - ||

అపకారిక :

ఈ క్రమమనందు ఉదుకవటి చిన్న ప్రాణియు శ్రీరామచంద్రుడి సేవచేయు
టకు ఈ క్రికొలది ప్రయత్నించుమండగా. రామవంద్రుడు దానిని చేపులలోనికి తీసుకొని విషు
నిమిరి ముట్ట చేసిన విషయమును చెప్పుకొనుచూ “నేను పరదేశిని, నాగాని శాపవే ! సికు శిథ్య
లైన వారియందు శత్రువులు, మిత్రులు అను భేదములు చూపసివాడవుగదా ! ఈ పరమపాపనా!
ఎందుకు నాయందు నిర్దయ ?” అని శాయగరాజస్వామి శ్రీరామచంద్రుని ప్రార్థించుచూరు.

హరికాంతోఽి – అది

ప. ఎందుకు నిర్దయ ఎవరున్నారురా !	॥ఎం॥
అ. ప. ఇందుని భానన ఇనకుం చందన !	॥ఎం॥
ప. పరమపాపన పరిమాపఫున !	॥ఎం॥
2. నేపదేశి శాపవే గాసి !	॥ఎం॥
8. ఉదుకథ క్రిగని ఉప్పుతల్లగ లేదా !	॥ఎం॥
4. శత్రుల మిత్రుల సమమగ అంచే ని !	॥ఎం॥
5. దరణో నికై శాయగరాజుపై !	॥ఎం॥

5. -- పా - ద నిద | నివచా | - ని చా ||
-- ఎం - దు కు - | - - ని | - ర్ష్య ||

-- దని సి సని | చా దని | నిదదశ ||
-- ఎవరు - - | న్నా - - | రు - - - ||

6. వమ పా - ద నిద | నివచా | - ని చా ||
-- ఎం - దు కు - | - - ని | - ర్ష్య ||

-- దని సి సకని | ద నిదని స | చసనిదశ ||
-- ఎవరు - - - | న్నా - - - - | రు - - - - ||

8. వమ పా - ద నిద | నివ చా పద నిదా - | రని చా ||
-- ఎం - దు కు - | - - ని - - - - | - ర్ష్య ||

-- దని స్తిగ్తి సని | ద నిదని స | చసనిదశ ||
-- ఎవరు - - - - | న్నా - - - - | రు - - - - ||

4. వమ పా - ద దని సని | నిద రచా పద నిదా - | రని చా ||
చా - ఎం - దు కు - - - | - - - - ని - - - - | - ర్ష్య ||

-- దస సంగ్తి సా - నీ | ద ని స పద ని స | ం స సని నిద దశ ||
-- ఎవరు - - - - - | న్నా - - - - - | రు - - - - - ||

దవము పా - ద నిద | నివచా | - ని చా ||
చా - - ఎం - దు - కు | - - ని | - ర్ష్య ||

- - - - నిద వము | చా పద పా | - - - - ||
- - - - - - - | - - - - - | - - - - - ||

అ. చ. -- వమునిదనిసా | సా సనిదని | సని సా ||
-- ఇం - - - దుని . | రా - - - - | - న - నా ||

-- రీ ససా | నిదాని సా - ని | చానిసదనిపా ||
-- ఇనకు ఉ | చం - - - - - | ద - - న - - ||

వముపా - దనిద | నివదా | - ని రా ||
-- ఎం - దుకు - | - - ని | - ర్ధయ్య ||

- - - - - నిదవమ | పదావపా | - - - - ||
- - - - - - - | - - - - | - - - - ||

చ. -- పపాదని ద | దపమూ | - దపమూ - గ ||
-- పరమపా - | - - - | - వ - న - - ||

మూ - గమవదా | చా - ని సా - ని | చానిసదనిపా ||
- - వరిమళ | మ - - - - - | న - - - - - ||

వముపా - దనిద | నివదా | - ని దా ||
-- ఎం - దుకు - | - - ని | - ర్ధయ్య ||

2.(1) -- పా - మగ | గరిగమగ | గరిరిసా ||
-- కే - పర | దే - - - - | - - - కి ||

-- సరెగరిగగమవ | దనిసా కనిదా | నిదపా సనిద ||
-- కా - - - - వవే - - | నా - - గా - - | - - - ని - - - ||

దపముపా - దనిద | నివదా | - ని దా ||
- - - - ఎం - దుకు - | - - ని | - ర్ధయ్య ||

2.(2) -- పా - మగ | గు వనినిదవ | మగగిసా ||
-- నే - వర | దే - - - - | - - - ॥

-- సగరగిగాగమహ | రనిసరిగమగిం | సాసనినిద ||
-- చా - - - చవే - - | నా - - - గా - - - | - స - - - ||

దవమహపా - దనిద | నివదా | - నిదా ||
- - - ఎం - దుకు - | - - ని | - ర్దయ ||

8. -- రపాదా - నిసా | సనినిద | దవమగ ||
-- ఉ - దు - తథ | క్రి - - - | - - గ - ||

మనిచానిససరిగిం | సససని | దవదవదవద ||
నియు - - - చృతి - - | - లగ - | - - తే - - - ||

పమమహపా - దనిద | నివదా | - నిదా ||
దా - - ఎం - దుకు - | - - ని | - ర్దయ ||

4. -- మనిదనిసా | సనినిద | దవదవదమా ||
-- శ - - త్రుల | మి - - - | త్రు - - - ల ||

- - వదానిసా | గు సరిసరిం | నిసనిదనిద ||
-- సమమగ | జా - - - - | చే - - ని - - ||

చమమహపా - దనిద | నివదా | - నిదా ||
- - - కెం - దుకు - | - - ని | - ర్దయ ||

5. -- సరిగమహదవిద | నినిసా - ని | సా - - ||
-- ధ - రథి ని - - - | - - మై - - | - - - ||

— చాదని సూసని చానిసు | దనిచామచదని ; సారని సూ ||
 — శ్యా— — — గ - రా - - | అ - - - - - - | కై - - - ||

నిదపమపూ - ర నిద | నిపదా | - నిచా ||
 న - - - కెం - దుకు - | - - వి | - ర్ధయ ||

అవకాశః :

ర్షి ర్తనమునందు “ శ్రీరామావణారమలన తాను పారించి లోకమునకు ఆదర్శు వంతమగు నడతను లోధించిన పరమార్థుని గుణవిశేషములను చెప్పును, ఒకేమాట, ఒకేహాణము కలిగి ఏకపాఠ్యప్రతుడైన శ్రీరామంద్రుని ఆరాధించినకో స్థిరమగు చిత్తమును గలిగి దేవకాత్మ్యమును పొంది చిరంకీపులగుదురు గడా ! భూమియందు వెలసిన దేవుని ఆరాధించుటయే ముక్కి సాధనమని” తన మనస్సునకు శాంగరాజుస్థామి చెప్పుకొనుచున్నారు.

పారికాంప్తోళి — రూపకం

ప. ఒకమాట ఒకబాణము ఒకపాఠ్యప్రతుడే మనసా !

॥६॥

అ. ప. ఒకవిత్తము కలవాడే ఒకనాడును మరిపకవే !

॥७॥

ప. చిరణవిత్యము నిర్జర వరసొఖ్య చెఱసంగునె

ధరఖరగే దేవుడే శాంగరాజునుతుడే !

॥८॥

ప. దవ | చానిద || రవ | రసనిదవ ||
ఒక | మా - ట || ఒక | చా - - ఇము ||

మగ | మా పా || మవ | రనిసానిదవము ||
ఒక | వ త్తిను || ప్రతు | దే - - మనసా - ||

2. దవ | రనిసిసనిద || దవ | రసనిదవ ||
ఒక | మా - - - ట || ఒక | చా - - ఇము ||

మగ | మా పా || మవదని | సానిదవము ||
ఒక | వ త్తిను || ప్రతు - | దేమనసా - ||

3. దవ | రనిసాతిసనిద || దవ | రసనిదవ ||
ఒక | మా - - - - ట || ఒక | చా - - ఇము ||

మగ | మా పా || మవదని | సానిదవము ||
ఒక | వ త్తిను || ప్రతు - | దేమనసా - ||

రవ | చానిద || పా | - - - - ||
ఒక | మా - - || ట | - - - - ||

అ. ప. నిద | నిసిసి || నిద | నిసా ||
ఒక | చిత్తము || కం | వా దే ||

- - | - - నిదవము || రని | సిసిసి ||
- - | - - - - - || ఒక | నా - టుము ||

విశిసా | ననిచానిదవము ||
మ - య | వ - కు వే - - - ||

3. నిద | ని సస్ || నిద | ని సా ||
శక | చిత్తము || కం | వా దే ||

దనిసా | శిగు గరీ || సరిచని | దనిసా నివచము ||
శ - క | నా - - దుము || మ - రు - | వ - కు చే - - - ||
దచ | దా నిద || పా | - - - - ||
శక | మూ - - || టు | - - - - ||

4. వచ | పా దనిసా || నిద | నిసస్నిదచము ||
చిర | తీవి - - || త్వయు | ని - - - ర్జుర ||

దచ | నిదన ని || దనిసా | నిదపా ||
వర | పూ - ఖ్యము || సం - - | - గు సె ||

నిద | నినిసా || సనిదా | ని సా || - - | - - నిదచము ||
ధర | ధర గే || దే - - | తుచే || - - | - - - - - ||

2. నిధ | నినిసా || సనిదా | ని సా ||
ధర | ధర గే || దే - - | తుచు ||

దని | సం చి సు || నిరీసా | సనిదా నిదచము ||
శ్యా - | గరా - ఇ || మ - తు | - - - దే - - - ||

3. నిద | నినిసా || సనిదా | ని సా ||
ధర | ధర గే || దే - - | తుచు ||

దనిసా | శిగు గరీ || సరిసని | దనిసా నిదచము ||
శ్యా - - | గ - రా - ఇ || మ - తు - | - - - దే - - - ||
దచ | దా నిద || పా | - - - - ||
శక | మూ - - || టు | - - - - ||

అవకాశిక :

“నో హృదయ మను మందిరమునకు పరిషుల ల్రోచే పట్టాదికారిని, పరమార్దముగు వసిష్టుని మధుమ ననుసరించువానిని, శతమన్ముద శావణ్యరూపుని కనిశరముతో తని తోడికే ట మనసా !” అని తన మనసునే ప్రార్థించుచూ శ్రీశామచంద్రుని యంతు తనకు గంభీరిని అనురాగమును క్యాగరాణస్యామి చెప్పుకొనుచున్నారు.

పారి కాంటోకి – అది

ప. తని తోడితేవే నోమనసా ! ఎఱి

అ. ప. కనిశరములైతో కనిశర మిడి చిర
కాలము సుఖమనుభవించ వేగమే ! ఎఱి

చ. పరిషుల ల్రోచే పట్టాదికారిని
పరమార్దమత పసిష్టామనసారిని
ద్వ్యక్తి నిర్మిత శత శంఖరారిని
ధరీణ క్యాగరాణ హృచ్ఛారిని ! ఎఱి

1. --- శద పా - రని | నిదదవ | మగ గెగొ ||
 -- చనితో - - - | ది - - - | తే - - - - ||

 మా - - - మా | పా పా | పా పా ||
 వే - - - కు | మన | సా - - ||
2. --- శద పా - రని | నిదదవ | మగ గెగొ ||
 -- చనితో - - - | ది - - - | తే - - - - ||

 మా - - - చమ | పా దా | నిదదవ ||
 వే - - - కు - | మన | సా - - - ||
3. శమశద చానిద చానిర | నిదదవ | మగ గెగొ ||
 -- చనితో - - - - - | ది - - - | తే - - - - ||

 మా - - - మా | శద చా - ని | సా నిర ||
 వే - - - కు | మన - - | సా - - ||
4. శమశద చానిద చానిర | నిదదవ | మగ గెగొ ||
 -- చనితో - - - - - | ది - - - | తే - - - - ||

 మా - - - చస | - సిరని | చానిద పారచ ||
 వే - - - కు - | - మన - | సా - - - - ||
5. మాశద రవచానిససని | చానిద పారవ | శమగాగెగొ ||
 - చనితో - - - - - | ది - - - - - | తే - - - - - ||

 మా - - - చస | - సిరిదని | చానిద పారవ ||
 వే - - - కు - | - మన - | సా - - - - - ||

8. మావదవ దనీదనిశా | సనికసనిదశా | చమగాగరిగా ||
- చనితో - - - - | ద - - - - | తే - - - - ||

మా - - - చమశా | చదనిసంగ | రిసనిదరిసనిద ||
వే - - - ఉ - - | - - మ - - - | న - - - సా - - - ||

చమగమవదద చసని | నిదదవ | చమగాగరిగా ||
- - - - చనితో - - - | ద - - - | తే - - - - - ||

మా - - - - చమ | శా - - | - - - - ||
వే - - - - - | - - - | - - - - ||

9. వ. - - రచదానిదా | దానీ | సా - - ||
- - క - నికర | ముష్టి - | తో - - ||

సా - - - దా - ని | సా - - | రనిదనిరనిదని ||
ఉ - - - ఉ - - | - - - | - - - - - - - - - ||

2. దవమనిదానిశా | దానీ | సా - - ||
- - - కనికర | ముష్టి - | తో - - ||

సా రికిససా - ని | సనినిద | దవదవమా ||
- కనికర - - | మి - ది - | చి - ర - - - ||

8. పానిదానిశా | దానీ | సా - - ||
- కనికర | ముష్టి - | తో - - ||

సా రికిససా - ని | దనిదనిశా | సనినిదమహవతు ||
- కనికర - - | మి - ది - - | చి - - - ర - - - ||

4. మా - ని - చా - ని - పా - | చా - ని | సా - సంగీత ||
 - క - ని - క - ర - | ము - | తో - - - ||

ఉథి పాంక్రిస సా - ని | దని సంగీత సి సి | సని ని దంస నిర ||
 - - - క ని క ర - - | మి - - - ద - - - | చ - - - ర - - - ||

5. వమగమని - చా - ని - పా - | చా - ని సా | ని సంగమగ ||
 - - - క - ని - క - ర - | ము - - - | తో - - - - ||

6. గం సా ని - చా - ని - పా - | చా ని | సా - - ||
 - - - క - ని - క - ర - | ము - | తో - - ||

ం తో క సా - ని | దని దని సా | సా - దని ద ||
 - - క ని క ర - - | మి - ద - - | చ - - ర - - ||

చా ని సంగీత సా | సా - రని ద | ద ని ద ని సా ||
 - చా - - - అ ము | సు - - అ - | ము - ను - - ||

వి ని క క గం సం సం స న న న | ని ద ని ద న ద న ||
 - - - క - - - - - విం - - - | - - - - వ - - - ||

ని ని ద ద ద మగ ||
 శ - - - గ - ము - ||

7. - - వరణి దచిద | పా - - | పా ని ద ||
 - - వరణి య - - | తో - - | దే - - ||

ప్రభు - పూజ | మగ మగ | ప్రగమగ మగ ||
 - - చ - ష్ట్రీ | ర - - - - | య - - - ని ||

2. -- మ వ మ వ ర ప | చా - - | చా సి ద పా ద ప ||
-- ప తి - తు ల - | త్రో - - | చే - - - - - ||

మ గ మా - మా చ | మ గ గ ర గ | ర గ మ గ మా ||
- - చ - ట్టా థి | చా - - - - | రు - - - ని ||

3. -- ప సా స ద సి - | చా సి ద పా ద ప | స ని ని ర క ప మ గ ||
-- ప తి తు - ఱ - | త్రో - - - - - | చే - - - - - - ||

మా మ గా మా చ | మ గ గ ర గ | ర గ మ గ మా ||
- - చ - ట్టా థి | కా - - - - | రు - - - ని ||

-- ప సా స స రి చా | ర సి ద సా | రి స స ని ని ద ద ప ||
-- ప తి తు ల - - | త్రో - - - - - | చే - - - - - - - ||

4. మా గ మ గ మ వ మ | వ ర ప సి ద | ద ప మ గ మా ||
- - చ - - ట్టా - - | థ - - చా - | - - రు - ని ||

-- ప ర ప ర సి ద | ద ప మ గ | గ ర సా ||
- - చ ర - మా - - | త్రు - మ - | త - చ ||

-- సా రి గ | మా పా - మ | చ ప పా ||
- - చ - ట్టా | మ పా - - | - ర ని ||

-- చ ద ని ర ని ర | పా చా - న | స ని సా ||
- - ర్యు చ - చి - ఱ | క్లి త - - | - శ క ||

5. -- న ప తి పి ర స స ని | ద ని ద ని సా | స ని ద ప ||
- - తం - - - ఱ - - | చా - - - - | రి - - - ||

3. మా స సని శి స సని | ద ని స ర గ ర శి స | స ని ని ద శి స ని ర ||
 ని 70 - - - 0 - | రా - - - - - | థ - - - - - ||
8. చ మ గ మ స స ని శి స సని | ద ని స ర గ ర శి స | స ని ని ద శి స ని ర ||
 ని - - 70 - - - 0 - | రా - - - - - | థ - - - న - - - ||
4. ని చ చా స ని కి స పా | స ని ని ద | ద ని ద ని పా ||
 - - - ధ - రి ఱ చ్యా | - - గ - | రా - - - - ||
1. ని స కి పా - - స ని చా | పా ని ద పా | మ గ మా ||
 అ - - హృ - - - - - | - చ్యా - - | - ర న ||
2. - - క గ ర శి స శి స ని స ని | న ద ని ద ద ప త వ |
 - - హృ - - - - - - - | - - - - - - - | - - - - - - - ||
- స ని ని ద ద ప త మ ||
 - - - - - 0 - ||
- మా ప ద పా - ద ని | ని ద ద వ | మ గ గ ర గా ||
 ని చ ని తో - - - | ఔ - - - | తే - - - - ||
- మా - - - మా | పా పా | పా పా ||
 తే - - - ల | మ న | పా - - ||

అపకారిక :

శ్రుతి క్రమమనందు “దినమణి వంశమున ఇన్నించి దీనులను రక్షించుటకు బద్దకంకసుక
పైన ఉమామంద్రా! నమ్మికాపాదువు.. సీవు నమ్మి రక్షించి కాపాడటన్ను, నమ్మి కాదిది
పారెవదు ?” అని శాఖగురాజస్వామి శ్రీరామచంద్రుని క్రీమచన్నారు.

పూరి కాంటోకీ – అది

ప. దినమణివంశ కిలక లాపణ్య దీన కరణ్య ! ॥५॥

అ. ప. మనవిని కాగుగ మదిని తలంచుచు
చన్నున సేలు చాలుగా జాలు ! ॥६॥

చ. శర్వునికా నను సంరక్షించును
గర్వము తేల గామవా రెవరే
నిర్వికారగుణ నిర్మల కరదృఢ
పర్వత శాఖగురాజ సర్వస్వమౌ ! ॥७॥

5. -- ని చా పమగ | రి గమగ | రి సి ని ||
 -- రి న మ ణ - | వం - - - | - - శ - ||

సా న రి గ మా | గ రి స రి గ | - రి గ మ ||
 - రి ఱ క లా | వ - - - - | - - ణ్ణ - ||

2. వదని చా పమగ | రి గ మ వదని రస | మగ గరి పమగర ||
 -- రి న మ ణ - | వం - - - - - | - - - - శ - - - ||

సా న రి గ మా | గ రి స రి గ | - రి గ మ ||
 - రి ఱ క లా | వ - - - - | - - ణ్ణ - ||

వద పా - దని ర పా | మగ గరి | పమగర ||
 - రి - - - న శ | ర - - - | - - - - ||

సా - - - - - | సి స రి గ | మ వదని ||
 ణ్ణ - - - - - | - - - - | - - - - ||

8. వదని చా పమగ | స రి గ మ వదని ర | పమగరి పమగర ||
 -- రి న మ ణ - | వం - - - - - | - - - - శ - - - ||

సా న రి గ మా | గ రి స రి గ | - రి గ మ ||
 - రి ఱ క లా | వ - - - - | - - ణ్ణ - ||

వద పా - దని ర పా | మగ గరి | పమగర ||
 - రి - - - న శ | ర - - - | - - - - ||

సా - - రి ఱ రి స రి గ మ వ | రని స రి గ మ గరి | వని ర పమ వదని ||
 ణ్ణ - - - - - - - - | - - - - - - - | - - - - - - - - ||

సా సా - ని చా వరచుగా | ఒగుగ | ఓం నసి ||
 - ఇ - - నమ - - - ణ | మం - - - | - - ఈ - ||

సా - - - - | - - - - | - - - - ||
 - - - - - | - - - - | - - - - ||

అ. చ. - - వము పా రసి | సా చా - ని | సని సా ||
 - - ము - నవిసి | చా - - - | - గుగా ||

2. - - వము పా రసి | సా చా - ని | సని రససి ||
 - - ము - నవిసి | చా - - - | - గుగా - - ||

3. దచుమా వము పా రసి | సా - ఇ సని రవి | సా సని సా ||
 - - - ము - నవిని | చా - - - - - | - గు - గా ||

- - సగింగా - మగా | ఇ ఇ సా | - ఇ గా ||
 - - ము - - ది - ని ఈ | యం - - | - చుచూ ||

- - కీ - సా - సా సం ని | చా ని సదని పా | చా - ని సా ||
 - - చ - ను - తు న - - | సే - - - - - | య - - - - ||

పా ని చా వముగ | గరిగా మచ | వము పా రని ||
 - చా - యగ - | చా - - - - | య - - - - ||

పా సా - ని చా వరచుగా | ఒగుగ | ఓం నసి ||
 - ఇ - - నమ - - - ణ | మం - - - | - - ఈ - ||

త. - - పా - వపా | పా పా - ర | ని రపా ||
 - - ఈ - ర్యువి | మచ - - | - నమ ||

-- మచ్చా శవశమాగ | గరిగా | మా పా ||
-- నం - - - ర - - - | & 0 - - | చ ను ||

-- ని చా వమా | గా మగరిగరి | సా సని సా ||
-- గ - ర్యము | లే - - - - | - ల - నే ||

-- శనరిగమా | గరిశరిగా | రిరి ||
-- గా - - చువా | రె - - - - | - వరే ||

-- శమపాద సి | సా చా - ని | సనిదసి ||
-- ని - - ర్యికా | రా - - - - | - గుణ - - ||

2. దవమా శమపాద సి | సా - రి కనిదని | సా సని సా ||
-- - ని - - ర్యికా | ర - - - - - | - గు - ఱ ||

-- కగరిగా - మగా | రిరి సా | - రిగా ||
-- ని - - - రక్తం | క - ర | - రక్త ||

-- రి - సా - సా సం సి | చానికనిదనిపా | చా - ని సా ||
-- చ - - - రక్తం - - | శ్యా - - - - - | గ - - - ||

-- ని చా శమగ | గరిగా మవ | శమపాదని ||
-- రా - ః న - | ర్యా - - - - | స్యా - - మా - ||

సా సా - ని చా శదశమగ | రిగమగ | రిరిసని ||
-- రి - - నమ - - - లే | వం - - - - | - - శ - ||

సా - - - - - | - - - - | - - - - - ||
- - - - - - - | - - - - - | - - - - - ||

అపకారిక :

ఈ క్రమమనందు “పిపీలికాది బ్రహ్మార్గంతముగం సమస్త చరాచరములయందు నిండియన్న ట పరశత్క్యమా నన్న బ్రోవరాదా । లోకమనందరి వారివలె కన్న శాఖల, అనగా దొరికిన చోటులలో అప్పులు చేయక, తప్పువసులుచేయక, సియందే ఉగ్నమనస్కాఢనైయున్న వాడను గడా” అని అయ్యవారు ప్రామంద్రునికి విన్న వించు ఓసుచున్నారు.

దీనికి కొండరు వేరొక అర్థము చెప్పుచున్నారు. కన్న శాఖ అనగా ‘పుట్టిన ఫలమగు ప్రీప్సురూపములయందు తప్పులు చేయక’ అని అర్థమును చెప్పుచున్నారు. ఇది న్యాయము కాదు. ఏలననగా కన్న శాఖ అనగా చూచినచోట అను అర్థమున దక్కిపాది ప్రాంతములయందరి తెలుగు వారు నేటికిని వాయుకొనుచున్నారు. చూచినచోటులలో బుఱగ్గస్తురనుగాక అని అయ్యవారు అధిప్రాయపడి రసుకొనుట న్యాయముని తోచున్నది.

పారి కొంటోణి – రూపకం

- ప. రామ నన్నబ్రోవరా చేమణి లోకాధి ! ॥౩॥
- అ. ప. చీమలో బ్రహ్మాలో ఇవకేవాయులలో
ప్రేమమిర పెంగుచుండే లిడదు వహించిన సీకా ! ॥౪॥
- ప. మెప్పులక్కె కన్న శాఖ నప్పు ఒడక విఱ్పిగి
తప్పువసులు లేక యుండే క్యాగరాణవినుక సీకా ! ॥౫॥

3. - గ | మగా గ || గ గంస | ఓగా - ||
 - రా | మనస్సు || త్రో - - - | వరా - ||
4. - గమ | పావమగ గమ | గ గంస | ఓగా - ||
 - రా - | మన - - - స్సు - | త్రో - - - | వరా - ||
5. గమవద | మనవమగ గమ || గ గంస | ఓగా - ||
రా-మా- | -న- - - స్సు - || త్రో - - - | వరా - ||
6. గమశా | దమశమగ గమ || గ గంస | ఓగా - ||
రా-మా- | -న- - - స్సు - || త్రో - - - | వరా - ||
7. గమవద | నిసనిదరవమగ || గ గంస | ఓగా - ||
రా-మా- | -న- - - స్సు - || త్రో - - - | వరా - ||
8. గమశా | సదనిదదవమగ || గ గంస | ఓగా - ||
రా-మా- | -న- - - స్సు - || త్రో - - - | వరా - ||
9. గమగ | మిగమగమ || వదనిసి | -నిదవమగం ||
చే- - - | మతో - - - || తో - - - | -రా- | థ- - - ||
10. గమశా | సదనిదదవమగ || గ గంస | ఓగా - ||
రా-మా- | -న- - - స్సు - || త్రో - - - | వరా - ||
11. గమవద | నిసనిదరవమగ || మగంస | ఓగా - ||
రా-మా- | -న- - - స్సు - || త్రో - - - | వరా - ||
12. మగగం | పానిదదవమగ || మగగం | పానిదవమగం ||
చే- - - | మతో - - - || తో - - - | -రా- | థ- - - ||

గ మ శా రీ స్ | స స సి ని ద ర చ మ గ || మ గ రి న | థ గా - ||
రా - మ - - | - - - న - - - న్న - || త్రో - - - | వ రా - ||

మ గ రి న | థ - - || పూ | - - - - ||
- - - - | - - - - || - | - - - - ||

అ. వ. - స | స స స ని ద ని చ || ద ని సా | ని సా - ||
- చీ | మ లో - - - - - || త్రో - - | హృత్రో - ||

2. - ర | ని రీ స ని ద ని చ || ద ని సా | ని సా - ||
- చీ | మ లో - - - - - || త్రో - - | హృత్రో - ||

3. - గ | మ చ ర ని స ద చ || ద ని సా | ని ని స రీ రీ ||
- చీ | మ లో - - - - - || త్రో - - | హృత్రో - - - - ||

స స | రీ గ మ గ గ రీ సా || ద ని సా | ని ర పా ||
క క | కే - - - - - క || వా - - - | దు ఱ ఱో ||

4. - గ | మ చ ర ని స ద చ || ద ని సా | ని ని స రీ రీ ||
- చీ | మ లో - - - - - || త్రో - - | హృత్రో - - - - ||

స స | రీ గ మ గ గ రీ సా || ద ని సా రీ స | ని ద పా ని ద ||
క క | కే - - - - - క || వా - - - - | దు ఱ ఱో - - - ||

- మ గ | మ పా ర || వి ర | ని సా రీ ||
- త్రే - | మ మీ ర || పె లు | గు యం చె ||

గ రీ సా | రీ స సి స ని చా || వి ర పా | ద ప మ ద చ మ గ రీ ||
థ - య | దు - వ హిం - - || చి - న | సి - - - క - - - H

గ మ పా రి సీ | న స ని ని ద ద వ మ గ || మ గ రి స | థ గా - ||
రా - మ - - | - - - న - - - న్న - || త్రో - - - | వ రా - ||

మ గ రి స | థ - - || పా | - - - - ||
- - - - | - - - || - | - - - - ||

7. - శ | శ శ శ ద || ని ద | శ శ శ మ గ గ ర ||
- మె | చ్చ ఉ కై - || క - | న్న శా - - - శు - ||

గ మ వ ద | శ శ శ మ గ గ ర || శ రి గ మ | గ రి గ మ పా శ ||
శ - - - | చ్చ వ - ద - క - || ని - - - | శ్ర - శీ - - గ ||

- ని | శ శ శ ని ద ని శ || ర ని పా | ని పా సీ ||
- క | చ్చ వ - - ను - లు - || శే - - | క యుం శే ||

8. - ర | ని పా రి స ని ద ని శ || ద ని పా | ని పా సీ ||
- క | చ్చ వ - - ను - లు - || శే - - | క యుం శే ||

9. - గ | మ శ ద ని క శ ద వ || ద ని పా | ని ని స రి రి ||
- క | చ్చ వ - ను - లు - || శే - - | క యుం - - శే ||

గ రి పా | రి న సీ న ని చా || ని ద పా | ద శ మ ద శ మ గ ర ||
శ్రీ - - | గ - రా - - క || ను - క | సీ - - శా - - - - ||

గ మ పా రి సీ | న స ని ని ద ద వ మ గ || మ గ రి స | థ గా - ||
రా - మ - - | - - - న - - - న్న - || త్రో - - - | వ రా - ||

మ గ రి స | థ - - || పా | - - - - ||
- - - - | - - - || - | - - - - ||

అపకారిక :

త్రు కి ర్తనమునంటు 'పనమారియును మహానుశాస్త్రము, నిష్టాముష్టును; రామరిపు మశుదును ఆగు నిన్న తెలిసికొని పొగడుచూ లాలి లాలి యని యూచేరా' అని క్యాగరాజ శ్వామి వరమాత్ముని తత్త్వమును గానము చేయుచున్నారు.

ఇది దివ్యానామ సంకి ర్తనములయందిదగు నౌకరచన.

పూరికాంటోకి - ఆది

ప.	లాలి లాలి యని యూచేరా మన మారి మారిమితో ఫాచేరా !	॥౭౨॥
ప.	దేవ దేవయని లిలిచేరా మహాను రావ రావమున రలిచేరా !	॥౭౩॥
ప. १.	రామ రామ యని లలిచేరా ని స్కామ రామరిపున త రారా !	॥౭౪॥
ప.	కోం కోం నిను గొలిచేరా మాయా దారి దారి సర్పుంచేరా !	॥౭౫॥
ప.	రాజ రాజ యని తొగబెర్రా క్యాగ రాజ రాజ యని లైస్కేరా !	॥౭౬॥

ప. పా - మ పా చా | ర చ ని ద ర చ మ గ | మా - - ||
రా - రి రా - | 0 - - - - య - | ని - - ||

మ చదని సా సని | ర ని స ద ని వ | ని ద క చ మ గ గ రీ ||
యూ - చే - - - - | రా - - - - - | చ - - - న - - - ||

చ సా ని చా ని స ద ని పా | చ మ గ గ మ రీ | రి గా రి పా ||
మా - రి మా - - - - | 0 - - మ - - | రి - - - - ||

సా పా ని థ ని న రి గ మ వ | ద ని స రీ గ మ గ రీ | న ని ని త క చ వ మ ||
- - అ - - - - - | చే - - - - - | రా - - - - - - ||

ప. పా - మ పా చా | ర చ ని ద ర చ మ గ | మా - - ||
రా - రి రా - | య - - - - - | ని - - ||

మ చదని సా సని | ర ని స ద ని వ | ని ద క చ మ గ గ రీ ||
పా - గ - చే - - | రా - - - - - | రా - - - గ - - - ||

చ సా ని చా ని స ద ని పా | చ మ గ గ మ రీ | రి గా రి పా ||
రా - రి రా - - - - - | 0 - - య - - | ని - - - ||

సా పా ని థ ని న రి గ మ వ | ద ని స రీ గ మ గ రీ |
- - మ్యె - - - - - - | 0 - - - రి - - - - - ||

న ని ని త క చ వ మ ||

రా - - - - - - - - - ||

॥१३॥

అప్పారిక : :

శ్రీ ! క్రమమనందు వై శాఖోత్సమమనందు గరుడవాహనా రూధుషై శశిన కంచి వరదుని వై క్రమమ కొనియాదుచు "పనకాదిమునులు ప్రశ్నాది సురలు పొగడుచూ, నీ వై క్రమమను కొనియాదుచున్నారు. శంఖివరదా ! వన్ను నుగ్రహించవే క్యాగరాజవరదా !" అని ఆయ్యవారు క్రించుచున్నారు. ఇది ఆయ్యవారి ! క్రసం సాహిత్యములను శేకరించి ముద్రించిన గ్రంథములయందు కాన వచ్చుటలేదు.

పారికాంభోగి - అది

ప. వినకాసుత వాహనుషై వెడలెను కాంచీవరదు !	ఏవి॥
అ. వ. వనకాసనాది సురలు సనకాది మునులు పొగడగ !	ఏవి॥
చ. సేర వై శాఖోత్సమున శశిన కరులురయించిరోయన వళిమ గో పుర్యరమున తరతరములకు వరక్యాగరాజవరదు వెడలెను !	ఏవి॥

5. దదనిసా కీసనిదపాపము | వదనిదదపమగు | రిగమగగరిసా ||
విన - శా - - - ను త - | వా - - - హ - | మ - - - లై ||

సన్నిధా స్తోసా నరిగము | పాదనిసస్తోసనిదపము ||
వె - దరెనుకాం - - - | - చి - - వ | ర - - టు - యు - ||

2. దనిసంగమగంసానిదపము | వదనిచదపమగు |
వినశా - - - - ను - త - | వా - - - హ - |

రిగమగగరిసా ||
ను - - - - లై ||

సన్నిధా స్తోసా నరిగము | వదనిసాపు | సన్నిధిసనిదపము ||
వె - దరెనుకాం - - - | - చి - - వ | ర - - టు - యు - ||

8. దనిసంగమగంసానిదపము | వదనిచదపమగు |
వినశా - - - - ను - త - | వా - - - హ - |

రిగమగగరిసా ||
ను - - - - లై ||

పాపరిసనిదనిసా నరిగము | వదనిసంగమగు |
వె ద - రె - - నుకాం - - - | - - చి - - - - - |

గంసానిదదపమ ||
చ - ర టు - యు - ||

రదనిసా సన్నిదపాపము | వదనిదదపమగు | రిగమగగరిసా ||
విన - శా - - - ను త - | వా - - - హ - | మ - - - - లై ||

ప - ధ - శ - ని - పా - - | - - - | - - - ||
వ - త - శ - మ - - | - - - | - - - ||

1. వ. దరనిపా దస్తిదపు | - వదనిద | నిశనిపా ||
వన - ణ - - వ - - | - నా - - ది | సుర - లు ||

సమగ్ర గ్రమగ్రిగ్రిగ్రిశసస | - వచానిపా |
స - న కా - - - - - ఆది | - మునులుపొ |

శనింసనిదపు ||
గ - - - ర - గ - ||

2. దదనిపా కనింససనిద | వమవదనిచా | నిశనిపా ||
వన - ణ - - - వ - - | - - నా - - ది | సుర - లు ||

సమగ్ర గ్రమగ్రిగ్రిగ్రిశసస | - వచానిపా ||
స - న కా - - - - - ఆది | - మునులుపొ ||

శనింసనిదపు ||
గ - - - ర - గ - ||

3. పదసిదనిపా సనింసిదసనిద | వమవదనిదని | పాసనిపా ||
వ - న ణ - - - - - వ | - - నా - - ది - | - సుర లు ||

సమగ్ర గ్రమగ్రిగ్రిగ్రిశసస | వ వచానిపా |
స - న కా - - - - - ది | - మునులుపొ |

శనింసనిదదపు ||
గ - - - ర - గ - ||

ర ర ని సా సస్ ని ర పా పమ | ప ర ని ర ద ప త గ | ర గ త గ గ ర ప ||
వి న - శ - - - మ త - | వా - - - హ - | మ - - - టై ||

స ని ఛా నీ పా - - | - - - | - - - ||
వ - త ల న - - | - - - | - - - ||

1. - ర పా చా - చా చా | - ప చా ని సా | స స ని ర ప మ ||
- సె ర టై - శా టో | - త్సు ప ము న | శ - త - ది న ||

- ని చా ప పా ప మ ద ప మ గ మా | - గ మా పా - |
- క రు ల ద యం - - - చి - రో | - య న ప - |

ద ని సా స స ని ద || ర చ
శ్రీ - మ గో - - - || - -

2. - ర పా చా - చా ప ర ని ద | ని ప చా ని సా | స స ని ద పా ని ద మా ||
- సె ర టై - శా టో - - - | - త్సు ప ము న | శ - త - ది - - - ||

- ని చా ప పా ప మ ద ప మ గ మా | - గ మా పా - | ద ని సా స స ని ద ||
- క రు ల ద యం - - - చి - రో | - య న ప - | శ్రీ - మ గో - - - ||

1. ర ప ర ని సా - ర స సి ర ప మా | - ప సి ర సీ | పా స ని సా ||
- - తు ర చ్యా - ర - - ము - న | - త ర త ర | ము ల - టు ||

స మ గా గా మ గ టి టి గ టి పా స స |
ప - ర చ్యా - - - గ - - - రా ||

- ప చా ని సా | స సి టి స ని ర ప మ ||
- ప ర మ రు | వె - త - ల - మ - ||

2. వదని రనిసాననింకదననిచ్చ | వమవనిదని | సాననిసా ||
శురచ్య - - ర - - - ము - - న | - - కరతర | ముల - టు ||

సమగ్గాగ్గామగ్గిక్కిగ్గిసాసస |
చ - ర చ్య - - గ - - - రాజ |

- చచ్చానిసా | సనింసనిదదచ ||
- వరదుదు | వె - ద - లె - ను - ||

దదణిసాననిదపాపమ | వదనిదదచమగ | రిగమగగరిసా ||
విన - శా - - - మత - | వా - - - వా - | సు - - - లై ||

సర్విధాసీసా - - | - - - | - - - ||
వె - ద లెమ - - | - - - | - - - ||

అవకాశిక :

శ్రీ కృష్ణమునయు 'ప్రార్థించినము వారిఁ దర్శనచిహ్నటు' రాని నిన్ను, కలపాత్రుడను, దుర్భాగిని, కొర్గెసర వేషిని యైన నేను వెదఱి చూడ గలనా ? నీదయకలుగవల్సాని' అని శాంగరాజస్వామి శ్రీరామవంద్రుని ప్రార్థించుచున్నారు. దీనిని కర్మాంగటక బోధిగ అని కొండరు ప్రాసియున్నారు. నిజమునకు సర్వాంగసుందరమగు వారి కాంభోజిరాగమే యిందు కసబలుచున్నది. మాగురువులు ఇట్లే చెప్పియున్నారు. ఓన్ని వక్ర సంచారములు, దాటు స్వరప్రయోగములు అవ్యాప్తచ్ఛాపట కనబడినంతలో స్వతంత్ర స్వరూపములు గల మేళక క్రతులు వేరు వేరు నామములతో చెప్పుట న్యాయముగాదు.

పారికాంభోజి లేక కర్మాంగ బోగ్ - 46

ప. నేనందు వెదయదూ వారి !

॥ నే ||

అ. ప. ఆ నాలు మోముల వాని మొఱనాంభించిరా నిను !

॥ నే ||

ప. కలపాత్రుడై దుష్టర్ష్యయుఖుడై వటమారు దుర్భాగియై
అంతో కొర్గెసరుల వేషియైన శాంగరాజస్వామికా నిను !

॥ నే ||

1. మా - గా ॥ గన్ | రిగమా | -- రగ్ ||
సే - సెందువెద | కురురా | -- హా ॥
2. మా - మగ్గగంగన్ | రిగమా | -- రగ్ ||
సే - సెందు - - వెద | కురురా | -- హా ॥
3. మా - పాము మగ్గా ॥ గన్ | రిగము రిగ్ | మా రిగమా రిగ్ ||
సే - - - సెం - - దువెద | కురురా - - | - - - - - ||
4. మా - పాము మగ్గా ॥ గన్ | రిగము రద్ | నిదనిదని రద్ ||
సే - - - సెం - - దువెద | కురురా - - | - - - - - హా ॥
5. రమరదము మగ్గా ॥ గన్ | రిగము రిన్ | నిధనివశా రిగ్ ||
సే - - - సెం - - దువెద | కురురా - - | - - - - - శ్రీహా ॥
6. మా రదము మగ్గగంగన్ | రిగము రద్ | నిసా నిదని రద్ ||
సే - - - సెం - - దువెద | కురురా - - | - - - - - శ్రీహా ॥
- మా రదము మగ్గా ॥ గన్ | రిగమా | పా - - ||
సే - - - సెం - - దువెద | కురురా | - - - ||
7. వదసిదరసినిసా | - - - | పా - నిదని రమ్ ||
అ - - - హా - - యగు | - - - | - - - - - - - ||
2. వదసిదరసినిసా | - - - వద్ | నిసా నిదని రమ్ ||
అ - - - హా - - యగు | - - - - - | - - - - - - - ||
3. వదసిదరసినిసా | వదనిసా వద్ | నిసా నిదని రమ్ ||
అ - - - హా - - యగు | - - - - - - - | రిగ్ - - - - - - - ||

4. వదనిదదనిసనిసా | రిగమగగంరిస్ | సనిదదవవమ్ ||
అ - - - నా - య - గు | - - - - - - - | - - - - - - - ||

5. వదనిదదనిసా సనిసా | - రిగమూ - గ్ | రిమగంసస్ ||
అ - - - నా - - లు - మో | - ముల వా - - | - - - - - ని ||

6. వదనిదదనిసనిసా | - రిగమశామ్ | గంరిమగం ||
అ - - - నా - లు - మో | - ముల వా - - | - ని మొ - - ||

సాసంనిసదని | వదమవదని | సా - నిదనిశద ||
ర అ - - లిం - | - - చి - - - | రా - ని - - నిము ||

మూవదమూమగగారిగప | రిగమూ | పొ - - ||
నే - - - నెం - - దుచెద | తుటురా | - - - ||

7. - ని చాపా - ర చమమగమా | వనిదనిసంనిస్ |
- తల పొ - తుకై - - - - | దు - - - - ము - - |

నిదపాచచమగ్ ||
- - రక్తయు - తు - ||

గంపమాగారిసా - ని ధఫు | ధా - ని నసి | సా - - ||
కై - పలమా - రు - - దు - | ర్మా - - - ని | కై - - ||

8. - ని చాపా - ద చమమగమా | వనిదనిసంనిస్ |
- తల పొ - తుకై - - - - | దు - - - - ము - - |

నిదపాచచమగ్ ||
- - రక్తయు - తు - ||

గ చ వ మా గా - రి ము గ రి న స | స ని న ని ధ వ ధ ని | సా న ని సా ||
డై - వ య మా - - - - - రు | దు - - - - - రా - | - పి - యై ||

1. వదనిదదనిసనిసా | - - - | సా - నిదనివము ||
ఇంలో - శ - - - క్రూ | - - - | - - - - - ||

2. వదనిదదనిసనిసా | - - వర | నిసానిదనివము ||
ఇంలో - శ - - - క్రూ | - - - - | - - - - - ||

3. వదనిదదనిసనిసా | వదనిసా వవర | నిసానిదనివము ||
ఇంలో - శ - - - క్రూ | - - - - - | - - - - - ||

4. వదనిదదనిసనిసా | రి గము గగించుసు | సనిదదవవము ||
ఇంలో - శ - - - క్రూ | - - - - - * - | - - - - - ||

5. వదదసనిదనిసా సనిసా | సా రి గమూ - గు | రి ము గింససు ||
ఇంలో - శ - - - - క్రూ | గ్రేసర వే - పి | యై - - - - న ||

6. వదనిదదనిసనిసా | సంగముపాము | గం రి ము గిం ||
ఇంలో - శ - - - క్రూ | గ్రేసర వే - - | - పి యై - - - ||

సా కి రి నిక రని | వదమువదని | సా - నిదనివద ||
నశ్య - - గరా - | - అహూ - - - | - - కిత - నిము ||

మువదముముగుగుగుగు | రి గము | పా - - ||
వే - - - వెం - - దువెద | కుచురా | - - - ||

భవతారిక :

ఈ క్రమమనందు సూర్యచంద్రులను సేత్రములుగా గటిగిన వాయును, శక్తితైన వాయు సన్నిహితులను పెంటనవతరించగా రఘుకులమునందు ఇన్నిడైచి మహాపీఠై వెలసిన వాయును, అగు ప్రిణామచంద్రుని దర్శించుటకు అయ్యవాయు అప్పుకొయిముగా పిఱచోను చున్నారు. ఇది దివ్యనామ నంక్ క్రమమలోనిదగు కౌత రచన. కానీ అయ్యవారి సాహిత్యము అను ముద్రించిన గ్రంథములలోనిది కానవచ్చుట లేదు.

పూర్వకాంశోఽి – రూపకం

- ప. రారా పట్టియనా రవిషలదిషనయనా
రాకా శివదన రఘుటియావ ఘన ! ||రా||
- ప. రారా సుఖమారా రారా సమధూరా
రారా రఘుపీరా రారా యట్టిరా ! ||రా||
- ప. రారా శవహరించా రారా మితసుగుణ,
రారా భూరమణ రారా జ్ఞాపాయుచరణ ! ||రా||
- ప. రారా కానికో రారా సహజాలతో
రారా పవనశతో రారా శక్తులతో ! ||రా||
- ప. సాగవనసేత రాగగుణ రహిత
సాగరకనయయత కాంగరాజవినుత ! ||రా||

1. పా - చ్చముమా || మగముమా ||
 రా - రా - - - || చణశయనా ||
2. మా కచచుమగగా || మగముమా ||
 రా రా - - - - - || చణశయనా ||
3. మచదనిసా నిదదవ || చమమగగంగమాపా - ||
 రా - - - రా - - - || చ - ణ - - - శయనా - ||
- గమచదనిద || పాచమపా - - ||
 ర ని ఇ ల ధి ఇ || న - యనా - - ||
- సా ననినిదనిచ || దమపా - - ||
 రా కా - - - శి || వదనా - - ||
- గమచదనిద ని || నిదదవమగంగమా ||
 రమణ్ణ - - - యా || చ - మ - నా - - - - ||
- పా - చ్చముమా || మగముమా ||
 రా - రా - - || చణశయనా ||
- చ. సా - సనినిదదవ || చాదనిసానిపిం ||
 రా - రా - - - - - || మతు - మా - - రా ||
- దవిరనిసనిం ననిదచము || చాదనిసానిపిం ||
 రా - - - రా - - - - - || మతు - మా - - రా ||
- చదవిపం గం సనిదచము || చాదనిసానిపిం ||
 రా - - - రా - - - - - || మతు - మా - - రా ||

స రి కి - - || గ రి గ మ గ రి గ మ పా ||
 రా - రా - - || న - మ - రూ - - - రా ఱ.

స రీ ని పా || ద ని రి చ ని ద పా ||
 రా - రా - || ర ఘు పీ - - - రా ||

గ మ వ ర ని స రి స ని ద పా || సి ద ద వ మ గ రి గ మా ||
 రా - - - - - రా - - - - || యొ - రూ - టి - - - రా ||

పా - వ మ మా || మ గ మ మ పా ||
 రా - రా - - || చ టి శ య నా ||

అవకాశః :

శ్రుతి : ర్తనమునందు త్రిపురాసుర శంహారమునకునై యవతరించిన శివకామసుందరి మనోహారుడగు పరమ ఇత్తవి కి ట్రించుచూ "ముష్టంహారమును చేయుటకు నీవు ఆవకారముల నెత్తవలసి వచ్చుచూది. కొర్కెల్లినిపిల్లిన పరముల లలముననే కచా రాకుసులు విజృంధించి లోక కంటిపుత్తె త్రిఫువనములయందును అళికి కలిగించుచూన్నారు. ఆట్టివారిని అణచుట్టై నీవు ఆవకారములనెత్తి ఆయాసపదుచున్నావు. వంచనదక్షిత్రమున వెలసి కట్టులను రక్షించెడి ఉదేవా నీవు కచుటకో శివగణములను పాలించుచూన్నాను నీకేచెంయ్యా యా ఆయాసము ?" అని అయ్యివారు తన పేరిటివాడగు **శ్రీ శ్వాగరాజస్వామిని కి ట్రించుచూన్నారు.**

శుభ్రతి : ర్తనమునగల సాహిత్యము అన్వయములు కుమరుటకు కొంత కష్టముగా చేయుచ్చుటి. ఇదియు ఒహుకాంచు మరుగునపడి శాప తెలియనిచారికిడక్కండి పోపుటవలన అషరవ్యశాఖ్యములు కొంత చోటు చేసుకొన్నవో యొమోనని తోచుచున్నాది. టిపింతపరకు పరిర్చి యిందు కొండుపరచుట ఇరిగినది.

పారికాంశోఽి - రుంపె

- ప. ఆవకారమేందుచు ఆయాసమేందుకు
శివకామ సుందరి శీవాశ్వరుపు నీమి ! ॥౪॥
- అ. ప. శివమోగదాసులు యామణిక్రయములేక
టువి ధర్మపురుషార్థ రణాట కేళోమయి ! ॥౫॥
- చ. ధరణితో సుకర్మము ప్రాపించి సుఖమొగ
శర్కారందముకో శస్త్రమురయముకో
కరతలమున నుద్యమించి శివగణచెరికాంకుడై
పరమందనదమున శ్వాగరాజవిషత ! ॥౬॥

1. - నిద | పాచ || చ మదచ | మగుమా ||
 - అవ | శార || మెం - - - | దు - కు ||

 - గరి | చ మగరిన || న రిగా | మపా ||
 - అ - | యూ - - - స || మెం - - | దుకు ||
2. - నిద | చ మగుపా || మ వదని | సానిదదచ ||
 - అవ | శా - - - ర || మెం - ఏ - | దు - - కు - ||

మగగం | చ మగంన || న రిగా | మపా ||
 - - అ - | యూ - - - స || మెం - - | దుకు ||
3. - నిద | చ రనిసంగ || మగగం | సానిదదచ ||
 - అవ | శా - - - ర - || మెం - - - | దుకు - - - ||

మగంగ | మ వదనిదవ || మగగం | సారిగమచ ||
 - - అ - | యూ - - - స - || మెం - - - | దుకు - - - ||

 - నిద | పార || చ మగా | మపా ||
 - అవ | శార || మెం - - | దుకు ||

 - మచ | దాని || న నినిద | నిసా ||
 - ఏ చ | శామ || ముం - - - | రిం ||
- పని | రిసనిద || పావద | చవమగమా ||
 - ఏ - | శా - - కు || ద - తు | సి - - - కు ||
2. చమచ | దధానిసిదనిపా || ద నిసా | నిసరిసా ||
 - ఏ చ | శా - - - మ - - || ముం - - | ద - ర - ||

- ని స | రి గె మూ గె రి || స స ని ద | పా ని ద ర ము ||
- తీ - | వా - - త్రు - || ద - తు - | నీ - - కు - ||

8. వ ని ద | వ మ గ రి స రి || గ మ పా | ర ని పా రి స రి ||
- తి వ | కా - - - మ - || సుం - - | ర - ర - - - ||

- ని స | రి గె మూ గె రి || పా స ని | చా సీ స సా - రి స ని చా ||
- తీ - | వా - - త్రు - || ద తు - | నీ - - - - కు - - ||

వ ని ద | పా ద | వ మ గా | మ పా ||
- అ వ | శా ర | మెం - - | దు కు ||

9. వ - మ ప | చా ని ద ద ని పా || ద ని పా | స ని స స ||
- తి వ | యొ - - - గ || చా - - | మ - ఱ కు ||

- ని స | రి గె మ గ || రి రి | పా స ||
- యా - | ష - ఇ త్రు || య ము | శే క ||

- ని స | రి గె రి స స || పా రి స ని ద | ని వ చ ||
- కు వి | ర - - - ర్తు || పు - - రు - | పా - ర్తు ||

వ ద ని స | ని ద వ చ || ని ద వ మ | గ ర స ర గ మ ||
ర - వ - | టో - - టో || శే - టో - | మ - య - - - ||

వ ని ద | పా ద || వ మ గా | మ పా ||
- అ వ | శా ర || మెం - - | దు కు ||

10. - గ మ | వ ర ర || ని ద ర వ | ద ని ద ని చ ||
- ధ ర | టో మ || క - - - | ర్తుం - - - య ||

వదనిస్ | నిదదపమగ్ || రిగమచ్ | మగగరిస్ ||
సో - - - | పిం - - - చి - || సు - బ - | మె - న - గ ||

- రిగ్ | మగగరిస్ || రి సన్నిధ్ | వి స స ||
- శర్ | క్రి - - - || రం - - - | దము తో ||

- న | రి గమ్ || చ ప | చ మ హ ||
- శ | త్తు సము || ద య | య - తో ||

- మచ్ | దని సస్ || శా రి స నిద్ | ని స ||
- శర్ | తలమున || మ - - దః - | విం చి ||

- ని స | రిగ్ మగ్ || రి రి | సి స్ ||
- శి చ | గ ఱ చ రి || హా ల | కు డై ||

- ని స | రిగ్ రి సస్ || శా రి స నిద్ | ని స్ ||
- వ ర | చం - - - చ || న - - ద - | మున ||

వదనిస్ | నిదహా || నిదపమ | గరి సరిగమ ||
శ్యా - - - | గ - రా || ఇ - వి - | ను - ము - డై - ||

వనిద్ | హా ద || వ మ గా | మ హ ||
- అ చ | కా ర || మెం - - | దు తు ||

అవకాశః :

శ్రీ కృనమునందు “ఇగ్నౌటక సూత్రధారియగు శ్రీహరిని సికాలక్ష్మణ భరత శ్రుతమ్మ, అండసేయాదుతలో నీవు ఆదిన రామార్థ నాటకము ఎవట నేర్చివయ్యా? భార్య యగు సికమ్మకు రక్షాభరణములనిమృటకా? తల్లిదంప్రమలు కొళ్ళాడశరధులు అన్నము చెట్టుటకా? భక్తులగు వాళాక్షుజలము భవ్యములగు పరములిమృటకా, యానాటకమాడిని?” అని శాఖగ్రామస్వామి శ్రీరామచంద్రుని ప్రభీంచుచున్నారు.

రాగ లక్షణము :

యదుకంకాంభోజి ప్రాచీన రక్తి రాగమఃలలో నొకటి. దినిని ఎరుకం కాంభోజి యనియ నొకమ్మదు అనెడివారు.

అరోహణ : స రి మ వ ద సి

అవరోహణ : స ని ర వ మ గ రి సి

ఎను గ మ పా ద వ మ పా మ గా, ద ని సా రి సి సా ని రా అను ప్రయోగ ములు విశేషరంటకములుగా ఇందు పమ్మచున్నవి. ఇది భాషాంగము. 28 వ మేళకుగు హారి కాంభోజి అన్నము. స ని భ భ పా పా అను సంవర్ణమున కాళలిపిపాదము వలుకుచున్నది. అదియే రాష్ట్రాంగస్వరము. నక్కత్తుగా స ని స భ భ పా పా అను మంద్రస్తాయి సంచారమును సి రి గ పా అను కారస్తాయి ప్రయోగమును తప్ప మంద్రకారస్తాయితలో వేరు సంచారములు కాన్చావు. విషమునకు ఇది మేళక క్రూర అవిర్మామనకు పూర్వమే ప్రచారమునందుండిన రాగములలో నొకటి. ఒకప్పుడు అరోహణావరోహణములు, ఇన్ఫ్రాజనక నిర్దేశములు లేక రాగములు వాటి యందు వచ్చే స్వరపంరపరముల ననుశిలచిగు రింపండుచుండెల్లివి. ఇట్టివే ఆనందశైరవి, శైరవి, ముఖారి, అహారి మున్నగునవి. ఇట్టి రాగములను అరోహణావరోహణములు, ఇనక రాగములు మాత్రము తెలుస్తొని సాధింపబోన్నట ఆరామకులక్కే మహానగరములయందు పెదకుటవండిదే, గమక గురుములకః ఆక్రోణించినిసే యారాగములను పాఠింపవచ్చునని పెద్దలు చెప్పుదురు.

యదుకుం కాంభోజి – అది

ప. ఏకాశున వేర్పివో రామ ఎందుకింతగాసి !

॥౨॥

అ. ప. సికాలక్ష్మణ భరత రిపుమ్మ
వాళాక్షుజలలో నాడ లేచా !

॥౩॥

చ. అలు వ్రూల సొమ్ము లడిగిరో
 అనుషులు శబీ దంద్రులు అన్న మడిగిరో
 కీయలైన వర భక్తులు పిలిచిరో చిర
 కాలము క్యాగరాజ నవ సీ!

॥५॥

చ. -- మ చ చా ని ర పా | మ గ గ ః | రి రి స స్తి ||
 -- ఏ - శా - - - | తు - న - | సే - - - ||

- స కి కి - - | - - గా మ గ | గ ః కి ||
 - ధి కి కి - - | - - శా - - | - - మ ా ||

2. -- మ చ చా ని ద మ చ ద చ | చ మ గా గ మ ః | రి రి స స్తి ||
 -- ఏ - శా - - - - - | తు - - న - - | సే - - - ||

- స కి కి - - | - - గా మ గ | గ ః కి ||
 - ధి కి కి - - | - - శా - - | - - మ ా ||

8. -- మ చ చా ని ద మ చ ద చ | ద చ మ గ గ ః | రి రి స స్తి ||
 -- ఏ - శా - - - - - | తు - - న - | సే - - - ||

- స కి కి - - | - - గా మ గ | గ ః కి ||
 - ధి కి కి - - | - - శా - - | - - మ ా ||

1. -- స ః మ చ చా | స ద ద చ | పా ద చ ||
 -- ఎం - దు - శో | - - త - | గా - - ||

పా - మ పా - - - - | మ గా స ః | మ చ చా ని ద పా ||
సీ - - - - - | కె - - - - | శా - - - - - - - ||

2. రచమాపరిమచదా | సదరచ | పాదచ ||
 మా - - ఎం - టు - ఈ | - - త - | గా - - ||

పా - మపా - - - | మగాసరి | మచదానిదపా ||
 - - - సి - - - | కె - - - | రా - - - - ||

పా - మపా - - - | దనిసారిసనిసాని |
 మా - - - - - | కె - - - - - - |

చానిపా || రచమామచదానిదపా | రచమాపా | - - - ||
 రా - - - || మా - - ఏ - లా - - - | తు - - న | - - - ||

అ. ప. - - నిదచదచమ | పాదసదచ | మగగరి ||
 - - సీ - - కా - - | ఉ - - - | క్లు - ఇ - ||

మరిపరిమపా ; చా - - | దనిసారిసనిసాని ||
 - - భరతరి | తు - - | ఘ్ను - - - - - - ||

చామాపా - దసా | - - సా | సా - ని చా ||
 - వా కా - - - | - - త్లు | అ - - ఏ ||

చానిపాదచ | చమచమ | మచదసదచమగ ||
 తో - - వా - - | త - - - | రే - - - - - - ||

చరిమచదానిదపా | దచమాపా | - - - ||
 ద - ఏ - కా - - - | తు - - న | - - - ||

అ. - - నరిమపా | చానిదపా | మగగరి ||
 - - ఉ - య చ | క్లొ - - - | - - - - ||

రి సా - రగ రి ససా సన్ని శా | దా సా - రి | గ స రి ||
ల సా - - ముక్కె - - అ - - | ది గే - - | - - నో ||

-- సా - రగ రి ససా సా | సన్ని శా ధా | సా - రి గ స ||
-- అను - జు - - లు | త - - థ | దం - - క్రు - ||

రి స రి మా మా | గొ - మ పా | మా పా ||
లు అ - న్న ము | ది - - - | గి రో ||

-- ని ద వ ద వ ము | పా ద స ర ద వ | మ గ గ రి ||
-- కి - - లు - - | లై - - న - | న - వ - ||

మ రి స రి మ పా | దా దా | ద ని సా రి స ని సా ని ||
ర - థ - క్రు లు | పి ఠ | చి - - - - రో - - ||

దా మ మ పా - ద సా | - - సా | సా - ని దా ||
- చి ర కా - - - | - - అ | ము - - - ||

దా ని వ పా ద వ | వ మ వ ము | మ ప ద స ర ప మ గ ||
శ్యా - - గ - - | రా + - - | చి - - - ము - - - ||

స రి మ వ దా వి ద పా | ద ప మా పా | - - - - ||
త - ఏ - శా - - - | శు - - న | - - - - ||

అవకారిక :

శ్రుతి ! ద్రునమనందు 'జలజాతుషును, శరచావములను ధరించినవాడును, కరుణారసము కన్నులలో నిండినవాటును, శక్తుల జాడ తెలిసి మాటలాడువాడును, వగు ప్రిహారిని, మీరెవ కై నా చూచినారా ? ఆతనికి నా సర్వస్యమును అర్పుంచుకొంటిని. నాశాలిని శిరి పూరి జాడ తెరింగింపు' దని ప్రహోదు శక్తులను ప్రాణ్యించున్నట్లు శ్యాగరాజస్యామి తెచ్చుచున్నారు.

ఇది ప్రహోద శక్తి విషయము యథక్కానమునందరూ రవన.

యదుకుల కాంతోజి – అది

1. చెలిమిని జలజాతుని గంచే చెప్పురయ్యిమీసు
పబుమాము ప్రొమెక్కుదను దయతో పబుకరయ్యా ఎంతో ! ||చె||
2. శరచావము కరమున నిడి పెరయుకరయ్యా ఎంతో
కరుణారసము నిండిన కనులయ్యా ఎంతో ! ||చె||
3. చూడ జాడ మను కరిగే సుముఖుదయ్యా – శక్తుల
ంాడ తెలిసి మాటలాడే జాణుదయ్యా ఎంతో ! ||చె||
4. శృంగారుని రాసి మేను చిక్కెనయ్యా పూరి
చెంగటమున్నే నామది చిక్కెనయ్యా ఎంతో ! ||చె||
5. నాలోని జాలిని ఒంక్క జాలనయ్యా పూరి
మీలో మీరే తెలిసి మర్మమీదురయ్యా ఎంతో ! ||చె||
6. శ్యాగరాజ సభుదని తలటునయ్యా మీరు
చాసుగ నాయంగలార్పు కావరయ్యా ఎంతో ! ||చె||

5. --- పద సా సా | సని దని స | సని దదవ ||
--- చె ఱ మి ని | ఇ - లజు - | కు - ని గం - ||

పమ మప పద సదవ | పమ గగ రస | రి - - ||
టి - - చె ప్ప - - ర - | య్య - - మీ - - | రు - - ||

రి సా స సా - ధ సస | స రి రి స | సరి రి ||
- - ప లు మా - - - రు | ప్రెము - కెక్క - | ద - ను ||

రి రి గా సరి మప ద సా | ర ప ప మ గ | గ రి రి మ ర || స
ద య తో - ప లు క - - | ర - య్య - - | ఎం - - - - || తో || చెఱిమి||

అవకాశిక :

ఈ క్రమంలో నాదస్వరుపుడై ఆయ్యవారికి సాక్షాత్కారించి నట్టు తోచున్నది. బ్రహ్మానంద రసాకృతి గల ఆ స్వామికి మృమథాపలు సుస్వరమయ భూషణమంట. పరమాత్ముడు వాక్యేలా వృథదట, ఇంత చిన్నమాటలలో ఇంతటి మహాత్మరమైన విషయమను ఎవరు చెప్పగలరు నాదయోగి దైన క్యాగరాజస్వామితప్ప ? పరమాత్ముని భూషమను వాక్యేలావృతమని నాదయోగ ప్రఫ్ఫయగు ఆయ్యవారు చెప్పిరని ఆర్థము చెప్పు చుండగా ఒక వ్యక్తి 'మీరు ఆర్పించేడి దేశకలలో ముఖ్యదగు ఉన్నదు దిగంబరుడు గదా !' అని వ్యంగ్యముగా ప్రశ్నించిరి. ఆయ్యా ! సమస్తానామైందులందును నిండిమన్న ఆ పరమాత్మను కప్పేడి వస్తు మేది ?' అని నేను తిరుగుప్రశ్న వేసిఉని. ఓంకారమయమగు నాద విభూతియే చరాచరమయమగు స్థాపి, స్థితి, లయములకు కారణమని అతిపొచ్చినమగు వేదవాజ్ఞాయను వోషించుచున్నది. దీనిని ఆకాంధకానియేనేమో ! ఆయ్యవారు క్యామంద్రుని వాక్యేలావృతుడని, సుస్వరమయ భూషణదని వర్ణించుకొన్నారు. నిజమునకు ఇట్టి రచనలను కూత్సికర్పించో అన్యానుంచుకొనుటకు ప్రయత్నించుకొనినచో అనంతములగు భావసంపదము పనంలు పునిషులను చేయుటకు ఇందుచాటులోనికి రాగంవేమో !

యదుకుల కాంఠోజి – అది

ప. నీ దయచే రామ నిక్యానందుడనై కి !	॥నీ॥
అ. ప. నాదప్రహైనంద రసాకృతిగల !	॥నీ॥
చ. పరమృదుభాష సుస్వర మయభూష పరక్యాగరాజ వాక్యేలావృత !	॥నీ॥

ప. -- సా న్ధ స థ | గా - - | గా మ గ గ థ ||
-- నీ - - దయ | చే - - | రా - - - - ||

2. రి సా న్ధ స థ | గస న్ధ గా | గా మ గ గ థ ||
మ నీ - - దయ | చే - - - - | రా - - - - ||

రి సరి మ పా | దా నీ ద పా | మ గ గ థ ||
మ ని - శ్య - | నం - - - | దు - కై - ||

రి స సా - రి గ రి స న్ధ ధా | స రి మ వ ద స పా | ద స ద వ మ గ గ థ ||
రి - నీ - - - ద - య | చే - - - - రా | - - - - - - - ||

రి స సరి మ వ ద వ | వ ద సా ర వ | మ గ గ థ ||
మ - ని - శ్య - - | నం - - - - | దు - కై - ||

రి స సా న్ధ స రి | గ స రి | పా పా ||
రి - నీ - - దయ | చే - - | రా మ ||

అ.ప. -- పా - దా - | దా నీ ద పా | ద వ మ గ మా ||
-- నా - ర - | క్రి - - - | హై - - - - ||

పా - ద సా స నీ నీ ద చా పా | ద వ మ గ గా మ థ | రి మ రి పా ||
నం - - - ద - - - ర పా | క్రి - - - - - | రి - - | గ - - ఱ ||

2. మ వ దా పా - దా - | ద ని పా - రి స నీ సా ని | దా నీ చ ద వ మా ||
- - - నా - ర - | క్రి - - - - - - | హై - - - - - ||

పా - ద సా స నీ నీ ద చా పా | ద వ మ గ గా మ థ | రి మ రి పా ||
నం - - - ద - - - ర పా | క్రి - - - - - | రి - - | గ - - ఱ ||

ముచ్చా సాన్ధసరి | గసరి | సా సా ||
 - - - నీ - - దయ | చే - - | రాము ||

వ. - - పశా వ పా | ఏముగగస | రి రి ||
 - - వ రమృదు | రా - - - | మసు ||

- - సరిగపా - ననిఫ్ఫా - | పా - రిగస | రి - - ||
 - - స్వ్య - - ర - మ - - య - | భూ - - - - | మ - - ||

రిపశా వ పా | రిముపాదస్తదపమగ | గరి రి ||
 - వ రమృదు | రా - - - - - - - | మ - సు ||

2. - - సరిగపా - ననిఫ్ఫా - | పా - రిమూ | గా - మ పా ||
 - - స్వ్య - - ర - మ - - య - | భూ - - - | మ - - - ||

- - పశా ద చా | చానిదపా | దపమగమూ ||
 - - వ రత్యా - | గ - - - | రా - - - ఇ ||

పా - ద పా సనినిరచా పా | దపమగగమరి | రిమరి పా ||
 పా - - కై - - - - - లా | వు - - - - - - | త - - - - ||

రిపశాన్ధసరి | గసరి | పా పా ||
 - - నీ - - దయ | చే - - | రాము ||

ఆవశ్యక :

ఈ ! ర్తనమనందు “నీవు సమారహితుడవు. నీదాసులయందు అసమానతలు చూపుగాడా ? ఓ రఘురామ ! దేవతలచే కొనియాడబడే వాడవగు సీకు నాయందు దయ రాచా ? నీవు మనిచింతనియుద్ధము. సుజనులు రక్షించెడి శుభకరుడవు. తొల్లి ఇతరాణాను రక్షించిన కీర్తి కల్పిలువాడవు. వృషభరాజవాహనుడైన శిఫునిచే కీర్తింపయిచెడివాడవు. భక్తసులభు డవు. నాతపములన్నియు వ్యుర్ధములేనా ? ఎంతనుచు సైరింతును ? నీకాకాంక్షా నమ్మదయతో బ్రోహ్మరాధా ?” అని అయ్యవారు నాగరాజుయసుడగు గ్రీహాని ప్రాణీంచున్నారు.

యదుక్కుల కాంటోళి - అది

ప. ఎంతనుచు సైరింతును నీకాకాంతుదయరాధు ! ॥౧౦॥

అ. ప. మునివింతనియ గ్రీరామవంద్ర నా
చెంతరానింక మనసురాధా ! ॥౧౦॥

ప. సమరహితా సమాననే చాసుడా
సమాన పొలన నామెఱిలు వే
సమాయొనా సజ్జనాదన శుభక
రఘు ప్రశ్నరివా రామర వినుత
రఘురఘు యికరమా సీకు నే ! ॥సెం॥

2. భరాజముల వృషభరాజ పనుక యు
రఘు వరద సదాభక్తసులభ
రఘున్యు శరద సతతమ్
నిరాజముత యవని రాజ పరిచర
నిరాతంక నిరామయ నే ! ॥సెం॥

8. విరామ వాహన విరామమానక
విరామరకుక నాతపములన్ని
విరామములేనా జ్ఞానమైస
గ రాజ జనక నగరాజదర కాగ్య
గ రాజముత నాగరాజయన ! ॥౧౦॥

5. - సరి మా మా మా | గ మ పా | పా పా ర వ మా ||
- ఎం - త ను చు | సై - రిం | తు ను - - - ||

- ప మ ప ద పా ద ప | ప మ మ ద ప మ గ | గా మ ర ర మ ర ||
- సీ - శా - కాం తు - | ద - - - య - - | రా - - దు - - ||

2. స సరి మా మా మా | గ స రి మ | ప ర ద వ మా ||
- ఎం - త ను చు | సై - రిం - | తు - ను - - ||

- రి మ ప ద పా పా ద స ద ప | పా ద ప మ గ గా మ ర | రి మ రి పా ||
- సీ - శా - కాం తు - - - | ద - - - య - - | రా - - దు ||

8. - సరి మా మా మా | గ సరి మ | ప ద ద వ మా ||
- ఎం - త ను చు | సై - రిం - | తు - ను - - ||

- రి మ ప ద పా ర ని సా రి స ని పా ని | చా వి ర పా ద వ మ గ |
- సీ - శా - - కాం - - - - తు - - | ద - - య - - - - |

గా మ ర ర మ ర ||
రా - - దు - - ||

4. - సరి మా మా మా | గ సరి మ | ప ద ద వ మా ||
- ఎం - త ను చు | సై - రిం - | తు - ను - - ||

- ప ర పా రి గ రి స ద పా ని ద ప | రి మ ప ద పా | ప ద ప మ గ ర మ ర ||
- సీ - శా - - - - కాం - - - తు - | ద - - - య | రా - - - దు - - ||

స సరి మా మా మా | గ మ పా | పా - మ పా ||
- ఎం - త ను చు | సై - రిం | తు - - మ ||

అ. వ. - వ మ మ గ పా ద సా | వ ద స ద ని | పా ం స ని ద ద చ ||
- చిం - త - నీ య త్రి | రా - మ చం - | - - - ప్రద - మ ని ||

- ర ప మ గ శ ర మా మా గ మ పా | మ ప ద చ చ | ద ద సా ||
- చిం - త - నీ - - య త్రి - - | రా - - మ చం | - ప్ర నా ||

- వ ద సా సా ం గ ం స స ని చా పా | ప మ ప మ పా |
- చెం - త రా - - - నిం - - క | మ - న - సు |

పా ద స ద చ మ గ ం మ ||
రా - - - చా - - - ||

శ శ శ రి మా మా మా | గ మ పా | పా - మ కొ ||
- - ఎం - త ను చు | సై - రిం | తు - - ము ||

చ. స పా చ మ గ మ పా ద చ చ మ గా | గ చ మ పా మ గా | గా మ గ ం చ ||
వి రా ఇ - వా - - - పో - న | వి - రా - - ఇ | మూ - - న క ||

శ ం గ పా - శ శ ని ఫా ధ చ | శ ం గా శ రి | పా చ మ పా ||
వి - రా - - ఇ ర - - క క | నా - - త చ | ము ఱ - నిఱ ||

ధ దా ద ద చ చ మ చ మ | పా ద స ద చ చ చ మ గ | గా మ ం గ శ ||
వి రా ఇ శ మ లే - - - | నా - - - భ్రా - - - | - - న మొ శ ||

పా చ మ మ గ గా చ ద స స | ద సా ద చ | పా ం స ని ద ద చ ||
గ రా - - ఇ ఇ న క చ | గ రా ఇ - | థ - - ర - కాణ్ణ - ||

వద శా సొ రి గె రి సని దచా చ | వమ వ మ చ చ |
 గ - రా ఇ - - - - ను - త నా | గ - రా - - - |

పా ద స ద చ చ మ గ రి చు ||
 శ - - య - న - - - ||

రి చ స రి మా మా మా | గ చ పా | పా - చ పా ||
 - - ఎం - త ను చు | సై - రిం | చు - - ను ||

అవకాశిక :

ర్థి ర్తనమునందు 'జనకసుశారమణుడవగు ప్రిరామచంద్రా ! నిన్ను పాహించాయని వేదుకొనుచున్నాను. నీవు చేయుపరిళోధములకు కాళశాలను. నాకష్టములను తీర్పుటండుటము కారణమేని ? ఇది నాలూట లిఖితమా ?' అని క్యాగరాజస్వామి ప్రిరామచంద్రు నితో మొరబెట్టుకొనుచున్నారు.

ఇది దివ్యనామ సంకి ర్తనములలోనిదగు నాకరచన.

యదుకుం కాంటోణి - దూషకం

1.	పాహిరామచంద్ర రాఘవ హరే మాం పాహి రామచంద్ర రాఘవ !	॥పా॥
2.	జనకసుశారమణ కావవే గతినిపు గనుక నన్ను వేగ్ గ్రోచవే !	॥పా॥
3.	ఎంతవేదుకొన్న నీకు నాయందు యిను మంత దయలేక యుండునా !	॥పా॥
4.	కోధనలకు నేను కాత్రమా రామ య కోధనులకు నుంచి పాత్రమా !	॥పా॥
5.	ఆటలనుచ దోచియున్నదో లేక నా ఉ టాట లిఖితమర్చుమెట్టదో !	॥పా॥
6.	అంబుళాక వేగ ఖాడ రా నీకట కుంబలేని అన్నమేలరా !	॥పా॥
7.	నీవు నన్నుఖాడ వేళ రా కన్ని కన్న కాపులనే వేడ ఈలరా !	॥పా॥

8 నన్న ల్రోచవారు లేయరా రామ సీ
కన్నదె వమెండులేయరా !

॥పా॥

9. రాజ రాజహృదిత ప్రథోహరే శ్యాగ
రాజ రాజ రాఘవ ప్రథో !

॥పా॥

చ. - స | స సా స || రి | మ పా ద ||
- పా | హి రా మ || చం | గ్ర రా ఘ ||

రమపా | పా - వమ్ || వదస | సా ద వమగ ||
- - వా | - - హ - || రే - - | - మా - - - ||

గరిశరి | గ న ర ర || రవమగ | గరి రి శరి స ||
- - పా - | హి రా - మ || చం - - - | గ్ర - రా - - ఘ ||

పా | - - - - ||
వా | - - - - ||

॥పా॥

చ. - స | స సా స || రి | మ పా ద ||
- రా | ఇ రా ఇ || పూ | తి త ప్ర ||

రమపా | పా - వమ్ || వదస | సా ద వమగ ||
- - భో | - - హ - || రే - - | - శ్యా - గ - ||

గరిశరి | గ శరి శ || రవమగ | గరి రి మరి శ ||
రా - ఇ - | రా - ఇ - || రా - - - | ఘ - వ - - ప్ర ||

పా | - - - - ||
భో | - - - - ||

॥పా॥

అవకాశిక :

శ్రీ కృష్ణమస్తకములు లహిర్యుఖులై ఉత్తరుల మెప్పుకొరకు భగవద్గుణన వరులవలె
తినుగాడడి భక్తవేషధారులను గని “యెదలో కాకటి యెంచుకొనుచూ, వై కి మహాకృతులవలె
నటించుచూ, భజనపరులమని తిరుగాడడి వారు చెసెవిడి భజనకాదుసుచూ వీరికి గౌప్యవారలమని
యలిపించుకొనుట ఆస. కుచ్ఛితములైన విషయమ లయందు పిపాసతప్య భగవంతునియందు నిః
మగు శక్తియున్నదనుకొనవచ్చునా ? ఇట్లివారు ఇంకాల మెప్పులమ పొందుటకు మాత్రము వేష
ములు వేయుచూ సంతోషించురు.” అని ఆయ్యువారు కుపొనాక కృతుల చర్యలను చూచి వారు
చేయు మౌసములను గమనించి మనస్సాషికి చెప్పుకొనుచున్నట్లు, శ్రీరామవంద్రునికి నిశేఖించు
కొనుచున్నారు.

అయ్యువారికాలమునాటిి, భజనకూటములు, కొరూర, వాడ వాడల
ప్రచారముననుండి యుండవచ్చును. అందరీ ముఖ్యులు ఆమాయికులగు శ్రీ, శాల, వృద్ధులను
అక్షరించుటకును, భజనములగు వారు తమచుట్టునూ తిరుగుచుండుటకును, రాగకాళములతో
ఖాదిన భగవన్నామమును శక్తితప్పరకశేఖ చేయుచూ, తమ గౌరవములను చెంచుకొనుచూ,
తెర పెనుక శాగపతములనాదుచూ, తప్పుడు పనులను గౌప్యముగా చేయుచూ, వానిని శక్తి.
రథమ యను పేర్లతో సమర్పించుచూ తిరుగుచుండెడి వారో యొమో ! అట్టిని తెలిసిన ద్రష్టంగు
అయ్యువారిపంటి భక్తుల నిస్సహియులై పరమాత్మనికి విన్నవించుకొనుటగాక వేరేమి చేయ
గలరు ? అటువంటిపందర్ఘములతో పెలవడిన కృతి రత్నములతోనిది యొకటి యొమానని
కోచుచున్నది.

యదుకుల కాంటోకి – అది

ప. అదికాదు భజన మనపో !	॥౪॥
అ. ప. ఎదలో సంచుటాకటి పయ్యెదలో గర్భినికో కాకటి !	॥౫॥
ప. గౌప్యకములై యూస కుచ్ఛిత విషయపిపాస మెప్పులై ఏహువేసమిడి ఉప్పుకిల్లెరరు శాంగరాణమత !	॥౬॥

7. --- వదా సా | రవవమగ | గామరిగె ||
 --- అది కా | - - దు - - | జ - - జ - - ||
- సా - - - సరిగా | సరి - | రిమవర ||
 స - - - ట - - | మ - | న - సా - ||
8. రవమావదాసా | రనిసారిసనిసాని | రవమవమగ ||
 - - - అది కా | - - - - దు - - | భ - జ - - - ||
- రిమరిసా - - సరిమా | - - గమహా | మవదాదవ ||
 స - - - - ట - - | - - మ - - | న - - సా - ||
9. రవమావదాసా సారిగరిస | రసానిదవ | మాపారనదవ ||
 - - - అది కా - - - - | - - దు - | భ జ - - - ||
- మగమరిమరిసా సరిమా | - - గమహా | మవదాదవ ||
 న - - - - - ట - - | - - తు - - | న - - సా - ||
- రవమావదాసా | సారిసనివదా | సా - - ||
 - - - అది కా | - - - - - | దు - - ||
10. వపారవమాపా | మవదాదవ | దాసా - ర ||
 - - యైర - - - రీ | - - - - - | సెం - - - ||
- సా - ర రనిసారిసనిసాని | చానివపా | రవమాపా ||
 చు - టొక - - - - - | టి - - - | - - - పై ||
- పా - రిమపారన | దరిసిసదవ | వవమగగామర ||
 - - యైర - రీ - - | - - - - - | గ - - - గి - - ||

రి మరి సా - - సరిగొ | నరి - | రి మవర ||
న - - చో - - నో - - | - క - | టి - - - ||

దవమావచా సొ | సొ రి సనివచా | సొ - - ||
- - - అరి కా | - - - - - | దు - - ||

చ. - - - సరి గసారి | సరి మవ | మవచాదవమా ||
- - - గో - వ్యు - త | న - ము - | కై - - యు - - ||

పొ - మవచా చానివరప | వరసాదవ | వవమగగమరి ||
స - ల - చింత - - - - | వి - షయసి | పొ - - - స - - ||

రి మరి ససారి గరి ససా సని పో | ధా న న | రి మమ ||
- - - మె - - - వ్యు - - ల - - | కై లవు | వే నమి ||

పొ - మమ మా ము | గమపొ పొ పమ | పొ దసదరి ససదప ||
ద - ఉ వ్యు తి లై | ద - రు క్యు గ - | రా - - - జ - వి - ||

దవమావచా సొ | సొ రి సనివచా | సొ - - ||
మ - త అరి కా | - - - - - | దు - - ||

అవకాశిక :

**ఈ కిర్తనమునందు శ్రీరామవంద్రుని వరివారమును పేరు చేయు కచుసలతో తలచు
కొనుచూ ఆస్త్రామివాచు చేసిన పరివర్యాలను తలచుకొనుచు వారియన్నష్టమును కొనియాడుచు
శ్వాగరాజపాప్యాచు “రథరథు శ్రీరాము రారా ! అమటును. అర్థములపంటి తెల్పుంమ
ముద్దిదుకు కౌసల్యాయు, తనిఖిర సేవలు చేయుటకు లక్ష్మీఉచును, తన పెట రసదెంచు
నప్పుడు చూచి యానందించుటకు తోఇకుదును, సమస్తపాపములను పోగోట్ట జారిన రామ పద
సృష్టిను పొందిన అహాల్యాయు, ఎండ్రాశ్ట్ర్యువప్పుడు పాదముచే నడుచలడిన శివరథనుస్పను,
శ్రీంక్షుముగు సీతమ్మక కన్యాదానము చేయుటకు ఇనచును, వ్యాచయించ కరుగ సీరమును
ఇట్టుటకు జానకి యు సీనాముము ఇరంతరము గానము చేయుటచును, ఎంతటిపుణ్యము
చేసికొనివారోకచా !” అని పోగడుచున్నారు.**

అదియు దివ్యనామ సంకిర్తనములలో కోణటి

యదుకుల కాంటోజి _ ర్మంపె

- ప. శ్రీరామ జయరామ శృగాం రామానుని
చింతించ రాచె ట మనసా ! ॥१॥
- చ. తటకు తెల్పుల ముద్దు తెట్టి కౌసల్య మయు
తవమేమి తేసెకో తెలియ ! ॥२॥
- భ. రథరథు శ్రీరామ రారాయని బిలుచ మును
తవమేమి తేసెకో తెలియ ! ॥३॥
- మ. తనివార పరివర్యాసేయ సామిత్రి మును
తవమేమి తేసెకో తెలియ ! ॥४॥
- ఖ. తనపెంట జనశాచి యుహ్యాంగ కౌశిరు
తవమేమి తేసెకో తెలియ ! ॥५॥
- ర. శాచంబడి రూపపరి యోట కహాల్య
తవమేమి తేసెకో తెలియ ! ॥६॥
- శ. ధర్మాశ్రుత చరణాలు సోళ శివరాపమును
తవమేమి తేసెకో తెలియ ! ॥७॥

7. తన తనయ నోసరి కనులార గన జనకుండు
తపమేమి శేసెనో తెరియ !

॥६॥

8. దహారంబు కరుగ కరమును లట్ట జానకి
తపమేమి శేసెనో తెరియ !

॥७॥

9. శ్యాగరాజు ప్ర యని పొగడ నారదవూని
తపమేమి శేసెనో తెరియ !

॥८॥

ప. - స | సా స || - రి మ | పొ ప ||
- ఉ | రా మ || - జ య | రా మ ||

- వ మ | వ ద సా స || ద వ | వ మ గా గ ర ||
- శ్యా - | గా - - ర || రా - | మ - య సి - ||

- మ గ | సా స ధ || స రి గా | స రి ||
- చిం - | శిం చ - || రా - - | దె ట ||

- రి మ | వ ద సా || ద వ మ గ | రి మ రి సా ||
- మ న | సా - - || - - - - | - - - - ||

॥९రామ॥

ప. - వ స | స సా || రి మ | వ ద వ ||
- త టు | టు చె || టు ఉ | ము - ద్ధు ||

- వ మ | వ ద స ర || ర పా మ | మ గ గ ర రి ||
- శై - | ట్టి కొ - - || స - - | శ్యా - ము - మ ||

- వ ర | సా స ధ || స రి గా | స రి ||
- త వ | మే మి - || చె - - | సె నో ||

- ముగ | సాన || సన్నిఘ్టా | ధాన ||
 - కొ - | నంగ్ || త - చ | మేమి ||

సరగా | స రి || రిమ | వదసా ||
 చే - - | సె నో || - తరి | యు - - ||

రపముగ | మగారిమ ||
 - - - - | - - - - ||

రిన స | సాన || రిమ | వదచ ||
 - - రు | రామ || ఇయ | రా - మ ||

అవకాశిక :

త్రైకోర్చసమనందు కృంగారించుకొనిన గోప భాషిమలు సౌకావిషోరమునకు సంపిద్యులై తమతో గొనికచ్చిన యచువల్లభఫగు త్రైకోష్టుని చూచి మురియుచు, “పరమాత్ము దగు యోగోపాలకృష్ణుడు చూచి ఆనందించెడి విధముగ జలక్రీడలాడుటకు యిదే మంచి తయఁ మనియు, ఈ కమలనేత్రుని విడచి యుండుటకు మనకు తరముగాదనియు, రాజకుమారుడు తతథు నవరత్నపు సౌమ్యులు పెట్టుకొని కులుకుచున్నాడనియు, మనితో యోదయందు పచు టకును, మనము చేయు చిరిపి చేతలుచూచుటను, పసిల్చిద్దదగు సికదు భయపడునోయేమో అచియు, వీనికి మనయాటులు తెలియకపోవు మను ఇతరులచే మాటపడినను పడెరమో యేమో ననియు. ఇంక మాటలు కట్టిపెట్టి యోదచు జలములలోనికి త్రైయదమ్మా” అని త్రైకోష్టు దేశినిపై గల తమ భావములను పెల్లడించుకొనుచూ, తమతో కాము ముచ్చటించు ఓనుచున్నట్లు అయ్యవారు చెప్పుచున్నారు. ఇది ‘సౌకాచరిత్ర’ మను యక్కాసమునందిదిగు ఒక రచన.

యచుకుల కాంభోసీ – చాపు

- ప. ఆదవారమెల్ల గూడి మన మాయుదాము హరిని వేడి ! ||#||
- చ. కృష్ణుడు సూదగ మనము జలక్రీడ సల్పమంచిదినము ! ||#||
2. కమలనేత్రుని శాసి సులమా టడ గట్టు శేర్పు మన తరమా ! ||#||
3. రాజకుమారుడు వీమ నవరత్న సౌమ్యులు తెట్టినాడు ! ||#||
4. పసిల్చిద్దాదట వమ్మా వీడు భయపడునో తెలియదమ్మా ! ||#||
5. తల్లితో చాడి ఱల్పుదుకే మన తలలు హపించ దూరుదుకే ! ||#||
6. మాటకు తోచొను గాని మన యాటలు డెఱియపోని ! ||#||
7. యవతురారా మీతోనే మీరు యోవించ ప్రాణ్ధపోయ్యాని ! ||#||
8. చాలుచారిటు రామమ్మ టడ సరిల మందు త్రైయరమ్మ ! ||#||
9. క్యాగరాజు ప్రుదు వీడు పనిశం మాటలు వినశేడు ! ||#||

వ. -- ద | సా సా || ద ని సా రి సని స | సని ద ద చ ||
-- అ | ద వా || ర - - - - - | మె - - ల్ల - ||

పారవమూ | చ ద పా || పా రి ము | పా - ర సా ||
మూ - - - | ది - ము || న మూ - | దు - - చా ||

పారసదచమగ | రి ము రి సా || సని ఫ ధా - | సా సరి మచ ||
ము - - - - - | వా - ర ని || వే - - - - | ది - - - - ||

ద వ ద | సా సా || ద ని సా రి సని స | సని ద పా || పా - | - - - ||
-- అ | ద వా || ర - - - - - | మె - - ల్ల || - - | - - - ||

వ. -- ద | సా సా || ద ని సా రి సని స | సని ద ద చ ||
-- శ్రీ | గ రా || శా - - - - - | త్తు - - రు ||

పారవమూ | చ ద పా || పా రి ము | పా - ర సా ||
శ్రీ - - - | రు - - || - చ ని | త - - ఱ ||

పారసదచమగ | రి ము రి సా || సని ఫ ధా - | సా సరి మచ ||
మూ - - - - - | ట - - య || వి - - న - | తే రు - - - ||

ద వ ద | సా సా || ద ని సా రి సని స | సని ద పా ||
-- అ | ద వా || ర - - - - - | మె - - ల్ల ||

పా - | - - - - ||
- - | - - - - ||

అప్పారిక :

కృతి కీర్తనమనందు శ్రీరామచంద్రునికి పొవ్వరికను చెప్పుచూ, ఇంగారు కిరీట కొండలు, కరలాదు మాచేపండలముల తశుకులు, యురమునందు ముక్కాల వీరములు మెరయు చుండగా, మనమైనమాపురములు ఘుల్లనగా, సనకారి మునులు సంతసిల్లుయనుండగా ప్రమేళ్లుం | దాదురియైవైపు శ కీర్తించుండగా , ఓంకారమును విజిలయందు వరికించు శక్తులు పెటురాగా మాచేక్కు సోహినములై మెల్లన యదుగులు చేయుచూ ‘రావయ్య ! నిన్ను చూడవచ్చు చున్న సీసోచరి ఐగచాంబ చేచియుండరి చిఱక సిమహిమలను పొగడుచున్నది. దేవకలందరును పుష్ప చద్వములు కురియించు చున్నారు. నావంటి శక్తులు కనులారణాచి పులకించుచుండగా రావయ్య ! రామభద్రా ! నీను పొవ్వరిక.’ అని అయ్యావారు శగచుండగు శ్రీరామచంద్రుని వైశవమును అంతర్ధాపియందు చూచి అనందించుచూ గానము చేయుచున్నారు.

యదుకుం కాంభోషి – రుంపె

- ప. పొవ్వరికగా రారా పోరామ చంద్ర
పొవ్వరికగా రార పోసుగుణసాంద్ర ! ||పో||
- అ. ప. పచ్చవిల్లుని గన్న పారిత సురేంద్ర ! ||పో||
- చ. కనకమయవో మకుట కాంతి మెఱయగను
ఘనమైన కుండల యుగంబు కదలగను
ఘనమైన నూపుర యుగంబు ఘుల్లనగ
సనకాదుల్లెల్ల గని సంతసిలగను ! ||పో||
2. ఆచేముక్కాల సరు లల్లలాడగను
వాణి వశింద్రు లియవరుస పొగడగను
మాచేక్కు సోహిన మందు ఘుల్లగను
విం పలుకుల వినుచువేద్ఘన చెల్లగను ! ||పో||
3. నిను ఖాడవచ్చ భగిని కరంబు చిఱక
మనసు రంకిల్ల సీ మహిమలను లల్లక
మినుచాను లెల్ల విరులను చాల కీలక
మన క్యాగరాణ కనుగొన ముద్దు గులక ! ||పో||

- ప. - న | రిగన || రి | గమగ ||
 - హో | చృరిక || గా | రా - ర ||
 - గర | గమవశ || వవమగ | మగారిమ ||
 - హో - | రా - - మ || చం - - - | ద్రా - - - ||
2. రిన స | రిగన || సనిద్ధా | సాస ||
 -- హో | చృరిక || గా - - | రార ||
 - రిమ | వదస || దశమ | మగారిమ ||
 - హో - | మగుణ || సాం - - | ద్రా - - - ||
- రిన స | రిగన || రి | గమగ || రిసురి | సా - ||
 -- హో | చృరిక || గా | రా - ర || - - - | - - ||
- అ. వ. - వ | దసా || సనిద్ధ | దవదవ ||
 - వ | చృవి || ల్లు - ని | క - న్న - ||
2. మవ | రసారిగరిస || సనిద్ధ | రవశాదవ ||
 - వ | చృవి - - - || ల్లు - ని | గ - న్న - - ||
- మవ | దసదవ || వమగా | మగారిమ ||
 - పా | రితసు - || శేం - - | ద్రా - - - ||
- రిన స | రిగన || రి | గమగ || రిమురి | సా - ||
 -- హో | చృరిక || గా | రా - ర || - - - | - - ||
- అ. - మగ | సారి || గా | గమగ ||
 - చిమ | చూడ || వ | చృరిక ||

- గర్ | గమ శవ || శసుగా | మగారిము ||
- ని - | క - రశు || చి - లు | క - - - ||

1. రిసనరిగ | సనధిధ్యా || సరిగ | సరి ||
- మన - | మరం - - || జి - - | ఔనీ ||

రిమ | పదసు || దపపమగా | గరిమరిస ||
మహి | మలను || పొ - గ - - | ద - - - - ||

2. - సర్ | మాగమహా || మహదా | పదసు ||
- మన | మరం - - || జి - - | ఔనీ - - ||

సదదశ | పమమగగర్ || రిసరి | గరిమి ||
మ - హి - | మ - ల - మ - || పొ - గ - | ద - - ||

- కమగా | పాద || సౌ | సిసస ||
- మి - ను | వాసు || లె | ఔవిరు ||

పదద | సదసారిససనిదా || దపదా - స | నిదనిపశ ||
- లను | చా - - - ల - - || చి - లు - - | క - - - - ||

- సర్ | రిమము || గమహా | పమదపవ ||
- మన | శ్యా - గ || రా - - | జు - క - ను ||

సరమ | పదసారశ || పపమగ | మగారిము ||
- గోని | ము - - ట్యు - || గు - లు - | క - - - - ||

రిసన | రిగన || రి | గమగ || రిమరి | సౌ - ||
- హిమా | చ్చురిక || గా | రా - ర || - - - | - - - ||

ఆవకారిక :

శ్రీ కృతమనఁదు ఉత్తమనాయికయు, స్వాధినపతికయునగు సీతమృవారి అదృష్టమునకు ఆమెయందు స్వాధికిగల కట్టావమును దలచుఽనియు, అఱనాదు తన స్వయంవరమునకు ఎందరో రాజులు వచ్చిరనియు సంతసించక సాకేతనాధుడవగు సీవు వచ్చితిని తెలియగానే అఱనకరాజు పుత్రీకి కల్గిన యానందమును, అంతపరకు నావంటి రాములు ఆరామునికి గల రేపోనని తెలులతో చెర్పుకొని చింతించుచున్న ఆమెకు నీ దర్శనము కలిగినంతనే దౌరికిన యానందముము, ఇవవనుస్సును వుచుటకు సీవు చనుపుచ్చదు 'ఇయ్యా'! అందమగు రూపముగల చిన్న చానికి విల్లునెక్కుదు సామర్ఘ్యమునుండునా !' అని ఆమె చింతించుండగా సీవు మేనుపెంచి నియనంతత్యమును చూపగా ఆమెకు కలిగిన యానందమును లోకమనందరి యథిక అందర్నములు గలిగిన వారేకరికిని, దౌరకనట్టి జనకజు సీవు భోట్టుగట్టి కరము పట్టువేళ ఆమెకు కలిగిన సుఖముము, అనాదు సీవు కత్కపరాధినతను సభవారికి చాటినరీథి రయను కొంచెమైన నాకు దయ సేమనయ్యా' అని అయ్యివారు సీకాక ర్యాణముట్టునునందు సీతమృను రామవంద్రునికి రావదర్శించుకొని వారి మనోభావనులము ఈరవనయందు మనోహరముగా పురాణాలికులైయుహించుకొని గానము చేసికొన్నారు. ఇదియు దివ్యనామ సంకీర్తనమంలో నొకటి.

యఁదుకుం కొంఫోలీ - అది

- ప. రయసేయవయ్యా సదయ రామచంద్ర ! ||ద||
- అ. ప. రయను కొంచెమైనవాదు రఱచున్న సీకాసుఖము ! ||ద||
- చ. కుతినాధుల రాకయు సమృతిలేక ప్రిసాకేత
వథిరాచే యనవమృకనిన నథిఁ గల్గిన యానందము ! ||ద||
2. చెతియరో నావలే నాధునకుగల రేపో రాలేకని బారి
పెంచి ప్రేమక్కికొని ప్రోత్సువేళ లిఖిని నెడుకైన సుఖము ! ||ద||
3. కొంచెమీభూవ మావిల్ల వంచ కూడక పోనోయని
నించి బారి శెంద మేను తెంచి కనిపించినట్లు ! ||ద||

4. ఎట్టి వారికైన దొరకనట్టి ఇనకజను లొట్టు
గట్టి కరము బట్టు వేళ కొంతకున్న సులభు తనకు ||ర||
5. కోరిన వారలను సే నీ రిఠి బ్రోహునని పథ
వారలకు దెబియ శేషు దారి శ్యాగరాజనకు ||ర||
6. - స రి గ స రి గా | మ పా మ మ గా రి | ర - - ||
- ద య సే - య వ | య్య - - - - - | - - - ||
- స రి సా స ని పా ధా | స రి మ వ ద స ద వ | మ గ గ రి సా ||
- న ద య - రా - మ | చం - - - - - | ద్ర - - - - ||
7. వ. - స రి మా మా మా | మ గా మ పా - మ | పా పా ||
- ద య ను కొం వ | మై - - న - - | నా దు ||
- ర మ పా - ద సా స ని దా | ద ని పా పా ర స ద వ |
- ద ఱ చు -- చు న్న - - | సీ - - తా - - - - |
- మ గ గ రి మ రి ||
సు - ఱ - ము - - ||
- స స రి గ స రి గా | మ పా మ మ గా రి | ర మ రి సా ||
- ద య సే - య వ | య్య - - - - - | - - - - ||
8. - ద చా దా ద ని సా రి ప | ని సా ని దా | దా ని వ పా ||
- కో రి న వా - - - - | ర - - ఱ | కు - - సే ||
- మ వ ద వ మ మ మ గ మ మ | వ వ పా | పా ద వ మ మ పా ||
- న - - ఱ - - - - | రి బ్రో - | తు న ని | న - - - ఱ ||

- రి మ వద సా స నీ | ద ని సా రి స ని సా ని | దా ర వ ||
 - వా - ర ల కు దె ఱ | య - - - - షే - - | - - యు ||

 - రి మ పా - ద స ద రి స స ద వ | ప ప మ గ ా మ ర | ర మ రి సా ||
 - దా - ర - - - - - శ్యాగ | లా - - - జ - - | న - - కు ||

 - స ర గ స రి గా | మ పా మ మ గ ా ర | ర మ రి సా ||
 - ద య సే - య వ | య శ్య - - - - | - - - - ||

అవకాశః :

ర్తు ! రైనము నందు 'సదాచివమయమగు కొరమలో'నిండి స్తప్యర రూపమున పెలుగోయిదుండి, రాగ సుధారసమును పాసము తేసి అనందించుము, మనసా ! ఇది యొగములు చేయట, భోగములను బొందుట, క్యాగములను చేయట, యొగమును సాధించుట వంటి మనాత్ర ఫలములను అప్రయాసముగా బొందునట్టు చేయగలదునుమా !' అని అయ్యవారు సంగీకమునందరి అనందమును వివరించుచున్నారు.

రాగ లక్షణము :

అందోళక ప్రాచీన రాగము. ఇది యిచ్చుదు వాడుక ప్రకారము 28వ మేళక క్రమార్థాంధోళిక జన్మను.

ఆరోహణ : స రి మ వ ని స
అవరోహణ : స ని ద మ రి స

ఇందు ప్రాచీనుల రచనలు కనబడుటలేదు. రక్తి రాగమగు దినిని ఇతరులే ఉపయోగించలేదో శెలియకన్నది. ఇందుగల అయ్యవారి రచనలు ప్రాచీన పాశాంతరమునకు కొంత కిన్నముగా నేడు వినబడుచున్నది. పట్ల వియిందు మూడు ఆవత్రములలో ముగియు పాశముమారి, ఇచ్చుదు మరియుక ఆవత్రము చేర్చి పాచుచున్నారు. పట్లని, అనుపట్లని, చరణముల యందు ఆవత్రములు సమ సంఖ్యలో సుండవలెనని లక్షణాయిల అభిప్రాయమైను, మక్కలురావుల రచనలు కొన్నిటియందు తేసి సంఖ్యగల పట్లనులు, అను పట్ల పులు మొదలగునని కనబడుచున్నది. వాటిని మనకు యిచ్చుము వచ్చినట్టు దిద్దుటగాని మార్పులు చేయటగాని సరికాదని మా గురువుల ఉపదేశము గనుక ఇనట మా పాశమనే రొందుపరచడమైనది.

కాళ పాకవారి సంక్రమలలో అందోళి, అంధారి అను నామములు కనబడుచున్నది. అది పాడెడి విధానములు లుప్తసుక్కె యుండుట వలన ఆందోళకను అయ్యవారే సృష్టించిరని యనుకొనవచ్చును.

అంధోళక – అది

ప. రాగసుధారస పాసము చేసి రాటిల్ల పె ట మనసా ! ॥౩॥

అ. ప. యాగ యొగ క్యాగ భోగ ఫలమొసంగే ! ॥౪॥

చ. సదా శివ మయమగు నాదోంకార స్వర విదులు తీపనుక్కులని క్యాగరాజ శెలియి ! ॥౫॥

1. --- వనిదమా | మరిమ | రిమపా ||
--- రా - గ ను | ధా - - - | - ర న ||

--- వనిదమా | మరిమ | సరిసా ||
--- పా - న ము | చే - - - | - - సి ||

- - ని సా ని సా | రిమరిమ | వమవని ||
- - రా - తి - | ల్ల - వే - | ట - మన ||

2. సా - సనినిదమా | మరిరిమ | మపా ||
సా - రా - - గ ను | ధా - - | - ర న ||

పారిమవరనిదమా | మరిరిమ | సరిసా ||
- పా - - - న ము | చే - - - | - - సి ||

- - ని సా ని సా | రిమరిమ | వమవని ||
- - రా - తి - | ల్ల - వే - | ట - మన ||

సరిమరిమరిసనిదమా | మరిమ | రిమపా ||
సా - - - - రా - - గ ను | ధా - - - | - ర సా ||

3. ప. --- రి రి రి | - - రి | - - సా - రి ||
--- యగయో | - - గ | - - శాగ్ - - ||

మా - రి మరిరిససా | సా సా | సనిసా ||
గ - భ^ప - గవ - - | ఱ ము | సం - గు ||

2. --- రి రి రి | - - రి సనిద | మ వనిసరిమరి ||
--- యగయో | - - గ - - - | - శాగ్ - - - - ||

మా - రి మరిపా | సా సా | సనిసా ||
గ - భ^ప - గవ | ఱ ము | సం - గు ||

8. --- రి రి రి | -- రి సనిద | మచనిసరిమరి ||
--- యా గ యో | -- గ - - - | - శ్యా - - - - - ||

మా - రి మరిసా | సా సా | సరి రి సని || సా
గ - థో - గప | ల మొ | సం - గు - - || -

4. --- రి రి రి | -- రి సనిర | మచనిసరిమరి ||
--- యా గ యో | -- గ - - - | - శ్యా - - - - - ||

మా - రి మరిసా | సా సా | ని స సరిమరి || మా
గ - థో - గప | ల మొ | సం - గు - - - || - ||ఱ||

చ. -- మమా మమా | మరి రి స | సరి మా ||
-- స చా రి వ | మ - య - | - మ గు ||

మా సా ని ద మా | మరి రి మ | సరి సా ||
- నా - రో - | శా - ర - | - స్వర ర ||

2. -- మమా మమా | మరి రి స | సరి మా ||
-- స చా రి వ | మ - య - | - మ గు ||

-- ద సా ద సా | రి మరి మ | పమ పా ||
-- నా - రో - | శా - ర - | - స్వర ర ||

1. పా - రి రి రి | రి - - | - - సా - బ ||
-- విదుల కీ | వన్ - - | - - ము - - ||

మా - రి మరి స | సా సా | సని సా ||
క్రు - ఉ ని శ్యాగ | రా అ | తెరియు ||

2. సా - రి రి రి | రి రి సనిద | మచనిసరిమరి ||
-- విదుల కీ | వన్ - - - | - ము - క్రు - - - ||

1. మా - రి మరీ స | సా సా | సని సా ||
     - - 0 ని శ్యాగ | రా ఇ | తెరియు ||
2. మా - రి మరీ స | సా సా | సరి రి సని || సా
     - - 0 ని శ్యాగ | రా ఇ | తెరియు - - || -
3. మా - రి మరీ స | సా సా | ని స సరి మరి || మా
     - - 0 ని శ్యాగ | రా ఇ | తెరియు - - || -
- మా - రి సని దమా | మరి రి | - మసా ||
     - - రా - - గ సు | ధా - - | - ర స ||

అవకాశః :

ర్షిక ర్తసునందు 'నిన్నునమిగ్నివారిని, సీదాసులైన వారిని రక్షించుకొనుట సీకాక శ్రేష్ఠయా? మున్ను గజరాజును రక్షింపినది లోకవిషిష్టేవేక దా! శత్రీగల సీవేనన్ను రక్షింపక అభిషయములు చేసినటో నేనెమి చేయుదును? రథిరాజుగు మన్మథ దాసులను వేడలైనయ్యా?' అని త్రిమహంద్రునికి శ్యాగరాజస్వామి విన్న వింపుకొనుచున్నారు.

రాగ ఉత్సవము :

అంధారి ప్రాచీనరాగము. ఇచ్చటివాదుకప్రకారము 28 వ వేళమగు హరికాంధోజీ అవ్యము.

అరోహణ : సరిగ మ చ ని స

అవరోహణ : స ని చ మ గ రి స

చీనిని కొందరు గ్రంథక ర్తలు 'సగ మ ద ని ద సీ - స ని ద చ మ గ రి స' అను అరోహణావరోహణములతో చెప్పియున్నారు. కానీ వెంకటమణి సంప్రదాయమున చెప్పిన అరోహణావరోహణములనే శ్యాగరాజస్వామి తమ రచనయందు పాటించినట్లు తోచుచున్నది. ఇందు కాళ్ళపాకవారి రచనలు కొన్నియున్నట్లున్నవి. వారికి తరువాతగల వాగీయకారులు యూరాగమున రచనలు చెప్పినట్లులేదు. ఇదియు అయ్యవారిచే పూనఃసృష్టింపబడిన రాగముగా భావించవచ్చును. ఇందు 'ఱ మ చ ని చ సీ', 'గ మ రి స' వంటి కొన్ని వక్రస్వరప్రయోగములు మాపాతముందు కన్పట్టుచున్నవి.

అంధారి - త్రిపుటి

ప. అభిమానమురేదేమి రామ సీ
వర్ణినయ పచనములాదేదేమి !

॥५॥

చ. మార్తిమించుకైన శేదా తన్న
మార్తి దక్కుము గలదా పన
మార్తి నామై దంపురాదా పాలు
మార్తిన గుణమికైన తోదా !

॥६॥

ఔ. శథియుంచే పెట్టు కోరా కృప
కలుగుననుచు వేడినారా నా
కలుపరములు వినిరారా పో
కలు సిటు గలదని సేనెఱుంగశేదా !

॥७॥

8. రాజు సీవని నమ్మినాను గజ
 రాజున్న లితము చిన్నాను రళి
 రాజు దాసుల వేడ లేను కాగ్యగ
 రాజు సీ వాడని పేరు కొన్నాను

॥౫॥

9. రి రి | గా మ రి || పా - | వ మ గ రి పా ||
 అ ధ | మా న ము || తే - | దే - - - మి ||

రి స సీ | పా - - ||
 రా - - | మ - - ||

2. రి రి | గా మ రి || ప పా | స ని వ మ గ రి పా ||
 అ ధ | మా న ము || తే - | దే - - - - మి ||

రి స సీ | పా రి || గ మ రి | వ మ వ చ ||
 రా - - | మ సీ || వ రి - | న య వ చ ||

ని వ మ వ ని వ | పా - ని పా || ని వ మ గ గ రి | పా వ స ||
 న - ము - - - | రా - - దే || వే - - - మి - | రా రా మ ||

రి రి | గా మ రి || పా సీ | పా పా ||
 అ ధ | మా న ము || తే - | దే మి ||

10. రి - | గ మ రి || పా స సీ | పా పా || రి వ చ | పా వ చ ||
 రా - | జ - సీ || వ ని - | న మిష్టి || నా - - | ను గ జ ||

సి చ | మ వ ని వ స ని వ మ || రి గ మ | రి పా || రి పా వ మ | పా వ చ ||
 రా - | జ - - - - స్తు - || వి త - | ము వి || నా న్న - - - | మ ర ర ||

పా చ | ని వ మ గ రి ప రి || ప పా స పా | పా పా ||
 రా జ | చా - - - సు - - || ఉ ను - - | వే ద ||

పా సా సని | సా స స || కి ళ | గమ కి ||
తే - - - | ను తాగ్యగ || రాజు | నీ - వా ||

స సా - కి | స ని పా మా || మ చ ని ప సా | స ని ప మ గ రి సా ||
ద ని - - | పే - - రు || కొ - - - - | నాటు - - - ను - - ||

ర కి | గా మ ర || సా ది | సా సా ||
అ ఱ | మా న ము || తే - | చే మి ||

● పత్రాలకు :

దృష్టికి ర్తనమునందు 'హృదయా' తథ్యాదు కిపుని దర్శించి ఆనందించుటయనగా అట లాధుకొనుట గాదు. గోపురములను దీపముల తోరణములను, నాట్యములాడు దేవదాసీలను, ప్రదక్షిణములను చేయుటుడికి ఇతపులు, వారి భాషులను మాచుట ఖుము మైమరచిని గాని, శివామస్సురణ చేయుచు, నిన్ను దర్శి పన్నె తిసి' అని పాంపిపుని ద్వారానించుచూ క్షాగరాజ స్వామి చెప్పుకొనుచున్నారు.

రాగ లక్షణము :

నారాయణగౌళ ప్రాచీనరాగము. ఇచ్చాటి వాయకప్రకారము 28 క మేళముగు వారి కాంఠించి ఉన్నాము. దీనిని మనరాగ ఉత్తర వుచకమునందరిలి ఒక రాగముగా పెద్దబి చెప్పి యున్నారు.

అరోహణ : స రి మ ప ని ద ని స

అవరోహణ : స ని ద ప మ గ రి స

ఇందు ప్రాచీనల రపనలు అంతగా కనబచుట లేదు. కానీ చిట్ట శాసములు మొదటగు నవి కొన్నియున్నట్లు వినికిది. కాళ్ళుపాక వారి రపనలు మాత్రము కొన్నియున్నట్లు తెలియు చున్నది. ఇది రాగసంచారములను, సందర్భములను తెలుసుకొనక పాడిసత్త సురటి, శేషార గౌళ వంటి కొన్ని రాగముల చాయలు కలిసిపోయెడి ప్రమాదముండుటచే ఱహశః దీనిని కొంచెము దూరముగానే వాగేయకారులంచుకొన్నారో యేమో !

నారాయణ గౌళ - ర్ఘుంపె

ప. దరిశనమునేయ నాశరమా ! ॥రః॥

అ. ప. వరామర్చించి కీర్తు నమ మన్మింపవలెను ఇం ! ॥పః॥

ప. గోపురంబులను కరుగొప్ప కంపముల కూ
స్థాపితములగు కిలిల తరుణులాటలను
దీపాలవరుసలను దివ్యవాహనములను
పాశహర నేవించి బహిర్ముఖండై కి ఇం ! ॥రః॥

2. తరచితదియారు ప్రదక్షిణము తెల్లుగు
పర వింట్యవత్సరముల రాగుగా వాయుచుము

శరుల రామల జామ చుప్పొంగి తిని గాని
వర తివాకురయుగ ఇషము సేయునైతి కిచ !

॥దీ॥

3. వోటక సమంతైన అద్యుషాకృతిని నే
నాట పేసికొని హృన్మాళికమును
మాటి మాటికి ఖాచి మైమరచి యండేది
అటలా శ్యాగురాజుర్మిక సుపూర కిచ !

॥దీ॥

4. స స | స స ని ద పా || ర ని రా ప ద పా | ప మ మ గ గ ర ||
ద ర | శ - న - ము || నే - - - - | య - నా - - - ||

రి న | ర గ ర || ర మ పా | ద ని సా రి గ రి స ||
త ర | మా - - || - - - | క - వ - - - ||

2. రి స | స ని ని ద ద ప || ర ని రా ప ద పా | ప మ మ గ గ ర ||
ద ర | శ - న - ము - || నే - - - - | య - నా - - - ||

రి న | వి ధ ని న రి గ || ర మ పా | ద ని సా రి గ రి స ||
త ర | మా - - - - || - - - | క - వ - - - ||

శి స | స ని ని ద ద ప || పా స ని | పా - ||
ద ర | శ - న - ము - || నే - - | య - ||

5. శి మ గ | న రి మ || ప పా ర ప | మ వ ని ద పా ||
ప రా - | - మ - || రిష్టం చి - - | సి - - - తు ||

ని స శి గ ర | సా రి స ని ద ద ప || ప మ గ ర | మ వ ని స శి గ ర ||
న - మ్మ - - | మ - - సిష్టం - ప - || ప - తె - | మ - కి - ప - - ||

సిసి | సెసనిద దశ || సాసని | సా - ||
దరి | శ - న - ము - || సే - - | య్య - ||

చ. - శ | పశా || పాదము | వసిదదశ ||
- గో | పురం || బుల - | నుక - దు - ||

మశ | సొరిస సనినిద || రచనిద | రచపాదపశుగ ||
- గో | ప్పు - - కం - - - || బ - ము - | ల - ను - - - ||

గరి | పాదపశుగగరి || రిమగ | గరిసనిసా ||
- - స్తో | పి - - త - ము - || ఱగు - | థ - ఱ - ను ||

- శరి | మశా || నిదదశ | మగరిమశా ||
- తరు | బుల || య్యా - - - | బు - ల - ను ||

- నిద | రచపాగరిము || పమశా | నిదదనిసా ||
- ది - | పా - - - ల - || వ - రు | వ - ఱ - ను ||

- నిస | రిగరిసా || సొరిసనిద | పచిదనిసా ||
- రి - | వ్యా - - వా || హ - - న - | ము - ఱ - ను ||

- పని | సరిగరిసా || సొరిసనిద | పాదానిదపా ||
- పా - | తహా - - ర || సే - - - - | విం - - - చి ||

- మశ | నిదదశముగ || రిగరిస | రిమపనిసారిగ ||
- ఱ - | హా - ర్ము - ఖం - || భై - - - | థ - ఱ - వ - - ||

సక | ససనిదపా || దనిదాపదపా | పమముగగరి ||
దరి | శ - న - ము || సే - - - - | య్య - నా - - - ||

అవతారిక :

శ్రుతినమునందు “అచంచలుడగు భగవంతుని యవతార రూపుడగు శ్రీరామ చంద్రుడు కాను కడలకనే యండి కథలెన్నో కల్పించినాడు. తుపి మొదలులేని వాడగు ఈ పరమాత్ముని కల్పనలే కార్యరూపమున చరాచరమయమగు జగత్తునందు కలుగుచున్నవి. అహా! విత్రము. ఈతనికి కదలిక యొలేదు” అని అయ్యివారు మూలవిచార్త స్వరూపమగు నదియు, అచంచలమగునట్టిచియు, చంచలక్ష్మే రూపముగాగఱ జగత్తును నిరిక్షించి పాశించి అయము చేయునదియు నగు పరమాకృతిని శ్రీరాముని యందు దర్శించి ఆనందించు చున్నారు.

నారాయణగౌచ - అది

ప. కదలే వారు గాడే రాముడు కథలెన్నో గలవాడే!	॥క॥
అ. ప. మొదలే కాసైనాడే కురిమొదలే లెపి వాడైనాడే!	॥క॥
ప. కల్పన లెన్నుడు లేదు సంకల్పములే గలవారు ఉప కల్పయునుడే వాడు శ్రీ క్షాగరాజ నుట్టైనాడే!	॥క॥

1. -- నిరశామా-గ | ఓస ఓము | పా ఓము ||
-- కదలేవా - - | - యగా - | దేరా - ||
2. వదనిదశామగంగ | ఓస ఓమరము | పా ఓము ||
ముదుకదలేవా - - - | - యగా - - - | దేరా - ||
3. వదనినిదశామవనిద | వమగంసఓమగ | ఓమగంము ||
ముదుక-ద-లేవా - - - | - - యగా - - - | దేరా - - - ||
4. వదనినిదమవనిదచమగం | మరిశానిదనిస | ఓసనిదచ ||
ముదుక-ద-లే - - వా - - | - - యగా - - | దేరా - - - ||
1. నిరచమచచమగంమపా | వనిరానీ | శానిదచము ||
ము-య-కదలె - - - నో | గ-ఉవా | దేరా - - - ||
2. గంమచచమగంము | ఓస | ఓమరమవనిదని |
ము-యకదలె - - - నో | గ-ఉ-వా - - - |
- శార్సనిరశాదచమగ ||
దే - - - రా - - - ||
8. ఓసరమచచమగంము | ఓస | నిధనిసరమచని |
ము-య-కదలె - - - నో | గ-ఉ-వా - - - |
- రసికంమగంస ||
దే - - - రా - - - ||
- నిరశానిదచమగ | ఓసరము | పా - - ||
ము-యకదలేవా - | - యగా - | దే - - ||

అ. ప. -- చ స సని ని చా పా - మ | ప ని రని | పా -- ||
-- మొద లే - - - కా - - | లై - నా - | దే - - ||

1. స స ప స సా లీ స ని ద వ మ గ రి | మ గ రి స రి మ రి మ ||
తు ది మొ ద లే - - - - కా - - - | లై - - - నా - - - ||

వ ని రని స రి ||
దే - - - - - ||

2. స స చ ని చా ని స కి మ గ | రి స రి స ని ద | పా ని ర వ మ ||
తు ది మొ - ర లే - లే - - | - ని వా - - - | లై నా - - - ||

గ రి వ మ ని ద వ మ గ | రి న రి మ | పా -- ||
దే - - - క ర లే వా - | - దు గా - | దే - - ||

చ. -- పా వ వ మ గ | రి రి వ మ గ | రి న పా - ని ||
-- క లృ న లె - | న్న దు లే - - - | - దు సం - - ||

సా రి మ రి మ వ వ మ గ రి మ | గ రి పా రి స ని ధ | శి న రి పా ||
- క - - - లృ మ లే - - - | గ - ల వా - - - | - - దు కే ||

పా రి మ వ వ ని చా ని | పా ద ని | పా ని ద ని ||
ప త - లృ క - య ను | దే వా - | దు క్రి - - - ||

ని ద ద ప చ ని చా ని స కి మ గ | రి స రి స ని ద | పా ని ర వ మ ||
- - - చా న్న - - - గ రా - - | - జ ను - తు - | లై నా - - - ||

గ రి మ వ వ ని ద వ మ గ | రి న రి మ | పా - - ||
దే - - - క ర లే వా - | - దు గా - | దే - - ||

అవకాశిక :

ఈ కీర్తనమునందు 'నిన్నె ఆంచిలిని నన్నె లటు రారాదా ! నిను నమ్మినవారిని కాపాడిపాడవు గరా ! ఇంక నేను కాళ్ళకాలను, సివిట్లుండుట శాగా ; దేవతలెందరైనను కలుగాని వారు సికు పరియగుదురా ! దుర్జనులను మేఘములకు సమీరుని వటి వాడపు సిచే గదా. నాదొరవు, కొమరచేకులవటి నేత్రములు గలవాదా, తక్కునులను కరుణార్థిష్ఠితో చూచి కాపాడిపాదా ! ఎంతని సైరింపురా, ఇంక దయగాపంచే ?" అని అయ్యవారు ప్రీరామచంద్రుని ప్రార్థించుచున్నారు. ఇది ద్విదాహకమగు దివ్యనామ సంకీర్తనములయందిది యగు రఫన. ఈ కీర్తనమును కొండరు గ్రంథక రలు ఆదిశాశమున చెప్పియున్నారు. కాని దినిని రూపక కాళమున పాడుటయే సంప్రదాయము.

నారాయణ గౌక - రూపకం

వ.	ఇంక దయరాకుంచే ఎంతని సైరింపురా !	॥ఇం॥
చ.	ఆసించిన నన్నెలు అదుగుడుగుకు రావేల వాసిగ సీచాలోల వరదేశిక పరిపాఠ !	॥ఇం॥
2.	ఎంతని కాటుండురా ఇక సైనను రాకుండురా ఇంతటిని శాగండురా ఎవరిని వేడుకొండురా !	॥ఇం॥
3.	నిర్మరపం లిక లేరా సిపరి తనక యొడ్డరా దుర్జన ఇలద సమీర దొర సితని యున్నారా !	॥ఇం॥
4.	వయన నింరిక పరోణ వగదర ప్రిరమురాణ శయహార తక్కునమాః పారిత క్షుగుబాః !	॥ఇం॥

చ - రు పా నిదస్తి || సా - నిరీ శనిదనిదపా ||
- ఇం - క ద - య || రా - - తుం - - - చై - - ||

- మ పా నిదపా || దవమా మగంగరిసా ||
- ఎం తని - సై || రిం - - తు - రా - - - ||

- రు పా వనిచా || నిసరీగరిసనిదపా ||
- ఇం - క ద - య || రా - - - - తుం - చై ||

పమచనిదపా || నిదదపమా మగంగరిస ||
ఎం - - - తనిసై || రిం - - - తు రా - - - - ||

నిసరీమ పా వనిచా || పా మగమగరి ||
- - ఇం - క ద - య || రాతుం - - - చై ||

సా - - - - ||
- - - - - ||

చ. - నిదనిసరీ || మగరిగరిగరిసనిక ||
- ఆ - సిం - చి || న - - - సై - - - - 0 ||

కనిసా కిమగరిస || సారీనిదకనిదనిసా ||
అ - దుగయ - గుకు || రా - - - వే - - - 0 ||

మగంగరిసరిమరిమ || పా మవనిదపా ||
వా - - - సిగసీ - - - || కాలో - - - 0 ||

వరి సారీనిదవ || నిదదపమా మగంగరిస ||
వరదే - - - క || వ - రి - - - పా - 0 - - - ||

నిసరీమ పా వనిచా || పా మగమగరి || సా - - - - ||
- - ఇం - క ద - య || రాతుం - - - చై || - - - - - ||

భవతారిక :

శ్రీ ! రునమునందు “**విన్న వాటిమండియు నిన్నే నమిష్టయున్న వాడను.** ఇన్నాటు నన్ను కాపాదకుండుటకు కారణమేమయ్యా ? తన యన్న శాశలకు కాళక శరడిసుతుడు వేదగా సివతనితిఁ చెపిమి చేసి యాతని తప్పులు గాచి సింబముసు జాపి వావిని సిరద కరునిగా చేసు ఉనరేదా ? నిన్ను సేసేమైన రథములు, గజములు, అళ్యములు, భోగములు, రథములు యాచిం చికినా ? నిన్ను నామనమునందే నిఱుపుకొని కులరునమగా రక్షించుకొనుచూ, పూతించుకొను చుంటినే! సేమ నిన్నే తల్లిరండ్రి అన్నరమ్ములు మొదలగు బంధువులందరి బూపములలోను చూచుకొనుచూ, మెల్లలు, మల్లెలు, మొదలగు సుకుమరంచే మనమ రంబీల్ల సిపాదమంలు పూతించుమనుటినే ! నాయందు దయవచ్చుటకు ఇంతకదవేం పట్టినదయ్యా ?” అని అయ్య వామ తన ఆరాధ్యమై వమగు **ప్రిరామవంద్రుని వేదుకొనుచున్నారు.**

నారాయణ గౌర - ప్రిపుతు

- ప. ఇన్నాటు దయరాకున్నావై నమేమి
ఇప్పుకైన తెలుపవయ్యా ! ॥३॥
- అ. ప. చిన్ననాటముండి నిన్నేగాని నే
నన్నుల నమిష్టినా కిరామ నీ ! ॥४॥
- ప. ఆలనాడు తరణి సుకార్త్రిని దీర్ఘము
వెలసి నిల్చిగ లేదా అదియుగాక
ఖలము జాపలేదా వాని నేర
మంలను దాటుకొని చెపిమిపేసి పద
ముల క్షక్తియగ లేదా నాయందు నీ ! ॥५॥
2. భనగశాళ్యములు తనకు రయిపేయు
మని నే నిన్నదిగి నానా ఇంక నే
కనక మిమ్మని నానా **ప్రిరామ నా**
మనమున నిరకం భనమగ సార
తణము జేసి గాని మరచినా నా !
3. తల్లిరంద్రు ఉన్న భనమ్ములు నీపని
యుల్లము రంబీల్ల పెద్దలతోను
కంలరాడక మెల్ల సుకుమరం నీ
వర్ణని పదము కొల్లు లాడుతు పెద
వర్ణి గాని కాగ్యగ్రాణనిపై నీ ! ॥६॥

చ. -- ర | ర మ పా || మ పా | దా ని ర పా పా ర చ మ గ ||
-- ఇ | న్నా - ట్లు || ద య | రా - - - - - - - - - ||

రి గ స | రి పా || స రి స | రి మ పా ||
కు - - | న్నా వై || న - - | మే - మి ||

మగ పా రి మ | చ ని ర ని సా రి స ని ర || పా పా ర చ మ గ |
- - - ఇ తు | తై - - - న - - - - || తె ల - - - - |

రి గ రి పా - ని ||
చ - - చ - - ||

పా రి మ | రి మ పా కు చ ని ర || ని పా | ని ర పా మ గ రి గ ||
య్యా రా - | - - - మ - - - || య్యా - | - - - - - - - - ||

రి న ర | ర మ పా || - - - | - - - - ||
-- ఇ | న్నా - ట్లు || - - - | - - - - ||

అ. చ. -- ని ర | పా ర చ మ గ || మ గ ర గ గ శ | ర మ పా ||
- - చి న | నా ట - - - || నుం - - - - - | - - ఇ ||

- - రి మ | చ ని ర ని సి ని పా || రి గ రి పా | పా రి స ని పా ||
- - ని - | స్నే - - - - - || గా - - ని | - - - - సే ||

- - సి ని | పా - రి గ రి || మ గ రి గ రి స | రి స ని క ని ర పా ||
- - న - | న్ను - - - - - || న - - - మ్మై - | రి - - - నా - - ||

పా - | ని ని రి స ని ర పా || ని ర ర చ మ గ | రి గ రి పా ||
క - | రా - - - - - || తు - - - - - | - - - - ||

పా ర | ర మ పా || - - - | - - - - ||
సి క | న్నా - ట్లు || - - - | - - - - ||

చ. -- శ | పా - మ శా || మ వ రా ని ద శా | పా ర వ మ గ గ మ రి ||
 -- శ | త్రి - - శం || త్రు - - - - - | త - - - - న్న - - ||

 మ గ ర శ | ర శ స్తు సరమ వ || మ ప ని ద ని ద | శా - - ||
 ద - - మ్మై | య - - సీ - - - || వ - - - - - | సి - - ||

 -- శ | ని ద ని స ర స || స స ర స ని ద | వ ని ద స స ||
 -- యు | త్రి - - - ము - || రం - - - - - | తీ - - - త్రి ||

 -- ని ద | వ మ వ క స ని ద శా || మ గ ర గ ర | శా - ని శా ||
 -- చె - | త్రీ - - - - ల || తో - - - - - | - - - ను ||

 -- ని | శా ర వ మ గ || ర గ ర గ ర | శా ర గ ర స ||
 -- శ | త్రి లా - - - || ద - గ - - | మ్మే - - - త్రి ||

 ని ధ ఫ ధా ఫ | శా ర వ ని ధ ఫా || ని ధ ని శా ని | సం మ గ ర స రి ||
 ను - - - - ; మ - - ము - - || త - - - - - | ని - - - - - ||

 -- ని ద | పా ర వ మ గ || మ గ ర గ గ స | ర మ శా ||
 -- చ - | త్రీ ని - - - || వ - ద - - - | ము - - ||

 -- రి మ | వ ని ద ని స ని శా || కి గ ర శా | శా ర స ని శా ||
 -- కొ - | త్రీ - - - లా - - || త్రు - చు - | చె - - - ర ||

 -- స ని | శా - ర గ ర || మ గ ర గ ర స | ర ి స ని స ని ద శా ||
 -- చ - | త్రి - - థ - || గా - ని - - - | శ్యా - - - - - గ ||

 శా - | స ని ర స ని ద శా || ని ద క వ మ గ | ర గ ర శా ||
 శా - | శ - - - ని - - || తై - - - - - | ని - - - - ||

 -- త | ర మ శా || - - - | - - - - ||
 -- త | శా - త్రీ || - - - ! - - - - ||

అవకాశం :

శ్రీ కృతమునందు “మత భేదములను సతమకమగుచూ, కై వభేదములను తప్ప చారులయందు సంబరించుచున్న జమలమర్యాదలుండియు నేను నిన్నెనచిన్నయున్నాను. నామను తెలిసి క్రోధినను, క్రోష కాన్నను నేను నీవాడనని రుజువు చేయవలసిన సమయమాసన్నామైన దయ్యా !” అని శ్రీరామవంద్రునికి శాంగ్రామించాలి మనవి చేసుకొనుచున్నారు.

రాగ ఉడణము :

ఛాయాతరంగిఁ ప్రాచీనము. ఇంగ్లీషాదుకప్రకారము 28 వ మేళమగు హరి కొంటోకి అన్యము.

అరోహణ : సరిగు మనిసీ

అవరోహణ : సని దచు మగరిస

రి మగరిగా అను ప్రయోగమను, నసి నిరపా అను ప్రయోగమును కిర్తనాదుల యందు కనబడుచున్నది. ఇందుగిఁ కిర్తనాదులు, ప్రాచీనుల రచనలు కలవని సుఖురామ దిక్షితులవారు తమ సంగీత సాంప్రదాయప్రదర్శినియందు ఉప్పియున్నారు. కాని వాడుకయందు అయ్యావారి క్రతుములు మాత్రము వినబడుచున్నవి

ఛాయాతరంగిఁ — రూపకం

ప. ఇతరమైముల వల్ల ఇంను సూఖ్యమారామ !

॥५॥

ఉ.ప. మతభేదము శేక సదా మరిని మరులుకొన్న తన !

॥६॥

చ. మనము తెలిసి క్రోధినను మరచినాను నీవే

తనవాడన తరుణమిది శాంగ్రామి సన్నుత !

॥७॥

5. వస్తి | శాసనినిదశా || వశమగ్ | గర్భమగగరిశా ||
ఇతి | రమై - - - వ || ము - - - | ఽ - వ - - - ఔ ||

- రిరి | మపా నిద || రమపా | పాపమపా ||
- ఇలి | నుసో అయి - || మూ - - | - రా - మ ||

6. వస్తి | సనిరీసనిదశా || నిదదశ | మగరిమగరిశా ||
ఇతి | ర - మై - - - వ || ము - - - | ఽ - వ - - - ఔ ||

- రిరి | మపా నిద || రమపా | పాపమపా ||
- ఇలి | నుసో అయి - || మూ - - | - రా - మ ||

7. వస్తి | సనిరీసనిదశా || మపనిద | దశమగరిమగరి ||
ఇతి | ర - మై - - - వ || ము - - - | ఽ - వ - - - ఔ - ||

- సరి | మపస్తి సని || పొ | - - నిదశమ ||
- ఇలి | నుసో - అయి - || మూ | - - - - - ||

8. వస్తి | సనిరీసనిదశా || మపనిద | దశమగరిమగరి ||
ఇతి | ర - మై - - - వ || ము - - - | ఽ - వ - - - ఔ - ||

- గరి | మపస్తి సని || నిసక్రి | రిసనిదదశమ ||
- ఇలి | నుసో - అయి - || మూ - - | - - - రా - మ ||

9. వస్తి | సనిరీసనిదశా || మపనిద | దశమగరిమగరి ||
ఇతి | ర - మై - - - వ || ము - - - | ఽ - వ - - - త్తి - ||

- గరి | మపసక్సిసక్రి || మగగరి | రిసనిదదశమ ||
- ఇలి | నుసో - - - అయి || మూ - - - | - - - - రా - మ - - అయి

వ స | న స ని ని ర ప | వ చ మ | గ ర మ | గ ర ప |
ఇ త | ర దై - - - | మ | - - - | ఉ - చ - - - ఇ |

- ర | మ | వ స | స | స | - - - |
- ఇ | మ | స | - ఇ | మ | - - - |

7. వ. వ స | స | స | ర | క | గ | స | ర |
మ | త | శ | చ | ద | మ | || క | చ | స | చ |

ర | మ | గ | ర | గ | ర | స | న | ద | ప | చ | మ |
మ | ద | న | న | మ | ర | య | || క | న | ష | - | త | న | - |

8. వ స | స | ర | స | న | స | ర | క | గ | స | ర |
మ | త | శ | - - - | ద | మ | || క | చ | స | చ |

స | ర | మ | గ | ర | మ | గ | ర | స | ర | ప | చ | ద | ప | చ | మ |
మ | - | ర | - | న | - | త | - | య | || క | - - - | న | ష | - | త | - - - | న | - |

త | వ | న | స | న | న | న | ర | ప | చ | మ | చ | ప |
ఇ | త | ర | దై - - - | చ | || మ | - - - | ఉ - చ - - - ఇ |

- ర | మ | వ | స | స | న | స | న | ర | ప | చ | మ | చ |
- ఇ | మ | స | - ఇ | మ | - - - |

9. వ | చ | చ | క | చ | చ | చ | చ | చ | చ |
మ | న | మ | క | చ | చ | చ | చ | చ | చ |

మ | చ | చ | చ | చ | చ | చ | చ | చ | చ |
మ | చ | చ | చ | చ | చ | చ | చ | చ | చ |

1. చ స | సి స స || ర ర | గ స క ||

త న | వా త న || త రు | ణ మి ది ||

ర మ | గ ర గ ర || సా | ని ద పా వ మ ||
శ్య - | గ రా - ష || న | - - స్న త - ||

2. చ స | సా ర స ని స స || ర మ | గ స క ||

త న | వా - - - త ను || త రు | ణ మి ది ||

స ర మ గ | ర మ గ ర స ర స్తో || ని స ర గ | ర స ని ద వ క త కు ||
శ్య - - - | గ - రా - - - ష || న - - - | - - స్న - - త - - ||

చ సే | స స ణ ని ద పా || చ వ మ గ | గ ర మ గ గ ర పా ||

అ త | ర తై - - - వ || ము - - - | ల - వ - - - జీ ||

- ర | మ చ స స ని || సా | - - - - ||

- ఇ | మ పా - ఖ్య - || మా | - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రీ || రునమునందు 'నాయపరాధములను కుమించుటకు వరముగాదని నా సరివారితో
నన్ను కొంచె పరచకుమా, పరమార్థముగు మార్గమును తెరియని ప్రఫువులకును, సీచమార్గాను
కర్తులగు వారినేవటలకును సేను దూరముగసేముంటినే ! నన్ను కాపాడవే గృహమచంద్రా !'
అని శాంగరాజస్వామి సివేరించుచున్నారు.

ఛాయాతరంగిణి - భద్రి

ప. శ్రీపచ్చాచుటకు వేళరా రామ !

||కృ||

అ.ప. -ఆశరాధముల నోర్ధ్వ వశమా

యన లోకవె సరివారలతో !

||కృ||

చ. పరమార్థమా మార్గ మెరుగరు

ప్రఫువులెల్ల సీచనేవకులరా

పరణోక భయ మింతగానరు

పరశాంగరాజ వృత్తిరన !

||కృ||

१. సరిమా - - గమ | వశమ మమ | గా గ రిసా ||
కృషమా - - చుట్ | కువే - - శ | రా రా - మ ||
२. సరిమా సరిమా గమ | వశమ మమ | గా గ రిసా ||
కృషమా - - - చుట్ | కువే - - శ | రా రా - మ ||
३. సరిమా సరిమా గమ | పానిదదశశమ | గా గ రిసా ||
కృషమా - - - చుట్ | కువే - - - శ - | రా రా - మ ||
४. సరిమా సరిమా గమ | పామపనినిసా | నిదదశమగగం ||
కృషమా - - - చుట్ | కువే - - - శ | రా - - - రా - మ - ||
५. వశ నీసా సనిద్దా | వశావశు | గా గ రిసా ||
కృషమా - చు - ట్ | కువే శ - | రా రా - మ ||
६. నిదశా సా రిముగ్గా | తిసా నిద | పా మగగం ||
కృషమా - చు - ట్ | కువే శ - | రా రా - మ - ||
- సరిమా - - గమ | పా - - | - - - - ||
కృషమా - - చుట్ | కు - - | - - - - ||
७. వ. దశనిసా నిసా | రిముగ్గా గ్గమ | గ్గా గ రిసా ||
అవరా - ధము | ల - న్నిర్య - | వ శ - మా ||
- నివిని నిదశమచని | సా - రిస్ | నిదశా ||
యనతోలు - వే - సరి | వా - - - | రంలో ||
८. దశనిసా నిసా | రిముగ్గా గ్గమ | గ్గా గ రిసా ||
అవరా - ధము | ల - న్నిర్య - | వ శ - మా ||

నినినీ నిదపువని | సా - రి స | నిదపుమగగర్ ||
యనతోక - వే - నరి | నా - - - | ర - ల - లో - - - ||

సరిమూ - - గమ | హా - - | - - - - ||
కృషు - - చుట | కు - - | - - - - ||

త. తపశా - తమమవనిద | నినిదదప | మగగర్ ||
పరమా - ర్ధ - మో - - - | మా - - - ర్ధ | మెరుగరు ||

తపమగగరిసస సరిమగ | మగమవప | పనిదపా ||
ప్రతిథు - తులై - - ల్లి నీ - - - | చ సే - - వ | కు - య - రా ||

తపనిసానిసస | రి ముగ్గమగ | గ్గాగ్గిసస ||
పరలో - కళయ | ముం - - క - | గా - - నరు ||

నినినీ నిదపువని | సా - రి స | నిదపా ||
పరత్యా - - గ - రా - | ః - హృ - | తుర న ||

సరిమూ - - గమ | హా - - | - - - - ||
కృషు - - చుట | కు - - | - - - - ||

అపకారిక :

శ్రీ కృతనమనందు “ఆఖలాండ కోటి బ్రహ్మణింద నాయకుడగు పరమాత్మకే త్రిమంద్రుకై అంతరుగమన నెలకొనిమున్నారు, ఇక కావలసినదేమి ? వెమకటి అన్నము లణో చేసిన యములను, విషినములను కూల్చుటకు నందకథరుడైన, ఆ త్రిమంద్రునికి గాక ఎవరికి వశవొను ? కామాది ప్రదీపులను అంధకారమును పోగొట్టుటకు పోమసూర్యునేత్రు కైన ఆ త్రిమంద్రునికి గాక ఎవరివశవొను ? ఆటీపరబ్రహ్మా స్వరూపము నీ యంచుంచు కొన్న వాదపు, ఇక తయమేమి మనసా ?” అని స్థిరచిత్తమను పీఠమనందు పరమాత్ముడగు రాముని నిలుపుకొని అయ్యవారు ఆనందించుచున్నారు.

రాగ ఉట్టము :

ఒంపాంస ప్రాచీనము. ఇది యిప్పటి వాడుక ప్రచారము 28 వ మేళమగు హరికాంథోకి అన్నము.

అరోహణ : స రి మ గ రి మ చ ర ని

అరోహణ : స ని ద చ మ రి మ గ స

ఇందు అయ్యవారి రవనలు మాత్రము యిప్పాడు కనఱుచున్నాచి. కాని తాళ్ళుపాక వారి రవనలు కొన్ని కనలడుమండుటచే ఇది ప్రాచీన రాగమని యను కొనపణియన్నాది. కాని పాడికి విధమును అణ్ణుహారే పునఃసృష్టిచేసిరని శాపింప వచ్చును.

ఒంపాంస – అది

ప. ఇక కావలసిన దేమి మనసా

సుఖమున సుందరవదేమి మనసా !

॥५॥

అ. ప. ఆఖలాండకోటి బ్రహ్మణిందనాథుడు

అంతరంగమున నెలకొని యండగ !

॥६॥

చ. ముందటి అన్నముతను జేసిన యము

కృండ విషినముల కా

మండకందుడైన సీకాపలి

వందకాయధుడై యండగా

॥७॥

2. శామాదిలోక మోహమద

స్తోముక మమ్ములకును

సోమసూర్య నేత్రుడైన గ్రంతి

శామవంద్రుడె సీయందుండగ !

॥४॥

3. షైమాది శుఫములను క్యాగ

రాజ కావికార్మములను

సేమమతో నిచ్చేరయానిధి

శామశ్రద్రుదు సీయందుండగ !

॥५॥

4. - ధ సా రి మా గరిసరి | సా - న | రి స ని ధ ధ ధ ||

- ఇ క కా - వలసిన | దే - మి | మ - న - సా - ||

ధ ద సా రి మా వ ద స స | ని ద చ ర సా | ద వ మ గ స ర ||

- సు అ ము న సుం - ద వ | దే - - - మి | మ - న - సా - ||

॥६॥

5. వ. - ని ద పా చ మ గ స | రి మ వ ద | చ ద స స ||

- అ అ లాం త కో - టి | ప్రి - హిస్టం ద | వా - ధు తు ||

- స రి మ గ స రి సా | సా రి స ని ద పా | ద వ మ గ స ర ||

- అం - త రం గ ము న | సె ఱ - ఱొ - ని | యుం - - - ద - ||

ప ధ సా రి మా గ రి సరి | సా - - | సా - - ||

గ ఇ క కా - వలసిన | దే - - | మి - - ||

చ. - పా పా చ వ ద సా | ని ద చ ర పా | మ గ స ర సా ||

- షై మా ది కు - థ | ము - ఱ - సు | క్యా - - - గ ||

- ధ స రి మ గ సా | రి స వ మ | సా - - ||

- రా ఇ కా - మి కా | ర్థ ము ఱ - | సు - - ||

- నిద వ వమగస | రి మవద | వదసా ||
 - శే - మమతో - ని - | చేప్ - దయా | - నిధి ||

- సరై ముగ్గా స రి సా | సా రి స నిదసా | రవమగసరి ||
 - రా - మ భద్రుధున | యం - - రుం - - | ద - - గ - ||

స ధ సా రి మగ రి సరి | సా - - | సా - - ||
 - ఽ నక్క - వలసిన | ఫే - - | చి - - ||

అవకాశికి :

శ్రీ కృష్ణమనందు “పేరునకు మాత్రము కొసల్య, ధరమలు నీకు తపంద్రులై వారు, నీ యునికి పాలముద్రము. నీ యిల్లాలు ప్రమహాంక్రూ, నిన్ను కొరిచెచివారు తయ్యారుడు, ప్రమాన్, ఇంద్రుడు మొదలగు దేవతలు, శంఖ, చక్ర, శేషాదులు సోదరులై దేవతలు వానరులై నిన్ను కొరిచించి రామభద్రా ! నీవంటిదైవము ఎచటగలదయ్య !” అని ప్రిరామచంద్రుని యవకారవైశవమను క్యాగరామస్వామి కొనియాడుచున్నారు.

ఒంచండ - అది

- ప. తల్లిదంద్రులు గం పేరుగాని
ఇంఠో సింహదైవము తపరే ! ॥४॥
- ప. ప. ఇల్లుకలశ సముద్రముగాకమ నీ
కిల్లాలు విశేషా తనయ రథ ! ॥५॥
- చ. గిరిశాపినిధింద్రార్ఘ్య శాంత
మరణోములు వానరులై కొలువ
ధరచక్ర పణీంద్రులు సోదరులై
తగి పేశగ క్యాగరామవినుత ! ॥६॥

చ. సా సని దని దా వదపా | చమహాగన | రిమగరి ||
త రీ - దం - - - - | త్రు - - య - | గ - - ఱ - ||

రిసరిమగా నరిపా | పా - - | రిసని ధ పా ||
పే - - - రు - - | గా - - | - - - ని ||

2. సతీమగసా రిసని దపా | చవదపా ని దపా | మగసరిగస ||
త - - - రీ దం - - - | త్రు - - య - - | గ - - ఱ - ||

రిమచదని దవమగరిస | పా - - | రిసని ధ పా ||
పే - - - - రు - - - | గా - - | ని - - - - ||

పా ధ పా రి పా | మగసరి | గా పా ||
- ఇ ఱ నీ - | న - ఱ - | ఈ - - ||

- - - నరి రమ | పా చవదపా | ని దపా ||
- - - వ - ము - | - ఐ - శ | ఈ - - ||

3. వ. - - దపా సతీశమగ | సతీమగ | గసరి ||
-- ఇల్లు క - ఱ - - | క - న - | ముఱ - ||

సతీమగ రిగపా - - | పా రిసరిక | రిసని దపా ||
డ్ర - - - ము - - - - | గా - - క - | మ - - ని ||

చా పా - దపా ని ద | వదపా | - - దవమా ||
- ఱ - - ల్లా - - | య - వి | - - దే - - ||

పా దవమగసరిగా | పా - - | రిమచద ||
పా - - క - న - - | య - - | క - ఱ - ||

సా సా రి సనిదచ ద | సా - - | - - - - ||

త లీ దం - - - - ద్రు | లు - - | - - - - ||

చ. -- ప పా పా మ గ | సరి మ వ చా | పా - - ||
-- గి రి శా ది - | వి - ధిం - - | ద్ర - - ||

మ గ రి వ మ గ న రి | రి సా స | రి సని ధ ఫా ||
అ - - - రక్క - క - | శాం - - | - - - - శా ||

ఫా ధ సా రి రి | రి మ పా | రి మ వ ద ||
- మ ర కో - | టు - లు | వా - - - ||

సా ని ద పా ర చ | మ గ న రి | గా సా ||

న రు - లై - - | కొ - లు - | వ - ||

పా ద పా స రి హ మ గ | స రి మ గ | గ స కీ ||
- ధ ర చ - - - క్ర | చ - - - | - - టేం ||

స రి మ గ రి గ సా - - | సా రి స రి స | రి సనిద ఫా ||
ద్రు - - - య - సో - - | ర - - - - | య - - లై ||

చా పా - ద పా ని ద | ప ద పా | - - ద వ మా ||
- త - - గి వే - | త - గ | - - క్ష్యా - - - ||

పా ద వ మ గ న రి గా | పా - - | రి మ వ ద ||
గ - - రా - - - శ | వి - - | ను - త - ||

సా సా రి సనిద చ ద | సా - - | - - - - ||
త లీ దం - - - - ద్రు | లు - - | - - - - ||

● వకారిక :

శ్రుతి క్రమమనందు ‘పూర్వకాముడవైన నిన్న రాసి ఎట్లాందును ఇములు ?’ అని అశ్వర్యవద. ఏ ‘సిదర్ఘనము కమలకు చలువ, సీ నామభజన చెన్నల కమృతము, రసనకు రుచి, మనసునకు సుఖము, తనుపునకు ఆనందము ఇచ్చుచుండుకదా, నాహ్యదయమమనందు నెలకొన్న రామచంపు !’ అని కాంగరాజపాయిమి ఆనందతన్నెయుటై చెప్పుకొనుచున్నారు.

బంచాంప – అది

- ప. నినుణాసి యెట్లా యుందురో
నిర్మలాత్ములాజములు !
- అ. ప. అనఘ సుపుణ్య అమర వరేణ్య
సనకశరణ్య సత్కారుణ్య !
- ప. కమలకు చలువ చెన్నలకమృతము
విను రసనకు రుచి మనసుకు సుఖము
తనుపు ఆనందమును కల్గేసే
కాంగరాజ పూర్వామ పూర్వకామ !

॥ని॥

॥ని॥

7. --- ధ స రి మ గ | రి - స రి | గ స రి న ||
 --- ని ను శా - సి | ఎ - ట్లో - | - యుం - దు ||
8. రి స న్ని ధ శా ధ స రి మ గ | స రి మ వ చా ద ప | మ గ స రి గా న ||
 రి - - - - ని ను శా - సి | యె - - - - ట్లో - | - - యుం - - దు ||
9. రి స న్ని ధ శా ధ స రి మ గ | స రి మ వ ద స స ని | ద ప ద ప మ గ సా ||
 రి - - - - ని ను శా - సి | యె - - - - ట్లో - | - - యుం - - - దు ||
10. రి స న్ని ధ శా ధ స రి మ గ | రి - స రి | గ స రి న ||
 రి - - - - ని ర్షై శా - త్రై | లో - జ - | ను - లు - ||
11. మ పా ద పా ద ప మ గ | గ పా రి మ | - ప చా సా ||
 - - - అ న ఘ న పు - - - | ఇం - అ మ | - ర ప రే ||
12. ని ద ప ద పా చ చా స ని ద ప మ గ | స రి గ స రి మ |
 ఇం - - - అ న ఘ పు - పు - - | ఇం - - - అ మ |
 - ప చా స రి మ గ ||
 - ర ప రే - - - ||
13. పా సి ర పా చ చా స పా ని ద ప మ | పా - ర స | - ని ద ప మ గ స రి ||
 ఇం - - - న న క క ర - - - | ఇం - స - | - కాక - - రు - - - ||
14. మ ప ద ప ద పా రి మ గ స | రి పా వ ద | స ని ద ప మ గ స రి ||
 ఇం - - - న న క క ర - | ఇం - స - | కాక - - - రు - - - ||
15. గ పా ధ ఫ రి మ గ | రి - స రి | గ స రి న ||
 ఇం - ని ను శా - సి | ఎ - ట్లో - | - యుం - దు ||

చ. --- వహా మగా గస | రి మహా సరి | - గసా రి స ||
--- కను ఉ కు తయ | న - - చెతు | - ఉ కమ్మ క ||

ఓ న ని ధపా దసా రి మా గస | రి మహా మచ | - దసా ని రచద ||
ము - - - - వి న ర స నకు | రు - చి మ న | - సుకు ము - అ - ||

పా - మహా రపా దచమగ | గ సా రి మ | - చ చా పా ||
ము - కను తు కా నం - - - | ద ము క - | - ల - ఔ ||

1. ని రచద పా చ చా స సా ని చచద | చ పా ద స | - ని రచ మ గ సరి ||
సే - - శాం - - గ రా ఇ - - - | మృ ద్వా మా - | - పూ - ర్ష చా - - - ||

2. ద చద చ ర సా రి మా గ స | రి సా చ చద | స ని రచ మ గ సరి ||
ము - - శాం - - గ రా ఇ - | మృ ద్వా మా - | - పూ - ర్ష చా - - - ||

గ పా ధ సరి మగ | రి - సరి | గ స రి స ||
ము - ని మ శా - స | ఎ - ట్లా - | - యుం - రు ||

అప్పకారిక :

కృతి | ర్తనమునందు “మంచి చెడ్డల కలయికలో” నామనసునిండి యున్నది. సికా రామా ! నిను కాపాదకున్నాళో నాకేమి దారి ?” అని చెవ్వుచూ “కల్పరూజమునకు తీగిలు రట్టి పాగినట్లు, ఉరగములు చెనవేసి నట్లున్న నామనసునందు నిఱమగు ప్రేమలో, సత్కరి తన శబ్ది సేవ చేయు నరిలాపయున్నది. ఇదియే ఆగమ నిగమములకు అర్థము. నాసేవ చేయాలంచు కొని నస్సు ధన్యుడ చేయవే !” అని శ్రీరామచంద్రుని క్షామానున్నారు.

ఇది దివ్యానమ సంకీర్తనములలోనిరగు ఒక చక్కని రచన.

శలహంస – 46

5. రామసికా రామ రామ రాజతనయరామ దశరథ
రామ సికా రామ రామ రఘుకులాట్టి సోమ ! ||రా||
6. ఉరగములు చెనగినట్లున్నది నామనసు
కరుణ లేసి కంటణాచి కరము బట్టురామ ! ||రా||
2. కల్పరూజమున తీగ గట్టు లీం మనసు
కంపు కెన్నైన విడిని కడులు శ్రీరామ ! ||రా||
8. సత్కరి పరి సేవ సేయు చంచాన నామనసు
ఉన్నములు సేయులు కుహ్నాంగిని రామ ! ||రా||
4. అక్కైక సామ్రాజ్యములు అయ్యినట్టు రామ
సక్కైరాగ్యము నిరియు సాయుఖ్యమే రామ ! ||రా||
5. ఆగమ నిగమములకు అర్థమిది రామ
క్షామారాజచే కయించి భోగమొందు రామ ! ||రా||

- v. పారిమిపాపము | పా - దసస్ | పా - నిదప ||
 రా - మిస్తా - | రా - - - ము | రా - - - ము ||
- పా - ద సనిదపామగపరి | వరిగపరి | సనిధిఫధ ||
 రా - - - శ - త న - య - | రా - - - ము | దశ - ర ధ ||
- సరిపరిమిపా | వదసంగస | సంసనిదప ||
 రా - - మిస్తా | రా - - - ము | రా - - - ము ||
- వద వచ్చమగగపరిగ | పా - - | రిసధిఫధ || పా
 రఘుకులా - - దీ - సో - | మూ - - | రా - - ము - || రా
- ch. వచ్చ వ వద వదపానిదపా | వదవమగప | రిసధిఫధడప ||
 ఉరగముయవెన గిన - ట్లు | - న్ను - ది - నా | మనము - రా - ము ||
- వదపా సరిమిమగప | సనిధిసనిదపా | మగపరిగ ప ||
 కయిఱ షైసికంటుఖాచి | కరము - శ - ట్లీ | రా - - మూ - ||
- పారిమిపా - మిపా | - - - | - - - ||
 రా - మిస్తా | - - - | - - - ||

అపకారిక :

ఈ ర్తనమునందు “హరిదశ్వదగు మార్యాని కేషముతో సమమగు కేషముగా వాడును, మురనరకాది రాకుసులను సంహరించిన వాడును, కామ్ప్రోరాది ఆరిషధ్యద్గములు శేని వాడును, అహల్యాశాప విషోదనము చేచిన వాడును, సీశారమణులునువగు ప్రామణంద్రుచే నాటు దైవము” అని శాంగ్రామస్వామి కీర్తించు చున్నారు.

ఆదియు దివ్యనామసంకీర్తనములయందరిదగు నొళచన.

బలహంస – ఆది

ప. రామ ఏవ దైవతం రఘుకుం తింటోమే !	॥రా॥
ప. విగత రామ మోహ మకో విమల హృదయ శుభ ఫలమో !	॥రా॥
2. ఈ గౌతమకృత శాపో నశనద సీశాపో !	॥రా॥
8. భక్తచిత్తతాప హరో భాషుక దాన చతురో !	॥రా॥
4. మరతాళక గణంద్రో మురనకేథమృగేంద్రో !	॥రా॥
5. హరి పద్మస ఇక్ష్వో హరిద స్వాతు సంకాళో !	॥రా॥
6. శాంగ్రామ హృత్సవనో నాగరాష వరణ్యసో !	॥రా॥

శ. రి మ పా ద || సా ని ద పా ము గ ||
రా మ ఏ వ || కై వ - తం - - ||

స రి మ గ న రి || సా రి స ని ధ ఫ ధ సా ||
రము కు ల తి ఱ || కో - - - - మే - - ||

రి మ పా ద || సా ని ద పా - ||
రా మ ఏ వ || కై వ - తం - ||

చ. వ వ ప మ గ స || రి మ ప ద సా ||
వి గ క కా - మ || మో - హా మ ద ||

వ ద స ని ద త || మ గ న రి సా ||
వి మ ల హృ ద య || ఖ త ఫ ల కో ||

రి మ పా ద || సా ని ద పా - ||
రా మ ఏ వ || కై వ - తం - ||

అవకాశిక

శ్రీ కృతమునందు 'మకరిని సంహరించి ఈ క్రూగేసరుడగు గజరాజును ఉంచిన రాఘవార్థి, నిష్ఠుతప్ప ఆమ్రయలను వేదను. వచితులము సహితము పాపనులచేయు సీనామును తలమకొముచునే యుండును.' అని శ్రీగురుస్త్రాము శ్రీహరిని ప్రార్థించుచున్నారు.

పంచాంగ - ఆది

ప.	వరులను వేదను పతిత పాపనడ !	॥ప॥
అ.ప.	కరిపరదా సివే కాంటలో గ్రోఫుమిక !	॥ప॥
ప.	అమర పరద సిదు నామాతి ఈయంకే శీవ	
	న మనే యున్నాను శ్రీశ్రీగురు వినుత !	॥ప॥

5. --- రి మ వ చా | సా - - | = నిద ప ద ||
 --- వ రు ల ను | వే - - | - ద - ను - ||

పా - రి మ గ సా | రి స ని ధ ఫ ధ | సా - - ||
 - - వ తి త పా | - - - - - వ | ను - - ||

2. సరి మ గ సరి మ వ చా | ప ర సా ప ర సా | - నిద ప ద ||
 ద - - - - వ రు ల ను | వే - - - - - | - ద - ను - ||

పా - రి మ గ సా | రి స ని ధ ఫ ధ | సా - - ||
 - - వ తి త పా | - - - - - వ | ను - - ||

8. సరి మ గ సరి మ వ చా | సరి మ గ సరి | సా నిద ప ద ||
 ద - - - - వ రు ల ను | వే - - - - - | - ద - ను - ||

పా - రి మ గ సా | రి స ని ధ ఫ ధ | సా - - ||
 - - వ తి త పా | - - - - - వ | ను - - ||

సరి మ గ సరి మ వ చా | సా - - | - స సా ||
 - - - - వ రు ల ను | వే - - | - ద ను ||

అ.ప. --- నిద ప మా | పా చా | ప ర పా ద సా ||
 - - - క రి వ ర | చా - | ని - - - - ||

2. సా - నిద ప మా | పా చా | ప ర సరి మ గ ||
 వే - క రి వ ర | చా - | ని - - - - ||

సరి సరి మ గ స | రి స నిద | పా మ గ ||
 వే - - కాం - కతో - | ట్రో - - - | తు మీ - ||

ఓగనరిమవదా | సా - - | - సి సా ||
 - - - వరుంను | వే - - | - తను ||

చ. - - - వచచమగ | నరిమగ | సారిమ ||
 - - - అమరవ - | ర - ర - | సీదు - ||

పా - వదససా | రి సి ని ద వద | పా దా ||
 నా - మా - తి క | యు - - - కే - | - కీ ||

సా - రి మగ సా | ని దవద | స రి మగ ||
 వ - నమ - సే | యు - - - | న్నా - - ను ||

పా - స రి మగ స | రి సి ని ద | పా మగ ||
శ్రీ-శ్రీ-గదా - | ఇ - వి - | ను త - ||

ఓగనరిమవదా | సా - - | - సి సా ||
 - - - వరుంను | వే - - | - తను ||

అపకారిక :

శ్రీ క్రుస్తమునందు ఆరాది రోగ భూయిష్టమగు ఈ దేహము నిరంతరము విషయ రోగ లాంసమై ఏంచి తెడి పోతుచున్నది. దీనిని పకమని నమిస్తే నరాధములైన మానవులు ఏమి సాధించగలగుచున్నారు ? ఏంని దుకంతమగు కామ మరము శాధించుచున్నదిగదా ! ఇట్లి శాధం మండి నమ్మద్వారింపవే ! విరామ తురగ వాహనుడైన ఈ శ్రీరామ ! నిన్ను నిరంతరమునమిస్తే యున్నవాడనఁగదా !” అని అయ్యవారు శ్రీరామచంద్రుని ప్రార్థించుచున్నారు.

ఒంపంచ – ఆది

ప. విరామ తురగ రాజేశ్వర

నిరామయుని తేయవే !

॥వి॥

అ. ప. ఆరాది రోగయత తనువుచే

నరాధములు ఏమి సాధించిరి !

॥వి॥

చ. నిరంతరము పకాలవిషయుఁగ
పరంపరలచే తిస్కరగ మదిలో
దురంతకామ మదమును శాధించగ
దుర్గుతుడే శ్యాగరాజసమ్మత !

॥వి॥

5. రి లి మవదవ చద | సానిదశామగ | సరిగానరి ||
విరాషతురగరా - | - అ - రా - - | శే - - శ్యర ||

స సా ని ధ ధ ఫ థా సరిగమ | రి మవద సానిద | శామగ సరిగచ ||
నిరామ - యు - ని శే - - - | య - - - వే - - | రా - - మ - - - ||

2. రి లి మవదవ చద | సరిమగ సానిద | శామగ సరిగచ ||
విరాషతురగరా - | - - అ - రా - - | శే - - శ్య - ర - ||

ధ సారిని ధ ఫ ద సరిమగ చిగ | చదచద సారిసనిద |
నిరా - - మ - యు - ని - శే - - - | య - - - వే - - - |

శాదవమగ సరిగచ ||
రా - - - మ - - - ||

రి లి మవదపా | - - - - | - - - - ||
విరాషతురగ | - - - - | - - - - ||

అ. వద సాద సరిపమగస | సరిగానరి | సారినిదదవ ||
జరా దిర్చ - - - గ | యు - త తమ | తు - - - చే - ||

దరిసానిదదచాచదసా | నిదపాశాదవ | మగ సరిగానరి ||
న - రాధ - ము - య వ - - | మి - పా ధి - - | - - చి - - ర ||

2. దసానిదమవదసరిమగా | సరిగాసరి | సారిసనిదదవ ||
జరా ది - ర్చ - - - - గ | యు - త తమ | తు - - - చే - ||

దరిసానిదవమగ సరిమవద | సరిమగ శారిసనిద |
న - రాధ - ము - య - వ - - - | మి - - - పా - - - - |

వముగనెగసా ||

థిం - - - చి - ఓ ||

ఓ రిము వదపా | - - - - | - - - - ||

విరా ఇతురగ | - - - - | - - - - ||

పపా చా నిదపచపా దవముగ | నెగ స | రిము పా ||
నిరం త - - రముష - - క - | ఉవిషయ | దు - అ ||

పపా రవముగ వరిగా నెనెనిధ | వధ సా రిము వద |
వరం - - - - వ - ర లతి - ను - | క - గ మ - ది - |

"సొ రి సనిదతచ ||

రో - - - - - ||

దపా దసరి కుగస | కురి గా సరి | పారి సనిదతచ ||
దురం తక్కా - - - మమ | ద - ముముక్కా | థిం - - - - వగ ||

దరి సా నిదరచా వదపా | నిదపా పా దవ | ముగనె గా స ||
దు - రైతు - దే - - కాణ్ణ - - | గ - రా ఇ - - | - - స - నున్నత ||

ఓ రిము వదపా | - - - - | - - - - ||

విరా ఇతురగ | - - - - | - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రీ కృతమునందు “ఉరివారు, వీధివారు వీరందరును పేరు సేరు ఖాపులవాకై ఒకరి మాటలుటావములు ఒకరికి నచ్చగ నానావిధములగు కడలు కావేళములు పెంచుగొసి మూర్ఖులై సంచరించుచున్నారు. నీటు అండజవాహనుడవై సూర్యచంద్రులే సేత్రములగా గం వాడవై యుండుటమ తెలియసేరకున్నారు. నీను నిన్ను నమ్మినది పేరునకా, ప్రతిష్ఠకా తికయారకే ప్రాద్య త్రైయుటకా, నన్నాదుకొని రక్షింపవే! కోదండపాడే! ఈ అచివేషిలయధ్య నలిగి పోవుచున్నానే, రయూచా” అని అయ్యవారు కోదండపాడియగు శ్రీరామచంద్రుని ప్రార్థించుచున్నారు,

బిలహంస – అది

ప. దండను కైట్టేనురా కోదండపాడే భాదరా !

॥దం॥

అ.ప. అండజ సువాహన మార్పాండ చంద్రతోచన

కుండలి శయన ప్రమోండనాయక నీటు !

॥దం॥

చ. పేరుకా ప్రతిష్ఠకా యూరకా నిను నమ్మితి

ఉరువారు వీధివారు ఒకఱితివారు కారు

తిరిం చెయి లట్టి త్రైపుము క్యాగరాకార్పిత నీటు !

॥దం॥

ప. - పా - మ గా సరిగా గన్ రి | సా - - | -- ని ధశ ధ ||
- దం - త ము చె - - టై - ను | రా - - | - - కో - - - ||

ఫ ధ న సరిమగ పారి | - మ పా | మ గా సరి రి ||
- దం త పా - - - టై జా | - ద రా | ట - - రామ ||

మ పా - మ గా సరిమవ దసనిద | పా - - | మగ పారి ని ధ ||
- దం - త ము చె - - టై - ను - | రా - - | - - - కో - - - ||

వ ద స సరిమగ రి మవ దసరి | గసనిరవమ | గసరి ర ||
- దం త పా - - - టై - జా - - - | - ద రా - - - | ట - రామ ||

- పా - మ గా సరిగా గన్ రి | సా - - | - - - - ||
- దం - త ము చె - - టై - ను | రా - - | - - - - ||

అ. ప. - మ పా ద పా ద సా విద | వ ర పా | చా పా ||
- అం - త ఇ సు వా హ - | న - - | మా - ||

- క ద పా సరిమగ రి | సరిగా సరి | పా విద పా ||
- ర్మం - త చం - - ప్రతి | - - - - చ | నా - - - ||

2. - మ పా ద పా విద పా మగ పా | రిమవద పా విద | వ ర పా ||
- అం - త ఇ సు - వా - - హ | న - - - - - | మా - - ||

- క ద పా సరిపిమగా సరిగా | సరిపా | రిసనిద పా ||
- ర్మం - త చం - - - ప్రతి - - | - చ నా | - - - - - ||

- వి చా చా స పా రి సనిద పా | రి మవద పా విద పా ||
- కం - త ఇ కయ - - వ - ప్ర | ప్రతిం - ద - వా - - - |

మ గ సా ॥ ॥

య - క నీ కు ॥

మ పా - మ గా శరిగా గ స రి | సా - - | - - - - ||

- దం - భ ము తె - - టై - ను | రా - - | - - - - ||

చ. - వనిదా పా - ద ప మ గ | శరి సా | రి శరి ధ పా ॥
- పే - రు శా - ప్ర - - - | - రి ష్ట | శా - - - - ||

- ధ సా శరి మ గ సా | రి మ ప ద సా | ని ర ప ర పా ॥
- యూ ర కా - - - - | న - - - - | బిడ్లు - - - రి ॥

- మ మ మ గ రి గ గా సా | - స స రి స | ని ధ ష ధ పా ॥
- తీ రి వా - - - - రు | - వీ రి వా - - - - | - - - - రు ॥

- ధ స రి మ గ సా || - రి మ ప ద సా | ని ద ప ర పా ॥
- ఏ క శా - - - రి || - వా - రు - - | గా - - - రు ॥

- మ పా ద పా ద సా ని ద | ప ద పా | దా సా ॥
- రి - రి రి చే - యు - | ఱ - - - | - టై ॥

- క ద సా స రి మ గ రి - | క రి గ స రి | సా ని ద పా ॥
- త్రో - - - - వు - ము - | శ్యా - - - - | గ - - - ||

- ని దా ప చా స సా రి ని ద పా | రి మ ప ద స ని ద ప | మ గ సా రి రి ॥
- శా - - - శా - - - ర్య - త | నీ - - - - కు - | రా - - మ - ||

మ పా - మ గా శరిగా గ స రి | సా - - | - - - - ||

- దం - భ ము తె - - టై - మ | రా - - | - - - - ||

అవకాశిక :

**శ్రీ కృష్ణమనవందు మధురథ త్రిలోహి పరవశులై సిశాకాంతులిచై ఆయ్యినారు తమ
ప్రేమ భావమును వ్యక్తము చేయుచూ మనోవారమగా ప్రార్థించుకొన్నారు.** శీవాత్ములన్నియు
శ్రీ రూపమునియు, పరమామృతోక్కాచే పరమ పుషుపుడనియు, మధురథ త్రితప్యము. ఇందు
మనోవాక్షాముకర్మలచే **శ్రీ తనకిష్టాచే పురుషునియు దు ప్రచేమభావమును ఎట్టుచి అం
దించి లగ్గుని త్తయుచుక్కుదో,** అట్టే పరమపురుషునియు:దు శీవాత్ములన్నియు తమశాఖైక్రూతను
పొందుపరమకోని తరించుట సులభమగు నొక సాధనమని తత్వజ్ఞులు భావించున్నారు.

**“సిశానాయకా ! ఏకాంతమున సిపాదములనర్చింపవలెననియు, తనివిదిర నిమ్మ తాగి
రించుకొనవలెననియు, కన్నులార సి సౌందర్యమును కమగొనవలెననియు, అందుగడగున మడు
ఘులు సికందియవలెననియు, సికనుసన్నుల నడయకొనుచూ, ఘులకరింపవలెననియు, పామరము
ఉగు విషయములను మరచి సిచెంత సుండపలెననియు, విరిసురటుల సిమ విషము కాలము గడప
వలెననయు, సిక్క సర్వస్యము నొసుగి సిచే నాదరింపఁడవలెననియు, ఎన్నె సోన్నామములు కలుగు
చున్నవి. ఓ రామా, రారా ! నన్నెబుకోరా !” అని ఆయ్యినారు తమ అరాధ్యదై పమును
పిలుచుకొనుచున్నారు.**

రాగ శాసనము :

శింఱుటోటి రాగము ప్రాచీనము. ఇది యివ్వటివారుక ప్రశారము 28 క మేళమగు
పారికాంఠోటి జన్మపం

అరోహణ : ధ స రి గ మ ప ర ని

అరోహణ : ర ప మ గ రి స ని ధ ధ ధ స

ఇందుకొంకెము ఇంచుచించు రక్కిం భారతమనవందరి అన్నిరాచంలోము ప్రాచీనములగు
రచనలు కవిలడుచున్నవి. ఇది భాషాంగరాగము ‘రి గ రి స’ అను ప్రయోగమన సాధారణ
గాంధారము పలుక ట శాంప్రదాయము. ఇందు త త్రిరథప్రభావములగు రచనలు తరమగా పెద్దలు
పొడుకొనుచుందురు. ‘ధ స రి గ ’ అని అరోహణమునవందు చెప్పియున్నను ‘ధ ని స రి గ మ’
అనియు చెప్పించుట వంప్రదాయము. నిషమునకు అరోహణారోహణములకన్న, రాగస్వరూప
మును వాగళి సంక్రములయందే గుర్తించి తెలుపుకొనవలసిన ప్రాచీన రాగములో కిరి
చ్చుచటి.

ఇది దివ్యనామ సంకీర్తనములనుండిశగు నోకరచన.

ಕಿಂದ್ಯಾರ್ - ಕಿತ್ತವಿಕ

१. రామ రామ రామ రామ రారా సీతా ! ॥రా॥
 २. సంతకంబ పదముల నర్చింతు ఏ
కొంతమున నిన్నా రాధింతు సీతా ! ॥రా॥
 ३. తనవి దీర నిన్న గౌగరింతు నాదు
చాచషెల్ల దీరిం సేవింతు సీతా ! ॥రా॥
 ४. క్రముల చల్లగాను నిన్న గందు నాదు
తనవు పులకరించ మెచ్చుకోందు సీతా ! ॥రా॥
 ५. అడుగుగున మదుపుల నందిత్తు ని
న్నమసరించి మెల్ల బంగ్నిత్తు సీతా ! ॥రా॥
 ६. కన్నుల శాఢలను డెలిసి నదులు రామ
కడమ కారి దూరమునను విదుతు ! ॥రా॥
 ७. కొసరి కొసరి సన్నిధిన కొలుతు రామ
కోరి సురటిచే విసురుచు కిచుచు సీతా ! ॥రా॥
 ८. తొడిమేనాసంగ తొడలనునుకు-ని
స్నేద రాయక రాశమునను దలతు సీతా ! ॥రా॥
 ९. సమ్మతమున నిత్తును చెయ్యివ్రాలు రామ
కమ్మని విజమిమ్మని నస్నేలు సీతా ! ॥రా॥
 १०. ఇట్లు దొరకునా ప్రహృత్కె ననే
నిలమ వెలసి నీవే సైనై న సీతా ! ॥రా॥
 ११. నిక్కముగా కాళశాలరట్టు-రామ
ఎక్కువగా నాదు చెట్టుబట్టు సీతా ! ॥రా॥
 १२. కాఢం విన్నము దెబుమకోరా-నీ
చారుగాక క్యాగరాజు వేళా సీతా ! ॥రా॥

v. గరిరిమగ | సాస || ధసరిస | సన్ధిధః ||
రా - - - మ | రామ || రా - - మ | రా - - మ ||

ధధస | సరిస || సరిగచమ | గా - ||
రా - ర | సీతా - || రా - - - | మా - ||

2. ఓమమ | మామ || గమచమ | గరిం ||
రా - మ | రామ || రా - మ - | రా - మ ||

ఓమగ | ససా || ఓసన్ధిధఫద | సంగమంగ ||
రా - మ | సీతా || రా - - - - | మా - - - - ||

చ. గరిరిమగ | సాస || ధసరిస | సన్ధిధః ||
శా - - - ద | ఠ - || వి - స్వ - | వ - ము - ||

ధధస | సరిస || సరిగచమ | గా - ||
తెలుసు | కో - - || రా - - - | నీ - ||

ఓమమ | మామ || గమచమ | గరిం ||
వా - దు | గా త || శ్యా - - గ | రా - ఈ ||

ఓమగ | ససా || ఓసన్ధిధఫద | సంగమంగ ||
వే - - | రా - || సీ - - - - | రా - - - - - ||

గరిరిమగ | సా - సా - || - - - - ||
రా - - - మ | రా - మ - || - - - - ||

అవకాశిక :

శ్రుతి రూపమునందు రాజరాజ శేఖరుడును మహా రాజ శేఖరుడును నగు వందసూనుని దేవకిషను దేవుల ముద్దులపట్టిని, నవపీఠ చోయిని కొనియాడుచు, మహా యోగియగు క్యాగరాజ స్వామి వసి శాఖలకవలెయాట లాదుకోనుచూ, మహా యోగుల పాదధూరాని తలలపై చల్లుకొని యానందింతను రండని శక్తిజ్యందములను పిలమచున్నారు.

**అయ్యవారి రూపములు సంకలనములుగా సంపాదించి సాహిత్యములను మాత్రము ప్రేమ
ఓంచిన గ్రంథములయందు యాకి రూపకనబడుటలేదు. కానీ ప్రాచీన గ్రంథములయందొకచో
దొరకటచే ఇందు పొందు పరచడపైనది.**

కింయోచీ – రూపకం

ప. నవపిఠ చోర దేవకి పశుదేవ నందన

పశుదేవ నందనా యోద వందన !

॥న॥

ప. బృందారకాది నందిత కేళవ శక్తచందన

ఇందివరాయత లోనన అనందచందన !

॥న॥

2. కాలుర గూడి నామస్వరణ తేసికొందరూ

శక్తిల పాదరూరి మనపై ఇల్లుకొందరూ !

॥న॥

8. రాజ రాజ శేఖర మహారాజ శేఖర

రాజ రాజ శూర క్యాగరాజ శేఖర !

॥న॥

1. రిగ | మగగరిసా || సా | సా సన్ధినిధి ||
 నవ | సి - త - - || చో | ర దే - - - ||

 శద | శదసా || నరి | నరి గస ||
 వకి | - వ సు || దే - | వనం దన ||
2. రిగ | మగగరిసా || ధన్యిసరి | రిమగరిసన్ధిని ||
 నవ | సి - త - - || చో - - - | ర - - - దే - - - ||

 ఫథ | ఫథ సా || ఫథ సరి | గమగరిసస ||
 వకి | - వ సు || దే - - - | వ - నం - దన ||
3. రిషాదవ | మగగా సా || సరిగరి | రిమగరిసన్ధినిధి ||
 నవ - - | సి - - త || చో - - - | ర - - - దే - - - ||

 ఫథ సా | ధ దసరి స || రిరివ | మగసన ||
 వకి | - వ - సు - || దే - - | వనం దన ||

 పవ | పా పా || నిదదవ | మగగరి ||
 వసు | దే వ || నం - - - | - దన - ||

 రిగ | రిగరిమగరి || సన్ధినిధి | ధఫథ సా ||
 యచో | - - - - ద || చం - - - | - - ద వ ||
4. రిగ | మగరి || సా | సా - - ||
 నవ | సి - త || చో | రా - - ||
5. రిగ | మగగరిసా || సా | సా సన్ధినిధి ||
 రాః | రా - రా - - || చే | భర - - - ||

ప ద్ర | ప ద్ర న న || శ ర | శ ర గ న ||
మ హో | - రా - జ || చే - | - ష ర - ||.

వ చ | పొ పొ || ని ద ర వ | మ గ గ థ ||
రా ఈ | రా - || శూ - ర - | శ్యా - గ - ||

థ | ర గ ర మ గ థ || స ని ని ద్ర | ద శ ద్రా సా ||
సా | - - - - - జ || చే - - - | - - ష ర ||

థ గ | మ గ థ || సా | సా - - ||
న చ | ని - త || చో | ర - - ||

అవకాశిక :

శ్రీ కృతముందు ‘అంతరాత్మకపై యుండియు నాచింత శిఖుటుగా మోడిమేలరా ? నికు నాయిందు విముఖపై నున్నమా, నేను మాత్రము చిత్తమునందు నిన్ను చూచు సొల్యుమే యు త్తమంఠము యుప్పొంగిశిని. ఉన్తమాత్రమా ! నిన్ను చాలనచిక్కిశిని’ అని రమయంక టుల చంద్రుడగు **శ్రీరామచంద్రుని శ్యాగరాజపాయిమి వేదుకొనుచున్నారు.**

రాగ లక్షణము :

సరస్వతిమనిహారి 28 న మేళమగు హరికాంథోతి ఇన్యము.

అరోహణ : న రి గ మ ద స

అవరోహణ : న ద ని చ మ గ రి న

హరికాంథోతి మేళమునందు ఇనించిన ఆశేక ఇన్యరాగములపలిసే యూరాగమునందు గల రచనల ఆధారముననే రాగస్వరూపమును తెలుసు కొనపలసి యున్నది. ఇందు అయ్య వారి రచన మాత్రము దొరకుచున్నది. ఇతరవాగేయ కారుల రచనలు కానవచ్చుట లేదు. ఒప్పుళు. ఇది అయ్యవారిచే సృష్టించబడిన రాగములలో కొకటి కావచును.

సరస్వతి మనిహారి - అది

ప. ఎంత వేదు కొండు చాపువ వంతమేలరా శ్రీరాఘవా ! ॥ఎం॥

అ. ప. చింతదీర్ఘుట కెంతమోదిరా అంతరాత్మనా చెంతరానునే ! ॥ఎం॥

ప. చిత్తముందు నిన్ను చూచు సొల్యుమే

ఉత్తముంఠము ఉప్పొంగుచును

ఉత్తమాత్రమా చాల నచిక్కిశిని

సార్వకౌమ శ్రీశ్యాగరాజుత ! ॥ఎం॥

1. --- ర ని పా ము | గా - గర్ | గ గర్ సార్ ||
 --- ఎంత వేదు | కొం - దు - | - రా - - ఫు ||
2. గా - ర ని పా ము | గ మ చ మ మ గర్గ | మ గ గర్ సర్ ||
 వా - ఎంత వేదు | కొం - - - - దు - | - - రా - - ఫు ||
1. గా - పా చ మ గా గర్ | సా - స ధ | స ధ సార్ ||
 వా - శంత మేల - | రా - ట - | - - రాఫు ||
2. గా - మ మ మ ము | మ గ చ మ మ గర్గ | మ గ గర్ సర్ ||
 వా - శంత మేల | రా - - - - ట - | - - రా - - ఫు ||
3. గా - మ మ మ ము | చా - సా - మ గ | చ మ గర్ సర్ ||
 వా - శంత మేల | చా - - - ట - | - - చా - - ఫు ||
- గా - మ మ మ ము | చా - సా - ట గ | మ గ గర్ సర్ ||
 వా - శాత మేల | చా - - - ట - | - - చా - - ఫు ||
- గా - పా - ర ని పా ము | గా - గర్ | గ గర్ సార్ ||
 వా - - - ఎంత వేదు | కొం - దు - | - రా - - ఫు ||
- గా - - - - | సా - - | - - - - ||
 వా - - - - | - - - | - - - - ||
4. ఏ. ఏ. - - - మ ద సా స్కద | సా - - | - - - - ||
 - - - చింత దీర్ఘ - | ట - - | - - - - ||
5. - - - మ ద సార్ | గా - ము | గ ట గ మ గ ||
 - - - చింత దీర్ఘ | ట - కెం | త మో - - ది ||

3. శ - సరి గ సా సని | దని పా పము | గ మ రి పర ||
 రా - - - - - | - - - - - | - - - - - ||
8. గ పా మ ర పా ప | గా - ము | మ మూ ము ||
 - - చిం త రి ర్యు | ట - కెం | త మో ది ||
4. మ గ వ మ గ పి గా మ గ పి సా - రి | గా - పి పి | ప ప మ ము ||
 రా - - - - - చిం - త - ది - ర్యు | ట - కెం - | త మో - - ది ||
5. మ గ వ మ గ రి పా స దా - పా ప | గా - ము | గ పి గ మ మ గ ||
 రా - - - - - చిం త - - ది ర్యు | ట - కెం | త మో - - ది ||
- రి - సరి గ సి ప | పా - ద | ని పా పము ||
 రా - అం త రా - త్యై | నా - కెం | త రా ను - - ||
- మగ రి గ మా ద ని పా ము | గా - గ రి | గ గ రి పా ప ||
 వే - - - - నెం క వే దు | కొ - దు - | - రా - - ము ||
- గా - - - - - | పా - - | - - - - ||
 రా - - - - - | - - - | - - - - ||
7. - - - చ క పా వ | ప మ మా - మ ము | గ రి ప రి గ రి ||
 - - - చి త మం దు | ని - స్వీ - చూ - | చు - పొ - - ఖ్య ||
- రి - ప మ గా గ రి | పా - పా - పరి | ధ పా ప ||
 మే - తు త మం ఱ - | ము - చు - తు - | - ప్యాంగి ||
1. గా - మ ద పా పద | పా - - | - - - - ||
 ప - స త మ ా త్ర - | మూ - - | - - - - ||

2. --- మరసా రీ | గొ - ము | గె రీ గె ముగె ||
 --- న త మా త్ర | మా - చా | ఉ న - - మిడై ||
- రీ - సె రీ గె సా సన్ని | దన్ని పా పము | గె ము రి పరీ ||
 థ - - - - - | - - - - - | - - - - - ||
3. గ సా మ ద సా రీ | గొ - ము | మ మా ము ||
 - - న త మా త్ర | మా - చా | ఉ న మిడై ||
4. ము గె పము గె రీ గొ - ము గె రీ సా - రీ | గొ - రీ పఁ | పఁ పముగె ||
 థ - - - - - న త - - మా - త్ర | మా - చా - | ఉ న - - మిడై ||
5. ము గె పము గె రీ సా - స ధూ సా రీ | గొ - ము | గె రీ గె ముగె ||
 థ - - - - - న - త - మా త్ర | మా - చా | ఉ న - - మిడై ||
- రీ - స రీ గె స రీ | సా - ర | ని పా పము ||
 థ - సా ర్యై ఫా - ము | ప్రి - శ్యై | గ రా జ - ||
- మ గ రి గ మా ర ని పా ము | గా - గ రి | గా గ రి పా రి ||
ను - - క - - ఎం క వే డు | కొ - డు - | - రా - - ము ||
- గా - - - - - | పా - - | - - - - - ||
 వా - - - - - | - - - | - - - - - ||

సంఖ్య	కీర్తన	సంపుటి	రాగం	తాళం	పుట.
84.	ఎందుకునీర్దయ	8	హరికాంధోషి	ఆది	205
85.	ఎందు శాయరాదయా	1	ధన్యాసి	రూపకం	208
86.	ఒకమాట ఒక శాషము	8	హరి కాంధోషి	రూపకం	804
87.	ఒకసారి హదగరాదా	2	కొవరి	ఆది	28
88.	ఉరజాపు ఆపు ఆంచెది స్వాయము	8	కన్నడగౌళ	ఆది	249
89.	ఉరాము రాము	2	నాగ గౌంధారి	చాపు	178
90.	కడకేర రాదా	1	తోడి	ఆది	59
91.	కరలేవాము గాంచె రాముదు	8	నారాయణగౌళ	ఆది	378
92.	కద్దమ వారిి	1	తోడి	ఆది	62
93.	కనుగోను సాఖ్యము	8	నాయకి	రూపకం	125
94.	కనులుకాళని	2	కల్యాణ వనంతం	రూపకం	218
95.	కన్నతండ్రినావై	2	దేవ మనోహరి	ఆది	418
96.	కన్నకలీనితు	1	సావేరి	ఆది	810
97.	కమలాప్రశుల కలాశ్మివంద్ర	8	బృందావన సారంగ	ఆది	151
98.	కరుణ ఆదమమ్మా	1	తోడి	ఆది	88
99.	కరుణా ఇలఛే	1	నాద నామక్రియ	ఆది	414
100.	కర్మమే బలవంత	1	సావేరి	ప్రిపుట	825
101.	కణశార్దీకాం	1	రక్షాంగి	ఆది	5
102.	కథియుంచే కదా	2	కిరవాణి	ఆది	204
103.	కలగునావర సీరిష	2	పూర్ణ లలిత	ఆది	95
104.	కాల సంచోర కరుణాళర	2	సారాప్పీ	ఆది	77
105.	కారులారు సేములారు	2	ముఖారి	ఆది	868
106.	కాసిచేంది గొప్పా	1	గౌం వంతు	ఆది	378
107.	కులశివుదు త్రోచుమ్మై	2	దేవ మనోహరి	రూపకం	414
108.	కొఱువై యున్నాడే	2	శ్రీరవి	ఆది	188
109.	కొఱువ మరెగచా	1	తోడి	ఆది	67
110.	కోటి వదులు	1	తోడి	ఆది	78
111.	కోటి సేవింశరాశే	2	అరహార ప్రియ	ఆది	222
112.	కృతస్థం హైతోషి	2	మలయలారువు	ఆది	14

పంచ	క్రన	సంపుటి	రాగం	తాళం	పుట్ట
118.	కృష జాయటు	3	భాయా తరంగిణ	ఆది	800
114.	కృపాల వాలకలాధర జీవర	8	నాదవరాంగిణ	ఆది	172
115.	కృష్ణ మాకేమి రోప (నో)	1	పున్నాగ వరాహ	త్రిపుట	180
116.	గం నివినే గోది	1	తోడి	ఆది	185
117.	గానమా కై	1	గానమూర్తి	ఆది	11
118.	గారింపగ రాచా	1	ఘంటా	రూపకం	808
119.	గురులేక యెటిపటి గుడి	8	కారి మకోహరి	రుంచె	267
120.	గ్రొ లలమేమి	1	శేకస్త్రి	ఆది	200
121.	గంధము పుయ్యురుగా (నో)	1	పున్నాగ వరాహ	ఆది	178
122.	ఘుమ ఘుమ ఘుమయని	2	సొరాష్ట్రి	చాపు	29
128.	చక్కని రాజ మార్గము	2	ఖరవార ప్రియ	ఆది	285
124.	చనిషోడిశేవే	8	హరి కాంథోతి	ఆది	807
125.	చలమేలరా సాకేతరామ	8	మార్గ హిందోష	ఆది	109
126.	చల్లగ నాలో పట్టుమీ	2	వేగ వాహని	ఆది	8
127.	చల్ల దే రామ (ప్ర. క)	1	అహారి	త్రిపుట	201
128.	చాలు చాలు (నో)	1	సావే	రూపకం	822
129.	చిన్ననాదే	2	కణానిధి	ఆది	814
180.	చిత్ర రశ్మమయ జేపతల్పమందు	2	ఖరవార ప్రియ	ఆది	288
181.	చూకామురా దే (నో)	2	కాపి	త్రిపుట	832
182.	చెంమినిసిలఙా ఛేంమిగంచే (ప్ర. క)	8	యదుకుల కాంథోతి	ఆది	285
188.	చేపులార కృంగారము	2	ఖరవార ప్రియ	ఆది	286
184.	చేరావదేమిరా రామయ్య	2	రీపగాణ	ఆది	281
185.	చేసినదెల్ల మరవితివో	1	తోడి	ఆది	76
186.	చింకిస్తున్నా దే యముడు	2	ముఖారి	ఆది	886
187.	జనకణ సమేత (రి)	1	సావేరి	రూపకం	814
188.	జయ జయ సీకారాం (రి)	1	సావేరి	చాపు	887
189.	జయ జయ శ్రీరఘు	1	గౌరి	ఆది	888
140.	జయము గళం (ఉ)	1	ఘంట	చాపు	202
141.	జయ మంగళం (త)	1	వాడ వామ ప్రీతి	ఆది	416

సంఖ్య	క్రితన	సంపుటి	రాగం	తాళం	పుటు
142.	శాస్తి నాయక	1	రవ్యాసి	అది	280
148.	శాస్తి రమణ	1	శుద్ధ సిమంచిని	అది	288
144.	తో తో రామ	2	రింగాళ	అది	805
145.	తయువిల్సోవ	2	కై రవి	అది	112
146.	తయంకే వేమయనుచు	2	కై రవి	చాపు	164
147.	తయగనేషమృంతు	3	శుద్ధంగాళ	రూపకం	112
148.	తప్పిల్లిపోవశరమా	1	తోడి	రూపకం	81
149.	తంలినంతనే నాతమునై	2	ముఖారి	అది	875
150.	తల్లిరంగ్రులు గలచేరుగాని	8	ఛలహంస	అది	898
151.	తవదాసోవాం	1	పున్నాగవరాళి	అది	160
152.	తిరునా నాలోని దుగ్గ (ప్ర. ४)	1	సాపేరి	యుంచె	820
153.	తులసిరథములచే	1	మాయమాళవగాళ	రూపకం	278
154.	తులసిగజ్జని	1	సాపేరి	రూపకం	882
155.	తెంకియగొద్దా	1	గౌచంపు	అది	262
156.	తెలియలేరురామ	1	ఫేనక	అది	282
157.	తొఱినే తేసిన శూఖాపలము	8	శుద్ధంగాళ	అది	116
158.	దయలేని ప్రపంచమీ దాశరథీరామ	8	నాయకి	యుంచె	128
159.	దయసేయవయ్యాసదయ (ది)	8	యదుకులకాంధోతి	అది	865
160.	దరిద్రాపులేక	1	సాపేరి	అది	884
161.	దశనముసేయనాతరమా	8	నారాయణగాళ	యుంచె	175
162.	దశరథండు (ది)	1	సాపేరి	అది	887
163.	దాచుపోవరెనా	1	తోడి	యుంచె	85
164.	దాశరథినిషుణము	1	తోడి	అది	88
165.	దాశరథి	1	కోటిప్రియ	అది	251
166.	దివమణి వంకిలకొవణ్ణ	8	హరికాంధోతి	అది	818
167.	దివమామన ప్రిరామ	1	భూషాం	చాపు	146
168.	దురుక్కగల వస్తేరార	1	గౌళ	అది	899
169.	డైలాహురామమర్కాదేవ	2	శారాష్ట్రి	రూపకం	84
170.	దేవప్రికుష్టిర్మివాస	8	మర్యాదాపతి	ప్రిపుటి	60

సంఖ్య	కీరత	సంపుటి	రాగం	తాళం	పుట
171.	దేవాదిదేవ	1	సింధురాముండి	ఆది	888
172.	దేవిలంబమ్మ	1	మాయామాళవగౌళ	ఆది	880
173.	దేహి తడ పడ క్రతిం	8	మర్దుమావళి	ఆది	58
174.	కొరకు నాయని (ప్ర. క)	1	తోడి	రూపకం	91
175.	కైయ్యతము సుఖమా	2	రింగాళ	ఆది	287
176.	ద్వాగ్నమే వరమైన	1	ధన్యాసి	ఆది	210
177.	రంజము వెట్టెనురా	8	శలవంచ	ఆది	412
178.	నగుమోము గలవాని (ఉ)	8	మర్దుమావళి	ఆది	87
179.	నగుమోము గనశేని	3	ఆశేరి	ఆది	182
180.	నడలి నడలి	2	ఖరహారుండి	ఆది	241
181.	నమ్ముల్రోవ సీకింతకామనమా	8	ఆభోగి	ఆది	140
182.	నమ్మువిడలి కఠలురా	2	రింగాళ	చాపు	291
183.	నమో నమో రామవాయ (చి)	1	శేక తోడి	రూపకం	141
184.	నమ్మకానే మోసోడు (చి)	1	సావేరి	రూపకం	889
185.	నమ్మిన వారిని మఱచేరి న్యాయమా	2	కైరవి	ఆది	148
186.	నమసి కోర	8	కింపోణి	రూపకం	418
187.	నళకోవన సితుగాళ	8	మర్దుమావళి	త్రిపుటి	88
188.	నాటిమాట మరచితివో	8	దేవక్రియ	ఆది	155
189.	నాదకశుమిశం	8	విత్తరంజని	ఆది	159
190.	నాదలోలుడై క్రోష్టసందమందవె	2	కల్యాణ పషంతు	రూపకం	216
191.	నాదుమై లిలేరు నరులు	8	మర్దుమావళి	రూపుషై	89
192.	నాధార్తోవలే (చి)	2	కైరవి	ఆది	157
193.	నామ కుసుమము	8	ఉ	ఆది	18
194.	నారద గురుస్వామి	8	కర్మాను	ఆది	79
195.	నిషమై కే నుండర సియలు (ప. క)	2	కైరవి	చాపు	152
196.	నిత్యభూప ద్యోతరి పాండిత్యము	2	చాపి	రూపకం	885
197.	నినుశాసి యెట్లాయుండురో	8	శలవంచ	ఆది	899
198.	నినువినా సుఖము	1	తోడి	రూపక్కు	98
199.	నిష్టాశి ద్యోతరు	8	మర్దేరంగు	ఆది	200

శ్రీ తళ్ళుత

శ్రీగ్రంథమును రూపొందించునప్పుడు నా పొకాంతరములను సరిహూమ్మానుటము
ఇతరములా లెన్ని యోవిధముల తోడ్పుచిన గ్రంథములు యాక్రింద సదహారింపుడిని. ఈగ్రంథ
క్రతము నాచ్చారుదయహర్షార్యక ధన్యవాదములు.

1. సంగిర సాంప్రదాయప్రదర్శి	సుఖ్యరామరిషియలు
2. Rare kirtanas of Thyagavaja	అంధగావకాశరిషిష్టు
3. కృతిమణిమాలై (తమిళం)	ఎస్. రాగరామాపుఱయ్యంగార్
4. శ్యాగరాయస్వామివారి డి అముద్రిత అహర్య క్రతనలు (తమిళం)	శ్రీశ్యాగ్రహమ్మమహాత్మవ
5. శ్యాగరాయక్రతనహారము	సఠ. తంణాహూరు
6. సంగితవిద్యదర్శకము	కె. రామచంద్రవ్
7. శ్యాగరాయవివ్యనామం, ఉత్సవ సంప్రదాయ క్రతనలు	ఉమ్మచిచెట్టి చెంకటశ్యామి
8. సంగిత కృతి రఘృజము	అంధ్రప్రదేశ్ సంగితాట్లక అంధాయి
9. అది శ్యాగరాయ హృదయము	
10. శతక్రతనప్యావాపి	
11. గానచాప్యరము	శారుహూది సుఖ్యరావు
12. సంగితకాప్రదర్శి	క. వి. శ్రీవిషణుయ్యంగార్
13. శ్యాగరాయక్రతనలు	సి. ఎస్. కృష్ణశ్యామయ్య
14. గాయకపారిశాంత	క. వి. శ్రీవిషణుయ్యంగార్
15. గాయక సిద్ధాంతము	అరిపిరాణ సంగ్యారాయణమూర్తి
16. గాంర్యుక్రతనప్పలి	ఎన్. శ్శార్పారథి, చ్ఛార్పకాశ్శారథి
17. శ్యాగరాయక్రతనలు (సవ్యశాశ్వతము)	కమ్మారి వీరక్రతాశ్చి
18. సాంప్రదాయితము (తమిళం)	పి. సాంప్రదాయి
19. ప్రత్యుత తక్తవిజము (తమిళం)	ఎస్. రామనారావు
20. అంధ్రవాగేయకారుల చరితము	శాలాంత్రపురణసికాంతరావు

మొదటి, రెండవ, మూడవ సంపుటములలోని
కీర్తనల అకారాది పట్టిక

సంఖ్య	కీర్తన	సంపుటి	రాగం	తాళం	పుట
1.	ఆటుకారాదని లల్క	1	మానోరంబని	ఆది	22
2.	ఆదిగి సులములెష్వరుభవించిరి	8	మధ్యమావతి	చాపు	21
3.	ఆకచే రమ్యదురా ఛిమనసా	2	శాపి	చాపు	320
4.	ఆవిచ్ఛాదుభజన మనసా	8	యదుకులకాంథోఽి	ఆది	354
5.	ఆసాధుభను గాను	2	శింగ్లా	ఆది	150
6.	ఆన్యాయము కాయకురా	2	శాపి	ఆది	828
7.	ఆపరాదముల నోర్వై	1	రసాఽి	ఆది	17
8.	ఆపరాదముల మాన్సి	8	దర్శారు	రుంచె	108
9.	ఆపిమానమెన్నుడుగల్లరా	1	కుంబి	ఆది	418
10.	ఆపిమానములేదేమి	8	అందాఽి	త్రిపుటి	872
11.	అంకల్లు లాడగగని	8	మధ్యమావతి	ఆది	28
12.	అల్లకల్లోంమాయెనమ్మా (సా)	2	పొర్చ్చో	ఆది	88
13.	అవకాశమొదుపు	8	హరికాంథోఽి	రుంచె	885
14.	అపమోది ఈదే రామయ్య	8	చారుకేసి	ఆది	271
15.	అపవారమెల్ల (సా)	8	యదుకులకాంథోఽి	చాపు	660
16.	అ దయు	1	అహిరి	ఆది	265
17.	అనందమాందమాయై (రి)	2	తైరవి	ఆది	98
18.	అపద్మాంధవు వారి	1	పావేం	ఆది	354
19.	అరగించవే పాణారగించవే	1	తోడి	రూపకం	25
20.	అక కావలసినదేమి మనసా	8	శంహంచ	ఆది	888
21.	ఇతరటై వములంబల్ల	8	ధాయాతరంగియి	రూపకం	868
22.	ఇదినీకు మేరగాధు	1	పున్నాగవరాఽి	ఆది	166
23.	ఇన్నాళ్ళవలె	1	తోడి	చాపు	182
24.	ఇన్నాళ్ళవలుయరాకున్న	8	నాశాయణగాఽ	త్రిపుటి	888
25.	ఇన్నాళ్ళవస్సేరి	1	ఘంట	త్రిపుటి	181

సంఖ్య	కీర్తన	సంపుటి	రాగం	తాళం	పుట
26.	ఇంక రయరాకుంచె (చి)	8	నారాయణశాఖ	రూపకం	881
27.	ఇంక హోరసై కే	1	ఘంట	ఆది	193
28.	ఇంకకన్న తెల్పురమా	1	సావేరి	చాపు	806
29.	ఇంగ కామసమై కే	1	సావేరి	త్రిపుట	808
30.	ఇంకనుచు వర్షించ తరమా	1	గుండ్రక్కియ	ఆది	856
31.	ఇంకరాగ్యమని	1	పున్నాగవరాథ	త్రిపుట	170
32.	ఇంకపొల్చుమని	2	శాపి	ఆది	854
33.	ఇంకుచా యాతనువు (ప్ర. క.)	1	పున్నాగవరాథ	చాపు	168
34.	ఇందుచా యాతనువు (చి)	2	ముర్చారి	చాపు	857
35.	ఇందుచా పుట్టించిచి	2	కైరవి	ఆది	144
36.	ఉన్నతాతున (సో)	1	ఘంట	చాపు	202
37.	ఉపవారములను చేకొనవయ్యా	2	కైరవి	ఆది	101
38.	ఉపవారము చేసేవారున్నారని	2	కైంవి	రూపకం	105
39.	ఉండేక రాముడొకుడు	8	హరికాంధోజి	రూపకం	291
40.	ఎటులకాపాదుడు	1	అపారి	త్రిపుట	258
41.	ఎటుల్చోపువో తెలియ	2	సూరాష్ట్రి	చాపు	26
42.	ఎట్లా దొరించివో రామ	1	వసంత	ఆది	876
43.	ఎట్లుకున్నాందువో (ప్ర. క.)	1	ఘంట	చాపు	204
44.	ఎన్నదోరహించిచే	2	సూరాష్ట్రి	ఆది	71
45.	ఎన్నదుబాతునో	2	కణవతి	ఆది	20
46.	ఎన్నా ట్లుబింగెడి	2	మాషవత్తి	ఆది	812
47.	ఎన్నాట్లు సీకోచమాతురాము (చి)	2	శాపి	చాపు	827
48.	ఎవరని నిర్మల్యంచిరిం	2	దేవమృగవ్విణి	ఆది	421
49.	ఎవరైయపకారమెత్తివో	2	దేవమహాపం	త్రిపుట	407
50.	ఎవరివీరిం శరచాపములు	8	మధ్యమావతి	ఆది	28
51.	ఎవరణో సేరెల్పుగు	1	మానవతి	ఆది	19
52.	ఎవరు తెలియగ	1	తోడి	రూపకం	87
53.	ఎవరు తెలియగ బొమ్ముగు (చి)	1	పున్నాగవరాథ	త్రిపుట	178
54.	ఎవరైనరేరా పెద్దయ	2	శిద్ధసేస	ఆది	426

సంఖ్య	కీర్తన	సంపుటి	రాగం	తాళం	పుటు
55.	ఎటియోదన	2	కిరణవళి	ఆది	209
56.	ఎశావుననేర్చిల్లివో	3	యదుకులకాంధోళి	ఆది	889
57.	ఎది సిచాపులలపరాక్రమము	2	కాపి	ఆది	829
58.	ఎనాటి నోముఫలమో	2	కైరవి	ఆది	109
59.	ఎనోమునోచిలినో (సా)	1	పున్నాగవరాణి	రూపకం	176
60.	ఎవనిఓ జన్మించికి	1	అసోవేరి	ఆది	148
61.	ఎమనిపొగదుదురా	8	బీరజసంతం	ఆది	264
62.	ఎమని మాట్లాడిలివో	1	తోడి	ఆది	41
63.	ఎమని నెఱుమ్మోందు (సా)	2	సారాష్ట్రి	చాపు	65
64.	ఎమని వేగింపునే త్రిరాముని	2	పుల్లెని	ఆది	898
65.	ఎమిశేసితేనే త్రిరాముని	1	తోడి	చాపు	45
66.	ఎమేమో తెలియక ఏలిశేరు (సా)	2	సారాష్ట్రి	చాపు	60
67.	ఎమండునే విత్తిరము	1	త్రిమణి	ఆది	8
68.	ఎరాముని నమిష్టి	1	వక్కార్థరఙం	త్రిపుటు	254
69.	ఎల తెలియలోరామ	8	దర్శార్పు	చాపు	74
70.	ఎలాశారమెత్తుకొంటివో	2	సుఖారి	ఆది	860
71.	ఎంతనుచు సైరింతు	8	యదుకులకాంధోళి	ఆది	268
72.	ఎంతనుచు వట్టింతునే (ప. క)	2	సారాష్ట్రి	చాపు	62
73.	ఎంతమర్లో ఎంత సోగసో	2	మిందుమారిని	ఆది	17
74.	ఎంతని సేవర్లింతునే శబరి	2	ముఖారి	రూపకం	864
75.	ఎంతనేర్చినా ఎంతఖాచినా	2	ఉదయరవిచంప్రిక	ఆది	169
76.	ఎంతపొపి (ప. క)	1	కౌతిపం	చాపు	865
77.	ఎంతవేదుకొందు రామవ	8	సరస్వతిమనోహరి	ఆది	421
78.	ఎంతరానీ శనకెంత దోసీ	8	హారికాంధోళి	ఆది	495
79.	ఎందరో మహామహానులు	8	ఉ	ఆది	1
80.	ఎందుకు రయరాదురా	1	తోడి	త్రిపుటు	49
81.	ఎందుకోగరింతు	8	ఖద్దచేసి	ఆది	287
82.	ఎందుండి వెతలివో	8	దర్శార్పు	త్రిపుటు	88
83.	ఎందుచాగినాడో	1	తోడి	త్రిపుటు	54

పంచ్య	కీర్తన	సంపుటి	రాగం	శాఖ	పుట
200.	నీకే తెలియక పోయన	2	అనంద శ్రీరావి	ఆది	180
201.	నీ చిత్తము నిర్వైలము	1	ధన్యాసి	చాపు	214
202.	నీ దసుచే రామ	8	యదుకలకాంధోజి	ఆది	845
203.	నీ దయ రావళె	1	తోడి	ఆది	87
204.	నీ దయ రాధా	1	పస.తశ్రీరావి	రూపకం	270
205.	నీ దయ గలుచే శాంగ్లమని	2	రింగ్ ఆ	ఆది	288
206.	నీ కృష్ణాగ్య సుదానిది	3	జయమనోహరి	రూపకం	182
207.	నీ భజన గాన రసికల	8	నాయకి	ఆది	122
208.	నీ మర్ముమోము జూబుచే	8	కమలా మనోహరి	ఆది	280
209.	నీలకంకని రంజన	8	అధోగి	రూపకం	148
210.	నీ వటి దై వసు	1	తోడి	ఆది	102
211.	నీ వంటి దై వము	2	శైరావి	ఆది	116
212.	నీ వల్ల గుండ కోషమేమి	2	కాపి	రుంపె	851
213.	నీతు ల్రోవవలె	1	పావేరి	ఆది	819
214.	నీవే కన్చుడ తేసితే	2	సారాష్ట్రీ	చాపు	74
215.	నెన రుంచరా నామైని చాం	8	సిహాహిని	ఆది	284
216.	నే సెదు వెరకుదురా	8	హరికాంధోజి	ఆది	828
217.	నే ముఱ బెట్టితే	1	తోడి	ల్రిపుట	128
218.	నేరమా రామ రామ నీకిడి	2	సారాష్ట్రీ	ఆది	88
219.	పట్టి విధువరాదు నా చెయి	2	ఖరహరప్రియ	ఆది	268
220.	పచి సి సర్పక్కియ కలుచే	8	సాశగ్రావిరావి	ఆది	175
221.	పర్మిహ్నమునే పథియని	2	ఖరహరప్రియ	రూపకం	278
222.	పరాకు తేసిన	1	జార్ఖాహాండి	ఆది	249
223.	పరాకు నీకేలరా రామ	2	కిరణాపథి	ఆది	212
224.	పరాక్కి మునుపరా	1	పావేరి	ఆది	848
225.	పరికాపముగని యూదిన పలుకులు	8	మనోహరి	రూపకం	179
226.	పరిపాలయ రాకరథేంమ (ది)	8	దర్మాను	చాపు	87
227.	పరిపాలయమాం కోరండపాటే	8	దర్మాను	చాపు	89
228.	పరిపాలయ పరిపాలయ (ది)	2	రింగ్ ఆ	రూపకం	296
229.	పరియూతకమా మాట	1	వసస్తుతి	రూపకం	14
230.	పరుఱసు వేదను	8	బలహంస	ఆది	406
231.	పథమాసముఖుడు శట్ట	2	సారాష్ట్రీ	ఆది	58

సంఖ్య	కిర్తన	సంపుటి	రాగం	కాళం	పుట్
282.	పాహికల్యాణ (రి)	1	శున్నాగవరా ⁹	చాపు	182
283.	పాహికల్యాణరామ (రి)	2	కాపి	ఆది	849
284.	పాహి పాహి దీనఃథో (రి)	2	సారాప్స్రీ	ధుంపె	42
285.	పాహిమాం హారే మహామాహావ (రి)	2	సారాప్స్రీ	రూపకం	40
286.	పాహిరామ చంద్రరాఘవ (రి)	8	యదుకులకాంథోజి	రూపకం	852
287.	పాహిరామ రామ యనుచు	2	ఖరహరప్రియ,	క్రిష్ణమువు	246
288.	పాహిమాం శ్రీరామచంద్ర (రి)	2	కాపి	చాపు	889
289.	పుష్టిరనివారు	1	వసంత	చాపు	878
290.	పూర్ణామ్య (కు)	1	అహారి	క్రిష్ణమువు	284
291.	పెరుగు పాలు భుకించి (నొ)	1	ఘంట	ఆది	194
292.	పేరిడి నిను పెంచినారే	2	ఖరహరప్రియ	ఆది	272
293.	ప్రక్కల నిలంది	2	ఖరహరప్రియ	క్రిపుట	248
294.	ప్రాద్యు ప్రామ్యుని	1	తోడి	క్రిపుట	105
295.	పణిపత్రికాయి	2	ధుంకారధ్వని	ఆది	92
296.	పంచ నరీశ పాహిమాం	8	గౌతిమసోకారి	ఆది	280
297.	శదరిక దీర వ్యోచే	2	కీర్తికా ⁴	ఆది	807
298.	శలములము (రి)	1	సావేరి	రూపకం	848
299.	శారే శారేందు భుషణి	2	కీర్తికా ⁴	ఆది	802
300.	శృందావనలోల	1	తోడి	రూపకం	109
301.	శ్రోచేవారెవరే రఘువతే	8	శ్రీరంజని	ఆది	188
302.	శఙ్కరామం సతరం (రి)	2	పూనేని	ఆది	405
303.	భువి దాసుకునే	8	శ్రీరంజని	ఆది	189
304.	మనవి నాశించరాద్యతే	8	వంచికా ³	ఆది	288
305.	మనవిని వినుమా మఱవ సమయమా	8	ఓయ్వారాయడి	ఆది	202
306.	మనసా మన సామర్యుమేమి	1	వర్ధని	రూపకం	241
307.	మనసా యొటులోర్చునే	2	మలయమారుతం	రూపకం	10
308.	మనసా శ్రీరామచంద్రా	8	మారంజని	ఆది	288
309.	మనసు నిస్సి క్రత్తి శేకపోతే	8	అథోగి	ఆది	145
310.	మనసులోని మర్మమును	2	హాందోక	ఆది	188
311.	మరియుదగాదయా	2	కైరపం	ఆది	89
312.	మరుగేలరా శ్రామవా	2	ఇయింత్రు	ఆది	195
313.	మాశసంచరారే (రి)	1	శున్నాగవరా ⁹	చాపు	184
314.	మాహాత్మేషిన	1	అపావేది	ఆది	151

సంఖ్య	కీరతి	సంఖ్య	సాగం	కోడి	పుట్ట
265.	మామవసతం	1	ఇగనోఫైని	ఆది	888
266.	మారులంగుకున్నావేమిరా	3	ప్రిరంజని	ఆది	192
267.	మువ్వెట్లుహైర్యులు	8	మద్దుమావచి	ఆది	68
268.	ముద్దుమొము ఏలాగు శెలగెస్	2	సారాష్ట్రీ	ఆది	80
269.	మున్నురావణ	1	తోడి	రుంపె	112
270.	మురిపెము గరీగ గరా రామ	2	ములారి	ఆది	889
271.	మేనుళాసి మోసటోకుమీ	8	సరసాంగి	ఆది	275
272.	మేరుసమాస	1	మాయామాశవగాం	ఆది	284
273.	మేలుకోవచ్చు	1	ప్రాథి	రుంపె	898
274.	మేలుకోదయానిధి (ట)	2	సారాష్ట్రీ	రూపకం	58
275.	మేలుమేలురామ (ట)	2	సారాష్ట్రీ	ఆప	44
276.	మోసటోకువినవే	1	గౌఱహు	ఆది	172
277.	మోడుగులదా టువిలో	2	సారమం	ఆది	184
278.	మృఘుంయి కృపాకర	2	దేవునోహారి	రూపకం	411
279.	మృదుబాహచనకుషిషణ	2	మారువర్ణాసి	ఆది	817
280.	ముందువెమక ఇయ్ప్రక్కులతోడై	8	రాయ్గు	ఆది	92
281.	యజ్ఞాదులు సులమువారికి	8	జయమనోహారి	ఆది	136
282.	యజ్ఞముగాదు నను రక్షింశ	8	ప్ర	శ్రిపుట	17
283.	యోవాకమలోచన	8	దర్శగు	ఆది	99
284.	రఘువందన రాజమోహన	8	శుద్ధాంశి	ఆది	281
285.	రఘువిర రణధీరాష్ట్ర	2	అరహార్పియ	రూపకం	274
286.	రఘురమణ	1	వసంగశైరవి	ఆది	278
287.	రక్తప్పారే దొరక	2	తైరవి	ఆది	186
288.	రక్షింపవే ప్రిరజకిరినిలయ	1	మాయామాశవగాం	శ్రిపుట	203
289.	రాకాళివదన	1	టక్క	ఆది	407
290.	రాగరత్నమార్చికచే	2	శింగాం	రూపకం	298
291.	రాగుభారస	8	అందోంగ	ఆది	868
292.	రాజువెడలె	1	తోడి	రూపకం	129
293.	రావిరిచారు	8	మండరంగు	ఆది	266
294.	రాతుక్కాసురారస	8	మద్దుమావచి	ఆది	44
295.	రామవన్ను ప్రోవరా	8	హారిచా భోషి	రూపకం	217
296.	రామశ్శిసామ్రాణ్యం	8	శుద్ధంగాం	ఆది	119
297.	రామవామ తణరే	8	మద్దుమావచి	ఆది	42

సంఖ్య	క్రతవ	సంపుటి	రాగం	శాశం	పుట్ట
208.	రామయేవకైవతం (ది)	8	బలవంస	రూపకం	404
209.	రామలోకమేల	8	దర్శారు	ఆది	104
210.	రామసమయమున్త్రావ	8	మద్యమావథి	ఆది	70
211.	రామసీకారామ (ది)	8	బలవంస	ఆది	402
212.	రామరామరామచంద్ర (ది)	1	ఘుంట	రుపె	198
213.	రామకాణ	1	సావేరి	ఆది	800
214.	రామకృష్ణరామకృష్ణ	1	గౌధిపంచ	ఆది	870
215.	రామార్థిరామ	1	ధన్యాసీ	ఆది	218
216.	రామార్థిరామ (ప్ర. ది)	1	సావేరి	రుపె	345
217.	రామార్థిరామరమణీయనామ (ది)	8	దర్శారు	చాపు	102
218.	రామంభశేషాంసదా	2	చక్రవాకం	ఆది	4
219.	రామరామగోవిందా (ది)	2	సొరాష్ట్రీ	ఆది	48
220.	రామకోదండరామ (ది)	2	కైరవి	ఆది	148
221.	రామ రామ కోదండరామ (ది)	2	ఖరహారప్రియ	చాపు	286
222.	రామ నీసమాన మెహరు	2	ఖరహారప్రియ	రూపకం	252
223.	రామపాహి మేఘరాయమపాహి (ది)	2	కాపి	చాపు	845
224.	రామ రామ రామసీకా (ది)	2	హుసేని	రూపకం	401
225.	రామ రామ రామ రామసీకా	8	జింఫుషోటి	థిల్విక	416
226.	రామా రఘుకుల జలనిదినోము	2	కాపి	రూపకం	341
227.	రామా నిస్నేష నమిష్టనాను	2	హుసేని	ఆది	495
228.	రామా నియోద ప్రేమరహితుల	2	ఖరహారప్రియ	ఆది	256
229.	రామరామ నీవారము	2	అనందత్తరవి	ఆది	176
230.	రారసికారమణే మనోహర	2	హిందోళవసంచ	రూపకం	198
231.	రార మాయింటిచాక (ప్ర. ది)	1	అసావేరి	ఆది	154
232.	రారానస్సేలుకోర ప్రిమమిర	2	సొరాష్ట్రీ	చాపు	68
233.	రారా ఫటేయన (ది)	8	హరికాంథోతి	రూపకం	822
234.	రూకలు పరివేలు	1	తోడి	ఆది	126
235.	శేషాన వచింయ (ది)	1	తోడి	రూపకం	115
236.	లలితే ప్రిప్రెస్టే ప్రిమి	2	కైరవ	ఆది	125
237.	లావణ్య రామకన్ములార బూతవే	8	పూర్ణపడ్డమము	రూపకం	230
238.	లాలిలాలీయని యూచేరా (ది)	8	హరికాంథోతి	ఆది	821
239.	లేకనా నిస్సు చుట్టు	1	అసావేరి	ఆది	157
240.	వరదరాణ నిసుషోటి	8	సర్వభూమణి	రూపకం	258

వంట్య	క్రిం	వంపులీ	రాగం	శాశం	పుట్
881.	చరమైనసేత్తోత్సవము	1	పరజ	చాపు	411
882.	పరిథి వావాన	2	సుప్రదీషం	ఆది	88
883.	వరాలందుకొమ్ముని	1	ర్ముర్జరి	ఆది	859
884.	వారిధి నీము (ప్ర. భ)	1	తోడి	త్రిపుట	118
885.	విచెను సేయవే నన్ను	2	ఖరహరప్రియ	ఆది	267
886.	విదులకు గ్ర్మేక్కుర	1	మాయామాణవగౌళ	ఆది	267
887.	వినశా పుత్రవాహన	8	జయంతసీన	ఆది	284
888.	వినశాసుత లాహసుడై	3	హారికాంధోశి	ఆది	828
889.	వినశాసుతరారా (ప్ర. భ)	2	హునేని	ఆది	399
890.	వినయమును క్షాతికని	2	సొరాష్ట్ర	త్రిపుట	48
891.	వినయమునివరెము తోవవే	8	మర్గ్యమావళి	ఆది	49
892.	విరాజకురగ రాజరాష్ట్రవుర	8	బలహంస	ఆది	409
893.	వెడలెను కోద్దండపాణి	1	తోడి	రూపకం	80
894.	వెషచేశ నియ సేవిచు	8	మర్గ్యమావళి	ఆది	52
895.	వరణ శరణము మొఱలిడిన	8	మర్గ్యమావళి	ఆది	88
896.	కోర్మిలు స్తమ్భుర	1	జగనోఘ్నిశి	రూపకం	889
897.	క్ష్యమముందరాంగ	1	రహ్యసీ	రూపకం	222
898.	క్రిగణారం కశమ్యహం	1	కనశాంగి	ఆది	1
899.	క్రిగణవలిని సేవించరాం	2	సొరాష్ట్ర	ఆది	52
900.	క్రిష్ణక తనయే	1	కలకంథి	ఆవి	247
901.	క్రివారదవాద సాసీరుహాతృంగ	8	కానద	రూపకం	287
902.	క్రివారముని	2	కైరవి	ఆది	149
903.	క్రివారసింహమాంపాహి	8	పలమంజరి	ఆది	218
904.	క్రిమానిని మనోహర	8	పూర్వపడ్జమము	ఆది	228
905.	క్రిరఘువర ప్రమేయం	2	కైరవి	ఆది	129
906.	క్రిరఘు చిత్తాలంకార స్వరూప	8	జయమనోహరి	ఆది	168
907.	క్రిరామ వంద్రిరామవ (పి)	1	సావేరి	ఆది	849
908.	క్రిరామ జయరామ	2	మర్గ్యమావళి	ఆది	56
909.	క్రిరామషయరామశ్యంగార(రి)	8	ముదుకులకాంధోశి	ర్ముంపె	867
910.	క్రిరామ పాదమా	2	అమృతవాహిని	ఆది	162
911.	క్రిరామారామాత్రిషులముగామా 1	సావేరి	చాపు	854	

సంఖ్య	క్రన	సంపుటి	రాగం	తాళం	పుట
868.	పురామరామ (చ)	1	సా.వేం	ఆది	847
868.	పురామ దాస దాసోవాం (చ) 1	1	ధన్యసి	చాపు	225
864.	పీరసాగర వివాహ	2	ఆనందశైకథి	ర్ఘుపె	178
865.	పీణమైరియగ ఐన్నించు	2	ముఖారి	ఆది	882
866.	సదాభకించవే	1	తోడి	ఆది	148
867.	సాశారవ పరమ పాశన	8	పలమంబి	ఆది	215
868.	సమయము దెలిసి	1	ఆసా.వేం	త్రిపుట	180
869.	సమయము మేమరకే	1	కలద	ఆది	246
870.	సమఖాననిల్య	2	కోణ వరాణి	ఆది	201
871.	సరసీను హాసన రామ	2	ముఖారి	ఆది	878
872.	సంయోవ్యరే క్రిషానకి సి	8	క్రిరంబని	ఆది	107
873.	సంవారిలోన చౌక	1	ఉన్నపడ్డమము	ఆది	286
874.	సర్వులోకదయానిథే (చి)	2	హనీని	ప్రశ్నక	408
875.	సర్వాంతర్మామి సి వనే	2	కై.రి	ఆది	181
876.	సామజవరగము	2	హాండోఽ	ఆది	162
877.	సారి వెదలిన	1	ఆసా.వేం	ఆది	168
878.	సీకమ్మ మాయమ్మా	2	ఎండ	రూపకం	86
879.	సీకాలూక క్రితఃప్రాప్తిషక (చి) 2	2	శింగాఽ	చాపు	286
880.	సుఖయోవ్యరో లామ నామ	8	కాసద	ఆది	241
881.	సుగుణులే చెప్పుకొంటి	2	కృతాకం	రూపకం	1
882.	సుధామాధుర్య	1	సిందురామప్రియ	ఆది	884
883.	సాగుసా మృదంగశాఖ	8	క్రిరంబని	రూపకం	182
884.	సాగుసు చూడ తరువా	8	కన్నదగాఽ	రూపకం	246
885.	సంగిత శాస్త్ర క్షానము	2	ముఖారి	ఆది	872
886.	సంగిత క్షానము	1	ధన్యసి	ఆది	227
887.	సంసార్లై తేసెమయ్య	1	సా.వేం	ఆది	816
888.	సుదరశ దేవాం	2	సారమళి	రూపకం	188
889.	సుదరశ దశరథనందన (చి)	2	కాపి	ఆది	847
890.	హరియనువారి (చ)	1	తోడి	ఆది	121
891.	హరివారి సి దిష్ట్యు (సా)	1	పున్నాగతరాణి	చాపు	186
892.	హెవ్వికగారారా	8	యచుంకాణింపి	ర్ఘుపె	862

రాగముల పట్టిక

నుట్టి	రాగము	మేళక ర్త నుట్టి	ఆరోహణ	ఉపోహణ
1.	శ	22	సరి మ వ ని స	స ని ప మ రి గ రి స
2.	మర్గమాపథ	..	సరి మ వ ని స	స ని ప మ రి స
3.	దర్శారు	..	సరి మ వ ద ని స	స ని ద చ మ రి గ రి స
4.	మార్గపొందోళ	..	సరిగ మ వ ద ని స	స ని ద చ మ గ స
5.	శుద్ధంగాళ	..	సరి మ వ ద స	స ద చ మ రి గ రి స
6.	నాయకి	..	సరి మ చ ద ని ద చ స	స ని స ద చ మ రి గ రి స
7.	అశోభ	..	స గ మ చ ని స	స ని ద చ మ గ రి స
8.	అషోగి	..	స రి గ మ ర స	స ద చ మ గ రి స
9.	ఉండావన పారంగ	..	స రి మ వ ని స	స ని ప మ రి గ రి స
10.	దేవ్మియ	..	సరిగ మ వ ద ని స	స ని ద ని ప మ గ రి స
11.	చిత్తరంజి	..	స రి గ మ వ ద సి	స ని ద చ మ గ రి స ధి
12.	ఖయమనోహాలి	..	స రి గ మ ర స	స ని ర చ మ గ రి స
13.	నాదవరాంగిణి	..	స చ మ ని ద ని సి	స చ ని ర చ మ గ రి స
14.	పాళక్కై రచి	..	స రి మ వ ద స	స ని ర చ మ గ రి స
15.	మణిహరి	..	స గ రి గ మ వ ద స	స ద చ మ గ రి స
16.	శీరంజి	..	స రి గ మ ద ని స	స ని ద చ మ గ రి స
17.	ఖయనారాయణి	..	స రి గ మ వ ద స	స ని ద చ మ గ రి స
18.	మణిరంగు	..	స రి మ వ ని స	స రి చ మ గ రి స
19.	పంచమంబి	..	స క మ వ మ ర స	స ని చ చెప్పు దుఃఖ
20.	పూర్వ పట్టము	..	స రి గ తు వ తు ని స	స వి చ చెప్పు దుఃఖ
21.	శుద్ధదేశి	..	సరిమురుపుచెప్పి వి	స వి చ చెప్పు దుఃఖ
22.	ఖయంతసేన	..	స గ మ వ ద సి	స ని ద చ మ గ రి స
23.*	కావడ	..	సరిగ మ మ వ ద ని స	స ని ద చ మ గ రి స
24.	కన్నదగాళ	..	స రి గ మ చ ని స	స ని ద చ మ గ రి స
25.	స్వారభూషణి	..	స గ చ వ ద ని స	స ని ద చ మ గ రి స
26.	కారీమకోతూ (మే)	28	స రిగ మ వ ద ని స	స ని ద చ మ గ రి స
27.	పిరచంతం	24	స గ రి మ వ సి	స ని చ చ మ గ రి స

* ఈ రాగములను ఆరోహణాచరోహణము లిట్టె గ్రహించవలినది

సంఖ్య	రాగము	పేళక త సంఖ్య	అరోవణ	అవరోవణ
28.	మారరంణని (మై)	25	సరిగువదనిసి	సనిదధమగరిన
29.	చారుకేళి (మై)	26	సరిగువదనిసి	సనిదధమగరిన
30.	సరపాంగి (మై)	27	సరిగువదనిశ్చి	సనిదధమగరిన
31.	కమలామనోవారి	27	సగువనిసి	సనిదధమగన
32.	సింహావాహిని	27	సగువదనిసి	సనిదధమగరిన
33.	నదినకాంధి	27	సగిమవనిసి	సనిష్టమగరిన
34.	హరికాంధోళి	28	సరిగువదనిసి	సనిదధమగరిన
35.	యదుకుల కాంధోళి	28	సరిమవదనిసి	సనిదధమగరిన
36.	ఆందోళి	28	సరిమవనిసి	సనిదధమగరిన
37.	ఆంధాళి	28	సరిగువనిసి	సనిదధమగరిన
38.	నారాయణగౌళ	28	సరిమవనిదనిసి	ససెచువుగరిన
39.	భాయాతరంగిటి	28	సరిగువనిసి	సనిదధమగరిన
40.	బలవంస	28	సరిమగరిమవదని	సనిదధమకమగన
41.	శింధుఽటి	28	ధనిగువదని	దధమగరిసనిధపథన
42.	సరస్వతిమనోవారి	28	సంగువదనిసి	సరనివమగరిన

